

LIBER PRIVILE
GIORVM FVNDATIO
NVM ET DOTATIONVM
omniū, quæ reperta sunt in ar-
chiuio & in metrica antiqua Mo-
nasterij B. Mariæ Suleciouienſis tam Ducū
& Principū quam Regū & Nobilium be-
nefactorum, descripta Anno Dñi 1618. a
Frē Martino Boschman Gedanensi Pro-
fesso Polplinenſi. Priore vero hujus Mo-
nasterij, sub Administratione &
regimine Illustrissimi ac Re-
uerendiss. Dñi D. Otto-
nis Schenking. Epi
Vendensis.

Dzieje

Piotrkowa Trybunalskiego
w źródłach archiwalnych

**Dzieje
Piotrkowa Trybunalskiego
w źródłach archiwalnych**

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim

Tomasz Matuszak

**Dzieje
Piotrkowa
Trybunalskiego
w źródłach
archiwalnych**

Piotrków Trybunalski 2017

Autor:

Tomasz Matuszak

Recenzenci:

Prof. dr hab. Ewgen Sinkewycz

Dr Aleksy Piasta

Korekta:

Maciej Hubka

Projekt, opracowanie graficzne:

Zbigniew Gontarek, Andrzej Kucharczyk

Agencja Wydawnicza PAJ-Press

Projekt okładki: Andrzej Kucharczyk

Tłumaczenie: Magdalena Ryzner

Druk:

JW Projekt

Publikacja opracowana w ramach projektu wydawniczego Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim przy wsparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie.

© Copyright by Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, 2017.

© Copyright for text by Tomasz Matuszak, 2017.

ISBN 978-83-944309-4-8 Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim

NACZELNA DYREKCJA
ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

Spis treści

WSTĘP	7
INTRODUCTION	10
Zarys dziejów trybunalskiego grodu	13
O dziejach i działalności Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim	28
Charakterystyka zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim pod kątem badań dziejów miasta i regionu	39
Bibliografia selektywna	59
Okres staropolski	63
Okres zaborów	85
„Wielka Wojna” 1914–1918	193
Lata 1918–1945	235
Dzieje najnowsze	305

WSTĘP

Piotrków Trybunalski zalicza się do miast o niezwykle bogatej historii. Na przestrzeni swych dziejów niejednokrotnie był miejscem ważnych wydarzeń i procesów wykraczających daleko poza ramy regionalne. Nie zatracił jednak własnej wyjątkowości i tożsamości, a jego mieszkańcy mogą przekonać się o tym obcując z historią swej „małej ojczyzny” niemal każdego dnia. Doskonałą okazją do rozważań i refleksji nad dziejami miasta i żyjących w nim mieszkańców jest przypadający w 2017 roku Jubileusz 800-lecia Piotrkowa Trybunalskiego. Wiąże się on z najstarszym, zachowanym do czasów obecnych zapisem dotyczącym nazwy dzisiejszego miasta. Zapis ten – *Petrecove* – uwieczniony został na kartach *Kopiarza Sulejowskiego*, będącego księgą zawierającą odpisy przywilejów i nadań dla Klasztoru Cystersów w Sulejowie. Księga ta, pomimo zawilej historii jaka miała miejsce na przestrzeni dziejów, przechowywana jest obecnie w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim¹. To właśnie w niej zawarto zapis związany z funkcjonowaniem sądu działającego pod patronatem księcia Leszka Białego, który w 1217 roku rozpatrywał spór pomiędzy sulejowskimi zakonnikami a chłopami-przypisańcami. Mimo iż *Kopiarz Sulejowski* pochodzi z początków wieku XVII, widniejący w nim łaciński zapis dotyczy XIII stulecia, będąc kanwą wspomnianych obchodów, choć dzieje osadnictwa w Piotrkowie niewątpliwie sięgają wcześniejszych stuleci.

Idea opracowania przekazywanego niniejszym do rąk Czytelników wydawnictwa, zrodziła się jeszcze w 2016 roku. Szeroko zakrojona kwerenda archiwalna, wybór i opracowanie ponad dwustu dokumentów, map, fotografii i plakatów, jak również sporządzenie opisów historycznych pozwoliły na przygotowanie prezentowanej Państwu książki. Realizacja tego przedsięwzięcia nie byłaby możliwa również bez wsparcia ze strony Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

Publikacja adresowana jest do szerokiego grona odbiorców. Są nimi nie tylko rodowici piotrkowianie, lecz także wszyscy ci, którzy z naszym miastem zetknęli się na swojej drodze życia. Archiwalne dokumenty będące źródłami historycznymi, pozwalają lepiej i pełniej poznać dzieje miasta, które często mało znane zaciera się w pamięci potomnych. Nie tylko bowiem informują, lecz nierzadko również inspirują do własnych

poszukiwań i badań, prowadzonych przez kolejne pokolenia wszystkich zainteresowanych. Źródła archiwalne są również cennym surowcem w pracy dydaktycznej. Prezentowane na lekcjach historii pozwalają na wczucie się w klimat omawianych wydarzeń, czy minionej epoki. Młodszy i starsi, zawodowi historycy lub pasjonaci regionalnych dziejów, czy też osoby zainteresowane historią Polski – wszyscy oni odnaleźć mogą na kartach niniejszego albumu treści interesujące i potrzebne do poznania własnej tożsamości.

Wszystkie materiały archiwalne, których odwzorowania po uprzedniej ich digitalizacji znajdują się na kolejnych stronach tego niezwykle bogato ilustrowanego wydawnictwa pochodzą z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Warto zaznaczyć, iż w naszym zasobie zgodnie ze stanem z końca 2016 roku znajduje się (łącznie z Oddziałem w Tomaszowie Mazowieckim) ponad 5700 metrów bieżących dokumentacji, zawartej w 1937 zespołach archiwalnych. Jest to ponad 411 000 jednostek archiwalnych – teczek, poszytów, ksiąg, map, fotografii, plakatów oraz innych rodzajów i typów dokumentacji, stanowiących bezcenne bogactwo minionej już przeszłości. Pomimo tego, że materiały te pochodzą głównie z XIX i XX wieku, nie brak wśród nich o wiele bardziej wiekowych świadectw historii. Można powiedzieć iż zasób Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim jest również bogaty jak dzieje miasta, w którym ma swoją siedzibę.

Mnogość zagadnień i wydarzeń historycznych w zestawieniu z przytoczonymi powyżej liczbami ukazuje trud, jaki wiązał się z wytypowaniem zaledwie dwustu prezentowanych w naszym albumie materiałów archiwalnych. Intencją autora było nie tylko przygotowanie edycji źródłowej ukazującej administracyjne dzieje Piotrkowa. Opowieść tą postanowiono snuć również w kontekście dziejów zwykłych mieszkańców „Trybunalskiego Grodu”. Stąd też kolejne dokumenty ukazują podjęty temat w szerszym zakresie historii miasta – m.in. zagadnień dziejów edukacji i kultury, życia codziennego, gospodarki, wojskowości, etc. Analiza tych źródeł jest zatem również formą historyczno-archiwalnego zaproszenia Czytelników do własnych poszukiwań i odbywania swoistych „podróży w czasie”.

Albumowa część książki poprzedzona jest rozdziałami, które mają na celu podkreślenie wartości

informacyjnej publikowanych archiwaliów, jak również wprowadzenie Czytelników w problematykę historii Piotrkowa oraz możliwości kwerend archiwalnych w tym zakresie. Dzieje miasta w ujęciu całościowym podjęte zostały uprzednio m.in. na kartach wydanej przed laty monografii *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*². Wycinkowo zaś – zarówno tematycznie jak i chronologicznie – podejmowane były przez wielu historyków, czego przykładem są choćby powstałe w ubiegłych latach zestawienia bibliograficzne³, jak i prace publikowane w ramach piotrkowskiego cyklu wydawniczego „Biblioteka – Piotrków 800”⁴. Swoją monografię posiada również Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim⁵, zaś jego zasób⁶ niejednokrotnie był podstawą licznych prac źródłoznawczych⁷ i edycji źródeł historycznych⁸. Stąd też w niniejszym wydawnictwie postanowiono ująć rozdział ukazujący zarys dziejów Piotrkowa Trybunalskiego. Na podstawie dotychczasowego dorobku literatury, a także najnowszego stanu badań zawarto w nim przegląd wydarzeń historycznych, stanowiący z jednej strony subiektywny i autorski dobór zagadnień, z drugiej zaś niezbędne wprowadzenie do tematyki podejmowanej w całości książki.

Ważnym zagadnieniem, zarówno w kontekście historii Piotrkowa, jak i losów źródeł o niej mówiących, są dzieje piotrkowskich archiwów. Tradycje archiwalne Piotrkowa, sięgające epoki przedrozbiorowej stanowią istotny element nie tylko dziejów miasta, lecz także wiedzy o źródłach historycznych. Z tego też powodu zawarty został w tym wydawnictwie rozdział dotyczący tej części historii miasta.

Poznanie historyczne, a w szczególności badania naukowe nie mogą przebiegać w oderwaniu od źródeł. To w nich bowiem zapisane są niezbędne świadectwa dziejów Piotrkowa Trybunalskiego. Stąd też intencją autora było opracowanie rozdziału charakteryzującego zasób Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim pod kątem badań dziejów miasta. Ta część wydawnictwa ma pełnić również funkcję swoistego drogowskazu dla szerokiego grona obecnych i przyszłych badaczy. Prowadzenie kwerend archiwalnych wymaga bowiem w tym przypadku przynajmniej wstępnej orientacji w zasobach archiwów państwowych. Znajomość zawartości najważniejszych zespołów, wskazanie grup merytorycznych dotyczących np. dziejów administracyjnych czy gospodarczych, umożliwia jak najlepsze korzystanie z materiałów archiwalnych i ich bogatych treści.

Rozdziały merytoryczne opatrzone zostały aparatem naukowym w postaci przypisów oraz zestawieniem bibliografii selektywnej. Zarówno wstęp, jak i opisy poszczególnych dokumentów przełożono na język angielski z myślą o popularyzacji wiedzy o historii i archiwaliach również w przestrzeni międzynarodowej.

Zasadnicza część publikacji – edycja źródeł utrzymana w konwencji albumu – usystematyzowana została

w układzie chronologiczno-problemowym. Materiał podzielono na pięć części tematycznych, ukazujących kolejno dzieje staropolskie, okres zaborów, wojny i okupacji z lat 1914-1918, okres dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej oraz lat powojennych. W ramach poszczególnych części dokumenty ułożono tematycznie, starając się uwypuklić wybrane zjawienia, procesy i postaci. Pewne nieznaczące odstępstwa od przyjętej reguły zastosowano celowo, aby podkreślić lub lepiej zilustrować wybrany temat. Kanwą albumu są materiały archiwalne zaczerpnięte z zespołu *Akta miasta Piotrkowa*, jako najważniejszego dla analizy dziejów miasta. Niemniej jednak sięgnięto głęboko do zbiorów map, fotografii, czy też plakatów i druków ulotnych. Obraz miasta i jego mieszkańców podkreślają materiały pozyskane ze spuścizn archiwalnych m.in. Michała Rawity-Witanowskiego, Wandy Grabowskiej, etc. Różnorodność postaci fizycznej i treści źródeł ukazuje wspomniane już bogactwo dziejów miasta.

W niniejszej publikacji zaprezentowano dokumenty z zasobu piotrkowskiego archiwum, stąd nie ma w niej materiałów wytworzonych w okresie transformacji ustrojowej i czasów nam współczesnych. W związku z tym prezentowany Czytelnikom wybór materiałów archiwalnych nie zamyka problemu badań, jakim są dzieje miasta i jego mieszkańców. W zasadzie każdy z wyszczególnionych powyżej działów chronologicznych, czy wręcz grupa tematyczna z powodzeniem rozwinięte być mogą w przyszłości w samodzielne wydawnictwo. Niemniej jednak wybór ten stanowi miarodajną i atrakcyjną graficznie próbkę, udzielając tym samym odpowiedzi na szereg nasuwających się pytań. Jak Piotrków rozwijał się i zmieniał na przestrzeni dziejów? Jak żyli jego mieszkańcy? W jaki sposób miasto zaistniało w historii Polski – choćby jako miejsce obrad sejmów, siedziba Trybunału Koronnego czy Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego? Odpowiedzi na nie, a także szereg innych poszukiwać można na kartach tego wydawnictwa, jak również w zasobie piotrkowskiego archiwum. Oddając Państwu do rąk niniejszą publikację zapraszam tym samym do rozwijania własnych pasji i zainteresowań, a także poznawania dziejów, które stanowią o naszej wspólnej tradycji i historii.

Tomasz Matuszak

Dyrektor Archiwum Państwowego
w Piotrkowie Trybunalskim

- ¹ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, *Zbiór akt kościelnych, klasztornych i związków wyznaniowych*, zesp. nr 358, sygn. 2.
- ² *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Łódź 1989.
- ³ Zob. *Materiały do bibliografii dziejów Ziem Regionu Piotrkowskiego*, oprac. S. Fijałkowski, T. Nowakowski, Piotrków Trybunalski 1984; H. Braun, *Bibliografia Piotrkowa Trybunalskiego 1998*, Piotrków Trybunalski 2004 (i kolejne wydane w latach 2005-2008); *Bibliografia Powiatu Piotrkowskiego 1999-2001*, oprac. H. Braun, Piotrków Trybunalski 2008.
- ⁴ M.in. prace piotrkowskich archiwistów: A. Piasta, *Piotrków Trybunalski w latach pierwszej wojny światowej*, Piotrków Trybunalski 2007; P. Głowacki, *Życie gospodarcze Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1793-1914*, Piotrków Trybunalski 2009.
- ⁵ T. Matuszak, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919-1951*, Piotrków Trybunalski – Radzyń Podlaski 2009.
- ⁶ Zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. P. Głowacki, A. Piasta, P. Zawilski, Warszawa 2007; A. Wróbel, *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- ⁷ Zob. m.in.: T. Matuszak, *Świadczenia funkcjonowania parlamentu polskiego doby staropolskiej w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentaryzmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015, s. 91-109; A. Wróbel, *Źródła do dziejów PZPR w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – ludzie – dokumentacja*, red. D. Magier, Lublin – Radzyń Podlaski 2012, s. 639-656; M. Hubka, M. Ordak, *Źródła z okresu stanu wojennego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *Niedziela bez Teleranka. Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki w okresie Stanu Wojennego 1981-1983*, red. M. Hubka i A. Wróbel, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2014, s.108-115; A. Wróbel, *Źródła do dziejów ruchu oporu w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Oblicza Podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012, s. 227-245; M. Hubka, *Źródła do wojny polsko-rosyjskiej 1919-1921 w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *W cieniu „czerwonej zarazy”. W 90. rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 roku*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Opoczno 2010, s. 63-85.
- ⁸ *Historia Tomaszowa Mazowieckiego w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, pod red. M. Hubki, M. Ordaka, A. Wróbla, Tomaszów Mazowiecki 2010; A. Felchner, J. Majchrzyk-Mikuła, T. Matuszak, A. Piasta, *Z dziejów piotrkowskiej oświaty (od czasów Księstwa Warszawskiego do wybuchu II wojny światowej). Wybór dokumentów z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski 2011; M. Hubka, A. Wróbel, *Ziemia opoczyńska w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki – Opoczno 2011; T. Matuszak, A. Piasta, M. Hubka, *Dzieje Rozpry w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski – Rozprza 2016.

INTRODUCTION

Piotrków Trybunalski is one of the cities with an extremely rich history. Throughout history, it has been a place of important events and processes that go far beyond the regional framework. However, the city hasn't lost his uniqueness and identity, and his inhabitants can find out about it by associating with the history of their "little homeland" almost every day. A great opportunity to consider and reflect on the history of the city and its inhabitants is the 2017 jubilee of the 800th anniversary of Piotrków Trybunalski. It is associated with the oldest, preserved to present times record regarding the name of today's city. This record – *Petrecove* – was recorded on the pages of the *Sulejowski Copier*, which is a book containing copies of privileges and grants for the Cistercian Monastery in Sulejów. This book, despite the intricate history that has taken place in history, is currently kept in the resources of the State Archive in Piotrków Trybunalski¹. It is here that contains a record related to the functioning of the court acting under the patronage of Prince Leszek the White, who in 1217 was considering a dispute between Sulejów monks and peasants. Although the *Sulejowski Copier* dates back to the early 17th century, the Latin inscription in it refers to the 13th century, being the canon of recalled earlier celebrations, although the history of the settlement in Piotrków undoubtedly dates back to the early centuries.

The idea of making this treatise available to the readers was born in 2016. The extensive selection of over 200 documents, maps, photographs and posters, as well as historical descriptions, has allowed to prepare present book. The implementation of this project would also not be possible without the support of the Head Office of State Archives.

The publication is addressed to a wide audience. They are not only native patriachs, but also all those who met our city with their way of life. Vintage historical documents allow for a better and more complete understanding of the city's history, which is often unknown in the memory of descendants. Not only do they inform, but they also often inspire to their own research led by next generations of all interested people. Archival resources are also a valuable resource in didactic work. Presented in the lessons of history allow you to feel the atmosphere of the discussed events or past epoch. Young and old, professional historians, enthusiasts of

regional history, or people interested in the history of Poland – they all find the content of this album interesting and necessary to know their own identity.

All archival materials, whose reproductions after their digitization are located on pages of this extremely richly illustrated publication, come from the State Archives in Piotrków Trybunalski. It is worth pointing out that in our inventory according to the state from 2016 there are (including the Branch in Tomaszów Mazowiecki) over 5700 meters of documentation, contained in 1937 archives funds. There are more than 411 000 archival units – files, books, maps, photographs, posters and other types of documentation, which are invaluable source of the past. Although these materials are mostly from the nineteenth and twentieth centuries, there are many older evidences of history. It can be said that the resources of the State Archive in Piotrków Trybunalski are as rich as the history of the city in which it is located.

The multitude of issues and historical events combined with the above quotations illustrates the difficulty associated with the selection of only two hundred archival materials presented in our album. The author's intention was not only to prepare a source edition showing the administrative history of Piotrków. This story was also decided in the context of the history of the ordinary inhabitants of the "Castle of Tribunal". Therefore, further documents show the theme taken in the broader history of the city – among others issues of the history of education and culture, everyday life, economy, military, etc. Analysis of these sources is also a form of historical and archival invitation for readers to their own research and to carry out specific "time travel".

The book's album section is preceded by chapters that aim to highlight the information value of published archives, as well as introducing Readers into issues of Piotrków's history and the possibilities of archival queries in this field. The history of the city in the comprehensive presentation was taken previously on the pages of monographs *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*². Fragmentarily – as historically and chronologically – they were made by many historians, examples of these are the bibliographical references³, as well as works published as part of publishing cycle „Library – Piotrków 800”⁴. Monographs are also owned by the

State Archive in Piotrków Trybunalski⁵, and those resources⁶ have been the basis of numerous research works⁷ and historical sources⁸.

Therefore, in this publication it was decided to include a chapter that outlines the history of Piotrków Trybunalski. Based on current literature, as well as the latest state of research, it contains a review of historical events, which is a subjective and authoritative selection of issues on one hand, and on the other a necessary introduction to the subject matter taken in the whole book.

An important issue, both in the context of Piotrków's history and the fate of its sources, is the history of the Piotrków archives. Archival traditions of Piotrków, dating back to the pre-partition era, are an important element not only of the history of the city, but also of the knowledge of historical sources. For this reason, a chapter on this part of the history of the city was included in this publication.

Historical studies, and in particular scientific research, cannot be separated from the sources. This is because they contain the necessary evidence of the history of Piotrków Trybunalski. That's why, the author's intention was to develop a chapter characterizing the resources of the State Archive in Piotrków Trybunalski for the study of the history of the city. This part of the publishing house is also to serve as a signpost for a wide range of present and future researchers. Archival queries require at least initial orientation in the state archives. Familiarity with the contents of the most important teams, the identification of content groups such as administrative or economic history, enables the fullest use of archival materials and their rich content.

Academic chapters are marked with a scientific apparatus in the form of footnotes and a bibliography of selectivity. Both the introduction and the descriptions of individual documents were translated into English in order to popularize the knowledge of history and archives also in the international space.

The main part of the publication – edition of the source maintained in the convention of the album – was systematized in a chronological-problematic arrangement. The material was divided into five thematic sections, showing successively the history of Old Poland, the period of partition, war and occupation from 1914-1918, the period between the two wars, the Second World War and the postwar years. Within the framework of the individual sections, the documents have been thematically arranged, trying to highlight the selected work, processes and characters. Certain slight deviations from the adopted rule have been used deliberately to highlight or better illustrate the chosen topic. Groundwork of this album is an archival material taken from the group of *Records of the city of Piotrków*, as the most important for the analysis of the history of the city. Nevertheless, it was dug deep in the collection

of maps, photographs, posters and flyers. The image of the city and its inhabitants emphasize the materials obtained from archival heritage of Michał Rawity-Witanowski, Wanda Grabowska, etc. The diversity of the physical form and sources content shows a rich history of the city.

This publication presents documents from the resource of the Piotrków's archive, hence there are no materials created in the period of political transformation and modern times. Therefore, the selection of archival materials presented to Readers does not close the problem of research, which is the history of the city and its inhabitants. Basically, each of the above-mentioned chronological sections, or even a thematic group, can be successfully developed in the future in an independent publication. Nevertheless, this choice is a compelling, graphically attractive sample, attempting to provide answers to a number of questions. How did Piotrków develop and change over the course of history? How did its inhabitants live? How did the city occur in the history of Poland – even as the seat of the Sejm, the seat of the Crown Tribunal or the Military Department of the Main National Committee? Answers to them, as well as a number of others can be found on the pages of this publication as well as in the resources of the piotrków archives. By giving you this publication, I invite you to develop your own passions and interests, as well as to learn about the history that constitutes our common tradition and history.

Tomasz Matuszak
Director of the State Archive
in Piotrków Trybunalski

- ¹ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, *Zbiór akt kościelnych, klasztornych i związków wyznaniowych*, zesp. nr 358, sygn. 2.
- ² *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Łódź 1989.
- ³ Zob. *Materiały do bibliografii dziejów Ziem Regionu Piotrkowskiego*, oprac. S. Fijałkowski, T. Nowakowski, Piotrków Trybunalski 1984; H. Braun, *Bibliografia Piotrkowa Trybunalskiego 1998*, Piotrków Trybunalski 2004 (i kolejne wydane w latach 2005-2008); *Bibliografia Powiatu Piotrkowskiego 1999-2001*, oprac. H. Braun, Piotrków Trybunalski 2008.
- ⁴ M.in. prace piotrkowskich archiwistów: A. Piasta, *Piotrków Trybunalski w latach pierwszej wojny światowej*, Piotrków Trybunalski 2007; P. Głowacki, *Życie gospodarcze Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1793-1914*, Piotrków Trybunalski 2009.
- ⁵ T. Matuszak, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919-1951*, Piotrków Trybunalski – Radzyń Podlaski 2009.
- ⁶ Zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. P. Głowacki, A. Piasta, P. Zawilski, Warszawa 2007; A. Wróbel, *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- ⁷ Zob. m.in.: T. Matuszak, *Świadectwa funkcjonowania parlamentu polskiego doby staropolskiej w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentaryzmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015, s. 91-109; A. Wróbel, *Źródła do dziejów PZPR w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – ludzie – dokumentacja*, red. D. Magier, Lublin – Radzyń Podlaski 2012, s. 639-656; M. Hubka, M. Ordak, *Źródła z okresu stanu wojennego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *Niedziela bez Teleranka. Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki w okresie Stanu Wojennego 1981-1983*, red. M. Hubka i A. Wróbel, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2014, s.108-115; A. Wróbel, *Źródła do dziejów ruchu oporu w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Oblicza Podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012, s. 227-245; M. Hubka, *Źródła do wojny polsko-rosyjskiej 1919-1921 w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *W cieniu „czerwonej zarazy”. W 90. rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 roku*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Opoczno 2010, s. 63-85.
- ⁸ *Historia Tomaszowa Mazowieckiego w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, pod red. M. Hubki, M. Ordaka, A. Wróbla, Tomaszów Mazowiecki 2010; A. Felchner, J. Majchrzyk-Mikuła, T. Matuszak, A. Piasta, *Z dziejów piotrkowskiej oświaty (od czasów Księstwa Warszawskiego do wybuchu II wojny światowej). Wybór dokumentów z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski 2011; M. Hubka, A. Wróbel, *Ziemia opoczyńska w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki – Opoczno 2011; T. Matuszak, A. Piasta, M. Hubka, *Dzieje Rozpry w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski – Rozprza 2016.

Zarys dziejów trybunalskiego grodu

Początki dziejów Piotrkowa Trybunalskiego sięgają średniowiecznej osady, położonej na granicy dwóch kasztelanii – woliborskiej i rozpierskiej¹. Mimo iż miejscowość ta funkcjonowała niejako w cieniu dwóch o wiele bardziej w tym czasie prominentnych ośrodków, tj. Wolborza i Rozprzy, jej przyszłość wytyczyły przemiany administracyjne zachodzące na ziemiach polskich. Rozkład systemu kasztelanii i zmniejszenie ich znaczenia spowodowały powstanie dogodnych warunków dla awansu Piotrkowa². Nie bez znaczenia pozostawały również jego dogodne warunki komunikacyjne (położenie na skrzyżowaniu ważnych dróg), które bezpośrednio przełożyły się zarówno na rozwój miejscowego handlu, a z czasem przyczyniły się do uczynienia z Piotrkowa miejsca obrad zjazdów szlacheckich, sejmów a ostatecznie siedziby Trybunału Koronnego. Mimo iż pierwsze stulecia historii miasta z powodu braku źródeł historycznych nie są możliwe do szerszego odtworzenia, należy mieć na uwadze iż do końca XII wieku Piotrków uzyskał już status ośrodka wyróżniającego się w regionie. Świadczą o tym choćby odbywające się tu sądy książęce z których jeden w 1217 roku rozpatrywał sprawę pomiędzy sulejowskimi cystersami a chłopami przypisańcami. Zapis ten, zawarty na kartach przechowywanego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim *Kopiarza Sulejowskiego*³, stanowi jednocześnie najstarszy zachowany do współczesności zapis łacińskiej nazwy *Petrecove* dotyczącej Piotrkowa.

Wraz z sądami książęcymi, a także poświadczonymi źródłowo faktami pobytu książąt w trzynastowiecznym Piotrkowie⁴, miejscowość rozwijała się stopniowo zmierzając ku uzyskaniu praw miejskich. Trudno jednak jednoznacznie stwierdzić kiedy fakt ten miał miejsce. Pierwszy przywilej lokacyjny na tzw. prawie polskim, został nadany miastu prawdopodobnie pomiędzy 1273 a 1292 rokiem przez Władysława Łokietka. Dokument ten niestety uległ zniszczeniu prawdopodobnie podczas jednego z pożarów jakie wówczas nawiedziły miasto. Ponowiony przywilej lokacyjny na prawie niemieckim został nadany miastu w dniu 4 czerwca 1404 roku przez Władysława Jagiełłę w Inowłodzu⁵. Uzyskane wówczas prawa pozwoliły na podniesienie miasta z ruin po ostatnim wielkim pożarze oraz szybki jak na owe czasy rozwój we wszystkich aspektach jego funkcjonowania.

Mimo niewątpliwego rozwoju miasta pod względem administracyjnym i gospodarczym, obecnie nadal dysponujemy dosyć skąpych w treści materiałami o jego uposażeniu, przywilejach i obowiązkach mieszczan. Dane pochodzące z początków XIV wieku, tj. z 1313 i 1318 roku, mówią o licznie organizowanych targach i jarmarkach (co najmniej czterech w ciągu roku), jakie miały miejsce w Piotrkowie. Niestety trudno jest jednoznacznie ustalić, w jakie konkretnie dni były one organizowane. Prawdopodobnie dwa z nich odbywały się równoległe ze świętem patrona danego kościoła, tj. na św. Stanisława (8 maja) i na św. Jakuba (25 sierpnia). O dużych obrotach handlowych, jakie były wówczas uzyskiwane świadczy niewątpliwie fakt założenia w 1487 roku cechu kupców⁶. Od początku istnienia najpierw osady a później miasta, rozwijało się w nim obok handlu również i rzemiosło. Już na przełomie XIII i XIV wieku w Piotrkowie funkcjonowali rzeźnicy, szewcy i piekarze oraz pierwszy w mieście krawiec z zawodu zwany Klemensem. W 1466 roku zatwierdzony został statut cechu prasołów (handlarzy solą), dwa lata później kuśnierzy, a w 1478 roku zatwierdzono statuty cechów kowalskiego i ślusarskiego oraz wszystkich tych rzemieślników, których surowcem podstawowym w produkcji było żelazo. W 1474 roku pięć piotrkowskich cechów (garbarzy, krawców, kuśnierzy, skórników i szewców) otrzymało łąki i trzęsawiska położone za miastem, celem ich zagospodarowania i założenia na własne potrzeby ogrodów. W Piotrkowie rozwijało się wówczas także sukiennictwo oraz budowane były poza miastem pierwsze urządzenia przemysłowe, takie jak młyny (cztery – TM). O skutecznej działalności mieszczan na niwie handlowej świadczą licznie zawierane ówczesnie transakcje⁷. Pomyślny rozwój miasta spowodował, że Piotrków w XV wieku wysunął się na pierwsze miejsce spośród wszystkich ówczesnych miast województwa łęczyckiego i sieradzkiego⁸.

Miasto, którego historyczne początki wiążą się z dziejami dawnego grodu i osady targowej, w średniowieczu rozciągało się na płaskim terenie w rozwidleniu rzek Strawy i Strawki. Nieregularny wielobok miasta (o wymiarach 300 na 350 m) opasany został murem obronnym jeszcze w 1362 roku⁹. O ile pierwotny obrys piotrkowskich murów możliwe że posiadał jedynie dwie bramy, to już w początku wieku XVII bram było trzy

(tj. Sieradzka, Krakowska i Wolborska). Brama Krakowska i Wolborska znajdowały się w niewielkiej odległości od kościoła farnego pw. św. Jakuba Apostoła, wybudowanego najpewniej w drugiej połowie XIII wieku. W historyczny krajobraz miasta z czasem wkomponowano kolejne budynki sakralne – Klasztor oo. Dominikanów (XIV w.), Kościół Nawiedzenia N.P. Marii (XIV w.), czy też nieistniejący już Klasztor oo. Franciszkanów (XVII w.)¹⁰. Serce miasta – rynek piotrkowski – uformował się w XIV wieku. W dynamicznie rozwijającym się Piotrkowie w XVI w. zamieszkiwało ok. 3000 osób¹¹.

Mimo iż Piotrków obecnie w swej nazwie nosi przydomek „Trybunalski”, ważny wpływ na jego rozwój miały związki miasta z dziejami polskiego parlamentaryzmu. Już w XIII wieku w Piotrkowie odbywały się ważne zjazdy, w których oprócz księcia udział brali również możnowładcy świeccy i duchowni. Przykładem może być zjazd (*in generali colloquio*) z 1291 roku, w którym udział brali m.in. wojewoda sieradzki, kasztelanowie sieradzki, spicymierski i rozpierski, sędzia i podkomorzy sieradscy oraz opat sulejowski¹². Zanim jednak ukształtował się staropolski parlament dwuizbowy, na przestrzeni XIV i XV wieku w Piotrkowie odbywały się liczne zjazdy generalne szlachty, podczas których niejednokrotnie zapadały ważne decyzje dla ówczesnego państwa, stanowiące o jego kształcie prawnym. Spośród różnych zagadnień warto jako przykład podać choćby kwestie związane z organizacją sił zbrojnych i obronnością państwa¹³. W roku 1457 podczas piotrkowskiego zjazdu generalnego szlachty (*conventio generalis*)¹⁴, król Kazimierz Jagiellończyk ogłosił edykt *O przechodach wojsk, wznawiający postanowienia tegoż edyktu bez daty Kazimierza Wielkiego*. W edyktie wystawionym w Piotrkowie w dniu 3 lub 4 grudnia tegoż roku mowa była o szkodach wyrządzanych przez oddziały wojskowe oraz nadużyciach podczas przemarszów i postojów¹⁵. U schyłku XV w. oddziały zaciężne, strzegące granic państwa ujęte zostały w „obronę potoczną”, której geneza wiąże się również z tradycjami zjazdów szlacheckich w Piotrkowie. Wnioski w sprawie organizacji oddziałów zaciężnych – zaczątków „obrony potocznej” – pojawiły się na zjazdach generalnych w Piotrkowie z 1470 i 1477 roku – kiedy to uchwalono nawet specjalny jednorazowy podatek na ten cel¹⁶.

Od początku XV wieku aż do roku 1492 w Piotrkowie odbyło się aż 65 zjazdów generalnych¹⁷. Jednak wydarzeniem uważanym przez historyków za najważniejsze w dziejach polskiego parlamentaryzmu jest sejm z roku 1493. Obrady sejmu walnego rozpoczęły się 28 stycznia, a udział w nich wzięli m.in.: prymas i kardynał Fryderyk Jagiellończyk, biskupi Andrzej Boryszowski, Krzesław z Kurozwęk, Uriel Górka, Piotr z Kotkowa, Mikołaj Grajewski oraz wszyscy wojewodowie i kasztelanowie¹⁸. Wydarzenie to zdecydowało o ustrojowym kształcie sejmu polskiego, bowiem to właśnie wtedy ukształtował się ostatecznie sejm dwuizbowy, złożony z senatu wywodzącego się ze średniowiecznej rady królewskiej

i izby poselskiej, będącej zgromadzeniem przedstawicieli szlachty. Ta ostatnia delegowana była przez sejmiki ziemskie. Odtąd wszystkie sejmy Królestwa Polskiego, a następnie Rzeczypospolitej Obojga Narodów, były sejmami dwuizbowymi. W latach późniejszych sejm obradował w Piotrkowie jeszcze wielokrotnie, a samo miasto tętniąc dzięki sejmom życiem było ważnym punktem na ówczesnej mapie Polski¹⁹. Warto zaznaczyć, iż w latach 1493-1567, z ogólnej liczby 72 sejmów²⁰, Piotrków był miejscem obrad aż 38 z nich, wiodąc tym samym prym wśród wszystkich miast polskich. Wśród sejmów piotrkowskich szczególne miejsce w dziejach państwa i miasta zajmuje tzw. „Sejm Egzekucyjny” (30 listopada 1562 – 25 marca 1563), podczas obrad którego podnoszono wiele ważnych spraw wagi państwowej²¹. To na tym właśnie sejmie uchwalono konstytucję *O pozwoleniu czwartej części na obronę potoczną*²². Stwarzała ona podstawy do organizacji wojska kwarcianego.

Ostatni sejm walny koronny obradował w Piotrkowie w okresie od 7 kwietnia do końca czerwca 1567 roku. Podczas obrad uchwalono 42 konstytucje dotyczące m.in. wewnętrznej administracji kraju, ogłoszono nowy uniwersał poborowy, ustalono również wartość obcej waluty napływającej wraz z kupcami do Polski. Warto w tym miejscu również wspomnieć, że Piotrków był także w latach 1442-1628 miejscem licznych synodów kościelnych duchowieństwa prowincji gnieźnieńskiej. Okres sejmowy w dziejach miasta przyczynił się niewątpliwie do jego bujnego rozwoju. Do miasta przy okazji sejmów, których obrady toczyły się od kilku dni do kilku miesięcy²³, ściągali również okoliczni kupcy i rzemieślnicy, którzy liczyli na zyskowne transakcje oraz zbyt swoich towarów i usług. Niewątpliwie na pobycie tak licznej rzeszy ludzi w mieście zarabiali również, a może przede wszystkim karczmarze i szynkarze, oferujący strudżonym wędrowcom warzone na miejscu piwo i gorzałkę. Chętnych do degustacji miejscowych trunków i napojów alkoholowych zapewne nie brakowało. Liczne sejmy wywarły duży wpływ na rozwój miasta we wszystkich aspektach związanych z funkcjonowaniem ówczesnej aglomeracji. Powstawały nowe zabudowania, które w dużej mierze przeznaczone były na kwatery dla przyjezdnych, tym bardziej że większość sejmów odbywała się jesienią i zimą²⁴. Tylko senatorowie i dostojnicy dworu, w związku z dosyć częstymi wizytami w Piotrkowie, mogli pozwolić sobie na to aby posiadać w obrębie murów miejskich własne mieszkanie. Część z nich budowała w okolicy (np. Wielkiej Wsi) swoje rezydencje. Dla gości pozostawały w ofercie do wynajmu izby, przy licznie funkcjonujących w trakcie trwania sejmu lub sądów grodzkich i ziemskich karczmach. Obok tego rozwijała się szeroko sfera usług, która nierozzerwalnie powiązana była z pobytem w mieście tak dużej liczby ludzi²⁵.

Zarówno okres sejmowy, jak i zjazdów synodalnych, znacznie przyczynił się do podniesienia rangi i prestiżu miasta, szczególnie odkąd Piotrków w 1578 roku stał

się również jedną z dwóch siedzib (obok Lublina) sądu, jakim był Trybunał Koronny (*Iudicium Generale Ordinarium Tribunalis Regni*). Do tego roku król Polski był najwyższym sędzią dla szlachty. W zamian za uchwalenie podatku na wojsko i wolną rękę w polityce zagranicznej, król Stefan Batory doprowadził do powołania, na mocy uchwalonej 3 marca tego roku konstytucji – Trybunału Koronnego. Trybunał wspólny dla całej Korony, zbierał się dla Małopolski w Lublinie na wiosnę i latem, natomiast dla Wielkopolski jesienią i zimą w Piotrkowie, zwanym od tej pory nieformalnie Trybunałskim. W 1581 roku powołano do życia analogiczny Trybunał dla Litwy, którego siedzibą były Wilno, Nowogródek i Mińsk, a w pewnym okresie także Grodno. Jednym z propagatorów reformy sądownictwa był ówczesny czołowy pisarz polityczny doby polskiego odrodzenia Andrzej Frycz Modrzewski. Prawdopodobnie był on twórcą projektu utworzenia Trybunału z siedzibą w Piotrkowie, który został przedstawiony na sejmie warszawskim obradującym na przełomie 1556 i 1557 roku²⁶.

Trybunał Koronny był to sąd państwowy, złożony z sędziów wybieranych spośród szlachty co roku na sejmikach zwanych deputackimi. Razem liczył ogółem 33 członków, w tym 27 deputatów szlacheckich i 6 deputatów duchownych. Na czele deputatów świeckich stał wybierany przez gremium w głosowaniu tajnym marszałek Trybunału Koronnego, który miał prawo używania insygniów, jakimi była laska marszałkowska i krzyż prezydencki. Natomiast deputaci duchowni wybierali spośród swego grona prezydenta, którym zostawał zazwyczaj najstarszy z kanoników gnieźnieńskich. Zakres działania Trybunału obejmował rozpatrywanie apelacji od wyroków sądów grodzkich, ziemskich i podkomorskich oraz rozpatrywanie spraw wnoszonych przeciwko urzędnikom administracji państwowej, w związku z zaniedbaniem przez nich swoich obowiązków. Rozstrzygał również sprawy prawne (*iuris*), które dotyczyły różnego rodzaju dóbr, sum, transakcji i zapisów oraz sprawy uczynkowe (*facti*), w trakcie rozpatrywania których mogły zostać zasądzone kary banicji, wieży górnej i kary finansowe.

W wyniku kolejnych reform, w 1792 roku utworzono dwa osobne Trybunały – w Piotrkowie i Lublinie. Każdy stanowiły dwie izby, w których zasiadało 12 i 13 deputatów. Siedzibą Trybunału Koronnego w Piotrkowie, podobnie jak w Lublinie był ratusz miejski. Gmach wybudowany z myślą o władzach miejskich, został przystosowany do pełnienia nowej funkcji. W 1611 roku sejm zatwierdził uchwałę szlachty województwa sieradzkiego, aby w Piotrkowie wybudować wieżę więzienną, która została dobudowana do południowej ściany ratusza. W ratuszu mieściły się sala rozpraw sądowych, kaplica i izba dla wojska. Ciągłość funkcjonowania Trybunału zapewniała kancelaria, na czele której stał pisarz aktowy. Nadzorował on wraz z podległym personelem prowadzenie kancelarii, wpisów do ksiąg oraz brał udział

w posiedzeniach kolegialnych. Pisarze wojewódzcy biorący udział w posiedzeniach zobowiązani byli przyjeżdżać do Trybunału co najmniej na dwa dni wcześniej i złożyć przed nim przysięgę. Pozostałością po pracach kancelarii Trybunału były księgi trybunałskie, które dzieliły się na dwie grupy główne *decreta* (wyroki) i *acta*. Oprócz nich istniały również obok ksiąg pomocniczych, manualy i produkty.

We wrześniu 1792 roku rozpoczął urzędowanie ostatni Trybunał Koronny Rzeczypospolitej. Po zwycięstwie konfederacji targowickiej i poniesionej klęsce w wojnie polsko-rosyjskiej 1792 roku los kraju został przesądzony. W dniu 23 stycznia 1793 roku Rosja i Prusy podpisały w Petersburgu traktat, który usankcjonował drugi rozbiór Polski²⁷. Wbrew pozorom ustanowienie Piotrkowa siedzibą Trybunału Koronnego nie pociągało za sobą tak bardzo oczekiwanego rozwoju gospodarczego miasta. Z punktu widzenia dziejów miasta zasadnicza różnica pomiędzy zjazdami trybunałskimi a sejmami była taka, że kadencje Trybunału odbywały się regularnie co rok i trwały dłużej niż sejmy, ale ściągały do miasta mniej ludzi (w tym możliwych z całego kraju). Szlachta tylko w niewielkim stopniu korzystała z usług i produktów miejscowych rzemieślników. Liczne dwory z własnymi sługami i lokajami a nawet wojskiem, były prawie w całości samowystarczalne (często nawet posiadały własne zapasy żywności). Jedną z nielicznych profesji, rozwijających się nadal bez ograniczeń stanowili kupcy winni. Piotrków stał się głośną w Rzeczypospolitej stolicą win węgierskich²⁸. Trybunał Koronny Piotrkowski, tak jak i sejmy, wywarły niezatarty ślad na dziejach Piotrkowa. Zarówno sejmy jak i Trybunał ściągały do miasta rzesze ludzi, wpływały na podtrzymanie niektórych gałęzi produkcji, handlu i usług. W okresie trybunałskim miasto wzbogaciło się o cztery nowe klasztory męskie, które poza życiem duchowym oferowały też kwatery dla przybywającej do miasta szlachty. Największą bolączką mieszczan do 1760 roku był obowiązek dawania darmowych kwater deputatom. Miało to zarówno dobre jak i złe strony. Trybunał wydając taki nakaz ingerował w kompetencje miejskich rajców. Często stałe kontakty ze szlachtą pociągały za sobą niesnaski i nieporozumienia. Z drugiej zaś strony mieszczanie przejmowali i adaptowali pewne wzorce z kultury szlacheckiej.

Ostatnie lata I Rzeczypospolitej obfitowały w szereg ważnych wydarzeń politycznych. Próby ratowania chylącego się do upadku państwa skupiły się na uchwaleniu przez sejm Konstytucji 3-go Maja 1791 roku, a następnie wojnie w jej obronie z 1792 roku. Ostatecznie zwyciężyli przeciwnicy konstytucji, stronnicy Rosji zrzeszeni w zawiązanej pod opieką dworu petersburskiego Konfederacji Targowickiej. Ostatni sejm przedrozbiorowej Polski, obradujący w Grodnie pod nadzorem rosyjskim w dniach 17 czerwca – 23 listopada 1793 roku, zatwierdził traktaty z Rosją i Prusami, w wyniku których dokonano się tzw. II rozbiór ziem polskich. Piotrków wraz

z sąsiednimi terenami znalazł się poza granicami kraju właśnie w wyniku II rozbioru. Wchodząc w latach 1793-1807 w skład prowincji „Prusy Południowe” (Südpreussen), był od 25 maja 1793 roku siedzibą departamentu (najwyższego szczebla podziału administracyjnego w prowincji), obejmującego m.in. powiaty piotrkowski i radomszczański. W roku następnym miała miejsce kolejna wojna z udziałem żołnierzy polskich – Insurekcja Kościuszkowska 1794 roku. Jej klęska była ostatnim akordem polskiego dramatu. W szeregach armii insurekcyjnej nie zabrakło również piotrkowian. Ciekawym przykładem ochotnika była postać Krzysztofa Błońskiego, archiwisty sądów ziemskich z Piotrkowa i dziedzica Lutosławic, który do wojska kościuszkowskiego trafił w wieku 50 lat. Wykonując swe obowiązki w mieście będącym już wówczas częścią zaboru pruskiego, wdał się w bójkę z urzędnikiem pruskim, w wyniku czego musiał opuścić Piotrków²⁹. Departament piotrkowski został zlikwidowany w 1796 roku na rzecz Kalisza. W mieście pozostały siedziby władz szczebla powiatowego, a także zorganizowane w zabudowaniach popijarskich więzienie. Ponadto w Piotrkowie stacjonował również garnizon wojsk pruskich, liczący w końcu XVIII wieku kilkuset żołnierzy wraz z nieliczną artylerią³⁰.

W 1807 roku, po utworzeniu przez Napoleona I Księstwa Warszawskiego (1807-1815), Piotrków znalazł się w departamencie kaliskim. Krótka i burzliwa historia Księstwa Warszawskiego przejawiała się również na szczeblu regionalnym. Spośród szeregu problemów, jakim władze musiały stawić czoła, wymienić należy m.in. kwestie uporządkowania systemu monetarnego oraz przeciwdziałania przenikania na teren księstwa obcej – często gorszej jakości lub fałszowanej monety, zaopatrzenia własnych sił zbrojnych a także francuskich oddziałów wojskowych. Zimą 1813 roku przez miasto przemieszczały się wycofujące się z Rosji oddziały armii napoleońskiej. Najpierw, 6 lutego w Piotrkowie pojawiły się oddziały ks. Józefa Poniatowskiego, w ślad za którym w stronę Krakowa wycofały się przebywające wówczas w mieście rząd i konfederacja Księstwa Warszawskiego. W kolejnych dniach piotrkowianie byli świadkami przemarszu jednostek armii francuskiej. Przemarsz oddziałów wojskowych przyniósł ze sobą znaczną liczbę chorych i rannych żołnierzy, na potrzeby których w zabudowaniach klasztornych organizowano lazarety. W ślad za wycofującymi się postępowała armia rosyjska³¹.

W wyniku postanowień Kongresu Wiedeńskiego 1815 roku zostało utworzone Królestwo Polskie (zwane również Królestwem Kongresowym lub potocznie Kongresówką), będące połączoną unią personalną z Rosją namiastką państwowości polskiej. W strukturach administracyjnych królestwa, w latach 1815-1837 Piotrków był siedzibą władz obwodu i powiatu piotrkowskiego, ujętych w ramach województwa kaliskiego³². Zgodnie z danymi zaczerpniętymi z opisu statystycznego miasta z 1820 roku, ogólna liczba jego mieszkańców wynosiła

wówczas 4130 osób, a w tym 1963 Chrześcijan, 1999 Żydów oraz 168 osób innych wyznań. Zabudowę miejską stanowiło 245 domów (w tym 74 murowane oraz 171 drewnianych)³³. Do głównych źródeł utrzymania ludności w tym czasie należały wytwórstwo, propinacja oraz handel.

Polacy, w tym również piotrkowianie, nie pogodzili się z brakiem pełnej niepodległości. Silne tendencje patriotyczne uwidoczniły się w tym czasie w środowisku lokalnej młodzieży – uczniów piotrkowskiej szkoły wydziałowej. Wieści o wybuchu powstania listopadowego dotarły do Piotrkowa w początku grudnia 1830 roku. Uniesienie patriotyczne szybko udzieliło się wielu mieszkańcom miasta. Szczególną aktywność na tej niwie wykazał Ludwik Guilmet – nauczyciel przeniesionej z Kalisza do Piotrkowa szkoły wojewódzkiej. Nawoływał on miejscową młodzież do udziału w powstaniu, a następnie sformował liczący 90 ochotników oddział uzbrojony w strzelby, pistolety i pałasze, wraz z którym wyruszył do Warszawy. Niedługo później piotrkowianie sformowali kolejny, tym razem siedemdziesięciosobowy oddział powstańczy (rekrutujący się głównie z uczniów, rzemieślników, wyrobników, służących i niższych rangą urzędników), a także szwadron jazdy w sile czterdziestu żołnierzy i trzydziestu koni³⁴. Również w kolejnych miesiącach powstania mieszkańcy Piotrkowa zasilali szeregi Wojska Polskiego walczącego z siłami rosyjskimi. Jednak nie tylko duża liczba ochotników świadczyła o zaangażowaniu lokalnej ludności w omawiany zryw narodowo-wyzwoleńczy. Piotrkowianie ponosili również ciężary świadczeń materialnych na rzecz powstania. W początkowym jego okresie świadczenia te wyrażały się datkami finansowymi oraz rzeczowymi, zaś w miarę rozwoju sytuacji mieszkańcy Piotrkowa obciążeni byli także obowiązkowymi daninami materiałowymi, przeznaczanymi na umundurowanie i wyżywienie wojska, czy też powinnościami osobistymi. Kosztowna wojna doprowadziła do znacznego zubożenia miasta i jego mieszkańców. Wraz z upadkiem powstania listopadowego w 1831 roku ziemie Królestwa Polskiego spotkał ciężki los terenów podbitych przez armię rosyjską³⁵.

Jak już wcześniej wspomniano, ważnym czynnikiem mającym wpływ na dzieje i rozwój Piotrkowa od zawsze miały warunki komunikacyjne. Pomysłodawcą wybudowania linii kolei żelaznej w Królestwie Polskim był Henryk hr. Łubieński, wiceprezes Banku Polskiego w Warszawie. koncepcja z połowy lat 30. XIX wieku okazała się przełomową nie tylko dla komunikacji krajowej, lecz również dla miast i miejscowości, w których w przyszłości ulokowano stacje Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej³⁶. Wśród nich znalazł się również Piotrków. Skomplikowana i długotrwała inwestycja trwała ponad dekadę, zanim na piotrkowskiej stacji pojawił się pierwszy pociąg. Pierwszy przejazd techniczny na nowo otwartym odcinku z Rogowa do Piotrkowa miał miejsce w dniu 2 września 1846 roku, zaś uroczyste otwarcie

tegoż odcinka odbyło się w dniu 7 października tegoż roku³⁷. Pamiętny wrzesień 1846 roku miał dla miasta i jego mieszkańców ważne konsekwencje. Pojawienie się linii kolejowej w Piotrowie okazało się stymulujące zarówno dla transportu i gospodarki, jak również przemian w przestrzennym układzie miasta. Ulokowanie linii „wiedenki” na zachodnim skraju miasta spowodowało jego rozwój urbanistyczny właśnie w tym kierunku.

Swoją kartę w historii wielkich powstań narodowych zapisali również piotrkowianie w okresie powstania styczniowego (1863-1864). W przypadku ziem wchodzących w skład ówczesnego powiatu piotrkowskiego³⁸, pierwsze niepokoje społeczne oraz powstawanie organizacji o charakterze konspiracyjnym mały miejsce na długo przed wybuchem powstania. W ogarniającą Królestwo Polskie falę rozruchów i manifestacji religijno-patriotycznych włączyli się również mieszkańcy Piotrkowa, głównie nauczyciele i uczniowie piotrkowskiego gimnazjum. Przywódcą tego środowiska był dyrektor szkoły Antoni Rogowski, który wraz ze swymi pracownikami – Leonem Kucharskim (nauczycielem) oraz Adolfem Dutkiewiczem (sekretarzem), animowali poczynania uczniów. Wśród tych drugich w swej działalności patriotycznej wyróżniali się uczniowie: Antoni Szczawiński, Andrzej Dzierżanowski oraz Władysław Wojciechowski. Wśród szeregu przedsięwzięć piotrkowskich gimnazjalistów, na uwagę zasługuje planowanie przez nich akcji rozbrownienia stacjonujących w mieście oddziałów rosyjskich. Działania przygotowawcze, polegające na zakupie dużej ilości broni białej – noży i kos – zwróciły uwagę carskich służb bezpieczeństwa, które w obawie przed rozruchami wzmocniły garnizon piotrkowski batalionem strzeleckim, stacjonującym wcześniej w Wolborzu³⁹. W dalszej konsekwencji pacyfikacji środowiska gimnazjalistów, władze carskie objęły je szczególnym nadzorem, zabraniając części z nich wstępu do szkoły, a także śledząc ich dalsze poczynania⁴⁰. Również lokalne duchowieństwo włączyło się w działalność patriotyczną, czego przykładem były kazania niepodległościowe, wygłaszane w Piotrkowie m.in. przez ks. Józefa Ludwińskiego.

Mieszkańcy miasta demonstrowali swe postawy patriotyczne w sposób zdecydowany, czego przykładem była wieczorna manifestacja z dnia 23 marca 1861 roku, połączona z wybiciem szyb w domach osób postrzeganych jako zwolenników caratu⁴¹. W roku 1861 powstało również pierwsze tajne koło w mieście, zawiązane przez grupę urzędników niższego szczebla, pod przewodnictwem Zbigniewa Chądzyńskiego, Józefa Grzybińskiego, Franciszka Golcza, Władysława Turchetta, a także z udziałem Nowickiego, Wrońskiego oraz Zagórskiego. Zawiązana przez nich organizacja z czasem objęła swymi wpływami również Łęczycę, Zgierz, Radomsko, Częstochowę i Wieluń. Koło to organizowało wystąpienia i manifestacje, a także zajmowało się gromadzeniem środków finansowych na cele niepodległościowe. Między innymi zorganizowano manifestację w dniu 9 kwietnia 1861

roku, potępiającą rozwiązanie Towarzystwa Rolniczego, przejawiającą się wstrzymaniem prac domowych i publicznych, biciem w dzwony, oraz aranżowaniem zgromadzeń w świątyniach⁴².

Strona przygotowująca powstanie – Komitet Centralny Narodowy – przystąpiła w 1862 roku do organizacji struktur administracji konspiracyjnej. Powiat piotrkowski, zgodnie z tymi założeniami, znalazł się w województwie kaliskim. Kierownictwo powstańczej administracji cywilnej objął ks. Wawrzyniec Cent, mianowany naczelnikiem cywilnym województwa kaliskiego⁴³, a organizacji wojskowej Józef Grekowicz. Naczelnikiem cywilnym powiatu piotrkowskiego mianowano Józefa Zielonkę, a funkcję naczelników wojskowych w trakcie powstania pełnili Ignacy Szmit, a następnie Józef Oxiński oraz Ignacy Bleszczyński-Malczewski⁴⁴. Do zadań organizacji konspiracyjnych w terenie należało zachęcanie do wzięcia udziału w powstaniu wszystkich warstw społecznych. Często powstawały one samorzutnie, podporządkowując się następnie władzy centralnej. Do zadań organizacji wojskowej należało opracowanie planu walki zbrojnej na czas planowanego powstania⁴⁵. Zręby ukształtowanych struktur administracji powstańczej funkcjonowały w powiecie piotrkowskim już w październiku 1862 roku. W Piotrkowie zbiórką pieniędzy na potrzeby zrywu zbrojnego kierował Hipolit Szaffer, syn byłego dyrektora gimnazjum. W akcję konspiracyjną zaangażowali się m.in. pracownik sieci telegraficznej – Marceł Mniszkowski, a także syn lekarza Jakub Szejnke. Zajmowali się oni kolportażem nielegalnych broszur i wiadomości. Podjęto również pracę nad organizacją i wyszkoleniem młodzieży, z myślą przygotowania kadr dla wojsk powstańczych⁴⁶. W Piotrkowie organizatorem ruchu powstańczego był Józef Turczynowicz⁴⁷. Pojawiające się w okolicy oddziały powstańcze zasilali zarówno dezertrzy z oddziałów rosyjskich wchodzących w skład garnizonu piotrkowskiego, jak również piotrkowska młodzież, rzemieślnicy oraz przedstawiciele inteligencji.

Ze względu na bezpośrednią bliskość znacznego rosyjskiego garnizonu w Piotrkowie, a ukształtowanie terenu, pozbawione większych kompleksów leśnych (w przeciwieństwie do np. Lasów Spalskich), natężenie walk na omawianym terenie było mniejsze niż w przypadku powiatów rawskiego, czy opoczyńskiego. Jak już wcześniej wspomniano, powiat piotrkowski, pomimo prób formowania na jego terenie oddziałów powstańczych, częściej był teatrem przemarszów partii organizowanych w innych częściach kraju⁴⁸.

Wiek XIX – pomimo trudnej historii zaborów i powstań narodowych – przyniósł miastu jeden z największych awansów administracyjnych w jego historii. Zanim to jednak nastąpiło, Piotrków jako miasto powiatowe znajdował się kolejno w strukturach województwa kaliskiego (1815-1837), guberni kaliskiej (1837-1845) i guberni warszawskiej (1845-1867). W 1867 roku – w wyniku kolejnych przemian administracyjnych

unifikowanego z Rosją Królestwa Polskiego – powstała gubernia piotrkowska. W jej południkowym układzie geograficznym znalazły się tereny, które z czasem okazały się ważnymi centrami przemysłowymi, co uczyniło z niej najbogatszą ze wszystkich guberni Królestwa. Wraz z uzyskaniem nowego statusu Piotrków rozpoczął ważny w swej historii etap rozwoju. Ulokowanie w mieście siedzib wielu urzędów wpłynęło m.in. na zmiany struktury zatrudnienia. W połączeniu m.in. z opisywaną wcześniej linią „wiedunki” w drugiej połowie dziewiętnastego stulecia w mieście powstawać zaczęły zakłady przemysłowe, takie jak Manufaktura Piotrkowska, huty szkła „Hortensja” i „Kara” a także szereg innych ośrodków drobniejszego przemysłu i wytwórstwa⁴⁹. Pojawienie się nowych miejsc pracy w naturalny sposób przyciągnęło do miasta nowych mieszkańców, dając tym samym podstawy do kształtowania się ważnego w regionie środowiska robotników.

Piotrków „gubernialny” w latach 70. XIX w. doświadczył szybkiej rozbudowy. Oprócz gmachów urzędów budowano wówczas wiele kamienic czynszowych. Na potrzeby miejscowych elit powstawały również budynki mieszkalne wzorowane na analogicznych budowlach z wielkich miast w kraju i za granicą. Przemiany w zabudowie miasta nie wiązały się jedynie z powstawaniem nowych obiektów. U schyłku lat sześćdziesiątych historyczna dzielnica Piotrkowa – Stare Miasto – pozbawiona została jednego z najważniejszych zabytków. Wówczas to dokonano rozbiórki piotrkowskiego ratusza, który już od długiego czasu znajdował się w złej kondycji technicznej. W okresie 1871-1882 zaludnienie miasta zwiększyło się z 16 945 do 23 046 mieszkańców, zaś u schyłku tego przedziału czasu na 433 posesjach znajdowały się 962 domy mieszkalne (z czego 47% murowanych) i 1051 budynków usługowych i gospodarczych różnego typu⁵⁰. W kolejnych latach, aż do końca okresu zaborów, liczba ludności miasta wzrosła przeszło dwukrotnie osiągając w 1914 roku ponad 40 tysięcy mieszkańców⁵¹.

U schyłku XIX stulecia w Piotrkowie kształtowały się struktury partii politycznych, funkcjonowanie których odbywało się w trudnych warunkach silnie rusyfikowanego po upadku ostatniego powstania kraju. W połowie lat dziewięćdziesiątych swoje kontakty w mieście posiadała już Liga Narodowa (LN), zaś koniec tej dekady przyniósł zawieranie się miejskiej komórki Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Również w tym okresie swoją organizację w Piotrkowie posiadała Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy (SDKPiL). Wydarzeniem, które warto wspomnieć również ze względu na przykład zaangażowania piotrkowskiej młodzieży, był strajk szkolny z dn. 1 lutego 1905 roku. W tym dniu piotrkowscy uczniowie jako jedni z pierwszych w kraju, podjęli akcję strajkową wynikającą z poruszenia wywołanego wybuchem rewolucji w Rosji, a także wystąpieniami strajkowymi w Łodzi i Zagłębiu Dąbrowskim. Uczniowie piotrkowskiego gimnazjum męskiego zebrałszy się w sali popisowej szkoły,

po odprawieniu modlitwy przedstawili dyrektorowi placówki swe postulaty – m.in. żądania polskiego języka wykładowego, polskich nauczycieli, a także wprowadzenia języka polskiego i historii Polski jako przedmiotów obowiązkowych dla wszystkich uczniów. Po przedstawieniu tych, jak również szeregu innych żądań uczniowie demonstracyjnie usuwając znaczki z czapek opuścili gmach szkoły. Wydarzenia strajkowe ogarnęły również gimnazjum żeńskie oraz szkołę miejską, a w następnych dniach również na szkoły niedzielne. Odpowiedzią na tą akcję były masowe wydalania ze szkół łącznie kilkuset piotrkowskich uczniów⁵².

Rozwój gospodarczy, przestrzenny i demograficzny, jakiego doznał Piotrków u schyłku XIX wieku zahamowany został wybuchem I wojny światowej. W ostatnich latach przed wojną władze rosyjskie przygotowywały plany ewakuacji najważniejszych urzędów i urzędników administracji w głąb Imperium Rosyjskiego. W koncepcjach tych uwzględnione były również instytucje mające swe siedziby w gubernialnym Piotrkowie. W dniu 1 sierpnia 1914 roku gubernator piotrkowski Michał Edward Jaczewski zlecił wprowadzenie tych planów w życie. Do faktycznej ewakuacji przystąpiono dopiero w dniu 11 sierpnia 1914 roku Akcja podjęta niemalże w styczności z wojskami nieprzyjaciela przebiegała chaotycznie, w skutek czego zabrano jedynie te dokumenty, które były niezbędne dla zabezpieczenia dalszej działalności urzędów na uchodźctwie⁵³.

W pierwszych dniach sierpnia, po wcieleniu rezerwistów, odeszły za Wisłę stacjonujące w okolicy jednostki rosyjskie, wobec czego wkraczający przeciwnicy nie napotykali początkowo większego oporu. W dniu 13 sierpnia 1914 roku Piotrków został zajęty przez żołnierzy niemieckiej 1 Dywizji Landwehry gen. Wilhelma von Klucka. Komendantem wojennym miasta został mjr hr. zu Stolberg-Wernigerode. Pierwsza okupacja niemiecka trwała jedynie do 27 sierpnia 1914 roku, kiedy to Piotrków wraz z większością terytorium guberni został odbity przez oddziały rosyjskie. Sytuacja uległa zmianie po miesiącu, kiedy to w wyniku ofensywy wojsk Państw Centralnych, w dniu 3 października 1914 roku Piotrków ponownie zajęły oddziały niemieckie. W połowie miesiąca, z kierunku warszawskiego ruszyło przeciwnatarcie rosyjskie, które po krwawych walkach zmusiło wojska niemieckie i austrowęgierskie do odwrotu. Piotrków został ostatecznie zajęty 17 grudnia 1914 roku przez oddziały austrowęgierskie. Stan ten utrzymał się już do końca wojny⁵⁴.

Pierwsze tygodnie wojny i okupacji pociągnęły za sobą również szkody wyrządzone w infrastrukturze, transporcie i przemyśle. Oprócz dewastacji linii kolejowej i zabudowań dworca, poważnego uszczerbku doznała również kolejka wąskotorowa łącząca Piotrków z pobliskim Sulejowem. W przypadku miejscowych przedsiębiorstw, ich wojenny upadek rozpoczął się od zajmowania budynków na koszary bądź magazyny wojskowe. Kwaterujący

żołnierze dewastowali park maszynowy zajmowanych zakładów uniemożliwiając tym samym wznowienie produkcji⁵⁵. Zajęte przez wojska Państw Centralnych tereny Kongresówki podzielone zostały na dwie strefy okupacyjne. Niemcy objęły tereny północno-zachodnie, zaś Austro-Węgry południowo-wschodnie. Rozgraniczenie stref okupacyjnych dokonano się w dniach 9-10 stycznia 1915 roku w Poznaniu, zaś korekta granic tychże stref nastąpiła podczas konferencji w Katowicach, w dniach 20-22 kwietnia 1915 roku. Administrowanie terenów austrowęgierskiej strefy okupacyjnej przypadło początkowo komendom etapowym 1. i 2. Armii. Naczelną Komendę Armii powołała 17 maja 1915 roku dwa gubernatorstwa wojskowe – w Piotrkowie i w Kielcach. Oba gubernatorstwa scalono w sierpniu w jedno Generalne Gubernatorstwo Wojskowe w Kielcach, przeniesione niebawem do Lublina. Niższą instancją administracji okupacyjnej zostały c. i k. komendy obwodowe (powiatowe). Na etapie ich organizacji dokonano zmian w dotychczasowej strukturze administracyjnej podbitych terenów. Wynikały one m.in. z podziału państwa na dwie strefy okupacyjne, dzielące część byłych „carskich” powiatów. Tym sposobem nowopowstały, okupacyjny powiat piotrkowski powiększony został o część gmin z powiatów łódzkiego i łaskiego. Na czele każdej komendy obwodowej stał komendant obwodu (Kreiskommandant), z reguły wyższy oficer armii austrowęgierskiej. W przypadku komendy piotrkowskiej, funkcje te pełnili kolejno: płk August von Turnau, płk Juliusz Schneider, płk Karol Petzold oraz gen. mjr Tadeusz Wiktor. W zakresie czynności komend, oprócz zadań typowo wojskowych, znalazły się sprawy transportu, zaopatrzenia, bezpieczeństwa, a także sprawy cywilne (sądownictwo, podatki, opieka socjalna i medyczna, zatrudnienie, gospodarka, oświata). Komendy te pilnie nadzorowały wszelkie przejawy życia politycznego, społecznego i gospodarczego na swoim terenie. W zasadzie trudniły się administrowaniem i sprawnym nadzorowaniem eksploatacji gospodarczej terenu na potrzeby maszyny wojennej c. i k. Armii⁵⁶.

Podstawowym zjawiskiem w życiu gospodarczym regionu pod okupacją w latach 1914-1918 była jego eksploatacja mająca zasilić austrowęgierską maszynę wojenną. Okupant zupełnie nie liczył się z potrzebami ludności terenów podbitych, narzucając jej własne reguły funkcjonowania. „Wielka Wojna” oznaczała również utratę niezwykle ważnego rynku zbytu, jakim było Imperium Rosyjskie. Priorytet uzyskiwały te zakłady, których produkcja mogła być wykorzystywana na rzecz wojsk okupacyjnych. Kolejną trudność stanowiło zabezpieczenie surowców potrzebnych dla funkcjonowania fabryk. Największe zakłady w Piotrkowie – huty szkła „Hortensja” i „Kara”, odnotowywały długotrwałe przestoje (do 14 miesięcy). Jedynym ratunkiem okazywało się wytwarzanie szkła oświetleniowego i aptecznego na potrzeby wojska. Stałym elementem okupacyjnej codzienności były rekwizycje i kontyngenty, nakładane na mieszkańców

Piotrkowa i powiatu piotrkowskiego. W celu zarządzania przymusowymi dostawami, powołano system specjalnych magazynów, umiejscowionych m.in. w Piotrkowie. Bilans gospodarczy lat wojny i okupacji postawił lokalną gospodarkę w poważnym kryzysie. Znaczącej destabilizacji zaznały fundusze miasta Piotrkowa, które popadło w spiralę zadłużenia⁵⁷.

Piotrków w okresie I wojny światowej stał się jednym z najważniejszych ośrodków niepodległościowych w kraju. Już jesienią 1914 roku piotrkowianie spotkali się z legionistami, którzy przybyli tu wraz z przedstawicielami Polskiej Organizacji Narodowej (PON). Działacze ci podjęli trud organizacji pierwszych komisariatów i punktów werbunkowych, mających zasilić Legiony Polskie. W dwa dni po powstaniu komisariatu PON w Piotrkowie (przy ul. Bankowej 18), w dniu 14 października 1914 roku zorganizowano w kinie „Czary” pierwszy wiec publiczny z udziałem 500 osób. W jego trakcie głos zabrali m.in. Gustaw Daniłowski (oficer 1 pułku piechoty Legionów), Witold Jodko Narkiewicz i Juliusz Kaden Bandrowski. Ostatecznie w końcu listopada 1914 roku PON podporządkowała się Naczelnemu Komitetowi Narodowemu (NKN). Równoległe do struktur jawnych kształtowała się konspiracja wojskowa, która od października 1914 roku przyjęła nazwę Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). Do wiosny 1916 roku ukształtował się jej podział na okręgi. W strukturze tej funkcjonował również Okręg nr V – piotrkowski, w ramach którego znajdowało się 5 podokręgów i 15 obwodów. Jego komendantem został Marian Zyndram-Kościałkowski ps. „Orwid”.

W zakresie tworzenia oddziałów polskich, w Piotrkowie funkcjonowały okresowo trzy najważniejsze instytucje do tego celu powołane – Komenda Legionów Polskich, Komenda Grupy Legionów oraz Departament Wojskowy NKN. W samym mieście oraz okolicznych miejscowościach stacjonowały poszczególne oddziały legionowe. W związku z tym w Piotrkowie pojawiały się i działały osoby doskonale w historii znane – w tym ówczesny płk. Władysław Sikorski (szef Departamentu Wojskowego NKN), Józef Beck (późniejszy Minister Spraw Zagranicznych II RP), czy mjr/ppłk Bolesław Roja (organizator i dowódca 4 pułku piechoty Legionów i dowódca III Brygady). Lokalizacja w Piotrkowie ważnych ośrodków legionowych wpłynęła również na decyzję rozbudowy w regionie oddziałów zbrojnych. W kwietniu 1915 roku w okolicach Rozpry rozpoczęto formowanie 4 pp na bazie batalionu uzupełniającego z 2 pp. Oddział ten udało się sformować do połowy lipca 1915 roku. W tym samym okresie podjęto również trud organizacji kolejnej jednostki legionowej – 6 pp, a w majątku Belzatka formowano równoległe baterię artylerii. Oddziały te weszły w skład nowoutworzonej III Brygady Legionów, która w 1915 roku opuściła Piotrków udając się na front⁵⁸.

W dniu 16 sierpnia 1914 roku w Krakowie powstał Naczelny Komitet Narodowy (NKN), będący z założenia

organizacją wspierającą polską sprawę w czasie wojny. Jego Departament Wojskowy (DW) stanowił najistotniejszą komórkę z punktu widzenia dążeń Polaków do odzyskania niepodległości. Początkowo DW NKN często zmieniał miejsce swej lokalizacji, aby ostatecznie w lutym 1915 roku zawitać na trwałe do Piotrkowa. Na wybór tej lokalizacji wpływ miało kilka czynników, zwłaszcza bliskość Warszawy, a także dogodnie warunki lokalowe, panujące w byłym mieście gubernialnym.

W strukturach DW NKN znajdowały się: Centralne Biuro Werbunkowe, Centralny Urząd Ewidencyjny, Biuro Prasowe, Administracja Wydawnictw, Drukarnia Państwa, Biuro Zapomóg, Biuro Techniczno-Fotograficzne oraz Oddział Wywiadowczy. Kierownikiem departamentu przez cały okres jego funkcjonowania był płk Władysław Sikorski. DW NKN swoje zadania realizował m.in. przez zakładanie w miastach powiatowych stałych placówek – biur powiatowych NKN (w Piotrkowie w budynku przy ul. Bykowskiej 20), a także przez siatkę emisariuszy. Emisariusze ci pełnili niezwykle ważną rolę propagandowo-informacyjną. Wysyłani byli z reguły do miast, które dobrze znali, przeważnie w rodzinne strony. W Piotrkowie funkcję tą pełnił inż. Władysław Wiskowski.

Ważną formą pracy emisariuszy był kolportaż ulotek oraz organizacja spotkań i odczytów, a także włączanie się w prace nad obchodami o charakterze narodowym. W Piotrkowie takie spotkania odbyły się z prof. Wacławem Tokarzem (nt. *Polska i Rosja w XIX wieku*) oraz Stanisławem Kotem (nt. *Sprawa polska w opinii europejskiej*). Zgromadziły one ponad 1400 słuchaczy. W ilości 5000 egz. rozprowadzono m.in. tekst pieśni *Boże coś Polskę*. Płk W. Sikorski dużą uwagę przykładał do rozmów z przedstawicielami elit politycznych Królestwa, inicjując m.in. kilka zjazdów kierownictwa NKN z delegatami z Kongresówki, które odbywały się w Piotrkowie.

W początkach 1917 roku nastąpiła reorganizacja werbunku na terenach Królestwa. Ochotnicy mieli być teraz werbowani nie do Legionów, lecz do polskiej armii. 26 stycznia 1917 roku Centralne Biuro Werbunkowe przeniesione zostało do Warszawy, przestając być agendą NKN. W kilka dni później, 29 stycznia 1917 roku Komisja Wykonawcza NKN podjęła decyzję o likwidacji wszystkich swych agend – w tym Departamentu Wojskowego. W ocenie dwuletniej jego pracy, na szczególną uwagę zasługuje nie ilość zwerbowanych jego staraniem osób, lecz właśnie potężna akcja propagandowo-informacyjna.

U schyłku okupacji austro-węgierskiej w Piotrkowie znajdowały się – oprócz lokalnych struktur POW oraz Komendy Wojsk Polskich dowodzonej przez mjr. Oskara Brezanego – jednostki wojskowe armii austrowęgierskiej. Już w dniu 1 listopada 1918 roku działacze piotrkowskiej POW przystąpili do akcji rozbrajania stacjonujących w mieście okupacyjnych oddziałów austrowęgierskich⁵⁹. Polacy w nich służący, wraz z peowiakami, zorganizowali

się w pododdział piechoty, stając się zaczątkiem przyszłego 26 pp. Pułk ten tworzony był początkowo jako piotrkowski pułk okręgowy, a jego organizatorem był płk Jan Rządkowski. W maju 1919 roku w Piotrkowie pojawiły się pododdziały 2 pp Leg., przeniesione do miasta z dotychczasowego miejsca postoju i organizacji w Jabłonnej, zaś stacjonujący dotychczas w mieście batalion zapasowy 26 pp przeniesiono do Radomska⁶⁰. Związki międzywojennego Piotrkowa Trybunalskiego z Wojskiem Polskim dopełniło przeniesienie do miasta na stały postój 25 pp, który na swoje potrzeby zajął koszary w zabudowaniach danego klasztoru franciszkańskiego, gdzie stacjonował do wybuchu II wojny światowej⁶¹.

W pierwszych miesiącach odradzającej się niepodległej Polski, wraz z kształtowaniem się jej ustroju administracyjnego zaistniała dla Piotrkowa szansa kontynuacji tradycji „gubernialnych” – czyli siedziby władz terytorialnych wysokiego szczebla – w formie województwa. Ważnym argumentem przemawiającym za taką lokalizacją były korzystne warunki urbanistyczne i komunikacyjne Piotrkowa (tj. gmachy mogące pomieścić urzędy szczebla wojewódzkiego, stacja kolei warszawsko-wiedeńskiej, etc.), który podjął rywalizację z Łodzią i Kaliszem o status miasta wojewódzkiego. Ostatecznie w sierpniu 1919 roku siedzibą województwa została Łódź, a Piotrków utrzymał status miasta powiatowego w tymże województwie. Nieco łaskawsze dla miasta były przemiany, jakie zachodziły podczas kształtowania się struktur polskiej administracji wojskowej. W dniu 30 października 1918 roku Piotrków został siedzibą jednego z piętnastu Okręgów Wojskowych powołanych na terenach podległych Radzie Regencyjnej. Jako Okręg Wojskowy nr VI w swych granicach zawierał powiaty: piotrkowski, radomszczański, opoczyński, konecki i włoszczowski. Wyższą hierarchicznie instancją administracyjną były trzy Inspektoraty Lokalne (Warszawa, Lublin, Kielce). Szczytem awansu Piotrkowa w tej strukturze było krótkotrwałe funkcjonowanie czwartego z inspektoratów – Inspektoratu Lokalnego w Piotrkowie (10-17 listopada 1918 roku). Następnie, w myśl nowego kształtu administracji wojskowej, piotrkowski Okręg Wojskowy ujęty został w ramy Okręgu Generalnego nr III w Kielcach, w składzie którego pozostał do 1921 roku, po którym Piotrków i powiat piotrkowski podporządkowane zostały Dowództwu Okręgu Korpusu nr IV w Łodzi⁶².

Pierwsze lata niepodległej Polski przebiegały w atmosferze nie tylko konsolidacji struktur państwowych, lecz również określenia granic. To ostatnie zagadnienie odbywało się nie tylko za pośrednictwem dyplomacji, lecz też na drodze wojny. W latach 1919-1921 toczyła się wojna polsko-rosyjska, efektem której był określenie wschodnich granic Polski. W szeregach Wojska Polskiego walczyli w niej także piotrkowianie – zarówno mieszkańcy miasta jak i powiatu piotrkowskiego. Trafiali oni pod broń na kilka sposobów – jako ochotnicy oraz poborowi zmobilizowani na mocy ówczesnego ustawodawstwa. Warto w tym miejscu wspomnieć przykład uczniów

piotrkowskich szkół oraz harcerzy, którzy odpowiedzieli na wezwanie Ojczyzny. Młodym piotrkowianom niezadko towarzyszyli ich nauczyciele, dzieląc z nimi trudy walki na froncie⁶³.

Podczas gdy na odległym froncie walczyły tysiące mieszkańców miasta i powiatu piotrkowskiego, ci którzy pozostali w domach również boleśnie odczuwali ciężary wojny. Podupadłe gospodarczo po okresie I wojny światowej społeczeństwo musiało po raz kolejny zdobyć się na wysiłek mający na celu wspieranie państwa i jego armii⁶⁴. Liczne świadczenia osobiste, finansowe i materiałowe, wraz z niedoborami produktów pierwszej potrzeby oraz stacjonującymi w mieście oddziałami wojskowymi tworzyły dla piotrkowian trudną codzienność lat 1919-1921⁶⁵. Spośród wielu przykładów pozytywnych, których nie sposób opisać w zwięzłej formie, wymienić należy działalność wielce zasłużonej już w okresie I wojny światowej organizacji, jaką była Liga Kobiet Pogotowia Wojennego (LKPW) w Piotrkowie⁶⁶. Przyglądając się działalności piotrkowskich struktur LKPW w pierwszym pełnym roku niepodległości, na wstępie należy zaznaczyć, iż ważnym elementem bieżących prac społeczniczek była doraźna pomoc dla żołnierzy. Na przestrzeni 1919 roku w zarządzie piotrkowskiego Koła LKPW działały: Maria Rudnicka (przewodnicząca), Wanda Grabowska (wiceprzewodnicząca), Kazimiera Domańska (skarbniczka), oraz członkinie zarządu – Celina Milewska i Zofia Widmańska. Działalność prowadzono z różnym natężeniem w poszczególnych sekcjach. Już w grudniu 1918 roku działaczki zaangażowały się w prace komitetu wigilijnego, organizowanego przez piotrkowską Radę Miejską, urządzając wigilię dla żołnierzy. W styczniu i lutym 1919 roku urządzono podwieczorki dla żołnierzy przebywających w piotrkowskim szpitalu, a w marcu rozdysponowano w garnizonie piotrkowskim produkty żywnościowe. Organizowano również paczki przesyłane na front. Ważną i oryginalną inicjatywą podjętą przez piotrkowskie społeczniczki było utworzenie sekcji „Matek Chrzestnych”. Miała ona na celu moralne i materialne wsparcie przebywających na froncie żołnierzy. Ci, którzy z różnych względów nie mogli liczyć na wsparcie rodzin, otrzymywali okolicznościowe przesyłki świąteczne i wymieniali korespondencję z „przydzielonymi” im „matkami chrzestnymi”⁶⁷. Oprócz omawianej organizacji, ważną rolę odegrał również Obywatelski Komitet Obrony Państwa na powiat piotrkowski, który powstał w dniu 15 lipca 1920 roku, a jego przewodniczącym był Henryk Popowski. Komitet ten – oprócz zintensyfikowanej działalności wspierania państwa i jego sił zbrojnych – pełnił wówczas ważną funkcję spoiwa środowisk patriotycznych, współpracujących pomimo różnic światopoglądowych⁶⁸.

Piotrków Trybunalski okresu międzywojennego odbiegał swym charakterem od tego znanego jeszcze z 1914 roku. W wyniku przyłączenia do miasta rozległych terenów wiejskich w 1916 roku⁶⁹, formalnie jego obszar

wzrósł kilkukrotnie. Spowodowało to wzrost odsetka parterowych domów drewnianych w stosunku do całości zabudowy – co było wynikiem zmiany granic miasta z okresu I wojny światowej. W zakresie zabudowy o miejskich charakterze, warto pamiętać, iż Piotrków odziedziczył po okresie gubernialnym dużą liczbę budynków mogących dalej pełnić funkcje siedzib urzędów – w tym np. budynek Sądu Okręgowego w którym od 1939 roku swą siedzibę ma Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Do symboli architektonicznych miasta zaliczyć należy gmach wybudowanej w latach dwudziestych w ramach tzw. „pożyczki ulenowskiej” Hali Targowej jak również wieży ciśnienia zlokalizowanej w sąsiedztwie dworca kolejowego⁷⁰. Wśród innych przykładów podać można jeszcze piotrkowski dom kolejarzy – budynek mieszkalny zwany potocznie „Pekinem” z powodu niewielkiej powierzchni mieszkań przeznaczonych dla dużej liczby mieszkańców⁷¹.

Okres dwudziestolecia międzywojennego był dla Piotrkowa czasem rozwoju demograficznego. Podstawowych informacji w tym zakresie dostarczają wyniki dwóch powszechnych spisów ludności – z 1921 i 1931 roku⁷². Dokonując pewnego uśrednienia danych, liczba mieszkańców miasta w początku omawianego okresu oscylowała wokół poziomu ok. 40 tysięcy, zaś w przededniu II wojny światowej przekroczyła 52 tysiące osób⁷³. W latach 1918-1939 Piotrków nie był jednolity pod względem struktury wyznaniowej i narodowościowej mieszkańców. Warto w tym miejscu choćby zaznaczyć, iż w 1931 roku na ogólną liczbę nieco ponad 51 tysięcy mieszkańców, 74,6% deklarowało wyznanie rzymskokatolickie, a 22,2% – mojżeszowe. Również w przypadku narodowości piotrkowian, według tych samych źródeł Polacy stanowili 76,5%, Żydzi – 21,8%, Niemcy – 1,2%, Rosjanie – 0,4%⁷⁴.

Życie mieszkańców miasta nie ograniczało się jedynie do wykonywania czynności związanych z wyzwaniami codzienności. W wolnych chwilach mieli oni możliwość obcowania ze sztuką w formie będącej w początku XX wieku swoistą nowinką. Mowa w tym miejscu o filmie i kinie, z którymi historia miasta na szerszą skalę związała się dopiero w drugiej połowie tego stulecia. Początki seansów filmowych w Piotrkowie sięgają końca XIX stulecia. Wtedy to na ówczesnym Placu Solnym stał drewniany budynek, w którym na białym prześcieradle pełniącym funkcję ekranu wyświetlano filmy nieme. Jeszcze w okresie gubernialnym swą historię rozpoczął kinoteatr „Czary”. W 1917 roku, dzierżawca kina „Czary” Antoni Sobieniewski przeniósł je do specjalnie zaprojektowanego na ten cel budynku przy ul. Legionów 11 (obecnie ul. Dąbrowskiego). Okres międzywojenny w filmowych dziejach Piotrkowa reprezentowała działalność trzech kin. Oprócz wspomnianych już „Czarów” – działających w tym czasie nieprzerwanie (z czasem pod nazwą „Apollo”), życie kulturalne miasta wzbogacało również powstałe w 1927 roku kino „Cassino”, będące własnością

Izaaka Flatau. W 1932 roku, dzięki nowym inwestycjom kino udźwignięto, zmieniając jednocześnie jego nawę na kino „Luna”. Nazwa ta nie przyjęła się, stąd w rok później piotrkowianie mogli ponownie uczęszczać do kina „Cassino”. Nie trwało to jednak zbyt długo, ponieważ w połowie grudnia tego roku obiekt spłonął. W niecałe dwa lata później Izaak Flatau sprzedał pogorzeliisko nowym właścicielom, którzy podjęli się trudu jego odbudowy. W ten sposób powstało kino „As”. Przed wybuchem II wojny światowej w mieście działało jeszcze jedno kino, najmniejsze z „kinematograficznej trójki”. W początku lat dwudziestych dawna „Victoria” zmieniła nazwę na kino „Bagatela”, następnie zaś na „Odeon”, „Nowości”, a ostatecznie na kino „Roma”. Pod tą ostatnią nazwą działało do września 1939 r.

W przededniu wybuchu II wojny światowej Piotrków przygotowywał się do nadciągającego zagrożenia. Paradoksalnie czynnik, który dotychczas warunkował rozwój miasta – tj. dogodny położenie komunikacyjny – mógł również oznaczać dla niego bezpośrednie zagrożenie ze strony agresora. Władze miasta przygotowywały się do wojny organizując poszczególne elementy obrony cywilnej – tj. system komunikacji, schrony, przeszkolenie ludności cywilnej. W polskich planach wojennych Piotrków i jego okolice znalazły się w bezpośrednich pasach działań dwóch związków operacyjnych Wojska Polskiego – Grupy Operacyjnej „Piotrków” (dowódca – gen. bryg. Wiktor Thommée) wchodzącej w skład Armii „Łódź”, a także Armii „Prusy” (dowódca – gen. dyw. Stefan Dąb-Biernacki). Biegąca przez miasto droga na Warszawę – tzw. szosa piotrkowska – była ważną arterią komunikacyjną w planach wojennych obu stron. Nie bez znaczenia z punktu widzenia wojskowego był też piotrkowski węzeł kolejowy.

Naprzeciw polskim obrońcom we wrześniu 1939 roku na kierunku piotrkowskim stanęły do walki oddziały niemieckiego XVI Korpusu Pancernego (dowodzonego przez gen. Ericha Hoepnera). Już 1 września 1939 roku na miasto spadły pierwsze bomby. Celem nalotu były okolice piotrkowskiej stacji kolejowej. Niemieckie lotnictwo dokonywało nalotów na Piotrków również w kolejnych dniach wojny. Ich bilans to śmierć ok. 150 osób oraz zniszczenia lub uszkodzenia ok. 200 budynków. Wieczorem 4 września 1939 roku południowe obrzeża Piotrkowa znalazły się w strefie działań oddziałów niemieckiej 1 Dywizji Pancerniej. W tym samym czasie wokół miasta organizowały swe pozycje pułki z polskiej 19 Dywizji Piechoty. Ciężkie walki pod Piotrkowem, a także w jego okolicy zakończyły się ostatecznie niepowodzeniem. Piotrków znalazł się w rękach niemieckich w dniu 5 września 1939 roku, co oznaczało początek okupacji⁷⁵.

W październiku 1939 roku w Piotrkowie krystalizowały się pierwsze zorganizowane i jednolite ogniwa konspiracji. Ich organizatorem był por. Antoni Węgrzyn ps. „Ostroga”, który przybył w tym czasie do miasta z zadaniem zorganizowania Obwodu Piotrkowskiego

Służby Zwycięstwu Polski (SZP). Szybko przystąpiono też do rozwijania sieci placówek poza miastem. Por. Węgrzyn koordynował dalsze działania również w ramach powołanego w miejsce SZP Związku Walki Zbrojnej (ZWZ), posiadając pod swą komendą na początku marca 1940 roku ok. 150 zaprzysiężonych członków tej organizacji⁷⁶. Zgodnie z wytycznymi ówczesnego Komendanta Głównego ZWZ gen. Kazimierza Sosnkowskiego, teren okupowanego kraju podzielony został na sześć Obszarów, w strukturach których wyodrębniono Okręgi. Niższymi ogniwami strukturalnymi były kolejno: Inspektoraty Rejonowe, Obwody, Rejony i Placówki. Utworzony w marcu 1940 roku Inspektorat Rejonowy ZWZ w Piotrkowie Trybunalskim, znajdował się w strukturach Okręgu ZWZ Łódź (kryptonim „Barka”)⁷⁷. Spośród wszystkich inspektoratów podległych „Barce”, piotrkowski był pod względem obszaru najrozleglejszy, a w jego ramach, w różnych okresach czasu mieściły się Obwody: Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Opoczno (od 1 kwietnia 1942 roku), Rawa Mazowiecka (od lutego 1942 roku) oraz Radomsko (do 1 stycznia 1942 roku). Zmiany w strukturze terenowej Inspektoratu wiązały się m.in. z przekształceniem ZWZ w Armię Krajową (14 lutego 1942 roku). Najważniejszą z punktu organizacyjnego zmianą było utworzenie na bazie omawianego Inspektoratu – Podokręgu AK Piotrków Trybunalski, podległego bezpośrednio Komendzie Głównej AK, co nastąpiło z dniem 2 listopada 1944 roku⁷⁸.

Karty z dziejów konspiracji piotrkowskiej zawierają wiele chlubnych wpisów. Do nich należy zaliczyć należy organizację i szlak bojowy 25 Pułku Piechoty Armii Krajowej – oddziału wojskowego polskiego podziemia, który kultywując tradycję przedwojennego 25 pp Wojska Polskiego, był trzonem zgrupowania partyzanckiego „Lasy Przysuskie” tocząc latem i jesienią 1944 roku szereg walk z niemieckimi siłami okupacyjnymi (m.in. pod Diabłą Górą, czy Stefanowem)⁷⁹. Spośród innych wydarzeń związanych z piotrkowskim podziemiem doby II wojny światowej, warto odnotować choćby brawurową akcję z grudnia 1944 roku, kiedy to pluton specjalny rozprzańskiej kompanii Armii Krajowej pod dowództwem Jana Starostki pseudonim „Mokry” uwolnił rannego cichociemnego kpt. Teodora Karola Hoffmana przetrzymanego pod strażą w Szpitalu Św. Trójcy w Piotrkowie⁸⁰.

Wraz z klęską wrześniową ziemie II Rzeczypospolitej podzielone zostały pomiędzy niemiecką III Rzeszę oraz ZSRR. Piotrków Trybunalski w okupacyjnym systemie administracyjnym pozostał siedzibą powiatu ujętego w ramy Dystryktu Radomskiego Generalnego Gubernatorstwa (GG). Z gmachów mieszających urzędy już we wrześniu 1939 roku usunięto polskie napisy, zaś pierwsze miesiące okupacji upływały pod znakiem narastającego terroru. Na terenie miasta niemieckie władze wojskowe zorganizowały pięć obozów jenieckich, przez które do połowy 1940 roku przewinęło się ok. 25 tys. żołnierzy polskich. Piotrków był również miastem,

w którym Niemcy zorganizowali pierwsze na okupowanych terenach Getto dla ludności żydowskiej. Działo ono w okresie od 5 października 1939 do 29 października 1942 roku. Trafiali tu Żydzi mieszkający zarówno na terenach GG, jak i na ziemiach bezpośrednio włączonych do III Rzeszy (m.in. w Łodzi, Gnieźnie, Płocku, Pabianicach, czy Poznaniu). Miasto stało się również miejscem, do którego przybywali w ramach ewakuacji mieszkańcy zniszczonej po upadku Powstania Warszawskiego stolicy. Lata wojny i okupacji przyniosły poważne straty materialne, a także lub przede wszystkim demograficzne miasta. W latach 1939-1945 liczba stałych mieszkańców miasta zmalała o ok. 20%, co wiązało się również z eksterminacją licznej w Piotrkowie mniejszości żydowskiej. Niemieckie zbrodnie wojenne, niedostatki aprowizacyjne czy choroby, a także naszkicowane powyżej wojenne migracje ludności złożyły się na trudną historię tamtych lat⁸¹.

Kres okupacji niemieckiej przyniosły postępy wojsk Armii Czerwonej w ramach ich kolejnego zwrotu zaczepnego na drodze do Niemiec. W nocy z 16 na 17 stycznia 1945 roku, oddziały Armii Czerwonej ruszyły w kierunku Piotrkowa. W południe 17 stycznia rozpoczęły się walki o Kamieńsk, będący ważnym węzłem komunikacji drogowej. Wieczorem tego dnia oddziały radzieckie przypuściły pierwszy szturm na Piotrków, na terenie którego Niemcy dokonali uprzednio licznych prac fortyfikacyjnych. Do drugiego szturmu doszło już po północy. Atak prowadzony z trzech stron stopniowo przełamwał kolejne punkty oporu. Nad ranem 18 stycznia 1945 roku miasto było już niemal w całości w rękach Czerwonoarmistów. Ostatnie niemieckie punkty oporu padły we wczesnych godzinach popołudniowych. W pierwszych tygodniach od wyzwolenia na ulicach Piotrkowa pojawiło się również Wojsko Polskie. W dniu 11 lutego 1945 roku odbyły się uroczystości powitania polskiej 9 Dywizji Piechoty, w trakcie których gen. Nałęcz-Gołębicki wygłosił okolicznościowe przemówienie i złożył kwiaty na grobie nieznanego żołnierza. W dniu 24 lutego 1945 roku do Piotrkowa przyjechał również gen. Michał Rola-Żymierski⁸².

Mimo iż dla piotrkowian minął czas okupacji, wraz z jej usunięciem nie zniknęły jednak problemy trapiące mieszkańców. Trudną spuścizną lat wojny były m.in. straty wojenne. W przypadku Piotrkowa Trybunalskiego – podobnie jak w innych częściach kraju – omawiany problem dotyczył wszelkich dziedzin gospodarki. Dane z końca maja 1945 roku szacowały sumę zniszczeń wojennych obiektów miejskich na ponad 90 tys. zł, zaś straty poniesione przez ludność Piotrkowa na kwotę blisko 250 tys. zł. Przerwy produkcyjne odnotowały wszystkie instytucje gospodarcze – od największych zakładów produkcyjnych (hut szkła) po gazownię, elektrownię oraz inne podmioty. Stopniowo wznawiały one swą działalność w wyniku znacznych nakładów pracy swych załóg⁸³.

Pomimo zniszczeń i strat spowodowanych wojną i okupacją z lat 1939-1945, w okresie powojennym

Piotrków Trybunalski z czasem podźwignął się i rozwił. W strukturach administracyjnych powojennej Polski początkowo funkcjonował jako miasto powiatowe w ramach województwa łódzkiego. Sytuacja zmieniła się w 1975 roku, kiedy to w wyniku reformy administracyjnej po raz drugi w swych dziejach miasto doczekało się awansu. W tym właśnie roku utworzono województwo piotrkowskie. Po raz kolejny w Piotrkowie Trybunalskim znalazły swoje siedziby urzędy i instytucje wysokiego szczebla, co bezpośrednio przełożyło się na dalszy rozwój miasta⁸⁴. Piotrków Trybunalski zmieniał się pod względem swej zabudowy. Na przestrzeni kolejnych lat w pejzażu miejskim pojawiło się obok licznie reprezentowanego budownictwa mieszkaniowego, również szereg obiektów użyteczności publicznej – m.in. budynków szkół, a także obiektów sportowych. Bodźcem do rozwoju infrastruktury technicznej były przygotowania do Centralnych Dożynek w latach 1978-1979⁸⁵.

Historyczna zabudowa Piotrkowa Trybunalskiego niejednokrotnie okazała się doskonałym plenerem dla twórców filmów tak polskich, jak i zagranicznych. Historia filmu fabularnego, kręconego na ulicach Piotrkowa sięga roku 1957. Wówczas na Starym Mieście kręcono sceny komedii pt. „Ewa chce spać”, będącej reżyserskim debiutem Tadeusza Chmielewskiego, a także pierwszymi stopniami w aktorskiej karierze Barbary Kwiatkowskiej oraz Kaliny Jędrusik. Jako twórca dialogów filmowych zadebiutował wówczas Jeremi Przybora. Miłośnicy polskiego kina zapewne rozpoznają trybunalskie plenery w takich wiekopomnych produkcjach jak „Vabank” (1981) czy „Urowadzenie Agaty” (1993). Miasta o tak silnych tradycjach kinematograficznych nie mogło zabraknąć również w pierwszej polskiej produkcji filmowej, realizowanej techniką 3D. Mowa w tym miejscu o filmie pt. „1920. Bitwa Warszawska” (2010) w reżyserii nestora polskiego kina historycznego – Jerzego Hoffmana. Rozmach scen batalistycznych produkcji wywołał potrzebę pozyskania licznej grupy statystów, co okazało się niepowtarzalną okazją do zaistnienia na srebrnym ekranie dla wielu piotrkowian, zwłaszcza iż zapotrzebowanie w tym względzie obejmowało ok. 300 osób, a na plan filmowy sprowadzono ok. 500 mundurów polskich i rosyjskich. Tym razem Piotrków stał się filmową wizualizacją m.in. walk o Radzymin. Nie tylko jednak polski film posiada związki z Piotrkowem. W 1987 roku po raz pierwszy w mieście gościła międzynarodowa ekipa filmowa, pracująca nad filmem pt. „Bieś” (1988) w reżyserii Andrzeja Wajdy. Polsko-francuska produkcja była filmową adaptacją powieści Fiodora Dostojewskiego pod tym samym tytułem. Zdjęcia do filmu kręcono m.in. na dachu piotrkowskiej synagogi, czy też – już niemal tradycyjnie, na Starym Mieście. W roku 1991 do Piotrkowa przybyli filmowcy ekipy belgijsko-francusko-holenderskiej. Podczas prac nad filmem pt. „Daens” (1992) w reżyserii Stijna Coninx, podjęto próbę ukazania losów dziewiętnastowiecznego belgijskiego

księdza Adolpha Daensa, walczącego o poprawę losu rodzin robotniczych. Podczas zdjęć kręconych na ul. Starowarszawskiej udział wzięło ok. 200 piotrkowian w charakterze statystów, a film w 1993 roku nominowany był do nagrody Oscara w kategorii „najlepszy film nieanglojęzyczny”. Wspomiane przykłady nie wyczerpują bogatej, filmowej historii miasta⁸⁶.

Lata powojenne to również rozwój demograficzny Piotrkowa Trybunalskiego. Należy wszak pamiętać, że miasto będące lokalnym centrum przemysłowym przyciągało tysiące pracowników mieszkających w okolicznych miejscowościach. Niemniej jednak poziom zaludnienia miasta wzrastał systematycznie, aby w roku

1980 osiągnąć pułap ok. 75 tysięcy mieszkańców⁸⁷. Do dnia dzisiejszego do miasta przybywa wiele osób, zarówno tych, którzy wiążą z nim swoją przyszłość, jak również poszukiwaczy wiedzy o swych piotrkowskich korzeniach. Zmienne koleje losu i bogate dzieje Piotrkowa Trybunalskiego i jego mieszkańców sprawiły, iż warto mówić, badać je i popularyzować – zwłaszcza z okazji tegorocznego Jubileuszu 800-lecia trybunalskiego grodu. Nie sposób również zaprezentować ich w pełni w tak zwartej formie, jaką jest rys dziejów. Dlatego też tym ważniejsze jest poznawanie dziejów Piotrkowa Trybunalskiego przez pryzmat źródeł archiwalnych – czemu służyć ma niniejsza publikacja.

- ¹ Efekty badań archeologicznych prowadzonych na terenie miasta wykazały, iż ślady osadnictwa w Piotrkowie sięgają okresu od VIII do XII wieku. Szerzej zob. R. Rosin, *Dzieje Piotrkowa do przelomu XV i XVI w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989, s. 12-14.
- ² Zob. T. Matuszak, A. Piasta, M. Hubka, *Dzieje Rozpry w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski – Rozprza 2016, s. 11.
- ³ *Kopiarz Sulejowski* – zbiór odpisów przywilejów i nadań dla opactwa cystersów w Sulejowie, założony w 1618 roku przez biskupa wendeńskiego (zarazem opata sulejowskiego) Ottona Schenkinga – zalicza się do najcenniejszych obiektów archiwalnych przechowywanych w zbiorach Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Kodeks przyjął ostatecznie formę księgi papierowej, oprawionej w tekturę powlekaną szczerbią skórą.
- ⁴ Zob. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, F. Sulimierskiego, Warszawa 1887, t. VIII s. 189.
- ⁵ Władysław Jagiełło zatrzymał się wraz ze swoim orszakiem w Inowłodzu, gdyż zabudowa Piotrkowa w 1404 roku była w zgłiszczach po pożarze jaki nawiedził miasto. Na temat lokacji miasta szerzej pisali: W. Baran-Kozłowski, *Wokół lokacji miasta Piotrkowa*, [w:] *Region, Kraj, Świat. Studia ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Tadeuszowi Olejnikowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, pod red. J. R. Budzińskiego, Piotrków Trybunalski 2005, s. 101-114; tegoż, *Wokół lokacji miasta Piotrkowa*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” (dalej: „BDRP”) 2005, z. 4, s. 10-22; M. Gąsior, *Do problemu lokacji Piotrkowa uwag kilka*, „BDRP” 2005, z. 4, s. 23-35; E. Kraszewska, *Dokument Władysława Jagiełły z 1404 roku i jego znaczenie dla Piotrkowa*, „BDRP” 2005, z. 4, s. 80-89.
- ⁶ Za: R. Rosin, *Piotrków...*, s. 28.
- ⁷ Tamże, s. 29.
- ⁸ Zob. T. Matuszak, *O związkach piwa z trybunalskim grodem, sejmami i deputatami*, [w:] *Studia z dziejów piotrkowskiego browarnictwa od XVI do XX wieku*, pod red. T. Kruza, A. Piasty, K. Wiączka, Piotrków Trybunalski 2012, s. 9-24.
- ⁹ K. Głowacki, *Zabudowa rynku w Piotrkowie Trybunalskim w świetle źródeł archiwalnych*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1978, t. 23, z. 4, s. 303.
- ¹⁰ Szerzej zob. W. Glinkowski, *Układ przestrzenny, obwarowania i zabudowa miasta w XVI-XVIII w.*, [w:] *Dzieje...*, s. 43-72.
- ¹¹ *Piotrków Trybunalski 1217-1967*, oprac. S. Marat i G. Rajchert, Łódź 1967, s. 16.
- ¹² Za: R. Rosin, *Piotrków...*, s. 25.
- ¹³ Szerzej zob. M. Hubka, *Problematyka wojskowa na sejmach piotrkowskich*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentaryzmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015, s. 41-51.
- ¹⁴ Zjazd miał miejsce w dniach 25 listopada – 6 grudnia 1457 roku; K. Sochaniewicz, *Kollokwja, Zjazdy, Wiece, Zjazdy generalne, sejmiki (sejmiki ziemskie, partykularne, generalne) sejmy (walne)*, [w:] T. Wierzbowski, *Vademecum. Podręcznik dla studjów archiwalnych*, Lwów-Warszawa 1926, s. 197.
- ¹⁵ Zob. S. Kutrzeba, *Polskie ustawy i artykuły wojskowe od XV do XVIII wieku*, Kraków 1937, s. 14.
- ¹⁶ Również późniejsze sejmy obradujące w Piotrkowie poświęcały swoją uwagę naprawie „obrony potocznej”. Sejm z 1512 roku uchwalił dodatkowe zaciągi, zaś sejm piotrkowski 1524/1525 roku skupił się na uporządkowaniu finansowej strony „obrony potocznej” oraz podjął uchwałę o „chorągwiach wojewódzkich” utrzymywanych dzięki wpływom finansowym z poszczególnych województw. Szerzej zob. *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*, pod red. J. Sikorskiego, T. 1 – *Do roku 1648*, Warszawa 1965, s. 281, 300-301.
- ¹⁷ Szerzej T. Matuszak, *Świadczenia funkcjonowania parlamentu polskiego doby staropolskiej w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Conventa et Parlamenta...*, s. 91-109.
- ¹⁸ Jednym z ważniejszych był niewątpliwie zjazd, który miał miejsce 8 grudnia 1438 roku, ponieważ w odniesieniu do tego wydarzenia użyto po raz pierwszy określenia *parlamentum generale* lub *conventiones generales*. Zob. T. Nowakowski, *Piotrków w dziejach polskiego parlamentaryzmu*, Piotrków Trybunalski 2005, s. 15-16. Szerzej: *Piotrków sejmowy. Materiały z sesji naukowej odbytej 28 stycznia 1994 r. z okazji 500-lecia ukształtowania się Sejmu Polskiego*, red. M. Gąsior, Piotrków 1995.
- ¹⁹ Sejmy, synody jak i w późniejszym okresie obrady Trybunału Koronnego niewątpliwie wpływały na życie miasta i jego mieszkańców, zob. T. Matuszak, *O związkach piwa...*, s. 9-24.
- ²⁰ Zob. W. Konopczyński, *Chronologia sejmów polskich 1493-1793*, Kraków 1948.
- ²¹ Przebieg obrad sejmu prześledzić można za pośrednictwem pozostałego po nim diariusza: *Anni Domini 1562. Piotrkowski Sejm*, [w:] *Źródłopisma do dziejów Unii Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, cz. 2, wyd. A.T. Działyński, Poznań 1861.
- ²² *Volumina Legum*, v. II, f. 617-618.
- ²³ Na przykład obrady sejmu egzekucyjnego toczyły się w okresie od 30 listopada 1562 roku aż do 25 marca 1563 roku.
- ²⁴ W XVI wieku Piotrków był miastem średniej wielkości. W obrębie murów miejskich znajdowało się 185 domów mieszkańskich. Za: K. Pacelt, *Stosunki gospodarcze i społeczne w XVI i w pierwszej połowie XVII w.*, [w:] *Dzieje...*, s. 73.
- ²⁵ Szerzej zob. H. Rutkowski, *Piotrków Trybunalski w XVI i pierwszej połowie XVII wieku jako miejsce zjazdów szlacheckich*, [w:] *750 lat Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. R. Rosina, Piotrków Trybunalski 1967.
- ²⁶ W. Witkowski, *Sądownictwo Najwyższe w Rzeczypospolitej szlacheckiej*, [w:] *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność. Księga jubileuszowa 90-lecia Sądu Najwyższego 1917-2007*, pod red. A. Korobowicza, Warszawa 2007, s. 22-23, 26-27; A. Czuba, M. Gąsior, R. Kotewicz, *Przywileje miasta Piotrkowa przez królów polskich w wiekach XV, XVI, XVII i XVIII wystawione*, Piotrków 1993, s. 10.
- ²⁷ Szerzej zob. T. Matuszak, *Trybunał Koronny Piotrkowski – procesy aktotwórcze i archiwotwórcze*, [w:] *Polska i Piotrków za panowania Króla Stefana Batorego. Materiały z konferencji naukowej*, Piotrków Trybunalski 2008, s. 41-55.
- ²⁸ A. Czuba, M. Gąsior, R. Kotewicz, *dz. cyt.*, s.12-13.
- ²⁹ W. Tokarz, *Żołnierze kościuszkowscy*, Kraków 1915, s. 28.
- ³⁰ Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866*, [w:] *Dzieje...*, s. 286.
- ³¹ Tamże, s. 287.

- ³² Szerzej na temat przemian administracyjnych zob. M. Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, wyd. II uzup., Łódź 1995.
- ³³ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (APPT), *Akta miasta Piotrkowa* (AmP), zesp. nr 9, sygn. 1.
- ³⁴ Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866...*, s. 288-289.
- ³⁵ Mimo iż zasadnicze walki ustały w 1831 r., na tereny Kongresówki przenikały niewielkie oddziały partyzanckie mające na celu prowadzić dalszą walkę, jednak bez sukcesu. Jeden z takich oddziałów, dowodzony przez Antoniego Winnickiego, operował również w okolicach Piotrkowa. Zob. Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866...*, s. 289-291.
- ³⁶ Szerzej zob. P. Głowacki, *Rozwój kolejnictwa w Piotrkowie – budowa Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej*, „BDRP” 2008, z. 7, s. 26-40.
- ³⁷ O historii piotrkowskiego kolejnictwa z perspektywy 170. rocznicy zawitania kolei do Piotrkowa więcej informacji znaleźć można na łamach gazety okolicznościowej wydanej przez Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim – „Piotrkowski Ekspres Żelazny” 2016. Gazeta w wersji elektronicznej dostępna jest na stronie internetowej archiwum – www.piotrkow-tryb.ap.gov.pl [dostęp: 8.09.2017 r.].
- ³⁸ Obejmował on wówczas rozległe terytoria, zawierając w sobie m.in. Radomsko i Bełchatów. Za: M. Bandurka, *dz. cyt.*, s. 28-43.
- ³⁹ Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866...*, s. 292-293.
- ⁴⁰ APPT, AmP, sygn. 694.
- ⁴¹ J. Kukulski, *Piotrkowskie w okresie Powstania Styczniowego*, [w:] *Z dziejów Powstania Styczniowego w Piotrkowskim*, pod red. M. Gąsiora, Piotrków Trybunalski 1991, s. 7.
- ⁴² Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866...*, s. 292.
- ⁴³ Tamże, s. 294.
- ⁴⁴ R. Szwed, *Rok 1863/64 w Radomszczańskim*, [w:] *Z dziejów Powstania Styczniowego w Piotrkowskim...*, s. 62.
- ⁴⁵ Tamże, s. 62.
- ⁴⁶ Z. Anusik, *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866...*, s. 294.
- ⁴⁷ Zob. Ł. Politański, *Józef Turczynowicz – biogram niepełny*, [w:] *Gloria Victis 1863 R. Studia i szkice z dziejów Powstania Styczniowego*, pod red. T. Matuszaka, Warszawa-Piotrków Trybunalski 2013, s. 149-160.
- ⁴⁸ Szerzej zob. M. Hubka, K. Łapiński, A. Wróbel, *Powstanie styczniowe w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2013, s. 13-33.
- ⁴⁹ Szerzej zob. P. Głowacki, *Życie gospodarcze Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1793-1914*, Piotrków Trybunalski 2009.
- ⁵⁰ K. Baranowski, *Zabudowa*, [w:] *Dzieje...*, s. 231-233.
- ⁵¹ Szerzej zob. J.K. Janczak, *Ludność*, [w:] *Dzieje...*, s. 239-263.
- ⁵² Szerzej zob. P. Samuś, *Życie społeczno-polityczne w latach 1867-1914*, [w:] *Dzieje...*, s. 308-310.
- ⁵³ Zarządzenia ewakuacyjne dotyczyły również instytucji wymiaru sprawiedliwości. Sąd Okręgowy w Piotrkowie zaprzestał działalności już 3 sierpnia 1914 roku. Jego ewakuacja do Warszawy przebiegała spokojnie i planowo. W dotychczasowym miejscu pracy pozostawiono wielu pracowników celem ochrony zarówno budynków i ruchomości, jak i dokumentacji sądowej. A. Korobowicz, *Ewakuacja sądów Królestwa Polskiego i ich losy w czasie pierwszej wojny światowej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1989, t. XLI, z. 1, s. 95.
- ⁵⁴ M. Gąsior, *Działania wojenne na obszarze byłej guberni piotrkowskiej w pierwszych miesiącach wojny 1914 r.*, [w:] *Drogi do niepodległości*, pod red. P. Zawilskiego, Tomaszów Mazowiecki 1998.
- ⁵⁵ M. Hubka, *Straty wojenne powiatu piotrkowskiego w latach 1914-1918*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” (dalej: „PZH”) 2012, t. 13, s. 79-102.
- ⁵⁶ A. Piasta, *Organizacja austriackich władz okupacyjnych szczebla powiatowego i ich pozostałość aktowa na przykładzie K. u. K. Kreiskommando in Piotrków i K. u. K. Kreiskommando in Noworadomsk (1915-1918)*, „Archeion” 2003, t. CV, s. 193-210.
- ⁵⁷ Szerzej zob. A. Piasta, *Piotrków Trybunalski w latach pierwszej wojny światowej*, Piotrków Trybunalski 2007.
- ⁵⁸ Szerzej zob. M. Walak, *Niepodległością naznaczeni. Z dziejów powstania i walk III Brygady Legionów Polskich 1915-1917*, Bełchatów 2010; teźże, *Legiony Polskie w Piotrkowie 1914-1917*, Piotrków Trybunalski 2013.
- ⁵⁹ Były to: batalion etapowy 100 cieszyńskiego pułku piechoty, dwie kompanie 517 batalionu pospolitego ruszenia oraz 612 węgierski batalion etapowy. Szerzej zob. S. Abramowicz, J. Kreis, *Zarys historii wojennej 26 pułku piechoty*, Warszawa 1929, s. 5; A. Piasta, *Starostwo Powiatowe Piotrkowskie (1919-1939) – organizacja urzędu i charakterystyka pozostałości aktowej*, „Rocznik Łódzki” 2006, t. 53, s. 247.
- ⁶⁰ Szerzej zob. W. Jarno, *Garnizon piotrkowski w pierwszych latach II Rzeczypospolitej (1918-1921)*, „PZH” 2001, t. 3, s. 99-119.
- ⁶¹ W. Jarno, *Okręg Generalny Wojska Polskiego nr III Kielce w latach 1918-1921*, Łódź 2003; D. Kamiński, *Dzieje 25 Pułku Piechoty w latach 1918-1939*, Piotrków Trybunalski 2004.
- ⁶² Zob. W. Jarno, *Okręg Generalny Wojska Polskiego nr III...*
- ⁶³ APPT, *Wydział Powiatowy w Piotrkowie*, zesp. nr 2, sygn. 133; Z. Bartczak, *Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim. Dzieje, wychowanie, absolwenci*, Piotrków Trybunalski 2005, s. 130-131.
- ⁶⁴ Zob. M. Hubka, *Sytuacja gospodarcza powiatu piotrkowskiego w latach 1919-1921*, „PZH” 2014, t. 15, s. 153-167.
- ⁶⁵ Zob. P. Baranowski, M. Broniarczyk, *Piotrków w okresie wojny polsko-rosyjskiej (1919-1921)*, „BDRP” 2010, z. 8, s. 8-29.
- ⁶⁶ Piotrkowskie koło Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego (LKPW) zorganizowane zostało przez Marię Piłsudską najprawdopodobniej we wrześniu 1914 r., podczas pierwszego zajęcia miasta przez wojska niemieckie. Dalszy rozwój liczącej w początkowym okresie ok. 65 działaczek organizacji piotrkowskiej (działającej wówczas w częściowej konspiracji pod pseudonimami) przyniósł początek roku 1915. W rok później piotrkowska LKPW liczyła już 159 członkiń, zorganizowanych w siedemnastu sekcjach. W okresie pierwszowojennej okupacji działalność ich skupiała się głównie na: przygotowywaniu paczek dla legionistów, prowadzeniu zakładów: herbaciarni, gospody, pralni i czyteln, jak również na opiece nad zwolnionymi ze służby oraz rodzinami legionistów. Zob. A. Piasta, *Piotrków Trybunalski...*, s. 212-213; T. Matuszak, *The organi-*

- zation and the operations of the League of Women of the War Emergency Service, [w:] *The Great War, Insights and Perspectives*, red. E.K. Dzikowska, A. Handley, P. Zawilski, Frankfurt am Main 2016, s. 107-124; tegoż, *The organization and the operations of War Alert Women's League*, [w:] *Beyond the Trenches – The Social and Cultural Impact of the Great War*, eds. E. K. Dzikowska, A. G. Handley, P. Zawilski, Frankfurt am Main 2017, s. 131-150.
- ⁶⁷ Szczegółowych informacji o działalności organizacji w latach 1919-1921 dostarczają materiały archiwalne (głównie sprawozdania z działalności) przechowywane w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Zob. APPT, *Liga Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie*, zesp. nr 91.
- ⁶⁸ Szerzej zob. *Obrona Państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiątkowa Generalnego Inspektoratu Armii Ochotniczej i Obywatelskich Komitetów Obrony Państwa*, pod red. W. Ścibor-Rylskiego, Warszawa 1923, s. 335-336.
- ⁶⁹ Zob. APPT, *Starostwo Powiatowe Piotrkowskie*, zesp. nr 1, sygn. 2224; K. Baranowski, *Zabudowa i warunki mieszkaniowe w latach 1918-1939*, [w:] *Dzieje...*, s. 398.
- ⁷⁰ Zob. P. Głowacki, *Gospodarka komunalna Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1924-1939*, „PZH” 2002, t. 4, s. 63-95.
- ⁷¹ K. Głowacki, *Urbanistyka Piotrkowa Trybunalskiego*, Piotrków Trybunalski – Kielce 1984.
- ⁷² Szerzej zob. M. Michalski, *Ludność Piotrkowa Trybunalskiego w świetle spisów powszechnych z 30 września 1921 r. i 9 grudnia 1931 r.*, „PZH” 2014, t. 15, s. 169-200; P. Głowacki, *Ludność Piotrkowa Trybunalskiego w okresie międzywojennym*, „BDRP” 2006, z. 5, s. 9-19.
- ⁷³ J. K. Janczak, *Ludność Piotrkowa w latach międzywojennych*, [w:] *Dzieje...*, s. 406.
- ⁷⁴ Tamże, s. 411, tabele nr 15 i 16.
- ⁷⁵ *Kiedy się wypełniły dni... Wrzesień 1939 r. na ziemi piotrkowskiej*, oprac. Z. Matuszak, T. Matuszak, M. Hubka, Warszawa – Piotrków Trybunalski 2014; T. Matuszak, *Walki nad przedpolach Piotrkowa we wrześniu 1939 r.*, „BDRP” 2008, z. 7.
- ⁷⁶ Zob. Z. Matuszak, *Inspektorat Piotrkowski Armii Krajowej. Zarys organizacji*, [w:] *Oblicza podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012, s. 65-68; A. Olasik, *Wspomnienia komendanta Obwodu Piotrkowskiego Armii Krajowej*, Piotrków Trybunalski 1991, s. 14-18.
- ⁷⁷ Na temat organizacji dowództwa szczebla Okręgu szerzej zob. Z. Walter Janke, *Komenda Okręgu Łódzkiego SZP-ZWZ-AK*, [w:] *Okręg Łódzki Armii Krajowej*, pod red. M. Budziarka, Łódź 1988, s. 29-49.
- ⁷⁸ Szerzej: Z. Matuszak, *Inspektorat Piotrkowski Armii Krajowej...*, s. 68-83; E. Wawrzyniak, *Na rubieży Okręgu AK Łódź. Zarys dziejów Inspektoratu Rejonowego i Podokręgu AK Piotrków Trybunalski*, Warszawa 1988, s. 37-38.
- ⁷⁹ Zob. M. Kopa, A. Arkuszyński, H. Kępińska-Bazylewicz, *Dzieje 25 pp Armii Krajowej. Geneza, struktura, działalność zbrojna, zaplecze, dramaty powojenne*, Łódź 2001.
- ⁸⁰ Zob. T. Matuszak, A. Piasta, M. Hubka, *Dzieje Rozprawy...*, s. 22.
- ⁸¹ Szerzej zob. K. Strawiński, *Pod hitlerowską okupacją*, [w:] *Dzieje...*, s. 535-567.
- ⁸² Szerzej zob. W. Kozłowski, *Wyzwolenie spod okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Dzieje...*, s. 588-596.
- ⁸³ Za: J. Góral, *Przemiany gospodarcze w latach 1945-1981*, [w:] *Dzieje...*, s. 623.
- ⁸⁴ Szerzej zob. *Województwo piotrkowskie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny perspektywy rozwoju*, red. Z. Stankiewicz, Łódź – Piotrków Trybunalski 1979.
- ⁸⁵ Szerzej zob. M. Łaszek, *Układ przestrzenny w latach 1945-1980*, [w:] *Dzieje...*, s. 599-609.
- ⁸⁶ Szerzej zob. A. Warchulińska, *Piotrków Filmowy*, Piotrków Trybunalski 2011.
- ⁸⁷ Za: J. Góral, *Ludność miasta w latach 1945-1981*, [w:] *Dzieje...*, s. 611.

O dziejach i działalności Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim¹

We wszystkich działaniach podejmowanych przez człowieka, szczególnie tych o charakterze prawnym, towarzyszył mu dokument. Miał on określoną wartość, również finansową, jeżeli dotyczył nadań, przywilejów lub kwestii finansowych. W związku z tym należało roztoczyć nad nim właściwą ochronę, tak aby nie uległ on zniszczeniu, bowiem tak długo jak istniał, dawał on świadectwo jakiegoś stanu prawnego. Efektem tej ochrony były powstające już w starożytności archiwa. Od dawien dawna po dzień dzisiejszy pełnią one właściwie niezmienną rolę – miejsca gromadzenia i przechowywania dokumentów.

Zadania archiwów ulegały z czasem właściwie nie modyfikacjom, co rozszerzeniu. Jak więc należałoby zdefiniować archiwum. Czy tylko jako magazyn dokumentów mających różną postać fizyczną, np. pojedynczego dokumentu pergaminowego, księgi, poszytu, mapy czy fotografii? Czy też jako miejsca gromadzenia bezcennych archiwaliów, które należy zabezpieczyć wieczyście dla potomnych? Sama nazwa archiwum wywodzi się z języka greckiego (*archeion*²) i jest terminem wieloznacznym. Obecnie mówiąc o archiwum, mamy na myśli gmach lub lokal stanowiący jego pomieszczenie. Osoby pracujące w urzędach administracji państwowej i samorządowej zdefiniują archiwum, jako komórkę organizacyjną urzędu lub instytucji, po prostu jako archiwum zakładowe, powołane do przejmowania, przechowywania oraz zabezpieczania materiałów archiwalnych i dokumentacji o czasowym okresie przechowywania, wytworzonych przez ten podmiot prawny. Badacze, a w szczególności historycy wskażą na archiwum, jako na instytucję naukową, powołaną do kształtowania zasobu archiwalnego, ale przede wszystkim do porządkowania, a w efekcie udostępniania im zgromadzonych źródeł archiwalnych, stanowiących podstawę do prowadzonych przez nich badań naukowych. W ramach rozszerzania zadań archiwów, szczególnie państwowych, będziemy mieli na myśli współcześnie urząd – instytucję wiary publicznej, uprawnioną do wydawania uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i kopii na podstawie zgromadzonych w ich zasobie dokumentów. Jest to także po prostu zakład

pracy jakich wiele, ale o specyficznych kompetencjach. Ta sfera działania jest właściwie od wieków niezmienna. Sprowadza się ona do wspomnianego już przejmowania i gromadzenia zasobu archiwalnego, jego porządkowania oraz udostępniania wszystkim zainteresowanym. Wbrew pozorom nie tylko pracownikom świata nauki, czy historykom amatorom, ale coraz częściej i „zwykłym” obywatelom. Ta ostatnia kategoria użytkowników to ludzie, którzy poszukują informacji o swoich przodkach (głównie badania genealogiczne), potwierdzenia prawa własności do majątku, czy innych dokumentów niezbędnych im do czynności cywilno-prawnych. Archiwum jest również instytucją powołaną do publikowania źródeł i pomocy archiwalnych oraz prowadzenia badań w zakresie archiwistyki, jako szeroko rozumianej dziedziny nauki. Wiąże się to również z tym, że archiwum jest często obok uczelni wyższej, muzeum czy ośrodka kultury, animatorem życia kulturalnego i naukowego mieszkańców danego miasta czy regionu.

Aby zrozumieć istotę funkcjonowania archiwów na przestrzeni minionych stuleci, należy zwrócić uwagę na fakt, iż były one nierozzerwalnie związane z rozwojem przede wszystkim administracji państwowej. To właśnie rozwój systemów administracyjnych i struktur władzy różnego szczebla był determinantem zarządzania danym obszarem, a tym samym wiązało się to nierozzerwalnie z wytwarzaniem dokumentacji, świadczącej o sile i słabościach państwa. Gromadzona dokumentacja mająca wielką wagę i znaczenie dla rządzących, musiała być na przestrzeni dziejów zabezpieczana w odpowiedni sposób. Dzięki podjętym wówczas działaniom, pomimo klęsk żywiołowych i licznych wojen, w znacznej ilości dotrwała do czasów nam współczesnych.

Na wstępie dalszych rozważań, również w kwestii zabezpieczania i gromadzenia materiałów archiwalnych w kontekście obchodzonego w 2017 roku Jubileuszu 800-lecia Piotrkowa Trybunalskiego, należy prześledzić rozwój funkcjonujących wówczas na tym terenie archiwów. Instytucje te będące niemałą skarbnicą wiedzy a zarazem urzędami wiary publicznej, zgodnie z kompetencją

terytorialną zabezpieczały na przestrzeni kilku stuleci różne typy i rodzaje dokumentacji. Dzisiaj, archiwalia zgromadzone głównie w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, stanowią świadectwo faktów historycznych i minionych wydarzeń, które możemy badać i prezentować szerokiemu gronu odbiorców, a szczególnie miłośnikom historii swojej małej ojczyzny.

Tradycje archiwalne Piotrkowa Trybunalskiego sięgają swoimi korzeniami XIV wieku, kiedy to powołano w mieście urząd starosty. Był to urząd ziemski utworzony przez króla Czech (od 1283 r.) i Polski (od 1300 r.) Wacława II (1271-1305), w ramach którego starosta grodowy *capitaneus cum iurisdictione* pełnił władzę zwierzchnią w powierzonym jego pieczy grodzie, jako przedstawiciel władzy monarszej. Starosta skupiał w swych rękach całość władzy administracyjnej i sądowniczej, a początkowo także i wojskową na podległym mu terenie. Urząd ten został wprowadzony pierwotnie w Wielkopolsce, gdzie starosta pełnił rolę namiestnika króla i zarządcy prowincji. Natomiast w Małopolsce starostowie administrowali tylko, jak już wyżej wspomniano podległymi ich jurysdykcji grodami. Po Wielkopolsce i Małopolsce system starościński wprowadzony został także na Podolu i Wołyniu, a do XVI wieku obejmował on już wszystkie ziemie koronne. W końcu XIV wieku starostowie utracili swoje funkcje wojskowe na rzecz znacznie rozszerzonych obowiązków administracyjno-sądowniczych. Uprawnienia starosty obejmowały również zadania sprawowania w imieniu władcy zarządu majątkami należącymi do monarchy, tzw. królewsczyznami. Przynosiło to starości znaczne dochody, z których był on zobowiązany odprowadzać do skarbu państwa odpowiedniej wysokości podatek. Pełnili oni także oprócz wyżej wspomnianych, funkcje policyjne i sądownicze. Starosta wymierzał sprawiedliwość w sądzie grodzkim, w którego składzie zasiadał i przewodniczył jego obradom. Posiadał on również tzw. prawo miecza, polegające na obowiązku egzekwowania na podległym mu terenie wyroków sądów każdej instancji³. Starosta stojąc na czele władz grodzkich, wchodził także w skład hierarchii ziemskiej. Warto zauważyć, że w Koronie zajmował on drugie miejsce pod względem stanowisk urzędniczych, tuż za podkomorzym.

Nierozdzielnie z urzędem starosty związane było funkcjonowanie archiwum grodzkiego. Reprezentując władzę monarszą, starosta w imieniu króla podejmował czynności urzędowe, jako świadek czynności prawnych. Wystawiał i uwierzytelniał liczne dokumenty, które stanowiły odbicie działalności jego kancelarii prowadzonej wówczas w oparciu o księgi wpisów⁴. Do ksiąg tych wpisywano rejestry spraw sądowych, a także zeznania w sprawach niespornych, włącznie z zeznaniami transakcji wieczystych. Narastanie produkcji aktowej doprowadziło z czasem do konieczności zabezpieczenia znacznych ilości dokumentów. W związku z tym zaczęto organizować archiwa grodzkie. Początkowo starostowie uważali prowadzone księgi gromadzone w archiwach za swoją własność prywatną. Dopiero konstytucje sejmowe z lat

1493, 1496 i 1510, dały podstawy do utworzenia archiwów, jako miejsca składowania i przechowywania ksiąg grodzkich będących wytworem urzędów ówczesnej administracji publicznej⁵.

Piotrków był również miejscem gromadzenia ksiąg ziemskich. Miało to związek ze zmianami społeczno-prawnymi jakie zachodziły na ziemiach polskich, po ich zjednoczeniu przez Władysława Łokietka. W miejsce dotychczasowego systemu kasztelańskiego, którego rozkład spowodował m.in. rozwój immunitetu, wprowadzono nowy podział administracyjny na powiaty, które wywodziły się z okręgów sądowych. Siedzibą takiego powiatu (*districtus*) został również Piotrków⁶. Jako miejsce sądów, Piotrków przejmował prawdopodobnie uprawnienia kasztelanii rozpierskiej i wolborskiej, która jeszcze w latach 1136-1148 przeszła w ręce biskupów wrocławskich. Podział Polski na województwa i powiaty ukształtował się ostatecznie w XV wieku i bez większych zmian funkcjonował aż do końca I Rzeczypospolitej. Najstarsza informacja o powiecie piotrkowskim pochodzi z 1418 roku, jednak nazwa „powiat piotrkowski” do końca XV wieku używana była raczej rzadko⁷.

Nowy podział administracyjny miał niewątpliwie wpływ na organizację sądów ziemskich dla szlachty posesjonatów, które sędziły na tzw. roczkach kolejno w powiatach danej ziemi. Sądy ziemskie (*iudicium terrestre*) bo tak się one nazywały, jako sądy pierwszej instancji istniały w każdej ziemi i powiecie. Do kompetencji sądu ziemskiego należały w zasadzie wszystkie sprawy cywilne i karne osiadłej szlachty.

Efektom pracy kancelarii sądów były księgi ziemskie⁸. Ponieważ sędziowie uczestniczyli również w sądach wiecowych i królewskich (*in curia, in conventione*), w księgach ziemskich pojawiały się wpisy akt także z tych posiedzeń. W późniejszym okresie zaprowadzono dla nich odrębne serie ksiąg. W Piotrkowie księgi otwierał i wpisywał pisarz ziemski sieradzki. W XV wieku księgi ziemskie posiadały prawo wieczności, polegające na przyjmowaniu zeznań transakcji wieczystych, których najczęściej zawierano podczas wieców. Już w 1423 roku statut warecki nakazywał roztoczenie opieki nad księgami wiecowymi. Miano je przechowywać w skrzyniach zamykanych na trzy klucze, które mieli po jednym pod swoją opieką członkowie sądu ziemskiego. W 1493 roku nakazano na mocy ogłoszonej konstytucji sejmowej, aby w całej Koronie zamykano księgi na trzy klucze, które przechowywać mieli wojewoda, sędzia ziemski i pisarz⁹.

Zasób archiwum ziemskiego stanowiły wszystkie dokumenty powstające w kancelariach sądów ziemskich. Były to głównie *libri terrestres* i *terrestria*. Jak już wyżej wspomniano, do ksiąg ziemskich dokonywano często wpisów w trakcie sądów wiecowych i królewskich. Z czasem dla tych spraw wprowadzone zostały osobne księgi, w szczególności na tych ziemiach, w których król zatrzymywał się na dłużej. Obok Krakowa i Lublina, władca często przebywał także w Piotrkowie. W XVI wieku rozszerzony został zakres spraw prowadzonych przez sądy

ziemskie, a co za tym idzie powstawały nowe rodzaje ksiąg. Typowa księga ziemska zawierała w początkowym okresie ich funkcjonowania różnego rodzaju wpisy, natomiast w XVI wieku zaczęły powstawać z jednej serii dwie odrębne księgi. Pierwsza zawierała wpisy dekretów (wyroków), druga zaś obejmowała pozostałe czynności. Największa różnorodność wśród ksiąg ziemskich miała miejsce w XVIII wieku¹⁰. Warto zaznaczyć, że zasób archiwów ziemskich przedstawiał się skromniej niż archiwów grodzkich, a to z tego względu, że te pierwsze wytwarzały mniejsze ilości akt. Drugim powodem było również to, że kancelarie ziemskie w przeciwieństwie do grodzkich, były czynne tylko przez pewien okres czasu w ciągu roku.

Powstanie kolejnego archiwum jest ściśle powiązane z usytuowaniem w Piotrkowie w 1578 roku najwyższego sądu dla szlachty – Trybunału Koronnego (*Judicium Generale Ordinarium Tribunalis Regni*), co miało miejsce za panowania króla Stefana Batorego (1575-1586). Ponieważ do tego momentu król był najwyższym sędzią, a ilość napływających spraw przekraczała możliwości monarchy w ich rozpatrywaniu, zdecydował się on przekazać sądownictwo w ręce samej szlachty, także w zamian za jej liczne ustępstwa m.in. w kwestiach polityki zagranicznej. Trybunał Koronny jako sąd apelacyjny dla szlachty obradował jesienią i zimą dla Wielkopolski w Piotrkowie, a wiosną i latem dla Małopolski w Lublinie, w przeciwieństwie do utworzonego w 1581 roku Trybunału o nieprzerwanej kadencji dla Litwy. Od 1764 roku Trybunał Koronny rozdzielono na dwa, z których małopolski miał siedzibę w Lublinie i we Lwowie, a wielkopolski w Piotrkowie, Poznaniu i Bydgoszczy. Trybunał Koronny po przeprowadzonych reformach w 1775 i 1791 roku funkcjonował do 1794 roku. W zakresie jego kompetencji było rozpatrywanie spraw cywilnych i karnych oraz jako sąd apelacyjny od wyroków ziemskich, grodzkich i podkomorskich. W czasach saskich Trybunał przejął pewne uprawnienia sejmu, mógł wówczas np. nadawać tytuł szlachecki¹¹. Z racji różnych miejsc obrad Trybunału Koronnego, zarówno w Piotrkowie jak i Lublinie wytworzyły się *de facto* dwa odrębne archiwa. Zasób archiwum Trybunału Koronnego Piotrkowskiego przechowywany był pierwotnie w kościele farnym lub w pomieszczeniu obok niego. Wkrótce okazało się, że przechowywane tam archiwalia narażone były na zniszczenie ze względu na niebezpieczeństwo wybuchu pożaru. W 1633 roku decyzją sejmu postanowiono przenieść archiwum do klasztoru oo. Dominikanów. Księgi trybunalskie dzieliły się na dwie główne grupy: *decreta* (wyroki) i *acta*¹². W toku całego czasookresu funkcjonowania Trybunału Koronnego w Piotrkowie powstało 1438 tomów, w tym 467 ksiąg dekretów.

Po upadku I Rzeczypospolitej archiwa i wchodzące w skład ich zasobów archiwalia zostały przejęte przez władze administracyjne zaborców, które do problemu archiwów podeszły każde na swój sposób. Następnie już w 1810 roku w dobie Księstwa Warszawskiego minister

Feliks Łubieński (1758-1848) opierając się na koncepcjach archiwisty i historyka warszawskiego Walentego Skorochoda Majewskiego (1764-1835) opracował projekt, na mocy którego zamierzano zorganizować trzy rodzaje archiwów. Miały one przejąć zasoby archiwów władz administracyjnych i sądowych dawnej Rzeczypospolitej. Projekt ten w efekcie nie doczekał się realizacji, jednakże podjęto pierwsze działania mające na celu zewidencjonowanie i skupienie w jednym miejscu archiwaliów okresu staropolskiego. Już 17 września 1808 roku decyzją ministra Łubieńskiego, nakazano trybunałom cywilnym i sądom pokoju opracowanie i przekazanie wszelkich danych o archiwaliach znajdujących się w ich posiadaniu, bądź właściwości terytorialnej. Na początku 1810 roku w ramach kontynuacji zapoczątkowanej dwa lata wcześniej akcji, magistraty miast miały przekazać starsze dokumenty do sądów pokoju. Wtedy to duże ilości akt i ksiąg miejskich trafiły do archiwów sądowych¹³. Po utworzeniu Królestwa Polskiego w 1815 roku, wprowadzono w życie nowy projekt dotyczący organizacji i funkcjonowania archiwów, którego autorem był archiwista warszawski Maciej Dziedzicki. Proponował on utworzenie Archiwum Ogólnego Krajowego oraz Archiwum Narodowego¹⁴. Na prowincji akta staropolskie i zaborcze, sądowe i administracyjne miały być gromadzone w prowincjonalnych archiwach wojewódzkich. W latach 1819-1824 prowadzono wizytacje w poszczególnych archiwach, w trakcie których wysnuto wnioski, iż zaistniała pilna potrzeba utworzenia sieci archiwów akt dawnych. Archiwa takie powstały na obszarze Królestwa Polskiego w ośmiu miastach wojewódzkich. Były to: Warszawa, Kalisz, Kielce, Radom, Lublin, Siedlce, Łomża i Płock. Ponadto utworzono takie archiwa również w Sieradzu i Piotrkowie oraz w Krakowie, nie znajdującym się wówczas na obszarze Królestwa Polskiego. Personel utworzonego w Piotrkowie Archiwum Akt Dawnych stanowiła jedna osoba. Główną częścią zasobu piotrkowskiego archiwum były akta sądowe pochodzące z dawnych archiwów grodzkich i ziemskich, zgromadzonych w czasach reformy na terytorium Księstwa Warszawskiego w archiwach wojewódzkich. W skład archiwum piotrkowskiego wchodziły także początkowo akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego. W związku z fatalnym stanem zachowania archiwaliów wytworzonych w okresie staropolskim, będącego wynikiem ich przemieszczania i licznie prowadzonych kwerend, zaczęto wykonywać zabiegi konserwatorskie mające na celu zabezpieczenie zasobu przed zniszczeniem.

Z dziejami Piotrkowa i jego tradycjami archiwalnymi związane jest także Archiwum Miejskie. Miało ono charakter składnicy akt gromadzącej dokumentację będącą efektem funkcjonowania kancelarii ówczesnego magistratu. Swoją siedzibę miało ono w pomieszczeniach ratusza, gdzie składowano akta do roku 1868, czyli do czasu jego rozbiórki. Następnie zostało ono przeniesione do opuszczonego w wyniku kasaty zakonu oo. Bernardynów budynku poklasztornego¹⁵. W związku

z utworzeniem w 1867 roku guberni piotrkowskiej wspomniany wyżej budynek poklasztorny został miejscową składnicą akt, dając tym samym początek piotrkowskiemu archiwum gubernialnemu. Gromadzono w nim całość dokumentacji wytwarzanej przez wszystkie komórki Rządu Gubernialnego Piotrkowskiego i instytucji podległych. W dniu 12 września 1880 roku zapadła decyzja na mocy uchwały Rady Państwa o likwidacji archiwów akt dawnych, w tym i piotrkowskiego. Jeszcze przed jego likwidacją, w latach 1835-1836 do Warszawy wywieziono z Piotrkowa akta Trybunału Koronnego¹⁶. Ostatecznie w okresie od 1835 do 1882 roku wywieziono z Piotrkowa do Warszawy blisko 7000 woluminów akt¹⁷.

Z chwilą wybuchu wojny w 1914 roku i rozpoczęciu działań wojennych, administracja rosyjska w Piotrkowie przygotowała do ewakuacji wszystkie dokumenty będące w jej posiadaniu. Dokumenty zostały owinięte w papier, powiązane w paczki i zapakowane w skrzynie i worki. Szybki bieg wydarzeń spowodował jednak, że większość akt w wyniku nagłego odwrotu wojsk rosyjskich pozostała w Piotrkowie. Miasto znalazło się pod zarządem okupacyjnych władz austriackich, które zainteresowały się pozostawionymi przez Rosjan aktami. Już 29 grudnia 1915 roku Generał Gubernator w Lublinie w piśmie przesłanym do K. u K. Kreiskommando in Piotrkow (Komendy Powiatowej w Piotrkowie), zarządził sporządzenie wykazu urzędów i instytucji, które pozostawiły na terenie miasta i powiatu swoje akta. Nakazał on również Komendzie Powiatowej sprawdzenie w jakim są one stanie fizycznym i jaki jest stan ich zabezpieczenia¹⁸. Komenda Powiatowa w piśmie z dnia 12 lutego 1916 roku podała miejsca przechowywania zgromadzonych akt pozostawionych przez instytucje rosyjskie. Odnalezione dokumenty były zachowane w dobrym stanie fizycznym, lecz nieuporządkowane. Brak było wykwalifikowanego personelu z dobrą znajomością języka rosyjskiego, który mógłby od razu przystąpić do prac porządkowych i inwentaryzacyjnych. Taka sytuacja miała miejsce praktycznie do 16 marca 1918 roku, kiedy to Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) wystąpiło z projektem utworzenia w mieście archiwum¹⁹. Archiwum to miało zostać zorganizowane w oparciu o przekazane władzom polskim archiwa i registry pozostawione przez urzędy i instytucje rosyjskie. Generalne Gubernatorstwo w Lublinie przekazało sprawę do załatwienia c. i k. Komendzie Armii, która 29 kwietnia 1918 roku dała pozytywną odpowiedź. W związku z powyższym MWRiOP rozważało możliwość utworzenia archiwów w Lublinie, Piotrkowie, Radomiu i Kielcach. Każde z archiwów miało otrzymać budżet w wysokości 27750 marek.

W dniach 12 i 13 maja 1918 roku przebywał w Piotrkowie pracownik Wydziału Archiwów MWRiOP dr Wincenty Franciszek Łopaciński (1866-1939), który pełnił funkcję archiwisty objazdowego. W sprawozdaniu z przeprowadzonych prac wymienił on kilkanaście miejsc składowania akt, które pokrywały się z miejscami wymienionymi w piśmie Komendy Powiatowej²⁰.

Po dokonaniu lustracji stanu zabezpieczenia akt głównych instytucji i urzędów stwierdził on, że wiele cennych materiałów uległo zniszczeniu lub zaginęło jeszcze w 1916 roku, między innymi Archiwum Naczelnika Powiatu Piotrkowskiego, które przechowywane było w budynku przy ulicy 3 Maja 17. Budynek ten został zajęty przez oddział austriacki, który dokumenty te przekazał na makulaturę. Pozostałe akta Rządu Gubernialnego scalono i zabezpieczono w piwnicach drukarni państwowej, znajdującej się pod zarządem Departamentu Skarbowego przy ulicy Bykowskiej 71. Akta Wydziału Weterynaryjnego przechowywano natomiast w miejscu wcześniejszego ich składowania w Żeńskim Seminarium Nauczycielskim, gdzie złożono również akta Inspektora Fabrycznego Guberni Piotrkowskiej. Ustalono także, że materiały znajdowały się również w gmachu więzienia oraz w budynkach poddominikańskim i popijarskim²¹. W pracach inwentaryzacyjnych brał także udział porucznik dr Józef Seruga, konserwator zabytków archiwalnych przy Generalnym Gubernatorstwie w Lublinie. Celem zabezpieczenia pozostałych archiwaliów dr Wincenty F. Łopaciński zgłosił propozycję zorganizowania „archiwum centralnego” w Piotrkowie, którego lokalizację planowano w zamku zajmowanym wówczas przez wojsko lub w gmachu poddominikańskim Gimnazjum Heleny Trzcinińskiej przy ul. Kościuszki²². Wyniki prowadzonych prac dr Łopaciński przesłał do MWRiOP, które zwróciło się do władz o dodatkowe kredyty na zorganizowanie i prowadzenie archiwów w Lublinie i Piotrkowie²³.

Dzisiaj trudno jest jednoznacznie określić dokładną datę powołania do życia piotrkowskiego archiwum. Możemy przyjąć, że archiwum zaczęło funkcjonować już 31 lipca 1918 roku na mocy art. 44 reskryptu Rady Regencyjnej *O organizacji archiwów państwowych i opiece nad archiwaliami*. Zawierał on projekt utworzenia pięciu archiwów w Warszawie i trzech terenowych w Lublinie, Piotrkowie i Płocku. Jak się jednak wkrótce okazało, brakowało środków na realizację reskryptu, w tym dla archiwów w Lublinie i Piotrkowie. W początkowym okresie od 1 września do 31 grudnia 1918 roku, archiwum w Piotrkowie miało otrzymać budżet w wysokości 9025 marek²⁴. Problemy te sugerują również, że piotrkowskie archiwum nie podjęło jednak działalności w 1918 roku.

Na początku stycznia 1919 roku przybył do Piotrkowa z Warszawy Wacław Gizbert Studnicki, któremu MWRiOP powierzyło organizację Archiwum Państwowego w Piotrkowie i stanowisko jego kierownika. Z inicjatywy Studnickiego zamieszczono w prasie apel, aby wszelkie dokumenty znajdujące się w rękach osób prywatnych pozostawionych przez władze i urzędy rosyjskie, austriackie i niemieckie, na terenie byłych guberni piotrkowskiej i kaliskiej przekazywać do archiwum²⁵. Notatka zamieszczona w „Dzienniku Narodowym” z dnia 11 stycznia 1919 roku informowała czytelników o podjęciu przez archiwum w Piotrkowie działalności. Jest to zarazem jedyny jak na razie źródłowo udokumentowany

fakt potwierdzający rozpoczęcie funkcjonowania Archiwum Państwowego w Piotrkowie w 1919 roku.

Dekret z 7 lutego 1919 roku *O organizacji archiwów państwowych i opiece nad archiwiami* zastał już placówkę zorganizowaną²⁶. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (APPT) obejmowało swym zasięgiem terytorialnym obszar całego ówczesnego województwa łódzkiego. W pierwszych miesiącach funkcjonowania APPT, jego kierownikowi Wacławowi Studnickiemu udało się zgromadzić i zabezpieczyć znaczną część akt, głównie porosyjskich gubernialnych. Wiele czasu poświęcił również na wyjazdy do Łodzi, Kalisza, Sieradza i Częstochowy celem poszukiwania materiałów archiwalnych. Po zakończeniu penetracji Piotrkowa zabezpieczono materiały zgromadzone w trzech budynkach, w tym przy ulicy Bykowskiej nr 55 i 71 (dzisiaj Wojska Polskiego) oraz przy ulicy Kaliskiej 5 (dzisiaj Słowackiego). W kwietniu 1919 roku Wacław Gizbert Studnicki przerwał na polecenie Wydziału Archiwów Państwowych prace prowadzone w Piotrkowie i wyjechał do Wilna. Tam prowadził analogiczną pracę na rzecz zabezpieczenia materiałów archiwalnych.

Po Wacławie G. Studnickim funkcję kierownika APPT objął dr Adam Feliks Próchnik (1892-1942). Przybył on do Piotrkowa na przełomie marca i kwietnia ze Lwowa i zamieszkał w Piotrkowie w budynku przy ulicy Bykowskiej 55. Do lipca 1919 roku zastępował on nieobecnego Wacława G. Studnickiego pełniąc obowiązki kierownika archiwum. Następnie w okresie 1 lipca 1919 roku do 30 kwietnia 1921 roku dr Adam Próchnik pełnił obowiązki dyrektora, a od 1 maja 1921 roku został mianowany dyrektorem Archiwum Państwowego w Piotrkowie²⁷. Podjęte za jego kadencji prace porządkowe prowadzone były w dosyć trudnych warunkach, wymagały ponadto dużych kwalifikacji i doświadczenia zawodowego. Było ono szczególnie potrzebne przy sporządzaniu skorowidzów, katalogów i inwentarzy. Pomimo szczupłej obsady personalnej liczącej zaledwie trzy osoby, prace związane z przejmowaniem, zabezpieczaniem i porządkowaniem materiałów po zlikwidowanych urzędach i instytucjach szły dosyć sprawnie. W pracach tych poza dr. Adamem Próchnikiem brali również udział woźny Grzegorz Kluska i stróż Józef Mroziński. Szczególną uwagę poświęcano scaleniu zespołu byłego Rządu Gubernialnego w Piotrkowie. Również z inicjatywy dr. A. Próchnika Komisariat Rządowy w Piotrkowie wydał 30 maja 1919 roku obwieszczenie, w którym wzywano mieszkańców miasta do oddawania do Archiwum Państwowego dokumentów rosyjskich i austriackich pozostających w rękach prywatnych²⁸. Borykano się w owym czasie z problemem znalezienia odpowiedniego lokalu dla archiwum. W zajmowanych pomieszczeniach w budynku przy ulicy Bykowskiej 55 znajdowała się kancelaria, biblioteka, katalogi i mieszkania służbowe. W budynku przy ulicy Bykowskiej 71, w piwnicy po dawnej drukarni urządzono magazyn. Pomieszczenia w suterrenach Sądu Okręgowego przy ulicy Kaliskiej 5 oddano archiwum tylko na czas

porządkowania akt. Dopiero na mocy decyzji Ministerstwa Skarbu z kwietnia 1919 roku sutereny pozostawiono do dyspozycji Archiwum Państwowego²⁹. Do 1928 roku dr Adam Próchnik wysyłał co miesiąc do Wydziału Archiwów Państwowych MWRiOP szczegółowe sprawozdania z wykonanych prac. Od 1928 roku wprowadzona została w życie sprawozdawczość kwartalna i roczna do której od 1929 roku załączano plany zamierzeń na rok następny.

Warto również zauważyć, że dr Adam Próchnik od samego początku pobytu w Piotrkowie rozwinął ożywioną działalność publiczną³⁰. W 1919 roku został mianowany ławnikiem Zarządu Miejskiego, przyczyniając się na tym stanowisku do wprowadzenia powszechnego nauczania na terenie miasta. Był założycielem i organizatorem działającej po dzień dzisiejszy Biblioteki Miejskiej. Pracował również w Miejskiej Szkole Handlowej oraz prowadził zajęcia na kursach wieczorowych. W 1925 roku został wybrany na funkcję przewodniczącego Rady Miejskiej w Piotrkowie, którą sprawował do 1930 roku. W 1928 roku otrzymał mandat poselski w wyborach parlamentarnych z listy Polskiej Partii Socjalistycznej³¹. Był on również autorem szeregu publikacji o tematyce historycznej, politycznej i dotyczącej zagadnień związanych z archiwistyką. Prace związane z działalnością publiczną nie przeszkadzały mu zbyt w wykonywaniu pracy archiwalnej.

W latach 1919-1926 Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim przejęło 17 dużych zespołów wytworzonych przez urzędy i instytucje władz zaborczych. Zasób Archiwum Państwowego w Piotrkowie w 1928 roku wynosił 2096,60 metrów bieżących (mb.) akt z czego ponad 95% akt zostało uporządkowanych. Na uporządkowanie czekało jeszcze jedynie 98 mb. akt, dla których brakowało miejsc na półkach, gdyż nadal borykano się z brakiem odpowiedniego lokalu³². Opracowywano również akta rewindykowane z ZSRR na mocy traktatu pokojowego zawartego 18 marca 1921 roku w Rydze oraz akta przejmowane na bieżąco z instytucji państwowych. Pracami porządkowymi objęte zostały również zbiory biblioteczne i druki urzędowe. Zasób archiwum stanowiły głównie archiwalia byłego archiwum Rządu Gubernialnego Piotrkowskiego oraz archiwizowane akta wielu innych urzędów rosyjskich z terenu dawnej guberni piotrkowskiej. W 1937 roku piotrkowskie archiwum przyjęło do swego zasobu akta niemieckich sądów wojskowych oraz cywilnych sądów okupacyjnych z lat 1914-1918. Z zasobu przyszłego APPT jeszcze podczas I wojny światowej wywieziono do Krakowa akta Piotrkowskiego Gubernialnego Zarządu Żandarmerii. W Muzeum Czartoryskich akta te przeleżały do lat pięćdziesiątych XX wieku. W 1926 roku zasób archiwum szacowano na 60 tysięcy jednostek archiwalnych (j.a.)³³.

W 1928 roku dr Adam Próchnik w związku z wyborem na posła na Sejm RP, otrzymał urlop na czas pełnienia mandatu poselskiego. Archiwum w jego zastępstwie było kierowane do 31 sierpnia 1930 roku przez Józefa Rawitę-Raciborskiego (1879-1935), który równocześnie pełnił od 1925 roku obowiązki dyrektora Archiwum

Akt Dawnych w Łodzi. Prace związane, przede wszystkim z opracowaniem archiwaliów, prowadził on wraz z zatrudnionym w archiwum od września 1925 roku Ignacym Świątkowskim (1897-1942). Pierwotnie był on zatrudniony jako urzędnik kontraktowy (prowizoryczny), a od 1930 roku na etacie urzędnika stałego. Z dniem 1 września 1930 roku Wydział Archiwów Państwowych MWRiOP powierzył mu pełnienie obowiązków kierownika archiwum, którą to funkcję pełnił przez kolejnych 10 lat. Było to związane z przeniesieniem służbowym dr. Próchnika do Archiwum Państwowego w Poznaniu. Pod kierunkiem Świątkowskiego dokończono prace nad ewidencjonowaniem zasobu i uporządkowaniem biblioteki, która liczyła kilka tysięcy tomów³⁴. Z roku na rok odnotowano również wzrost załatwianych kwerend. Sporządzono także wiele pomocy ewidencyjno – informacyjnych ułatwiających poruszanie się po zasobie. Ważnym wydarzeniem w dziejach archiwum było otwarcie w 1930 roku pracowni naukowej. Dzięki zabiegom Ignacego Świątkowskiego doprowadzono do umieszczenia w 1934 roku archiwaliów w jednym gmachu przy ulicy Bykowskiej 45, a w 1939 roku do przeniesienia ich do budynku przy ulicy Toruńskiej 4, gdzie archiwum ma swoją siedzibę po dzień dzisiejszy.

Wybuch II wojny światowej we wrześniu 1939 roku przerwał pracę archiwum, które przez prawie 10 miesięcy było zamknięte. W pierwszych dniach października 1939 roku wprowadzona została nowa organizacja archiwów na terenach okupowanych. Dyrektorem archiwów został dotychczasowy komisarz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy do spraw archiwów polskich dr Erich Randt. Archiwa w Generalnej Guberni (GG) otrzymały odrębną organizację³⁵. Na ich czele postawiono Zarząd Archiwów w ramach Wydziału Administracji Wewnętrznej rządu GG. Zarząd działał przez jednoosobowe urzędy archiwalne wchodzące w skład władz poszczególnych dystryktów. Tej administracji podlegały wszystkie dawne polskie archiwa państwowe na obszarze wcielonym do GG, w tym i archiwum w Piotrkowie Trybunalskim³⁶. Piotrkowskie archiwum wznowiło działalność dopiero z dniem 15 lipca 1940 roku pod nadzorem niemieckiego Archiwamtu z siedzibą w Radomiu. Wkrótce nakazano pracownikom archiwum wydzielenie i przygotowanie do transportu wskazanych akt, którymi były zainteresowane urzędy i archiwa niemieckie. W latach 1941-1944 wywieziono z Piotrkowa 24 661 jednostek archiwalnych. Do Poznania wywieziono w trzech transportach 23 558 j.a., a do Katowic 1103 j.a.³⁷. Wśród wywiezionych materiałów znalazły się takie zespoły akt, jak np.: Piotrkowska Gubernialna Komisja dla Spraw Włościańskich (1864-1914), Łódzka Dyrekcja Szkolna, Łódzki Urząd Wojewódzki (1920-1930), Komisja Województwa Mazowieckiego (1792-1807), itp.³⁸. W czerwcu 1944 roku do archiwum piotrkowskiego przywieziono 2395 woluminów pochodzących z XVI i XVII wieku, z zasobu archiwum w Lublinie, które miały być następnie ewakuowane do Niemiec. Doczekały one końca wojny

w Piotrkowie, a następnie w 1946 roku powróciły do macierzystego archiwum.

W czasie okupacji niemieckiej pracownicy Archiwum Państwowego w Piotrkowie działali aktywnie w ramach ruchu oporu. W archiwum działał punkt kontaktowy oraz skrytka, w której przechowywano materiały konspiracyjne. Jedną z form walki z okupantem było ukrywanie cenniejszych materiałów archiwalnych. Najaktywniej spośród pracowników działali ówczesny kierownik archiwum dr Jan Warężak (1896-1967) oraz Stefan Pawlak, który 9 maja 1944 roku został aresztowany przez Gestapo z Radomia. Po dwóch tygodniach od aresztowania został rozstrzelany. Natomiast dr Jan Warężak przed wybuchem Powstania Warszawskiego wyjechał z Piotrkowa i osiadł w Ostrowach Baranowskich. Przebywał tam do końca działań wojennych pełniąc funkcję kierownika szkoły podstawowej³⁹.

Kierownictwo placówki po doktorze Janie Warężaku objął dotychczasowy dyrektor warszawskiego Archiwum Akt Nowych dr Józef Stojanowski (1884-1964), który jednocześnie sprawował funkcję opiekuna archiwaliów przewiezionych z Warszawy do Częstochowy. Wraz z nim do Piotrkowa przyjechali z Warszawy: dr Jadwiga Karwasińska (1900-1986), Adolf Erazm Mysłowski (1876-1954) i mgr Jadwiga Zofia Jankowska (1912-1967)⁴⁰. Funkcję kierownika Archiwum Państwowego w Piotrkowie objął Adolf E. Mysłowski, który pełnił ją w okresie od kwietnia 1945 do 31 grudnia 1949 roku⁴¹. Po zakończeniu wojny archiwum było w fatalnym stanie. Pomieszczenia zostały zniszczone przez zakwaterowane w nich wojsko radzieckie. Zniszczeniu uległa też część akt, m.in.: księgi grodzkie i ziemskie z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie. Zniszczeniu uległo także 80% kartotek i skorowidzów oraz około 50% sprzętu jaki znajdował się na wyposażeniu archiwum⁴². Zniszczeniu uległo także około 15% akt wywiezionych do Poznania. Po wyzwoleniu Archiwum Państwowe w Piotrkowie rozpoczęło działalność od lutego 1945 roku, koncentrując się na porządkowaniu zasobu archiwalnego oraz scalaniu rewindykowanych akt z Katowic. Akta rewindykowane z Poznania trafiły w formie depozytu do Archiwum Miasta Łodzi. Sporządzano także wykazy akt wywiezionych w czasie wojny do Niemiec. Do końca 1947 roku połowa zasobu archiwalnego była już uporządkowana. W 1949 roku zasób archiwum liczył już 30 zespołów archiwalnych i 100 tysięcy woluminów. Zasób aktowy liczył ponad 2500 mb.⁴³

W 1948 roku w Łodzi został utworzony Oddział Terenowy Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Jego organizowaniem zajął się dr Stefan Rosiak (1897-1973), który napotkał trudności lokalowe rozpoczął działalność dopiero 7 września 1949 roku. Na początku 1951 roku zostało powołane do życia Archiwum Państwowe w Łodzi⁴⁴. W związku z powyższym piotrkowskie archiwum straciło dużo, gdyż z samodzielnej instytucji o bogatych tradycjach archiwalnych zostało zamienione w oddział terenowy podporządkowany łódzkiemu archiwum. Na mocy *Dekretu z dnia 29 marca 1951*

roku o archiwach państwowych (Dz.U. RP nr 19, poz. 149) uzyskało ono status Powiatowego Archiwum Państwowego, a od 1953 roku ponownie stało się Oddziałem Terenowym Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi. Od 1950 roku kierownikiem archiwum był dr Stefan Rosiak, który stale urzędował w Łodzi. W Piotrkowie Trybunalskim zastępowała go Maria Karbowska, która w archiwum pracowała od 1942 roku, aż do momentu przejścia na emeryturę z końcem 1969 roku.

Od 1949 roku rozpoczęto przemieszczanie zasobu archiwalnego do Łodzi, które objęło łącznie 1400 mb. akt. Do Łodzi przewieziono m.in.: akta Rządu Gubernialnego Piotrkowskiego (1867-1914) liczące około 60 000 j.a., Kancelarię Gubernatora Piotrkowskiego (1867-1910) liczącą około 3500 j.a., akta Sądu Okręgowego w Piotrkowie liczące około 13 000 j.a. oraz wiele mniejszych zespołów akt⁴⁵. W skład zasobu Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi włączono także materiały rewindykowane w 1947 roku z Poznania, a które przechowywane były w formie depozytu w zasobie Archiwum Miasta Łodzi oraz nieliczne zachowane dokumenty pergaminowe oraz akta cechowe okresu staropolskiego. Decyzje tego typu wpłynęły niekorzystnie na piotrkowskie archiwum obniżając znacznie jego rangę historyczną i znaczenie naukowe. W związku z powyższym ze względu na znaczne uszczuplenie zasobu aktowego pracownicy archiwum rozpoczęli prowadzoną na szeroką skalę działalność oświatową i propagandową mającą na celu rozpowszechnienie wiedzy o działalności placówki oraz pozyskiwanie nowych zbiorów. W ramach tzw. „Spotkań z dokumentem” oraz organizowanych co kilka lat tzw. „Tygodni Archiwów” pozyskano dosyć dużą liczbę cennych archiwaliów z rąk prywatnych, druków, fotografii oraz czasopism pochodzących z XIX wieku. Zorganizowano także, głównie w latach sześćdziesiątych XX wieku wiele wystaw, np.: „Pomniki prawa polskiego” (1961), „Prasa piotrkowska w okresie XX – lecia PRL” (1964), „750 lat Piotrkowa” (1967), „Pół wieku Archiwum Piotrkowskiego” (1968) i wiele innych. Przede wszystkim jednak podjęto zakrojoną na szeroką skalę akcję kontroli archiwów zakładowych podległych nadzorowi państwowej służby archiwalnej. W wyniku przeprowadzanych kontroli przejęto i włączono do zasobu akta gmin sięgające XIX wieku. Dzięki tej akcji zasób archiwum wzrósł do 600 mb. akt. W 1951 roku podjęto próbę utworzenia Powiatowego Archiwum Państwowego w Radomsku. Niestety ze względu na brak odpowiedniego lokalu, środków oraz odpowiedniego kompetentnego pracownika, w 1953 roku zlikwidowano będącą w fazie organizacji placówkę, a materiały stanowiące jej zasób zostały przeniesione do Piotrkowa⁴⁶. Po odejściu Marii Karbowskiej na emeryturę archiwum kierowali kolejno: mgr Henryk Kowalczyk (1970-1975), mgr Joanna Nadgrodkiewicz (1975-1978) i dr Ryszard Szwed (1978-1983).

Na mocy *Zarządzenia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 21 stycznia 1976 roku w sprawie utworzenia wojewódzkich archiwów państwowych,*

piotrkowska placówka została podniesiona do rangi Wojewódzkiego Archiwum Państwowego. Jest to niewątpliwie wydarzenie, które przywróciło piotrkowskiemu archiwum właściwe miejsce wśród innych tego typu placówek. Objęło ono swoim zasięgiem działania ówczesne województwo piotrkowskie. W ramach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego utworzono archiwum w Tomaszowie Mazowieckim, które posiadało status ekspozytury, a od 1980 roku rangę oddziału. Zasób utworzonego w 1976 roku Wojewódzkiego Archiwum Państwowego wynosił 2837 mb. (w Piotrkowie 1787 mb., w Tomaszowie Mazowieckim 1050 mb.), co stanowiło 15 1679 j.a. (z czego w Piotrkowie 95 804 j.a., w Tomaszowie Mazowieckim 55 875 j.a.)⁴⁷. Od 1984 roku archiwum nosi nazwę Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i pomimo zmian administracyjnych z końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku, nadal swoim zasięgiem działania obejmuje obszar byłego województwa piotrkowskiego. Kolejnymi dyrektorami po dr. Ryszardzie Szwedzie byli mgr Krzysztof Urzędowski w latach 1983-1984 i dr hab. Ryszard Kotewicz, który pełnił tę funkcję w latach 1984-1997. Następnie czasowo pełnił obowiązki dyrektora mgr Krzysztof Łapiński, od 1998 roku dyrektorem był mgr Piotr Zawilski, a od 1 sierpnia 2006 roku do chwili obecnej dyrektorem piotrkowskiego archiwum jest dr Tomasz Matuszak.

Zajmując się dziejami Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim nie można nie wspomnieć o naukowych osiągnięciach tej instytucji i jej pracowników. APPT było organizatorem i współorganizatorem kilkudziesięciu sesji naukowych i popularnonaukowych. Do najciekawszych niewątpliwie zaliczyć można np. sesje: „100 – lecia ruchu robotniczego” (1982), „200 – lecia Tomaszowa Mazowieckiego” (1988), „50 – lecia Września 1939” (1989), „100 – lecia urodzin i 50 rocznicy śmierci Adama Próchnika” (1992), czy też „Piotrków Sejmowy” (1994). Na przestrzeni kilku lat wydano kilka informatorów o zasobie archiwalnym. Pierwszy ukazał się w 1976 roku i został opracowany przez Zbigniewa Tobiańskiego, drugi trzy lata później opracował Ryszard Szwed, trzeci ukazał się w 1989 roku, a kolejny wydany w 1994 roku opracowany został przez zespół autorski w składzie Krzysztof Łapiński, Aleksy Piasta i Krzysztof Urzędowski. W 1994 roku ukazała się również opracowana przez Ryszarda Kotewicza *Metryka Piotrkowa Trybunalskiego i regionu (W 75 – lecie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim)*. Kolejnym wydawnictwem tego typu był *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, który ukazał się w 1999 roku, a został opracowany przez zespół autorów w składzie Aleksy Piasta i Piotr Zawilski. Warto również dodać, że Oddział w Tomaszowie Mazowieckim również posiada opracowany w 2000 roku *Informator o zasobie*, którego autorem jest Andrzej Wróbel. Ostatni z wydanych pochodzi z 2007 roku, a trudu jego opracowania podjęli się Piotr Głowacki, Aleksy Piasta i Piotr Zawilski. Oprócz informatora, notę informacyjną o historii archiwum oraz

dane o zasobie archiwalnym można znaleźć na oficjalnej stronie internetowej www.piotrkow-tryb.ap.gov.pl oraz w komputerowych bazach danych.

W archiwum, na zatrudnionych ogółem np. w 1994 roku 16 pracowników na pełnym etacie, pięciu posiadało wyższe wykształcenie, w tym jeden legitymował się tytułem naukowym doktora. Obecnie zatrudnione są 23 osoby, wśród których 15 posiada wyższe wykształcenie, a pięć stopień naukowy doktora nauk humanistycznych. Warto nadmienić, że mgr Krzysztof Urzędowski był autorem wdrożonego do stosowania w archiwach programu informatycznego AZAK, który stał się bazą źródłową na temat stanu archiwów zakładowych na terenie całego kraju.

Obecnie Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, jak i pozostałe archiwa państwowe, realizuje zadania i funkcjonuje w oparciu o zapisy zawarte w *Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*⁴⁸. Ustawa ta pomimo transformacji ustrojowej, jaka miała miejsce po 1989 roku, nadal jest podstawowym aktem prawnym regulującym niemal wszystkie kwestie związane z postępowaniem z dokumentacją. Do zakresu zadań realizowanych przez piotrkowskie archiwum, a określonych przede wszystkim w art. 28 *ustawy archiwalnej* należy, m.in.:

- kształtowanie państwowego zasobu archiwalnego;
- ewidencja, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie i udostępnianie materiałów archiwalnych należących do ich zasobu archiwalnego;
- kontrola postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego w archiwach zakładowych, w składnicach akt oraz jednostkach organizacyjnych z powierzonym zasobem archiwalnym;
- wydawanie uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i reprodukcji przechowywanych materiałów, a także zaświadczeń na podstawie tych materiałów;
- prowadzenie prac naukowych oraz wydawniczych w dziedzinie archiwistyki i dziedzin pokrewnych;
- popularyzacja wiedzy o materiałach archiwalnych i archiwach oraz prowadzenie działalności informacyjnej;
- wykonywanie zadań określonych w ustawie lub odrębnych przepisach.

Zakres zadań zawarty w art. 28, pomimo zachodzących zmian jest oczywiście nadal aktualny i realizowany przez archiwum. Jednak na chwilę obecną trudno nie dostrzec zachodzących w naszym społeczeństwie zmian. Polegają one m.in. na coraz większym zapotrzebowaniu społeczeństwa na informację. Także tę zawartą w materiałach archiwalnych gromadzonych w archiwach państwowych, a do tej pory dostępnej tylko dla ograniczonej grupy odbiorców. Archiwa państwowe, w tym i Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, aby wyjść naprzeciw tym oczekiwaniom, a także być w zgodzie z innymi aktami prawnymi, opracowały w 2010 roku dokument pod nazwą *Strategia Archiwów Państwowych*

na lata 2010-2020. Została ona ogłoszona w *Komunikacie nr 1/2010 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 23 grudnia 2010 roku*. *Strategia* została zawieszona na stronie www.archiwa.gov.pl, jak i wydana drukiem. Dokument ten jest zgodny z działaniami Rządu RP związanymi z raportem *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, zawarte w *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju – Polska 2030. Kalendarz realizacyjny*. W przyjętych dziewięciu strategiach „dziedzina archiwalna” włączona została do *Strategii rozwoju kapitału społecznego*, koordynowanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Opracowanie *Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010-2020* i jej idea ma na celu: budowanie w archiwach państwowych nowoczesnych systemów kontroli zarządczej (czyli systemu zgodnego z systemem zarządzania ryzykiem); opracowanie i stosowanie celów operacyjnych i mierników zgodnych z budżetem zadaniowym; wyznaczenie kierunków działania archiwów państwowych zgodnych z obowiązującym prawem; zwiększenie efektywności funkcjonowania archiwów państwowych; dostatecznym reagowaniu archiwów na zmieniającą się rzeczywistość w okresie trwającej dekady. *Misja archiwów* została określona jako *trwałe zachowanie świadectw przeszłości i zapewnienie do nich powszechnego dostępu w celu wspierania rozwoju państwa i społeczeństwa obywatelskiego*.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, jako instytucja przyjazna i otwarta a zarazem zaspokajająca informacyjne potrzeby społeczeństwa, stara się wyjść im naprzeciw i realizować w toku codziennej pracy zawarte w *Strategii* cele⁴⁹. Dzieje się tak na kilku płaszczyznach. Po pierwsze, realizując pierwszy cel strategiczny *Zaspokajanie informacyjnych potrzeb społeczeństwa*, archiwum stara się udostępniać swój zasób on-line. Dzieje się tak na dwa sposoby. Pierwszym jest realizacja zadań związanych z digitalizacją i mikrofilmowaniem materiałów archiwalnych. Od 2008 roku w Tomaszowie Mazowieckim funkcjonuje jednostanowiskowa pracownia mikrofilmowa, dzięki której wykonywane mikrofilmy są przekazywane do wywołania przez Narodowe Archiwum Cyfrowe, które następnie przenosi je na postać cyfrową. Pracownia ta wykonuje rocznie około 100 tysięcy klatek mikrofilmowych. Niezależnie od mikrofilmowania i digitalizacji, archiwum realizując drugi cel operacyjny, wprowadzając kolejne rekordy do komputerowych baz danych (ogólnopolskich i lokalnych), zapewniając tym samym potencjalnym użytkownikom archiwów państwowych, ciągły i bezpieczny dostęp do podstawowych danych na poziomie opisu zespołu i jednostki archiwalnej. Dzieje się tak dzięki stosowaniu przez archiwa państwowe ogólnopolskich komputerowych baz danych, takich jak: ZoSIA, SEZAM, IZA, ELA, Pradziad itd.

Piotrkowskie archiwum udostępnia swój zasób również on-line poprzez organizowanie wystaw on-line, zawieszanie informacji bieżących z realizowanej działalności edukacyjnej w kronice wydarzeń czy elektronicznych edycji publikacji. Na tym polu także piotrkowskie archiwum ma swoje pozytywne doświadczenia. Od kilku

lat zawieszane są na stronie www.piotrkow-tryb.ap.gov.pl średnio cztery wystawy on-line rocznie, przygotowane w oparciu o zasób archiwum⁵⁰. Instytucja ta również jako pierwsza spośród archiwów państwowych, bowiem już w 2009 roku, zawiesiła na swojej stronie wirtualny spacer po archiwum. Pozwala on osobom, które z różnych względów nie mogą osobiście przyjechać do archiwum, na zapoznanie się z wnętrzem obiektu, pomieszczeniami magazynowymi oraz wybranymi archiwaliami. Kronika wydarzeń prowadzona na stronie internetowej archiwum, jest również świetnym materiałem pomocniczym, w trakcie opracowywania sprawozdań z wykonanych przez archiwum zadań. Jednak podstawowym zadaniem jakie stoi przed tą zakładką, jest informowanie potencjalnych użytkowników o przedsięwzięciach, w jakich udział biorą pracownicy archiwum.

Pomimo wielu możliwości cyfrowego i wirtualnego świata, nie zaniechane jest udostępnianie bezpośrednio i pośrednio, zarówno archiwaliów jak i informacji o zgromadzonym zasobie. Niezmiernie ważnym zadaniem w archiwach państwowych, na które kładzie się duży nacisk, jest edukacja poprzez popularyzację. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim współpracuje w tym zakresie z placówkami muzealnymi w Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim, Opocznie i Tomaszowie Mazowieckim organizując m.in. wystawy stacjonarne. Ważnym elementem działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej naszego archiwum są projekty edukacyjne opracowywane przy wsparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie. Warto w tym miejscu wspomnieć o inicjatywie dla archiwistów niecodziennej. W 2015 roku Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, przy wsparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie oraz współpracy ze Stowarzyszeniem Rekonstrukcji Historycznej „Batalion Tomaszów”, w ramach realizowanego

projektu edukacyjnego pod hasłem „Bo ta co nie zginęła... 1945 r.”, opracowało wystawę stacjonarną oraz film fabularno-dokumentalny. Opracowanie filmu w oparciu o materiały archiwalne było nie tylko przedsięwzięciem w archiwach pionierskim, lecz – jak pokazało zainteresowanie społeczeństwa – interesującym i potrzebnym. Film opowiadający o trudnym okresie zakończenia II wojny światowej oraz pierwszych miesiącach kształtowania się nowych realiów gospodarczych, politycznych i społecznych w naszym regionie do dziś cieszy się wielkim zainteresowaniem zarówno młodzieży szkolnej, jak również pasjonatów historii Piotrkowa Trybunalskiego, Tomaszowa Mazowieckiego i okolic.

Pracownicy archiwum biorą również aktywny udział ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych. Podczas obrad których wygłaszają liczne referaty. Łącząc pracę zawodową z indywidualnymi zainteresowaniami, piotrkowscy archiwiści corocznie publikują liczne artykuły naukowe i popularnonaukowe – dotyczące w znacznej mierze dziejów Piotrkowa Trybunalskiego i szerzej pojmowanego regionu. Zagadnienie to wiąże się również z ożywioną działalnością wydawniczą archiwum, które corocznie wzbogaca historiografię i stan badań o nowe tytuły książkowe.

Niniejszy materiał nie wyczerpuje w pełni zagadnień związanych z dziejami i działalnością Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Siłą rzeczy z racji ograniczeń w objętości nie zostały również poruszone szerzej zagadnienia charakterystyki zasobu archiwalnego, jaki kształtowany był na przestrzeni dziejów. Zwracając szczególną uwagę na cezury czasowe funkcjonowania APPT stwierdzić należy, że jest to placówka o bogatych tradycjach archiwalnych, nierozzerwalnie związana z historią regionu przez co zasługuje na szczególne zainteresowanie badaczy nie tylko historii regionalnej.

- ¹ Na temat dziejów i działalności Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim zobacz również inne publikacje autora niniejszego rozdziału, m.in.: T. Matuszak, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919-1951*, Piotrków Trybunalski – Radzyń Podlaski 2009; tegoż, *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей ВДУ імені Лесі Українки”, Луцьк 2002, v. 7, s. 147-154; tegoż, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Region, Kraj, Świat. Studia ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Tadeuszowi Olejnikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. J.R. Budzińskiego, Piotrków Trybunalski 2005, s. 183-197; tegoż, *Działalność Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim na polu popularyzacji zasobu archiwalnego*, [w:] *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne*. T. 1 – *Archiwistyka na uniwersytetach*. *Archiwistyka w archiwach*, pod red. W. Chorążyczewskiego i A. Rosy, Toruń 2009, s. 235-240; tegoż, *Organizacja i funkcjonowanie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim w latach 1919-1939*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” (dalej: „PZH”) 2010, t. 11, s. 61-79 (www.ihpt.pl); tegoż, *Działalność wydawnicza Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim na przykładzie periodyku „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego”*, [w:] *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu*, pod red. E. Wiatr i P. Zawilskiego, Łódź 2010, s. 284-296.
- ² *Archeion* – z języka greckiego, oznacza gmach rządowy, budynek, za: W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 45.
- ³ Z. Góralski, *Encyklopedia urzędów i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 2000, s. 145-148.
- ⁴ Księga wpisów – (1) księga, do której wystawca wnosi w formie pełnej lub skróconej treść wystawionych przez siebie dokumentów; (2) księga służąca instytucji lub osobie fizycznej do wnoszenia wpisów dotyczących czynności prawnych lub innych czynności związanych z zakresem działalności danej instytucji lub osoby; (3) termin stosowany również na określenie systemu kancelaryjnego mającego zastosowanie do końca XVIII wieku. Za: *Polski słownik archiwalny*, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974, s. 47.
- ⁵ A. Tomczak, *Zarys dziejów archiwów polskich*, cz. I – *Do wybuchu I wojny światowej*, Toruń 1974, s. 48.
- ⁶ R. Rosin, *Dzieje Piotrkowa do przełomu XV i XVI w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Łódź 1989, s. 30.
- ⁷ R. Rosin, *Piotrków Trybunalski w średniowieczu*, [w:] *750 lat Piotrkowa Trybunalskiego*, red. R. Rosin, Piotrków Trybunalski 1967, s. 22.
- ⁸ Szerzej na temat sądu i kancelarii ziemskiej na przykładzie lubelskiej, zob. A. Chursan, *Organizacja sądu i kancelarii ziemskiej lubelskiej na tle przemian politycznych i ustrojowych końca XVIII w.*, „Studia Archiwalne” 2004, t. 1, s. 25-39.
- ⁹ H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989, s. 221.
- ¹⁰ O księgach ziemskich lubelskich, zob. M. Stankowa, *Księgi ziemskie lubelskie z wieku XV w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie*, „Archeion” 1969, t. LI, s. 91-115.
- ¹¹ Z. Góralski, *dz. cyt.*, s. 157-158.
- ¹² Szerzej m.in.: T. Matuszak, *Trybunał Koronny Piotrkowski – procesy aktotwórcze i archiwotwórcze*, [w:] *Polska i Piotrków za panowania Króla Stefana Batorego*, oprac. zbiorowe, Piotrków Trybunalski 2008, s. 41-55; tegoż, *O związkach piwa z trybunalskim grodem, sejmami i deputatami*, [w:] *Studia z dziejów piotrkowskiego browarnictwa od XVI do XX wieku*, pod red. T. Kruza, A. Piasty, K. Wiączka, Piotrków Trybunalski 2012, s. 9-24; W. Zarzycki, *Trybunał Koronny dawnej Rzeczypospolitej*, Piotrków Trybunalski 1993, s. 59-70.
- ¹³ A. Tomczak, *Zarys...*, cz. I, s. 105-106.
- ¹⁴ W efekcie utworzono wówczas na bazie Archiwum Ogólnego Krajowego funkcjonującego w latach 1808-1815, Główne Archiwum Królestwa Polskiego. Działo ono w latach 1816-1889, kiedy to zostało przekształcone w Warszawskie Główne Archiwum Akt Dawnych, funkcjonujące od 1918 roku do dzisiaj pod nazwą Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
- ¹⁵ R. Szwed, *Sześćdziesiąt lat Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Rocznik Łódzki” 1982, t. 32, s. 253.
- ¹⁶ Tamże, s. 253-254.
- ¹⁷ W Warszawie znalazło się łącznie: 901 ksiąg piotrkowskich grodzkich pochodzących z lat 1398-1794 (82 księgi *inscriptionum* z lat 1398-1793, 111 ksiąg *obligationum et debitorum* z lat 1563-1717, 88 ksiąg *relationum inductarum* z lat 1560-1717, 169 ksiąg *relationum et oblatarum* z lat 1600-1794, 166 ksiąg *decretorum* z lat 1561-1791, 83 księgi *manualia inscriptionum oblatarum debitorum* z lat 1569-1699, 72 księgi *manualia relationum oblatarum* z lat 1561-1792, 18 ksiąg *plenipotentiarum* z lat 1640-1793, 20 ksiąg *protocollo decretorum* z lat 1658-1723, 2 księgi *varia* z lat 1560-1792 oraz 90 ksiąg *registra causarum* z lat 1614-1791), 147 ksiąg ziemskich wytworzonych w latach 1398-1792 (78 ksiąg *inscriptionum* z lat 1398-1673, 13 ksiąg *relationum* z lat 1754-1791, 8 ksiąg *decretorum* z lat 1747-1792, 26 ksiąg *inscriptionum conventionalium* z lat 1468-1567, 1 księga *decretorum* z lat 1549-1553 oraz 21 ksiąg *registra causarum* z lat 1749-1793), 1438 tomów kadencji piotrkowskiej Trybunału Koronnego z lat 1578-1792 (467 ksiąg dekretów z lat 1578-1792, 18 ksiąg dekretów poznańskich i bydgoskich z lat 1765-1768, 128 sentencjonarzy i komparycji z lat 1737-1782, 590 rejestrów spraw z lat 1612-1792, 92 manualy dekretów z lat 1583-1711 i 14 manualów dekretów z lat 1638-1789 oraz 77 ksiąg wpisów z lat 1605-1792 i 52 skorowidze) oraz 117 ksiąg wytworzonych przez samorząd miejski Piotrkowa w latach 1512-1795 (111 ksiąg z miasta Piotrkowa z lat 1512-1795, 3 księgi z lat 1597-1699 Wielkiej Wsi oraz 3 księgi Jurydyk z lat 1592-1789). Wszystkie wymienione powyżej uległy zniszczeniu w 1944 roku. Za: A. Wolff, *akta partykularne przedrozbiorowe Archiwum Głównego 1381-1835*, [w:] *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1, AGAD, Warszawa 1957, s. 130, 203 i 215.
- ¹⁸ K. Łapiński, *Początki Archiwum Państwowego w Piotrkowie*, „Archiwum i badania nad dziejami regionu” 1999, z. 2, s. 43. Na temat losów piotrkowskich archiwaliów w latach 1914-1918, zob. T. Matuszak, *Archiwalia piotrkowskie w czasie I wojny światowej*, „PZH” 2005/2006, T. 7-8, s. 195-203.
- ¹⁹ M. Motas, *Powstanie polskiej służby archiwalnej przed odzyskaniem niepodległości (1917-1918)*, „Archeion” 1979, t. LXIX, s. 49.
- ²⁰ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (APPT), *Registratura własna APPT*, zesp. nr 705, spis I, sygn. 347.
- ²¹ K. Łapiński, *dz. cyt.*, s. 44-45.
- ²² APPT, *Registratura własna APPT*, sygn. 347. Sprawozdanie z wycieczki archiwalnej do Piotrkowa w dniach 12-23.05.1918 roku.
- ²³ M. Motas, *dz. cyt.*, s. 53.
- ²⁴ Tamże, s. 58.
- ²⁵ R. Kotewicz, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (1919-1989)*, „Archeion” 1993, t. XCI, s. 62.

- ²⁶ „Dziennik Praw” 1919, nr 14, poz. 182, s. 270.
- ²⁷ K. Łapiński, *dz. cyt.*, s. 47.
- ²⁸ Tamże, s. 48.
- ²⁹ Tamże.
- ³⁰ Na temat aktywności zawodowej dr. Próchnika zob. T. Matuszak, *Adam Feliks Próchnik – aktywny żywot archiwisty*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, pod red. A. Górnika i D. Magiera, t. II, Lublin – Siedlce 2009, s. 249-265; tegoż, *Dr Adam Feliks Próchnik – archiwista wszechstronny*, [w:] *Z dziejów PPS. Studia i szkice*, pod red. J.R. Budzińskiego i J. Bonarka, Piotrków Trybunalski 2015, s. 93-103; tegoż, *Piotrkowskie koleje losów Adama Feliksa Próchnika*, „Rocznik Łódzki” 2016, t. LXIV, s. 231-245.
- ³¹ R. Kotewicz, *Metryka Piotrkowa Trybunalskiego i regionu*, Piotrków Trybunalski 1994, s. 6.
- ³² R. Szwed, *dz. cyt.*, s. 259.
- ³³ A. Tomczak, *Zarys dziejów archiwów polskich*, cz. II, – *Od wybuchu I wojny światowej do roku 1978*, Toruń 1980, s. 67.
- ³⁴ R. Szwed, *dz. cyt.*, s. 261-262.
- ³⁵ Szerzej T. Matuszak, *Archiwa państwowe w okresie II wojny światowej*, [w:] *Militarne i polityczne aspekty udziału Polski w II wojnie światowej. Materiały z sesji naukowej*, Tomaszów Mazowiecki 2009, s. 25-34.
- ³⁶ A. Tomczak, *Zarys...*, cz. II, s. 75 i 77.
- ³⁷ R. Kotewicz, *Archiwum...*, s. 64.
- ³⁸ R. Kotewicz, *Metryka...*, s. 7.
- ³⁹ R. Szwed, *dz. cyt.*, s. 264-265.
- ⁴⁰ Na temat ich działalności w Piotrkowie zob. T. Matuszak, *Piotrkowski epizod życia zawodowego archiwistów warszawskich*, [w:] *Wkład archiwistów warszawskich w rozwój archiwistyki polskiej*, pod red. A. Kuleckiej, Warszawa 2012, s. 56-79.
- ⁴¹ R. Kotewicz, *Archiwum...*, s. 65.
- ⁴² APPT, *Registratura własna APPT*, sygn. 105.
- ⁴³ R. Kotewicz, *Archiwum...*, s. 65.
- ⁴⁴ A. Żebrowska, *Informator o zasobie archiwalnym*, Łódź 1979, s. 10-11.
- ⁴⁵ R. Kotewicz, *Metryka...*, s. 8.
- ⁴⁶ APPT, *Registratura własna*, sygn. 334, 342.
- ⁴⁷ Z. Tobiański, *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim*, Łódź 1976, s. 5.
- ⁴⁸ Dz. U. 2015, poz. 566.
- ⁴⁹ Szerzej zob. T. Matuszak, *Misja, wizja i strategia – rzecz o zarządzaniu i funkcjonowaniu archiwów*, [w:] *Nowe funkcje archiwów*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowski, Poznań 2015, s. 29-47.
- ⁵⁰ Szerzej zob. T. Matuszak, *Strona internetowa archiwum państwowego „nową” formą popularyzacji i korzystania z zasobu archiwalnego*, [w:] *Multimedia a źródła historyczne w nauczaniu i badaniach*, red. M. Ausz, M. Szabaciuk, Lublin 2015, s. 177-195.

Charakterystyka zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim pod kątem badań dziejów miasta i regionu

Choć tradycje archiwalne Piotrkowa Trybunalskiego sięgają powstałego w XIV wieku archiwum grodzkiego, obecnie zasób Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim zawiera w sobie głównie materiały archiwalne wytworzone na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci. Sytuacja ta związana jest bezpośrednio z dziejami zarówno archiwum piotrkowskiego, jak również wynika z losów polskich archiwów państwowych¹. Nie oznacza to jednak, iż w jego zasobie brak jest materiałów dotyczących najstarszych dziejów miasta i jego mieszkańców. Bez względu jednak na czas i okoliczności powstania danego źródła historycznego, a w interesującym nas przypadku – materiałów archiwalnych, warto zatrzymać się nad kwestią poszukiwania informacji na temat interesującej badacza dokumentacji. Te właśnie zagadnienia, obok charakterystyki zasobu, są jednym z ważniejszych problemów podejmowanych na kartach tej części publikacji.

Wiedza na temat stanu zachowania źródeł oraz możliwości prowadzenia kwerend jest dla każdego historyka nie mniej ważna niż ta, którą czerpie on już z samej dokumentacji. Umiejętność skutecznego prowadzenia poszukiwań archiwalnych świadczy o warsztacie badacza, zaś dogłębna i właściwie ukierunkowana kwerenda pozwala na pełniejszą analizę podejmowanych zagadnień. Stąd też warto na wstępnym etapie prac zapoznać się z dostępnymi pomocami archiwalnymi, literaturą przedmiotu, a także poszukiwać informacji na temat charakterystyki aktotwórcy z którego dokumentacji przyjdzie nam korzystać. Szczególnie w tym ostatnim przypadku ważne są informacje związane zarówno ze sferą działalności (np. urząd, podmiot gospodarczy, organizacja społeczna, etc.), jak też jej terytorialnym zakresem. Dzięki zdobyciu tej wiedzy możemy trafniej poszukiwać materiałów pod względem przydatności zawartość poszczególnych zespołów archiwalnych,

jak również przewidywać merytoryczne związki, jakie zachodzą np. pomiędzy dokumentacją wytworzoną w danym zakresie na szczeblu władz miejskich i powiatowych, bądź wojewódzkich. Z tego samego powodu znajomość zarysu dziejów miasta i jego regionu może okazać się cenną podstawą bardziej szczegółowych dociekań i badań historycznych².

Zasób Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2016 roku, wynosił ogólnie 5700,45 metrów bieżących (mb.), liczących łącznie 411 851 jednostek archiwalnych (j.a.). Z tego w Piotrkowie Trybunalskim zgromadzonych zostało 3671,10 mb., liczących 271 343 j.a., natomiast w Oddziale w Tomaszowie Mazowieckim (OTM) przechowywanych jest 2029,35 mb., liczących 140 508 j.a. Liczba zespołów wynosi obecnie 1937, z czego w Piotrkowie Trybunalskim znajduje się 1280, a w OTM 657 zespołów, zbiorów i kolekcji³. Wśród wskazanej liczby zespołów przechowywanych w magazynie piotrkowskiego archiwum państwowego, przyjmując nawet za wstępne kryterium występowanie frazy „Piotrków” (w różnych odmianach gramatycznych) w zapisach nazw zespołów, można stwierdzić 431 takich przypadków (co stanowi ok. 33% ogólnej liczby zespołów)⁴. Na tym etapie ogólnych rozważań rysuje się już potencjalny rozmiar zagadnienia, choć oczywiście należy zaznaczyć, iż nie wszystkie z ponad czterystu zespołów będą zawsze przydatne – a wybór z pośród nich zależeć będzie od przewodniej tematyki konkretnych problemów poszukiwań i badań.

Podstawowym, niejako tradycyjnym źródłem wiedzy na temat stanu i zawartości zasobu archiwum są publikowane drukiem informatory. Takowe posiada również Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, a także jego Oddział w Tomaszowie Mazowieckim⁵. Pomocne te, mimo iż zawierają szereg cennych informacji

(tj. dane o rozmiarach, zawartości zespołów, etc.), nie odzwierciedlają w pełni przedstawianych zagadnień ze względu na zmiany zachodzące w zasobie archiwum na przestrzeni ostatniej dekady (tj. opracowania zasobu, przejmowania dokumentacji, dopływów akt, etc.). Stąd też informacje z nich pozyskiwane należy weryfikować za pośrednictwem m.in. dostępnych w Internecie baz danych, zamieszczonych na stronie internetowej archiwów państwowych⁶. Wytypowanie poszczególnych zespołów bezpośrednio wiąże się z kolejnym krokiem, jakim jest sięgnięcie po pomoce archiwalne w postaci inwentarzy i spisów wybranych zespołów. W zależności od stopnia opracowania danego zespołu, pomoce te dostarczają szeregu informacji o jego zawartości, w tym pozwalają na wytypowanie konkretnych sygnatur – jednostek archiwalnych (teczek, poszytów, fotografii, etc.). Pomoce okazać się mogą również bazy danych, zarówno te dostępne w Internecie⁷, jak i bazy lokalne, do których dostęp możliwy jest w pracowni naukowej archiwum⁸. Podsumowując tę część rozważań należy również zaznaczyć, że pełnej informacji i wsparcia merytorycznego poszukiwać należy bezpośrednio u archiwistów, którzy na co dzień opiekują się zasobem i siłą rzeczy najlepiej się w nim odnajdują. Opracowując wymienione wyżej pomoce archiwalne, a także nierzadko prowadząc własne badania, pomogą każdemu odnaleźć się w tysiącach metrów bieżących i jednostek archiwalnych. Z tego też powodu nie należy obawiać się trudności i stawiania pierwszych kroków w charakterze badacza zgromadzonych w zasobie archiwaliów, ponieważ każdy kto nawet od wielu lat korzysta z archiwów państwowych, musiał przecież kiedyś pojawić się w nich pierwszy raz.

Podjęcie poszukiwania w archiwum warto mieć również na uwadze literaturę związaną z wykorzystaniem lub omówieniem jego zasobu. Mowa w tym miejscu zarówno o edycjach źródeł archiwalnych, jak również o publikacjach źródłoznawczych. Tym samym już na wstępie kwerendy możemy pozyskać cenne informacje oraz sugestie dotyczące potencjalnych kierunków badań, przydatności i specyfiki poszczególnych zespołów, grup merytorycznych źródeł bądź też najciekawszych dokumentów. Co warto zaznaczyć, publikacje te są częstokroć opracowywane przez samych archiwistów (a zarazem i historyków). Również w przypadku zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim potencjalny badacz ma do dyspozycji szereg tego typu prac. Część z nich ukazuje efekty kwerend tematycznych, prowadzonych zarówno pod kątem konkretnego wydarzenia historycznego⁹, lub też analizuje zasób przez pryzmat rodzaju dokumentacji lub jej aktotwórców¹⁰. Oprócz bezpośrednich odwołań do wybranych materiałów archiwalnych, dostarczają również podstawowych informacji z zakresu literatury przedmiotu.

Równie godne uwagi są wydawnictwa źródłowe, opracowane w oparciu o zasób piotrkowskiego

archiwum¹¹. W tym wypadku, oprócz tła historycznego oraz cennych wskazań archiwalnych, prezentują one wybrane dokumenty. Jest to o tyle ważne, że nie tylko wzbogacają one stan badań nad danym problemem, lecz również pozwalają na ocenę materiału źródłowego pod kątem postaci fizycznej dokumentu, czy też języka w jakim został on sporządzony. Dawne materiały piśmiennicze wykorzystywane podczas sporządzania dokumentacji, wynikający z realiów historycznych język urzędowy, czy nawet rodzaj pisma mogą okazać się dla części badaczy trudnością w analizowaniu źródeł. Zdobywanie wiedzy wynikającej z pomocy archiwalnych oraz omawianej literatury pozwala na lepsze przygotowanie się do badań oraz przewyciężanie możliwie pojawiających się problemów.

Kolejnym, wspomnianym już warunkiem efektywnej kwerendy, jest zapoznanie się z charakterem aktotwórcy – czyli osoby prawnej lub fizycznej, w wyniku działalności której powstała dokumentacja. Od zasad jego funkcjonowania i zakresu działalności zależy, jakie informacje zawarte zostały w wytworzonej pozostałości aktowej. Mając tego świadomość możemy trafniej typować poszczególne zespoły do analiz. Z tego powodu badając dzieje jednego miasta i jego mieszkańców, po inne zespoły sięgnąć może historyk dziejów społecznych, inne zaś badacze gospodarki, życia kulturalnego, politycznego, czy też wojskowego. Właściwie prowadząc poszukiwanie wiele przydatnych danych znajdą też genealodzy czy biografisci. Zasygnalizowane zagadnienie widoczne będzie w pełni w kolejnej części niniejszego materiału, tj. omówieniu poszczególnych zespołów i ich zawartości. Innymi słowy, kwerendy archiwalne mają również swoją metodologię¹².

Poszukując najstarszych zachowanych materiałów archiwalnych związanych z Piotrkowem, z uwagą należy zapoznać się z zawartością trzech zespołów archiwalnych. Pierwszy z nich to zespół o nazwie *Nadania i przywileje królewskie miasta Piotrkowa*¹³. Mimo iż wspomniana pierwsza wzmianka z „Kopiarza Sulejowskiego” datowana jest na rok 1217, to zachowała się ona w odpisie z XVII wieku, zaś wśród nadań i przywilejów królewskich odnaleźć można dokumenty z wieku XVI. Omawiany zespół archiwalny zawiera dziewięć dyplomów wystawionych dla miasta Piotrkowa przez kancelarie królewskie: Zygmunta Augusta (1569 r.), Zygmunta III Wazy (1588 r.), Władysława IV Wazy (1633 r.), Jana II Kazimierza Wazy (1650 r. i 1659 r.), Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669 r.) Jana III Sobieskiego (1677 r.) oraz Augusta II Wettyna (1722 r. i 1725 r.). Dyplomy zawierają potwierdzenia praw miejskich i cechowych miasta. Ze względu na swą treść, jak również niekwestionowane walory estetyczne oraz zachowane przy części dokumentów pieczęcie, materiały te stanowią cenne źródła historyczne, ważne z perspektywy jubileuszu miasta obchodzonego w 2017 roku¹⁴.

Innym, sięgającym chronologicznie czasów przedrozbiorowych zespołem są *Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego*¹⁵, zawierające dokumentację z lat 1635-1790. Mimo iż księgi trybunalskie kadencji piotrkowskiej nie zachowały się do naszych czasów, w omawianym zespole archiwalnym znajdują się odpisy wyroków, ordynacje i instrukcje, jak też mowy przedstawicieli trybunału. Przegląd zaś dokumentacji staropolskiej dopełnia *Zbiór akt kościelnych, klasztornych i związków wyznaniowych*¹⁶, w którym znajduje się przywoływany już „Kopiarz Sulejowski”. Warto w tym miejscu zatrzymać się na chwilę nad tym źródłem. Pierwszy wpis do omawianej księgi wykonano w 1618 roku, ostatni zaś na przełomie XVIII i XIX w., przy czym do obecnych czasów dotrwało 158 kart, zawierających 223 dokumenty i fragment listu. Na przestrzeni dziejów zaginęły karty z 34 dokumentami wymienionymi w indeksie końcowym. Najprawdopodobniej przyczyn rozproszenia dokumentów tworzących „Kopiarz Sulejowski” należy upatrywać w likwidacji klasztoru w 1819 roku i równoczesnym rozgrabieniu zbiorów tamtejszej biblioteki oraz archiwum¹⁷.

Z punktu widzenia badań nad dziejami miasta pierwszeństwo, mimo iż nie chronologiczne, przysługuje najważniejszemu w kontekście naszych rozważań zespołowi o nazwie *Akta miasta Piotrkowa*¹⁸. Zebrane w nim materiały archiwalne mieszczą się w przedziale lat 1746-1945. Ponieważ dokumentacja ta jest bezpośrednim odzwierciedleniem dziejów miasta, a zarazem i dziejów państwa polskiego, sporządzona została w trzech językach – polskim, rosyjskim i niemieckim. Wynika to z faktu, iż we wspomnianym czasookresie mieści się zarówno okres staropolski, jak i lata zaborów oraz okupacji z czasów obu wojen światowych. W związku z przemianami ustrojowymi, zmieniały się również systemy kancelaryjne, w ramach których piotrkowskie władze miejskie wytwarzały dokumentację¹⁹.

Najstarsze materiały wchodzące w skład omawianego zespołu pochodzą jeszcze z czasów staropolskich, a stanowi je dokumentacja wytworzona w latach 1746-1792. Są to odpisy kontraktów kupna-sprzedaży nieruchomości, księga sądów wójtowskich, czy też odpis przywileju z 1503 roku ustanawiającego jurydykę arcybiskupią w Piotrkowie. Na szczególną uwagę zasługuje *Księga wpisów na wierność Konstytucji 3 Maja 1791 roku*. Jest to oprawna księga, na kartach której znajdują się wpisy ówczesnej elity miejskiej, poświadczające zaprzysiężenie wierności zarówno na ustanowione podczas obrad Sejmu Wielkiego prawo o miastach (18 kwietnia 1791 roku), jak i na całość postanowień Konstytucji. Wśród w sumie 170 wpisów, pod rotą przysięgi odnaleźć można m.in. autografy ówczesnego burmistrza Piotrkowa – Aleksandra Watsona, Karola Hildebranda – lekarza nadwornego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, a także przedstawicieli władz miejskich, znaczniejszych obywateli Piotrkowa, czy też starszyzny cechowej. Jest to cenne źródło ukazujące zarówno

strukturę społeczną Piotrkowa u schyłku XVIII w., jak i obsadę personalną najważniejszych stanowisk ówczesnych włodarzy miasta²⁰.

Kolejną grupę materiałów archiwalnych zawartą w omawianym zespole stanowi dokumentacja wytworzona w okresie zaborów (do roku 1914). Ukazują one zarówno przemiany ustrojowe władz miejskich, jak i realizowane przez nie zadania. Dokonując krótkiej charakterystyki zawartości tej części zespołu należy wyszczególnić m.in. odpisy przywilejów miejskich, akta dotyczące nadzoru nad szkolnictwem, gminami wyznaniowymi, instytucjami przemysłowymi i rzemiosłem. Wiele informacji na temat przemian urbanistycznych Piotrkowa wnoszą akta dotyczące regulacji ulic i placów miejskich, katastry ubezpieczeń budynków od ognia, a także środki ewidencji ludności – księgi ludności stałej i niestałej (tzn. przebywającej czasowo w mieście). Te ostatnie stanowią nie tylko cenne źródło dla badaczy demografii Piotrkowa, lecz również cieszą się znacznym zainteresowaniem genealogów. Spośród szerokiej tematyki posiadającej odzwierciedlenie w *Aktach miasta Piotrkowa* z okresu zaborów, warto wyszczególnić dokumentację dotyczącą statystyki miejskiej, w tym tablice historyczne i statystyczne, ukazujące w formie tabelarycznej stan zabudowy i zaludnienia miasta, a także – w postaci zwięzłych not – szkice z jego historii. Podobne zestawienia odnaleźć można dla dziejów życia gospodarczego – tj. wykazy rzemieślników i warsztatów oraz fabryk funkcjonujących w dziewiętnastowiecznym Piotrkowie.

Istotnym elementem *Akt miasta Piotrkowa* są materiały wytworzone w pierwszej połowie XX wieku. Obrazują one życie miasta w okresie I wojny światowej, dwudziestolecia międzywojennego oraz II wojny światowej. Na podstawie danych statystycznych, czy też zestawień budżetowych prześledzić można kondycję finansową miasta. Wraz z przywróceniem przez austrowęgierskie władze okupacyjne zawieszono po powstaniu styczniowym samorządu miejskiego (w 1916 roku)²¹ pojawiły się dokumenty związane z jego funkcjonowaniem, czyli księgi protokołów rady miejskiej. Są one ważnym źródłem nie tylko do badań nad życiem politycznym miasta, lecz również ukazują jego główne problemy w postaci zapisów debat prowadzonych na kolejnych sesjach. Ciekawe również pod względem badań historyczno-wojskowych, są posyty i teczki dotyczące obrony cywilnej miasta oraz jego przygotowań do wojny w 1939 roku²². Dwudziestowieczną część zespołu zamyka natomiast dokumentacja okupacyjnego zarządu miasta (Komisarz i Zarząd Miasta Piotrkowa) z lat 1939-1945. Odnaleźć w niej można oprócz wniosków o wydanie okupacyjnych dowodów osobistych, również ewidencję ludności wysiedlonej z terenów włączonych do III Rzeszy, akta nadzoru nad funkcjonowaniem getta żydowskiego w Piotrkowie (pierwszego getta, które niemieckie władze utworzyły na okupowanych ziemiach

polskich), czy też akta osobowe pracowników piotrkowskiego magistratu.

Podsumowując tę część rozważań, należy jednoznacznie stwierdzić, iż *Akta miasta Piotrkowa* stanowią podstawowe źródło wiedzy na temat historii miasta, ukazanej w szerokim kontekście zagadnień natury administracyjnej, politycznej, społecznej i gospodarczej. Badania historyczne nad dziejami Piotrkowa w wieku XIX i początku wieku XX nie mogą być prowadzone bez kwerend w tym właśnie zespole. Oczywiście w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim znajdują się również inne zespoły powstałe w wyniku funkcjonowania władz miejskich po 1945 roku. Są to: *Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim*²³ (1945-1950), *Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim*²⁴ (1950-1973), czy też *Miejska Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim*²⁴ (1973-1990) oraz *Urząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim*²⁵ (1973-1990). Wszystkie one zawierają dokumentację typową zarówno dla okresu funkcjonowania aktotwórcy, jak i jego zakresu zadań, funkcji i kompetencji. Stąd też wnoszą wiele informacji niezbędnych dla prowadzenia badań nad historią miasta i jego społeczności w XX wieku (zob. tabela 1 i 2.)²⁶.

szesnastowieczne odpisy pochodzące z lat 1487-1794, wybory władz oraz ewidencja członków cechu, protokoły (1637-1861), sprawy propinacyjne (1760-1869), podatki i opłaty (1798-1915), sprawy finansowe (1631-1895), jak również księgi cechowe (1532-1917). Materiały te, oprócz znaczących walorów informacyjnych, stanowią również ciekawe źródła dla badaczy, a przede wszystkim są świadectwem funkcjonowania społeczeństwa w aglomeracji miejskiej (zob. tabela 3).

Kolejnym zespołem omawianym w tej części niniejszego opracowania są *Cechy miasta Piotrkowa – zbiór szczątków zespołów*²⁹ (1550-1955). Jak sama nazwa wskazuje, zawiera on szczątki dokumentacji wytworzonej przez cechy funkcjonujące w Piotrkowie we wskazanym okresie. Są to z reguły księgi protokołów (dudki cechowe), rejestry majstrów i uczniów, a także dyplomy mistrzowskie, przywileje cechowe oraz dokumentacja finansowa danego cechu. Ze względu na stan zachowania akt, nie wszystkie z wyszczególnionych wyżej rodzajów dokumentacji występują w przypadku każdego z cechów. Niektóre organizacje rzemieślnicze reprezentowane są przez dokumenty stanowiące pojedynczą jednostkę archiwalną, inne zaś przez kilka teczek, ksiąg lub poszytów. W zespole tym odnaleźć można dokumenta-

Tabela 1. Administracja miejska

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	9	Akta miasta Piotrkowa	1746-1945
2	198	Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim	[1915] 1945-1950
3	199	Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim	[1920] 1950-1973 [1975]
4	464	Miejska Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1990
5	497	Urząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim	[1971] 1973-1990

Tabela 2. Akta gmin i gromad

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	231	Urząd Gminy w Piotrkowie Trybunalskim	[1963] 1973-1977
2	873	Gminna Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1976

Równie interesującą, choć tematycznie zawężoną do aspektów gospodarczych historii miasta grupę zespołów stanowią akta piotrkowskich organizacji cechowych. Swą cezurą sięgają co prawda epoki przedrozbiorowej, jednak pod względem ilości zachowanych materiałów w głównej mierze dotyczą one XIX i XX wieku. Pierwszym z przytoczonych przykładów jest zespół o nazwie *Cech Kupców w Piotrkowie*²⁷, którego ramy chronologiczne mieszczą się w latach 1532-1917. Cech ten powstał w 1487 roku, co świadczyło o intensywnej wymianie handlowej oraz prężnej działalności piotrkowskich kupców²⁸. Na zawartość omawianego zespołu składają się m.in. statuty i podstawowe akty prawne, w tym

cję następujących cechów: cieśli (1896-1927), felczerów (1862-1919), fryzjerów (1917-1949), kominiarzy (1846-1909), kowali (1907-1949), krawców (1891-1949), młynarzy (1906-1938), murarzy (1908-1949), piekarzy (1820-1950), rzemiosł spożywczych (1950), rzeźników (1550-1949), siodlarzy (1866-1927), stolarzy (1818-1949), szewców (1719-1949), ślusarzy (1879-1955) oraz dokumentację Cechu Szynkownego³⁰ (1730-1894). Ze względu na ogólne granice chronologiczne zespołu, zawarte w nim dokumenty sporządzane były w trzech językach – polskim, rosyjskim i łacińskim. Informacji o działalności piotrkowskich organizacji cechowych poszukiwać można również w zespołach takich jak:

*Okręgowy Związek Cechów w Piotrkowie Trybunalskim*³¹ (1948-1953), czy też *Powiatowy Związek Cechów Rzemieślniczych w Piotrkowie Trybunalskim*³² (1945-1948).

dotyczącą działalności komitetów ratunkowych, nadzór nad szkolnictwem i gminami wyznaniowymi, rolnictwem, przemysłem, etc. Z punktu widzenia badań dziejów Piotrkowa warto zaznaczyć, iż w zespole

Tabela 3. Cechy i związki rzemieślnicze

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	13	Powiatowy Związek Cechów Rzemieślniczych w Piotrkowie Trybunalskim	1945-1948
2	14	Cechy miasta Piotrkowa – zbiór szczątków zespołów	1550-1955
3	196	Cech Kupców w Piotrkowie	1532-1917
4	411	Okręgowy Związek Cechów w Piotrkowie Trybunalskim	1948-1953
5	796	Powiatowy Wydział Rzemieślniczy w Piotrkowie Trybunalskim	1941-1946

Ważną dla badań nad dziejami Piotrkowa Trybunalskiego grupę zespołów stanowią akta wytworzone przez urzędy administracji państwowej i samorządowej – szczebla wojewódzkiego i powiatowego. Na przestrzeni swych dziejów Piotrków był siedzibą władz powiatowych, zaś w latach 1867-1914 stolicą guberni piotrkowskiej, a także w latach 1975-1998 głównym miastem województwa piotrkowskiego³³. W zasobie piotrkowskiego archiwum przechowywane są akta wytworzone przez władze powiatowe i wojewódzkie³⁴, stanowiąc niezwykle wartościowe źródła historyczne dla badań regionalnych. Zawartość tych zespołów odpowiada organizacji i zadaniom realizowanym przez poszczególne urzędy, dotycząc szeregu zagadnień związanych z życiem politycznym, gospodarczym i społecznym regionu. Odzwierciedlają one m.in. kwestie bezpieczeństwa publicznego, spraw poboru wojskowego i obronności, budownictwa, nadzoru nad stowarzyszeniami i partiami politycznymi, czy też ruchu ludności³⁵. Często w dokumentach tych odnaleźć można materiały statystyczne, czy też analizy opisowe dotyczące powyższych kwestii w skali np. powiatu. Na ich podstawie można prowadzić zarówno badania porównawcze Piotrkowa z innymi obszarami, jak również poszukiwać uzupełnienia danych pozyskanych w toku kwerendy w aktach miasta.

Spośród omawianych zespołów można przytoczyć kilka przykładów. Wiek XIX reprezentowany jest m.in. przez zespół o nazwie *Naczelnik Powiatu Piotrkowskiego*³⁶ (1816-1866). Na jego zawartość składają się m.in. akta nadzoru nad oświatą elementarną oraz gminami wyznaniowymi. Do zadań naczelnika powiatu stojącego wówczas na czele administracji ogólnej na zarządzanym przez niego terenie należało m.in. dbanie o porządek i bezpieczeństwo, nadzorowanie sprawnego działania niższych ogniw administracji, a także polityka kadrowa oraz sporządzanie sprawozdawczości dla władz gubernialnych. Okres I wojny światowej reprezentowany jest przez zespół o nazwie *C. i K. Komenda Powiatowa w Piotrkowie*³⁷ (1915-1918), zawierający cenne informacje dotyczące trudnych lat pierwszowojennej okupacji miasta i regionu przez wojska austro-węgierskie. Zespół ten zawiera m.in. dzienniki rozporządzeń i obwieszczenia władz, korespondencję

tym można również odnaleźć dokumentację związaną z działalnością Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego – podkreślając tym samym rolę miasta w tworzeniu Legionów Polskich³⁸. Również okresu I wojny światowej sięgają swymi początkami akta zespołu o nazwie *Wydział Powiatowy w Piotrkowie*³⁹ (1917-1950). Sejmik i Wydział Powiatowy w Piotrkowie należały do działu administracji samorządowej. W zespole *Wydziału Powiatowego w Piotrkowie* odnaleźć można m.in.: zarządzenia i okólniki komisarzy rządu ludowego i starostów, korespondencję urzędową z samorządami miejskimi i gminnymi, sprawozdania budżetowe, nadzór nad drogownictwem, budownictwem, a także sprawozdania statystyczne⁴⁰.

Okres dwudziestolecia międzywojennego (1918-1939) w zakresie administracji ogólnej szczebla powiatowego reprezentują dwa zespoły archiwalne. Pierwszy z nich to *Komisariat Rządu Ludowego w Piotrkowie*⁴¹ (1918-1919). Komisariat ten funkcjonował jako forma przejściowa w kształtującej się stopniowo administracji odradzającego się po latach zaborów państwa. Kres jego działaniu przyniosło wprowadzenie w sierpniu 1919 roku starostw i starostów jako organów podziału administracyjnego I stopnia. Zgodnie z powierzonymi sobie zadaniami komisarz poprzez podległy mu aparat urzędniczy, sprawował pieczę nad zagadnieniami ogólnoadministracyjnymi, a także kwestiami bezpieczeństwa, zdrowia i opieki społecznej, a także kwestiami skarbowymi, etc. Stąd też w zespole tym odnaleźć można m.in. materiały statystyczne sanitarne i rolne. Jego kompetencje przejęło Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, którego zespół stanowi bezcenne źródło wiedzy z zakresu dziejów naszego regionu⁴². Do zakresu czynności starostwa należały: sprawy wojskowe (pobór, mobilizacja, świadczenia rzeczowe na rzecz wojska), ewidencja i ruch ludności, nadzór nad stowarzyszeniami, bezpieczeństwo publiczne (policja, strajki, zgromadzenia), sprawy wyznaniowe, opieka społeczna, rolnictwo i leśnictwo, sprawy sanitarne i weterynaryjne, budownictwo (pozwolenia na budowę). Z tego też powodu uważny badacz może odnaleźć w aktach starostwa szereg materiałów ukazujących zarówno społeczno-polityczne, jak również gospodarcze życie regionu⁴³. Z uwagi na zakres działań typowych dla administracji

szczebla powiatowego, podobnych informacji poszukiwać można również w innych zespołach archiwalnych reprezentujących władze powiatowe w innych okresach historycznych (zob. tabela 4).

niezespólonej). Najogólniej rzecz ujmując jest to grupa urzędów wyłączona spod bezpośredniej władzy administracji ogólnej (wojewódzkiej, powiatowej), której struktury centralne i terenowe podległe są bezpośred-

Tabela 4. Władze powiatowe

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	1	Starostwo Powiatowe Piotrkowskie	[1915] 1919-1939
2	2	Wydział Powiatowy w Piotrkowie	1917-1950 [1953]
3	187	Starostwo Powiatowe w Piotrkowie	[1940] 1945-1950 [1952]
4	201	Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Piotrkowie Trybunalskim	[1925] 1950-1975 [1981]
5	352	C. i K. Komenda Powiatowa w Piotrkowie	1915-1918
6	821	Powiatowa Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim	[1944] 1945-1950
7	909	Komisariat Rządu Ludowego w Piotrkowie	1918-1919 [1920]
8	926	Naczelnik Powiatu Piotrkowskiego	[1809] 1816-1866
9	960	Urząd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim	1990-1998

Oprócz dziewiętnastowiecznych tradycji gubernialnych⁴⁴, Piotrków Trybunalski w swej historii po raz drugi stał się siedzibą władz administracji ogólnej wysokiego szczebla w roku 1975, kiedy to w wyniku reformy administracyjnej państwa utworzono województwo piotrkowskie (1975-1998). Wśród akt z tego okresu szczególną uwagę zwrócić należy na zespół o nazwie *Urząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim*⁴⁵ (1975-1998). W zespole odnaleźć możemy m.in. statuty, regulaminy, zarządzenia i rozporządzenia wojewody, dyrektorów wydziałów urzędu, analizy, sprawozdania, dokumentację techniczną i pozwolenia na budowę, a także akta Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Stąd też w archiwaliach tego zespołu można natrafić na akta powstałe w wyniku korespondencji władz miasta z Urzędem Wojewódzkim, odnoszącej się do sprawozdawczości, a także informowania władz zwierzchnich o sytuacji w terenie i realizowania ich poleceń. Innym przykładem dotyczącym dokumentacji powstałej w wyniku funkcjonowania województwa piotrkowskiego jest zespół *Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim*⁴⁶ (1975-1990), w którym znajdują się głównie protokoły z sesji rady, rejestry jej uchwał, a także protokoły posiedzeń prezydium rady i jej poszczególnych komisji (zob. tabela 5).

O ile omawiane uprzednio grupy archiwaliów prezentowały wymiar całościowy zagadnień, danych szczegółowych dotyczących konkretnych pytań i płaszczyzn badawczych doszukiwać można się w zespołach archiwalnych powstałych w wyniku działalności urzędów administracji specjalnej (tzw. administracji

nio właściwemu merytorycznie ministerstwu. Należy pamiętać, iż powstanie województwa piotrkowskiego zaowocowało pojawieniem się dużej liczby urzędów administracji specjalnej szczebla wojewódzkiego, co nie zmienia faktu, iż takowe funkcjonowały na szczeblu powiatowym we wcześniejszych okresach historycznych⁴⁷. W zespołach archiwalnych powstałych w wyniku działalności administracji specjalnej można prowadzić kwerendę tematyczną dotyczącą dziejów Piotrkowa Trybunalskiego ze znacznym prawdopodobieństwem jej pozytywnych efektów. Znaczący stopień wyspecjalizowania każdego z aktotwórców, wraz z rozpiętością terytorialną zakresu ich działalności rzutują na charakter uzyskanych rezultatów poszukiwań archiwalnych. Będą to zatem cząstkowe dane wyrażane liczbowo lub też opisy szerszych zagadnień w formie sprawozdań, analiz i raportów. Zestawienie zespołów należących do tej części zasobu archiwum ukazuje tabela nr 6. Ukazują one swą wartość poznawczą w zestawieniu z materiałami zaczerpniętymi z zespołów reprezentujących poszczególne organa administracji ogólnej, będąc formą ich podkreślenia lub płaszczyznami odniesień historycznych.

Jako przykład potwierdzający zasadność wyżej zasygnalizowanego zagadnienia można przytoczyć choćby dokumentację zawartą w zespole o nazwie *Inspektorat Szkolny w Piotrkowie*⁴⁸ (1917-1950). Dzieje inspektoratu sięgają czasów I wojny światowej, kiedy to na terenach okupowanych przez wojska austro-węgierskie rozpoczęto organizację systemu oświaty. Początkowo nadzór nad

Tabela 5. Władze wojewódzkie

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	351	Urząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	[1948] 1975-1998
2	391	Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1990
3	945	Sejmik Samorządowy Województwa Piotrkowskiego	1990-1998

szkolnictwem sprawowały okupacyjne Komendy Obwodowe (administracja szczebla powiatowego). Inspektorat Szkolny w Piotrkowie funkcjonował samodzielnie od dnia 1 listopada 1917 roku, nadzorując szkolnictwo elementarne na obszarze dwóch powiatów (piotrkowskiego i radomszczańskie). Po przejęciu szkolnictwa przez administrację polską (listopad 1917 roku), okręg piotrkowski podzielony został na dwa odrębne inspektoraty – piotrkowski i radomszczański⁴⁹. W kolejnych latach funkcjonowania inspektorat ten w dalszym ciągu nadzorował szkolnictwo powszechne na terenie powiatu piotrkowskiego. Urząd ten zlikwidowany został w 1950 roku. W omawianym zespole archiwalnym odnaleźć można przede wszystkim akta osobowe nauczycieli oraz dokumentację związaną ze statystyką szkolną. Nie brak w nim również informacji dotyczących życia kulturalnego szkół, czy też materiałów związanych z tajnym nauczaniem z okresu II wojny światowej.

Oddzielną grupę tematyczną stanowią zespoły archiwalne wytworzone w wyniku działalności instytucji ochrony prawa i wymiaru sprawiedliwości, czy też funkcjonowania kancelarii notariuszy piotrkowskich (zob. tabela 7)⁵⁰. W przypadku dziejów sądownictwa w Piotrkowie oprócz wspomnianego Trybunału Koronnego doby staropolskiej, w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim odnaleźć można dużą liczbę akt sądów różnych instancji. Warto w tym miejscu przytoczyć choćby przykłady zespołów – *Sąd Okręgowy w Piotrkowie*⁵¹ (1876-1914) oraz *Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim*⁵² (1917-1955). Zespoły te zawierają akta spraw, a także pomoce kancelaryjne w postaci repertoriów i skorowidzów. Ze względu m.in. na status Piotrkowa jako miasta powiatowego, a następnie gubernialnego, na niższym szczeblu sądownictwa funkcjonowały w XIX wieku oddzielne sądy dla miasta i powiatu, czego przykładem jest zespół o nazwie *Sąd Pokoju*

Tabela 6. Administracja specjalna

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	3	Inspektorat Szkolny w Piotrkowie	1917-1950
2	4	Powiatowy Urząd Rozjemczy do Spraw Majątkowych Drobnej Własności Rolnej w Piotrkowie	1932-1942
3	204	Urząd Rozjemczy ds. Najmu Lokali w Piotrkowie	1919-1934
4	236	Powiatowy Inspektorat Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim	1960-1975
5	382	Wojewódzki Oddział do spraw Inspekcji Robotniczo-Chłopskiej w Piotrkowie Trybunalskim	1985-1989
6	404	Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy i Opieki nad Wychodźcami w Piotrkowie Trybunalskim	1919-1934
7	467	Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Piotrkowie	1923-1939
8	468	Powiatowe Biuro Geodezji i Urzędzeń Rolnych w Piotrkowie Trybunalskim	[1907] 1950-1975 [1981]
9	540	Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1990
10	699	Urząd Skarbowy w Piotrkowie	1920-1957
11	705	Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim	1918-2000
12	708	Wojewódzkie Biuro Geodezji i Kartografii w Piotrkowie Trybunalskim z siedzibą w Tomaszowie Mazowieckim	1975-1982
13	758	Policmajster miasta Piotrkowa	1906-1913
14	759	Izba Skarbowa Piotrkowska	1867-1914
15	818	Okręgowy Związek Straży Pożarnych Powiatu Piotrkowskiego	1918-1945
16	822	Rejonowy Urząd Likwidacyjny w Piotrkowie Trybunalskim	1946-1950 [1966]
17	893	Powiatowa Komenda Uzupełnień w Piotrkowie Trybunalskim	[1915] 1921-1928
18	907	Komisja Szacunkowa Strat Wojennych Powiatu Piotrkowskiego	1914-1921
19	915	Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim	[1970] 1975-1998 [1999]
20	930	Komenda Powiatowa Policji Polskiej w Piotrkowie	1941-1945
21	937	Pełnomocnik Likwidatora mienia byłej PZPR w województwie piotrkowskim	1990-1998
22	940	Urząd Kontroli Skarbowej w Piotrkowie Trybunalskim	1983-1998
23	943	Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Piotrkowie Trybunalskim	[1953] 1975-1998 [1999]
24	946	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Piotrkowie Trybunalskim	1936-1975
25	947	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998

Tabela 6. Administracja specjalna (cd.)

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
26	955	Wojewódzki Zakład Weterynarii w Piotrkowie Trybunalskim	[1930] 1975-1998 [1999]
27	956	Powiatowy Zakład Weterynarii w Piotrkowie Trybunalskim	1958-1975
28	959	Kuratorium Oświaty w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998
29	962	Wojewódzki Zespół Pomocy Społecznej w Piotrkowie Trybunalskim	1990-1998 [1999]
30	984	Powiatowa Stacja Kwarantanny i Ochrony Roślin w Piotrkowie Trybunalskim	1968-1975 (1976)
31	986	Wojewódzka Stacja Kwarantanny i Ochrony Roślin w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1995 [1998]
32	988	Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Piotrkowie Trybunalskim	[1985] 1991-1999
33	990	Miejskie Biuro Dożynkowe w Piotrkowie Trybunalskim	1978-1979
36	993	Wojewódzka Dyrekcja Inwestycji w Piotrkowie Trybunalskim	1984-1990
37	996	Wojewódzki Zarząd Inwestycji Rolniczych w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1992
38	997	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Piotrkowie Trybunalskim	1992-1998
39	998	Izba Skarbowa w Piotrkowie Trybunalskim	1983-1998 [1999]
40	1131	Wojewódzki Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim	1990-1998
41	1143	Wojewódzka Rada Postępu Pedagogicznego w Piotrkowie Trybunalskim	1981-1988
42	1167	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Piotrkowie Trybunalskim	[1972] 1991-1998 [1999]
43	1171	Urząd Walki z Lichwą i Spekulacją Oddział w Piotrkowie	1919-1920
44	1176	Inspektorat Nadzoru Farmaceutycznego w Piotrkowie Trybunalskim	[1992] 1993-1998 [1999]
45	1207	Centrum Edukacji Ekologicznej, Kultury i Ochrony Środowiska w Piotrkowie Trybunalskim	1998-2004
46	1245	Państwowa Służba Ochrony Zabytków Oddział Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	1990-1998
47	1246	Wojewódzki Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Piotrkowie Trybunalskim	[1969] 1977-1990 [1991]
48	1254	Wojewódzka Komisja do Spraw Uwłaszczenia przy Wojewodzie Piotrkowskim	[1974] 1975-1982 [1992]
49	1260	Wojewódzkie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych w Piotrkowie Trybunalskim	1977-1999
50	1263	Państwowa Komisja Egzaminów Nadzwyczajnych w Szkołach Powszechnych w Piotrkowie	1926-1948
51	1312	Wojewódzki Komitet Narodowego Funduszu Ochrony Zdrowia w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998

miasta Piotrkowa⁵³ (1875-1907). Wiele informacji na temat struktury własności nieruchomości w mieście, jego rozwoju urbanistycznego, a także kolei losów samych piotrkowian wnosi zespół *Hipoteka miasta Piotrkowa*⁵⁴ (1801-1971). Zgromadzone w nim księgi hipoteczne często zawierają zróżnicowane załączniki, w tym również plany i mapy poszczególnych części miasta. W korespondencji z zagadnieniami własności pozostają zespoły kancelarii notariuszy piotrkowskich, działających w mieście w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Notariat piotrkowskie stanowią grupę 47 zespołów archiwalnych.

W zasobie piotrkowskiego archiwum znajdują się również materiały dotyczące funkcjonowania w mieście różnych instytucji wyznaniowych, co nie tylko pozwala na prześledzenie ich historii, lecz również

podkreśla wielokulturowość Piotrkowa (zob. tabela 8). Warto w tym miejscu wymienić zespół *Akta Dziekana Piotrkowskiego*⁵⁵ (1800-1911), który mimo nikłych rozmiarów oraz szczątkowego charakteru, wnosi wiele informacji dotyczących biografii duchowieństwa piotrkowskiego, czy też działalności Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego⁵⁶. Innym niewielkim pod względem rozmiarów, choć interesującym pod kątem zawartości zespołem jest *Arcybractwo Świętej Anny przy kościele Ojców Bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim*⁵⁷ (1936-1960). Bractwo to związane było ze środowiskiem pracowników kolei piotrkowskiej, zaś w zespole tym odnaleźć można m.in. protokoły walnych zebrań, skorowidz członków, czy też wykazy składek. Spośród zespołów dotyczących wyznań niekatolickich wymienić

Tabela 7. Instytucje ochrony prawa i wymiaru sprawiedliwości

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	39	Zjazd Sędziów Pokoju Pierwszego Okręgu Piotrkowskiej Guberni	1876-1914
2	40	Sąd Pokoju w Piotrkowie	1918-1926
3	41	Sąd Pokoju powiatu piotrkowskiego	[1795] 1808-1875 [1889]
4	47	Kancelaria notariusza Bronisława Cedrowskiego w Piotrkowie	1891-1925
5	48	Kancelaria notariusza Floriana Dąbrowskiego w Piotrkowie	1882-1906
6	49	Kancelaria notariusza Kazimierza Eberta w Piotrkowie	1882-1885
7	50	Kancelaria notariusza Karola Filipskiego w Piotrkowie	1883-1904
8	51	Kancelaria notariusza Hipolita Giegóżyńskiego w Piotrkowie	1882-1889
9	52	Kancelaria notariusza Hipolita Glazera w Piotrkowie	1875-1898
10	53	Kancelaria notariusza Piotra Gogolewskiego w Piotrkowie	1876-1910
11	54	Kancelaria notariusza Józefa Grabowskiego w Piotrkowie	1883-1887
12	55	Kancelaria notariusza Adolfa Heinricha w Piotrkowie	1882-1891
13	56	Kancelaria notariusza Faustyna Kowalskiego w Piotrkowie	1848-1876
14	57	Kancelaria notariusza Stanisława Kurzelewskiego w Piotrkowie	1885-1900
15	58	Kancelaria notariusza Stanisława Markowskiego w Piotrkowie	1838-1853
16	59	Kancelaria notariusza Pawła Mierzejewskiego w Piotrkowie	1859-1865
17	60	Kancelaria notariusza Stanisława Niepokojczyckiego w Piotrkowie	1899-1913
18	61	Kancelaria notariusza Michała Ordegi w Piotrkowie	1825-1837
19	62	Kancelaria notariusza Józefa Sierakowskiego w Piotrkowie	1866-1876
20	63	Kancelaria notariusza Andrzeja Sikorskiego w Piotrkowie	1872-1875
21	64	Kancelaria notariusza Wilhelma Standke w Piotrkowie	1823-1826
22	65	Kancelaria notariusza Celestyna Stokowskiego w Piotrkowie	1854-1859
23	66	Kancelaria notariusza Pawła Zaleskiego w Piotrkowie	1807-1825
24	67	Kancelaria notariusza Aleksandra Żakowskiego w Piotrkowie	1876-1887
25	68	Kancelaria notariusza Józefa Żyźniewskiego w Piotrkowie	1889-1900
26	69	Kancelaria notariusza Pawła Dębskiego w Piotrkowie	1827-1848
27	70	Kancelaria notariusza Józefa Rojka w Piotrkowie	1874-1876
28	150	Kancelaria notariusza Mariana Byczkowskiego w Piotrkowie	1925-1933
29	151	Kancelaria notariusza Teodora Górzyńskiego w Piotrkowie	1901-1932
30	152	Kancelaria notariusza Jana Grzankowskiego w Piotrkowie	1913-1933
31	153	Kancelaria notariusza Tomasza Jasińskiego w Piotrkowie	1922-1924
32	154	Kancelaria notariusza Aleksego Kędzińskiego w Piotrkowie	1934-1942
33	155	Kancelaria notariusza Feliksa Tadeusza Kokczyńskiego w Piotrkowie	1912-1951
34	156	Kancelaria notariusza Witolda Kubickiego w Piotrkowie	1905-1916
35	157	Kancelaria notariusza Władysława Lewandowskiego w Piotrkowie	1907-1921
36	158	Kancelaria notariusza Władysława Malinowskiego w Piotrkowie	1901-1911
37	159	Kancelaria notariusza Stanisława Mościckiego w Piotrkowie	1932-1933
38	160	Kancelaria notariusza Władysława Piaszczyńskiego w Piotrkowie	1918-1946
39	161	Kancelaria notariusza Wacława Polendra w Piotrkowie	1938-1945
40	162	Kancelaria notariusza Witolda Popławskiego w Piotrkowie	1934-1941
41	163	Kancelaria notariusza Piotra Sołtana w Piotrkowie	1933-1937
42	164	Kancelaria notariusza Adama Trawińskiego w Piotrkowie	1934-1940
43	165	Kancelaria notariusza Henryka Wardęskiego w Piotrkowie	1934-1951
44	166	Kancelaria notariusza Seweryna Żarskiego w Piotrkowie	1910-1933
45	208	Niemiecki Zakład Karny w Piotrkowie	1940-1944
46	221	Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego	1635-1790
47	224	Sąd Policji Poprawczej w Piotrkowie	1845-1876
48	243	Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim	[1916] 1917-1955
49	361	Kancelaria notariusza Kajetana Piotrowskiego w Piotrkowie	1946-1948
50	362	Kancelaria notariusza Stanisława Chrapowieckiego w Piotrkowie	1948-1949
51	363	Kancelaria notariusza Franciszka Pietruszki w Piotrkowie	1940-1946
52	364	Kancelaria notariusza Leopolda Żychlińskiego w Piotrkowie	1946-1951

Tabela 7. Instytucje ochrony prawa i wymiaru sprawiedliwości (cd.)

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
53	365	Kancelaria notariusza Zygmunta Niezgodzińskiego w Piotrkowie	1940
54	366	Kancelaria notariusza Mariana Zbrowskiego w Piotrkowie	1941-1944
55	381	Hipoteka miasta Piotrkowa	1801-1971
56	400	Hipoteka powiatu piotrkowskiego	1800-1994
57	710	Sąd Okręgowy w Piotrkowie	1876-1914 [1932]
58	811	Prokurator Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim	1930-1950
59	846	Sędzia Śledczy przy Sądzie Okręgowym w Piotrkowie	1917-1939
60	854	Sąd Grodzki w Piotrkowie	[1918] 1929-1950 [1951]
61	856	Gminny Sąd 1-5 Okręgu Powiatu Piotrkowskiego	1876-1914
62	883	Sąd Pokoju miasta Piotrkowa	1875-1907
63	927	Sąd Wojewódzki w Łodzi. Ośrodek Zamiejscowy w Piotrkowie	1957-1973
64	933	Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim	[1949] 1975-1982
65	1141	Prokurator Miasta i Powiatu Piotrkowskiego	1950-1951
66	1142	Prokuratura Powiatowa w Piotrkowie Trybunalskim	1948-1960
67	1180	Więzienie w Piotrkowie	1919-1920
68	1185	Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim	1945-1969
69	1196	Sąd Powiatowy w Piotrkowie Trybunalskim	[1948] 1951-1967
70	1224	Sąd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998 [2001]
71	1274	Prokuratura Wojewódzka w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1981

można: *Akta Parafii Prawosławnej Wszystkich Świętych w Piotrkowie*⁵⁸ (1906-1938) – zawierające m.in. protokół Rady Parafialnej (1906-1938), czy też listy składek na urządzenie choinki dla dzieci prawosławnych oraz zespół o nazwie *Parafia Ewangelicko-Augsburska w Piotrkowie*⁵⁹ (1834-1908) – w którym znajduje się m.in. korespondencja z Konsystorzem Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie.

Z punktu widzenia badań genealogicznych, choć również i studiów nad demografią miasta, istotne informacje znajdują się w piotrkowskich aktach stanu cywilnego. Są to następujące zespoły archiwalne⁶⁰: *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Jakuba w Piotrkowie* (1874-1944), *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Piotrkowie* (1929-1945), *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Św. Jacka w Piotrkowie* (1923-1945), *Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Piotrkowie* (1879-1938), *Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Piotrkowie* (1866-1945), *Akta stanu cywilnego gminy baptystów w Piotrkowie i gminy baptystów w Szydłowie* (1905-1910) oraz *Akta stanu cywilnego Okręgu Bożniczego w Piotrkowie* (1856-1942).

Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego to również historia zakładów przemysłowych, które na przestrzeni XIX

i XX wieku funkcjonowały w mieście dając zatrudnienie jego mieszkańcom, wpisując się swą zabudową w krajobraz miejski, a także niejednokrotnie wywierając wpływ na lokalne życie kulturalne i oświatę. Również i ten aspekt dziejów Piotrkowa reprezentowany jest w zasobie naszego archiwum (zob. tabela 9)⁶¹, m.in. za pośrednictwem zespołów gromadzących pozostałość aktową po piotrkowskich hutach szkła – *Huta Szkła Gospodarczego „Hortensja” w Piotrkowie Trybunalskim*⁶² (1919-1997), *Huta Szkła „Feniks” w Piotrkowie Trybunalskim*⁶³ (1919-2003) oraz *Huta Szkła Okiennego „Kara” w Piotrkowie Trybunalskim*⁶⁴ (1921-1992). Warto odnotowania – za równo ze względu na gospodarcze dzieje miasta, jak również nietypowy profil produkcji – jest dokumentacja archiwalna Fabryki Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim⁶⁵. Zakład specjalizował się w produkcji urządzeń dla górnictwa odkrywkowego, zaopatrywał w nie m.in. zagłębie konińskie. Fabryka produkowała i dostarczała urządzenia także dla Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów”, Kopalni Siarki „Machów”, Portu Północnego i Huty „Katowice”. Przytoczone przykłady oczywiście nie zamykają tematu pozostałości archiwalnej po działających w Piotrkowie zakładach przemysłowych, niemniej jednak stanowią wymowną próbę badawczą. W zespołach tego typu odnaleźć można zróżnicowaną dokumentację

Tabela 8. Instytucje wyznaniowe

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	356	Akta Dziekana Piotrkowskiego	1800-1911
2	754	Parafia Ewangelicko-Augsburska w Piotrkowie	1834-1908
3	791	Akta Parafii Prawosławnej Wszystkich Świętych w Piotrkowie	1906-1938

Tabela 9. Instytucje gospodarcze

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	7	Nadleśnictwo Piotrków w Meszczach	1917-1948
2	75	Elektrownia w Piotrkowie	1925-1948
3	76	Droga Żelazna Wąskotorowa Piotrków-Sulejów	1896-1943
4	77	Wytwórnia Farb „Torflex” dawniej Kwiatkowski w Piotrkowie	1949-1952
5	79	Huta Szkła Gospodarczego „Hortensja” w Piotrkowie Trybunalskim	1919-1997 [1999]
6	84	Gminny Ośrodek Maszynowy w Piotrkowie	1952-1957
7	148	Piotrkowska Manufaktura Spółka Akcyjna	1898-1944
8	206	Okręgowa Dyrekcja Inwestycji Miejskich w Piotrkowie Trybunalskim	1950-1975
9	207	Zjednoczenie Hut Szklanych w Piotrkowie Trybunalskim	1925-1954
10	222	Zjednoczenie Przedsiębiorstw Komunalnych w Piotrkowie Trybunalskim	1959-1982
11	230	Huta Szkła „Feniks” w Piotrkowie Trybunalskim	1919-2003
12	349	Huta Szkła Okiennego „Kara” w Piotrkowie Trybunalskim	1921-1992
13	401	Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacji Miejskiej w Piotrkowie Trybunalskim	1977-1991
14	530	Przedsiębiorstwo Budownictwa Komunalnego i Robót Wodociągowo-Kanalizacyjnych w Piotrkowie Trybunalskim	1951-1990
15	548	Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Piotrkowie Trybunalskim	[1935] 1946-1975
16	549	Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w Piotrkowie Trybunalskim	1949-1975
17	557	Parowozownia w Piotrkowie	1864-1891
18	698	Fabryka Octu w Piotrkowie	1939-1944
19	703	Biuro Projektów Wodno-Melioracyjnych w Warszawie Pracownia Terenowa w Piotrkowie Trybunalskim	1954-1968
20	757	Komitet Budowy Drogi Kielecko-Piotrkowskiej, Oddział Wielka Wola	1847-1856
21	813	Rejonowe Przedsiębiorstwo Inwestycyjne w Piotrkowie Trybunalskim	[1975] 1988-1991
22	816	Wojewódzki Zakład Konserwacji Urządzeń Melioracyjnych i Wodnych w Piotrkowie Trybunalskim z siedzibą w Polichnie	[1973] 1975-1993
23	820	Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego w Piotrkowie Trybunalskim	1950-1997
24	882	Państwowa Centrala Handlowa w Piotrkowie Trybunalskim	1947-1950
25	901	Miejskie Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane w Piotrkowie Trybunalskim	1957-1959
26	957	Zakłady Sprzętu Mechanicznego „PZL-ZSM” w Piotrkowie Trybunalskim	1947-2013
27	999	Fabryka Maszyn Szklarskich „VITROMA” Spółka Akcyjna w Piotrkowie Trybunalskim	[1945] 1953-2002
28	1003	Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Sigmatex” w Piotrkowie Trybunalskim	1947-1992
29	1129	Nadleśnictwo Piotrków	[1974] 1975-1996
30	1130	Wojewódzki Urząd Poczty w Piotrkowie Trybunalskim	[1945] 1975-1988
31	1132	Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim	1952-1992
32	1137	Poczta Polska Telefon i Telegraf Dyrekcja Wojewódzka w Piotrkowie Trybunalskim	[1965] 1989-1991 [1994]
33	1152	Huta Szkła Okiennego „Kara” Spółka Akcyjna w Piotrkowie Trybunalskim	[1991] 1992-2013
34	1213	Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” S.A. w Piotrkowie Trybunalskim	1992-1998
35	1244	Rejonowy Urząd Poczty w Piotrkowie Trybunalskim	1992-2005
36	1310	Przedsiębiorstwo Upowszechnienia Prasy i Książki „Ruch” Oddział Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim	1962-1972
37	1333	Piotrkowskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Piotrkowie Trybunalskim	[1951] 1975-1987

dotyczącą zarówno zatrudnienia i finansów danej instytucji gospodarczej, czy też dokumentacji technicznej produkcji, etc.

Materiały archiwalne są odzwierciedleniem bogactwa historii miasta i regionu, stąd też trudno jest w tak zwięzłym materiale nawet w sposób lapidarny omówić wszystkie zespoły, w których odnaleźć można

informacje dotyczące dziejów Piotrkowa Trybunalskiego. Oprócz wyżej sygnalizowanych przykładów, są to również zespoły piotrkowskich szkół⁶⁶, szpitali⁶⁷, instytucji kultury⁶⁸, partii politycznych⁶⁹, czy też rzadko spotykane w archiwach państwowych materiały konspiracyjne z okresu II wojny światowej⁷⁰. Kopalnią wiedzy są również archiwa rodzinno-majątkowe i spuścizny – w których odnaleźć można materiały nie występujące w dokumentacji urzędowej (np. wspomnienia i relacje, fotografie, kroniki i albumy, maszynopisy niepublikowanych opracowań historycznych, etc.), nacechowane wszak znacznymi walorami poznawczymi. Wśród spuścizn z zasobu naszego archiwum wymienić należy choćby dokumentację zasłużonego badacza dziejów

ikonografii warto zapoznać się z zawartością zbiorów plakatów⁷² i fotografii⁷³. Równie atrakcyjny pod względem graficznym, jak i merytorycznym jest zbiór czasopism piotrkowskich gromadzonych w bibliotece archiwum. Ukazujące się na przestrzeni XIX i XX wieku gazety, zachowały się w różnym stopniu kompletności roczników, niemniej jednak są źródłami wartymi analizy. Jako przykłady można podać takie tytuły jak choćby „Tydzień” (1873-1906), czy też „Dziennik Narodowy” (1915-1939). Warto również nadmienić, iż Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim posiada zbiory biblioteczne, w których odnaleźć można cenne publikacje naukowe i popularne, a także wydawnictwa albumowe.

Tabela 10. Instytucje finansowe

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	5	Komunalna Kasa Oszczędności w Piotrkowie	1912-1949
2	71	Piotrkowskie Towarzystwo Kredytowe Miejskie	1886-1950
3	72	Bank Rolny Oddział Powiatowy w Piotrkowie Trybunalskim	1945-1975
4	73	Bank Związku Spółek Zarobkowych w Piotrkowie	1915-1950
5	74	Kasa Pożyczkowa Rzemieślników Powiatu Piotrkowskiego	1931-1943
6	149	Piotrkowski Oddział Banku Państwa	1897-1920
7	240	Piotrkowska Kasa Oszczędności	1859-1888
8	359	Piotrkowskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu	1899-1935
9	784	Narodowy Bank Polski Oddział Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim	1946-1997
10	887	Ubezpieczalnia Społeczna w Piotrkowie Trybunalskim	1933-1953
11	916	Bank Spółdzielczy w Piotrkowie	1902-1996
12	948	Powszechny Bank Gospodarczy S. A. w Piotrkowie Trybunalskim	1989-1998
13	1122	Powszechny Zakład Ubezpieczeń Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	[1973] 1975-1990
14	1156	Bank Gospodarki Żywnościowej Oddział Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	[1967] 1975-1984
14	1198	Powszechna Kasa Oszczędności Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	1954-1975
16	1209	Narodowy Bank Polski Powszechna Kasa Oszczędności Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	1976-1987 [1988]
17	1210	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Państwowy Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	1988-1998
18	1211	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Państwowy Oddział Centrum w Piotrkowie Trybunalskim	1998-2004

Tabela 11. Instytucje kultury

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	965	Piotrkowski Dom Kultury	1966-1975
2	966	Wojewódzki Dom Kultury w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998 [1999]
3	1182	Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim	1953-1988
4	1195	Miejski Ośrodek Kultury w Piotrkowie Trybunalskim	[1978] 1979-1999
5	1258	Biuro Wystaw Artystycznych w Piotrkowie Trybunalskim	1975-2008

miasta Michała Rawity Witanowskiego, czy też Stanisława Szrednickiego – wieloletniego wiceprezesa Sądu Okręgowego w Piotrkowie oraz Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w Warszawie⁷¹. W poszukiwaniu

Piotrków Trybunalski, określane również z okazji różnych wydarzeń kulturalnych Piotrkowem „Sejmowym”, czy też „Filmowym” – jak już zaznaczono – cechuje się bogatym dziedzictwem historycznym i kulturowym.

Tabela 12. Instytucje nauki i oświaty

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	95	Publiczna Szkoła Powszechna im. Marii Konopnickiej w Piotrkowie	1928-1938
2	96	Szkoły stopnia podstawowego z powiatu piotrkowskiego – zbiór szczątków zespołów	1912-1957
3	96/1	Szkoła Powszechna imienia Świętej Kingi w Piotrkowie	1930-1938
4	96/2	Szkoła Powszechna imienia Elizy Orzeszkowej w Piotrkowie	1921-1938
5	96/3	Szkoła Powszechna imienia Henryka Sienkiewicza w Piotrkowie	1931-1939
6	96/4	Szkoła Powszechna imienia Stanisława Staszica w Piotrkowie	1931-1934
7	96/5	Szkoła Powszechna imienia Józefa Poniatowskiego w Piotrkowie	1931-1939
8	96/6	Szkoła Powszechna imienia Królowej Jadwigi w Piotrkowie	1932-1938
9	96/7	Szkoła Powszechna imienia Adama Mickiewicza w Piotrkowie	1933-1937
10	96/8	Szkoła Powszechna imienia Emilii Plater w Piotrkowie	1920-1938
11	96/9	Szkoła Powszechna imienia Tadeusza Kościuszki w Piotrkowie	1934-1939
12	96/21	Szkoła Powszechna im. Mikołaja Reja w Piotrkowie	1929-1938
13	96/22	Szkoła Powszechna nr 2 w Piotrkowie	1912-1913
14	211	Szkoły stopnia zawodowego w Piotrkowie – zbiór szczątków zespołów	1916-1954
15	214	Gimnazjum Humanistyczne Żeńskie Zrzeszenia Nauczycieli Szkoły Średniej w Piotrkowie	1877-1945
16	384	Państwowe Liceum Pedagogiczne w Piotrkowie Trybunalskim	1933-1959
17	385	Studium Nauczycielskie w Piotrkowie Trybunalskim	1955-1988
18	539	I Liceum Ogólnokształcące imienia Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim	[1817] 1945-1990
19	809	Prywatne Gimnazjum Męskie Towarzystwa Szkoły Średniej imienia Tadeusza Kościuszki w Piotrkowie Trybunalskim	1927-1938
20	810	Ośmioklasowe Gimnazjum Filologiczne w Piotrkowie Trybunalskim	1917-1927
21	866	7 Klasowa Publiczna Szkoła Powszechna nr 2 im. ppłk. Berka Joselewicza w Piotrkowie Trybunalskim	1922-1941
22	869	Miejskie Kursy Doksztalające dla Dorosłych i Młodzieży w Piotrkowie Trybunalskim	1923-1933
23	871	Polska Szkoła Powszechna w Piotrkowie Trybunalskim	1941-1942
24	872	Publiczna Szkoła Powszechna imienia Mikołaja Reja w Piotrkowie Trybunalskim	1931-1939
25	963	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Piotrkowie Trybunalskim	1945-1975
26	964	Miejska Biblioteka Publiczna w Piotrkowie Trybunalskim	1954-1975
27	971	Siedmioklasowa Publiczna Szkoła Powszechna nr 6 im. A. Mickiewicza w Piotrkowie Trybunalskim	1915-1950
28	972	Jednoklasowa Publiczna Szkoła Powszechna w Cisowej, powiat piotrkowski	1911-1937 [1949]
29	973	Siedmioklasowa Publiczna Szkoła Powszechna im. Ks. Józefa Poniatowskiego w Piotrkowie Trybunalskim	1930-1950 [1951]
30	975	Siedmioklasowa Publiczna Szkoła Powszechna im. Tadeusza Kościuszki w Piotrkowie	1915-1950
31	1144	Instytut Kształcenia Nauczycieli – Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1981
32	1145	Instytut Kształcenia Nauczycieli – Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim	[1974] 1981-1989
33	1155	Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Adama Próchnika w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1998
34	1248	Studium Wychowania Przedszkolnego w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1985
35	1264	Siedmioklasowa Publiczna Szkoła Powszechna im. Henryka Sienkiewicza w Piotrkowie Trybunalskim	1930-1949
36	1305	II Liceum Ogólnokształcące w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1975

Badanie wszelkich aspektów dziejów miasta, a także działalność edukacyjna, popularyzatorska i promocyjna, wymagają znajomości nie tylko samej historii, lecz również źródeł o niej mówiących. Niniejszy materiał ma na celu zwięzłą prezentację źródeł archiwalnych z zasobu jednego z najstarszych i nieprzerwanie działających archiwów państwowych w Polsce. Charakter i zakres możliwych kwerend zależy w znacznej mierze od intencji badacza. Dzięki wzmiankowanym pomocom archiwalnym, a także przy wsparciu merytorycznym ze strony piotrkowskich archiwistów każdy miłośnik dziejów miasta może odnaleźć dla siebie cenne i ciekawe informacje, zaczerpnięte z materiałów archiwalnych. Warto o tym pamiętać nie tylko w perspektywie tegorocznych obchodów jubileuszowych miasta, lecz

za każdym razem kiedy podejmowane są działania różnego typu ukierunkowane na pogłębioną refleksję historyczną. Setki zespołów i dziesiątki tysięcy jednostek archiwalnych oczekują w zaciszu magazynu na badaczy. Naprzeciw ich zainteresowaniu wychodzi również proces digitalizacji materiałów archiwalnych oraz udostępniania ich kopii cyfrowych on-line⁷⁴. Pozostaje zatem zaprosić ich do odwiedzenia naszej pracowni naukowej, śledzenia działalności wydawniczej, edukacyjnej i popularyzatorskiej archiwum. Te ostatnie mogą okazać się z jednej strony drogowskazem, z drugiej zaś inspiracją dla kolejnych pokoleń pasjonatów. O ilości, a pośrednio również zawartości krótko charakteryzowanych w tym materiale zespołów archiwalnych świadczą także zamieszczone w nim zestawienia tabelaryczne.

Tabela 13. Instytucje ochrony zdrowia i opieki społecznej

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	87	Szpital Miejski imienia Świętej Trójcy nr 1 w Piotrkowie	1868-1960
2	88	Szpital Miejski nr 2 w Piotrkowie	1937-1956
3	89	Szpital Żydowski im. „Małżeństwa Braun” w Piotrkowie	1847-1940
4	707	Rada Główna Opiekuńcza – zbiór szczątków zespołów z powiatu radomszczańskiego i piotrkowskiego	1939-1944
5	707/1	Rada Opiekuńcza Powiatowa w Piotrkowie	1939-1944

Tabela 14. Partie polityczne i podległe organizacje, ruchy społeczne

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	219	Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1983
2	383	Komitet Narodowy Ziemi Piotrkowskiej	1914-1918
3	387	Rada Wojewódzka Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Piotrkowie Trybunalskim	1981-1989
4	392	Rada Miejska Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Piotrkowie Trybunalskim	1982-1989
5	393	Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Piotrkowie Trybunalskim	[1959] 1975-1990
6	419	Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej Zarząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	[1973] 1975-1990
7	555	Narodowo Socjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza Okręg Piotrków-Tomaszów	1941-1945
8	570	Komitet Miejski PZPR w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1989
9	608	Komitet Gminny PZPR w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1976
10	625	Oddziałowe organizacje partyjne PZPR z terenu województwa piotrkowskiego	1987-1989
11	627	Komitet Środowiskowy PZPR Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim	1972-1979
12	639	Komitet Zakładowy PZPR Urzędu Wojewódzkiego w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1986
13	640	Komitet Zakładowy PZPR w Fabryce Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim	1956-1986
14	641	Komitet Zakładowy PZPR Huty Szkła Okiennego „Kara” w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1989
15	642	Komitet Zakładowy PZPR Huty Szkła Gospodarczego „Hortensja” w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1989
16	643	Komitet Zakładowy PZPR Piotrkowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego w Piotrkowie Trybunalskim	1977-1989
17	644	Komitet Zakładowy PZPR Węzła PKP w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1986

Tabela 14. Partie polityczne i podległe organizacje, ruchy społeczne (cd.)

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
18	645	Komitet Zakładowy PZPR Zakładów Przemysłu Dzwiniarskiego „Sigmatex” w Piotrkowie Trybunalskim	1966-1989
19	662	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR w Budowlano-Remontowej Spółdzielni Pracy „Suprem” w Piotrkowie Trybunalskim	1981-1985
20	817	Komitet Frontu Jedności Narodu dla Miasta i Powiatu w Piotrkowie Trybunalskim	1957-1974
21	950	Rada Wojewódzka Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej w Piotrkowie Trybunalskim	1990-1998 [1999]
22	1006	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Centrum Szkolenia Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1976
23	1007	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Fabryki Elementów Wyposażenia Budownictwa „Metalplast” w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1981
24	1011	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1978
25	1012	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR I Liceum Ogólnokształcącego im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1979
26	1013	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Nadleśnictwa Piotrków Trybunalski	1977-1984
27	1015	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Oddziału Wojewódzkiego Banku Gospodarki Żywnościowej w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
28	1016	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Banku Polskiego w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1976
29	1017	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Odzieżowej Spółdzielni Pracy „Nasza Przyszłość” w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1976
30	1022	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Piotrkowskich Fabryki Mebli w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1980
31	1023	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Prokuratury Wojewódzkiej w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
32	1031	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Sądu Wojewódzkiego w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
33	1035	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Spółdzielni Pracy Robót Metalowych im. Adama Próchnika w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
34	1045	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Warszawskich Zakładów Mechanicznych – Państwowych Zakładów Lotniczych Zakładu w Piotrkowie Trybunalskim	1966-1974
35	1046	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
36	1047	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych w Piotrkowie Trybunalskim	1979-1980
37	1048	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiego Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych w Piotrkowie Trybunalskim	1976-1977
38	1049	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiego Urzędu Telekomunikacji w Piotrkowie Trybunalskim	1979-1981
39	1050	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiej Komendy Straży Pożarnych w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
40	1051	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Piotrkowie Trybunalskim	1974-1980
41	1052	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiej Spółdzielni Pracy w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1976
42	1053	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem” w Piotrkowie Trybunalskim	1976
43	1058	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Zarządu Wojewódzkie FSZMP w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1977
44	1059	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Piotrkowie Trybunalskim	1979-1986
45	1063	Podstawowa Organizacja Partyjna PZPR Zjednoczonego Przedsiębiorstwa Komunalnego i Budownictwa w Piotrkowie Trybunalskim z siedzibą w Tuszynie	1976-1981

Tabela 15. Spółdzielczość

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	80	Spółka Wodna Powiatu Piotrkowskiego – młyny wodne	[1896] 1922-1970
2	82	Okręgowy Oddział Centrali Spożyców Społem w Piotrkowie	1912-1951
3	83	Pomocnicza Spółdzielnia Przewozowa „Wolność” w Piotrkowie	1953-1957
4	390	Wojewódzki Związek Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1990
5	394	Wojewódzki Związek Spółdzielni Pracy w Piotrkowie Trybunalskim	[1949] 1975-1991
6	396	Wojewódzka Handlowo-Usługowa Spółdzielnia Ogrodniczo-Pszczelarska w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1991
7	397	Wojewódzki Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1990 [1991]
8	403	Wojewódzki Związek Spółdzielni Mleczarskich w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1991
9	1117	Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Piotrkowie Trybunalskim	1947-1970
10	1275	Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa w Piotrkowie Filia w Rozprzy	1937
11	1311	Spółdzielnia Rzemieślnicza Wielobranżowa w Piotrkowie Trybunalskim	1947-1997

Tabela 16. Stowarzyszenia i związki

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	81	Piotrkowskie Stowarzyszenie Rolniczo Handlowe w Piotrkowie	1908-1940
2	85	Piotrkowskie Towarzystwo Dobroczynności dla Chrześcijan w Piotrkowie	1885-1948
3	86	Miejski Komitet Opieki Społecznej w Piotrkowie Trybunalskim	1941-1949
4	90	Polska Organizacja Skautowa w Piotrkowie	1913-1916 [1939]
5	91	Liga Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie	1915-1937
6	195	Oddział Piotrkowski Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego	1906-1917
7	213	Zarząd Wojewódzki Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Piotrkowie Trybunalskim	1949-2000
8	357	Arcybractwo Świętej Anny przy kościele Ojców Bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim	1936-1960
9	406	Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich Obwód Piotrków Trybunalski	1958-1970
10	679	Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Rzemieślników i Handlujących miasta Piotrkowa	1908-1930
11	680	Związek Rzemieślników w Piotrkowie	1921-1954
12	701	Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej Zarząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim	1975-1990
13	797	Towarzystwo Upowszechniania Kultury Ziemi Piotrkowskiej w Piotrkowie Trybunalskim	1957-1958
14	799	Związek Harcerstwa Polskiego w Piotrkowie	1917-1947
15	879	Zrzeszenie Katolików „Caritas” Obwód w Piotrkowie Trybunalskim	1950-1961
16	880	Towarzystwo Ogródków Działkowych w Piotrkowie Trybunalskim	1932-1940
17	881	Katolicka Kasa Pogrzebowa w Piotrkowie Trybunalskim	1928-1940
18	896	Komitet Organizacyjny Obchodów 400-lecia Trybunału Koronnego w Piotrkowie Trybunalskim	1976-1978
19	899	Wojewódzki Związek Kółek Rolniczych w Piotrkowie Trybunalskim z siedzibą w Bełchatowie	1975-1977
20	917	Robotnicze Stowarzyszenie Twórców Kultury w Piotrkowie Trybunalskim	1983-1997
21	932	Koło Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Węgierskiej w Piotrkowie Trybunalskim	1973-1990
22	974	Komitet Budowy Teatru w Piotrkowie	1910
23	1123	Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Zarząd Okręgu w Piotrkowie Trybunalskim	[1941] 1989-2008
24	1146	Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	1968-1989
25	1173	Towarzystwo Rolnicze w Piotrkowie	1917-1925

Tabela 16. Stowarzyszenia i związki (cd.)

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
26	1181	Wojewódzki Obywatelski Komitet Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Piotrkowie Trybunalskim	[1969] 1975-1990
27	1184	Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Łodzi Koło Terenowe w Piotrkowie Trybunalskim	1967-1982
28	1197	Zarząd Okręgowy Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Piotrkowie Trybunalskim	1961-2006
29	1240	Stowarzyszenie Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę Zarząd Terenowy w Piotrkowie Trybunalskim	1988-2008
30	1272	Związek Inwalidów Wojennych Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	[1948] 1957-2011
31	1291	Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Koło nr 1 w Piotrkowie Trybunalskim	1989-2013
32	1304	Komitet Organizacyjny Zjazdu Byłych Uczennic i Absolwentek II Gimnazjum i Liceum Żeńskiego w Piotrkowie Trybunalskim	1900-2013
33	1307	Piotrkowskie Towarzystwo Muzyczne	1888
34	1313	Narodowy Fundusz Ochrony Zdrowia Oddział Piotrków Trybunalski z siedzibą w Koluszkach	[1997] 1998-2015
35	1322	Koło Miłośników Ziemi Piotrkowskiej im. Michała Rawity-Witanowskiego w Warszawie	[1918] 1961-1995

Tabela 17. Urzędy stanu cywilnego i akta metrykalne

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	294	Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Jakuba w Piotrkowie	1874-1944
2	328	Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko – Augsburgskiej w Piotrkowie	1879-1938
3	333	Akta stanu cywilnego Okręgu Bożniczego w Piotrkowie	1856-1942
4	343	Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Piotrkowie	1866-1945
5	976	Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Piotrkowie	1929-1945
6	977	Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem św. Jacka w Piotrkowie	1923-1945
7	1318	Akta stanu cywilnego gminy baptystów w Piotrkowie i gminy baptystów w Szydłowie	1905-1910

Tabela 18. Wojsko i organizacje paramilitarne

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	518	Armia Krajowa – Inspektorat Piotrków	1942-1945
2	1172	Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Piotrkowie	1927-1937
3	1231	Dowództwo 26 Pułku Piechoty w Piotrkowie	1918-1919

Tabela 19. Zbiory i kolekcje

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	181	Nadania i przywileje królewskie miasta Piotrkowa	1569-1725
2	355	Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie	1856-1955
3	825	Zbiór Tadeusza Nowakowskiego (1909-1993; poseł, działacz społeczny, dyrektor Fabryki Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim)	1957-1991

Tabela 20. Związki zawodowe

Lp.	Nr zespołu	Nazwa zespołu	Datacja
1	228	Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Piotrkowie Tryb.	[1973] 1975-1980
2	690	Oddział Powiatowy Związku Nauczycielstwa Polskiego w Piotrkowie	1929-1975 [1980]
3	819	Związek Zawodowy Robotników Przemysłu Chemicznego w Polsce Oddział „Kara” w Piotrkowie	1925-1929
4	894	Związek Pracowników Instytucji Użyteczności Publicznej Oddział w Piotrkowie Trybunalskim	1928-1950
5	994	Związek Zawodowy Wojewódzkiej Dyrekcji Inwestycji w Piotrkowie	1986-1989

- ¹ Zagadnienia te szerzej omówione zostały w poprzednim rozdziale niniejszego wydawnictwa.
- ² Prezentacja zarysu dziejów Piotrkowa Trybunalskiego dokonana została w pierwszym rozdziale tego opracowania.
- ³ Dane na podstawie sprawozdawczości rocznej Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, dostępne również na stronie internetowej archiwum. Zob. www.piotrkow-tryb.ap.gov.pl [dostęp: 30.09.2017 r.].
- ⁴ Dane zaczerpnięte z raportów z baz danych dostępnych na stronie internetowej archiwów państwowych; <http://baza.archiwa.gov.pl> [dostęp: 30.09.2017 r.].
- ⁵ Zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. P. Głowacki, A. Piasta, P. Zawilski, Warszawa 2007; A. Wróbel, *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- ⁶ Zob. przypis nr 4.
- ⁷ Tj.: System Ewidencji Zasobu Archiwalnego (SEZAM), Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (ZoSIA), a także bazy: Inwentarze Zespołów Archiwalnych (IZA), Ewidencja Ludności w Archiwach (ELA) oraz Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego (PRA-DZIAD). Ważnym źródłem informacji jest również portal www.szukajwarchiwach.pl, a także witryny internetowe poszczególnych archiwów państwowych.
- ⁸ Do baz takich zaliczyć można również bazę zawierającą wpisy zawarte w księgach ludności stałej miasta Piotrkowa.
- ⁹ Zob. m.in.: M. Hubka, *Źródła do wojny polsko-rosyjskiej 1919-1921 w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *W cieniu „czerwonej zarazy”. W 90. rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 roku*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Opoczno 2010, s. 63-85; J. Jażdż, *Źródła do dziejów Powstania Styczniowego 1863 r. w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Gloria Victis 1863 r. Studia i szkice z dziejów Powstania Styczniowego*, pod red. T. Matuszaka, Warszawa – Piotrków Trybunalski 2013, s. 228-239; M. Hubka, M. Ordak, *Kampania Polska 1939 roku w świetle materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Obrazy Września. Region i społeczeństwo w czasie II wojny światowej*, pod red. A. Wróbla, Piotrków Trybunalski – Ujazd 2015, s. 123-132.
- ¹⁰ Zob. m.in.: T. Matuszak, *Źródła do dziejów parlamentaryzmu polskiego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2011, t. 17, s. 281-303; A. Wróbel, *Źródła do dziejów ruchu oporu w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Oblicza Podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012, s. 227-245; tegoż, *Źródła do dziejów PZPR w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – ludzie – dokumentacja*, pod red. D. Magiera, Lublin – Radzyń Podlaski 2012, s. 639-655; T. Matuszak, „Plan działań piotrkowskiej wojewódzkiej organizacji partyjnej w aktualnych warunkach stanu wojennego” – nieznanany dokument Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Piotrkowie Trybunalskim, [w:] *Stan wojenny z perspektywy lokalnej. Łódź i region 1981-1983* pod red. S. Hadrysiak, Piotrków Trybunalski 2013, s. 95-108; M. Hubka, M. Ordak, *Źródła do okresu stanu wojennego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *Niedzie-*
- la bez Teleranka. Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki w okresie Stanu Wojennego 1981-1983*, red. M. Hubka i A. Wróbel, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2014, s. 108-115; T. Matuszak, *Świadczenia funkcjonowania parlamentu polskiego doby staropolskiej w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentaryzmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015, s. 91-109; T. Matuszak, M. Hubka, *Kościół na ziemi piotrkowskiej w XIX wieku w świetle Akt Dziekana Piotrkowskiego*, [w:] *1050-lecie Chrztu Polski w wymiarze ogólnopolskim regionalnym*, pod red. A. Wróbla i A. Piasty, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2016, s. 305-322.
- ¹¹ Zob. m.in.: A. Felchner, J. Majchrzyk-Mikuła, T. Matuszak, A. Piasta, *Z dziejów piotrkowskiej oświaty (od czasów Księstwa Warszawskiego do wybuchu II wojny światowej). Wybór dokumentów z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski 2011; M. Hubka, K. Łapiński, A. Wróbel, *Powstanie Styczniowe w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2013; *Kiedy się wypełniły dni... Wrzesień 1939 r. na ziemi piotrkowskiej*, opr. Z. Matuszak, T. Matuszak, M. Hubka, Warszawa – Piotrków Trybunalski 2014; T. Matuszak, A. Piasta, M. Hubka, *Dzieje Rozprawy w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski – Rozprza 2016.
- ¹² Szerzej zob. J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2002, s. 524-525; R.T. Prinke, *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992.
- ¹³ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (dalej: APPT), *Nadania i przywileje królewskie miasta Piotrkowa*, zesp. nr 181. Zespół liczy 9 j.a.
- ¹⁴ Ich kopie cyfrowe wraz z opisem historycznym Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim udostępniło na potrzeby okolicznościowego portalu www.800lat.piotrkow.pl, gdzie opublikowano je w zakładce „Piotrków w Archiwach”. Szerzej zob. *Najstarsze Dokumenty Miasta Piotrkowa. Katalog wystawy z okazji 600-lecia nadania miastu prawa magdeburskiego 1404-2004*, oprac. M. Gąsior, Piotrków Trybunalski 2004; *Przywileje Miasta Piotrkowa przez królów polskich w wiekach XV, XVI, XVII i XVIII wystawione*, red. M. Gąsior, Piotrków 1993.
- ¹⁵ APPT, *Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego*, zesp. nr 221. Zespół liczy 24 j.a.
- ¹⁶ APPT, *Zbiór akt kościelnych, klasztornych i związków wyznaniowych*, zesp. nr 358. Zespół liczy 16 j.a., a jego granice chronologiczne zawierają się w latach 1607-1928.
- ¹⁷ A. Piasta, *Wędrowni kopiarza*, „Spotkania z zabytkami” 2001, nr 9.
- ¹⁸ APPT, *Akta miasta Piotrkowa*, zesp. nr 9. Zespół liczy 15 863 j.a., obejmujących ogółem 258 mb.
- ¹⁹ Szerzej na ten temat zob. K. Łapiński, *Organizacja władz miejskich Piotrkowa w latach 1809-1867 i ich pozostałość aktowa*, „Rocznik Łódzki” (dalej: „RE”) 1991, t. XXIX, s. 27-41; tegoż, *Organizacja władz miejskich Piotrkowa w latach 1917-1939*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2010, z. 8, s. 61-77.
- ²⁰ Szerzej zob. K. Urzędowski, *Mieszczanie i konstytucja*, „Spotkania z Zabytkami” 2001, nr 9.
- ²¹ Szerzej zob. A. Piasta, *Piotrków Trybunalski w latach pierwszej wojny światowej*, Piotrków Trybunalski 2007, s. 33-40.

- ²² Zob. Ł. Politański, *Obrona Cywilna Piotrkowa Trybunalskiego w przededniu wybuchu kampanii polskiej 1939 r. Zarys problematyki*, [w:] *Kiedy się wypełniły dni... W 70. rocznicę Kampanii Polskiej 1939 roku*, pod red. M. Hubki i T. Łuczukowskiego, Opoczno 2009, s. 5-17.
- ²³ APPT, *Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 198. Zespół liczy 1300 j.a.
- ²⁴ APPT, *Miejska Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 464. Zespół liczy 160 j.a.
- ²⁵ APPT, *Urząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 497. Zespół liczy 921 j.a.
- ²⁶ Opisy zawartości poszczególnych zespołów odnaleźć można zarówno na kartach przywoływanego już informatora o zasobie archiwum, jak również w notach zamieszczonych we wspomnianych wcześniej bazach danych.
- ²⁷ APPT, *Cech Kupców w Piotrkowie*, zesp. nr 196. Zespół liczy 58 j.a.
- ²⁸ Szerzej zob. T. Matuszak, *O związkach piwa z trybunalskim grodem, sejmami i deputatami*, [w:] *Studia z dziejów piotrkowskiego browarnictwa od XVI do XX wieku*, pod red. T. Kruza, A. Piasty, K. Wiączka, Piotrków Trybunalski 2012, s. 9-24. Na temat historii gospodarczej miasta w okresie zaborów szerzej zob. P. Głowacki, *Życie gospodarcze Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1973-1914*, Piotrków Trybunalski 2009.
- ²⁹ APPT, *Cechy miasta Piotrkowa – zbiór szczątków zespołów*, zesp. nr 14. Zespół liczy 88 j.a.
- ³⁰ Wbrew sugestii wynikającej z nazwy Cechu Szywnego (powstałego w Piotrkowie w 1597 r.), w jego skład wchodził oprócz szynkarzy także rymarze, siodlarze, paśnicy, miecznicy, stolarze, stelmachowie, a później kowale i złotnicy. Zob. *Wstęp do inwentarza zespołu*.
- ³¹ APPT, *Okręgowy Związek Cechów w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 411. Zespół liczy 36 j.a.
- ³² APPT, *Powiatowy Związek Cechów Rzemieślniczych w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 13. Zespół liczy 26 j.a.
- ³³ Cennych informacji na temat realiów administracyjnych XIX i XX wieku, pozwalających na właściwe ukierunkowanie kwerendy poszukiwać można w opracowaniu autorstwa Mieczysława Bandurki. Zob. M. Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, wyd. II, Łódź 1995.
- ³⁴ Szerzej zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie...*, s. 20-36.
- ³⁵ Na temat zagadnień wojskowych w działalności administracji ogólnej szerzej zob. W. Kozyra, *Sprawy wojskowe w działalności administracji ogólnej w okresie II Rzeczypospolitej. Obszary badawcze*, [w:] *Polska historiografia wojskowa. Stan badań i perspektywy rozwoju*, pod red. H. Stańczyka, Toruń 2002, s. 282-292.
- ³⁶ APPT, *Naczelnik Powiatu Piotrkowskiego*, zesp. nr 926. Zespół liczy 126 j.a.
- ³⁷ APPT, *C. i K. Komenda Powiatowa w Piotrkowie*, zesp. nr 352. Zespół liczy 472 j.a.
- ³⁸ Szerzej m.in.: A. Piasta, *Organizacja austriackich władz okupacyjnych szczebla powiatowego i ich pozostałość aktowa na przykładzie K.u.K. Kreiskommando in Piotrków i K.u.K Kreiskommando in Noworadomsk (1915-1918)*, „Archeion” 2003, t. CV, s. 201-218; M. Hubka, *Straty wojenne powiatu piotrkowskiego w latach 1914-1918*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2012, t. 13, s. 79-102; M. Walak, *Legiony Polskie w Piotrkowie 1914-1917*, Piotrków Trybunalski 2013.
- ³⁹ APPT, *Wydział Powiatowy w Piotrkowie*, zesp. nr 2. Zespół liczy 3364 j.a.
- ⁴⁰ Szerzej zob. A. Piasta, *Sejmik i Wydział Powiatowy w Piotrkowie (1917-1939) – struktura organizacyjna i procesy archiwotwórcze*, „Archeion” 2009-2010, t. CXI, s. 250-265.
- ⁴¹ APPT, *Komisariat Rządu Ludowego w Piotrkowie*, zesp. nr 909. Zespół liczy 70 j.a.
- ⁴² APPT, *Starostwo Powiatowe Piotrkowskie*, zesp. nr 1. Zespół liczy 5491 j.a.
- ⁴³ Szerzej zob. A. Piasta, *Starostwo Powiatowe Piotrkowskie (1919-1939) – organizacja urzędu i charakterystyka pozostałości aktowej*, „RŁ” 2006, t. LIII, s. 247-256.
- ⁴⁴ Dokumentacja związana m.in. z funkcjonowaniem guberni piotrkowskiej (1867-1914) oraz województwa łódzkiego (1919-1939, 1945-1975) znajduje się z różnych względów w zasobie Archiwum Państwowego w Łodzi. Zob. *Archiwum Państwowe w Łodzi. Przewodnik po zasobie archiwum*, pod red. M. Bandurki, Warszawa 1998.
- ⁴⁵ APPT, *Urząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 351. Zespół liczy 4163 j.a. materiałów archiwalnych oraz 3986 j.a. dokumentacji niearchiwalnej.
- ⁴⁶ APPT, *Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 391. Zespół liczy 547 j.a.
- ⁴⁷ W tym przypadku informacji dotyczących wybranych aspektów dziejów Piotrkowa Trybunalskiego poszukiwać należy w dokumentacji wytworzonej przez urzędy funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego, a przechowywanej m.in. w Archiwum Państwowym w Łodzi.
- ⁴⁸ APPT, *Inspektorat Szkolny w Piotrkowie*, zesp. nr 3. Zespół liczy 2910 j.a.
- ⁴⁹ Szerzej zob. A. Piasta, *Inspektorat Szkolny w Piotrkowie – organizacja i procesy aktotwórcze (1917-1939)*, <http://brawo.xon.pl/archiwum> [dostęp: 15.09.2017 r.].
- ⁵⁰ Zestawienie tych zespołów wraz z ich ogólną charakterystyką odnaleźć można w informatorze. Zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie...*, s. 169-204.
- ⁵¹ APPT, *Sąd Okręgowy w Piotrkowie*, zesp. nr 710. Zespół liczy 159 j.a.
- ⁵² APPT, *Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 243. Zespół liczy 3704 j.a.
- ⁵³ APPT, *Sąd Pokoju miasta Piotrkowa*, zesp. nr 883. Zespół liczy 16 j.a.
- ⁵⁴ APPT, *Hipoteka miasta Piotrkowa*, zesp. nr 381. Zespół liczy 1189 j.a.
- ⁵⁵ APPT, *Akta Dziekana Piotrkowskiego*, zesp. nr 356. Zespół liczy 80 j.a.
- ⁵⁶ Szerzej zob. T. Matuszak, M. Hubka, *Kościół na...*, s. 305-322.
- ⁵⁷ APPT, *Arcybactwo Świętej Anny przy kościele Ojców Bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 357. Zespół liczy 14 j.a.
- ⁵⁸ APPT, *Akta Parafii Prawosławnej Wszystkich Świętych w Piotrkowie*, zesp. nr 791. Zespół liczy 4 j.a.
- ⁵⁹ APPT, *Parafia Ewangelicko-Augsburska w Piotrkowie*, zesp. nr 754. Zespół liczy 3 j.a.
- ⁶⁰ Szerzej zob. *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie...*, s. 320-357.
- ⁶¹ Tamże, s. 210-224.
- ⁶² APPT, *Huta Szkła Gospodarczego „Hortensja” w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 79. Zespół liczy 569 j.a.
- ⁶³ APPT, *Huta Szkła „Feniks” w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 230. Zespół liczy 1483 j.a.
- ⁶⁴ APPT, *Huta Szkła Okiennego „Kara” w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 349. Zespół liczy 517 j.a.
- ⁶⁵ APPT, *Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 1132, zespół liczy 435 j.a.; APPT,

Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” S.A. w Piotrkowie Trybunalskim, zesp. nr 1213, zespół liczy 27 j.a.

⁶⁶ M.in.: APPT, *I Liceum Ogólnokształcące imienia Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 539. Zespół liczy 373 j.a. Na jego zawartość składają się m.in.: katalogi ocen, świadectwa, korespondencja z władzami szkolnymi oraz księga wizyt 1817-1865.

⁶⁷ M.in.: APPT, *Szpital Miejski imienia Świętej Trójcy nr 1 w Piotrkowie*, zesp. nr 87. Zespół liczy 598 j.a. Na jego zawartość składają się m.in. księgi chorych i skorowidze, karty chorobowe oraz karty personalne pracowników.

⁶⁸ M.in.: APPT, *Piotrkowski Dom Kultury*, zesp. nr 965. Zespół liczy 30 j.a. Na jego zawartość składają się m.in. statut, plany i sprawozdania, budżety, bilanse, a także dokumentacja wydarzeń kulturalnych.

⁶⁹ M.in.: APPT, *Komitet Miejski PZPR w Piotrkowie Trybunalskim*, zesp. nr 570. Zespół liczy 70 j.a. Na jego zawartość składają się m.in. protokoły zebrań i konferencji oraz plany pracy.

⁷⁰ APPT, *Armia Krajowa – Inspektorat Piotrków*, zesp. nr 518. Zespół liczy 4 j.a. Na jego zawartość składają się m.in. meldunki sytuacyjne, raporty, rozkazy, instrukcje, zestawienia uzbrojenia oraz awanse.

⁷¹ M.in.: APPT, *Spuścizna Zenona Bartczaka*, zesp. nr 1271. Zespół liczy 62 j.a. W spuściznie wieloletniego dyrektora

I Liceum Ogólnokształcącego w Piotrkowie Trybunalskim, a zarazem historyka regionalisty odnaleźć można m.in. efekty kwerend naukowych, fotografie i życiorysy absolwentów I LO, księgi pamiątkowe. Innym ciekawym przykładem jest: APPT, *Spuścizna Michała Rawity – Witnowskiego*, zesp. nr 183. Zespół liczy 58 j.a. Na jego zawartość składają się m.in. rękopisy monografii miasta Piotrkowa, zbiór fotografii, a także korespondencja; APPT, *Akta Stanisława Szrednickiego*, zesp. nr 553. Zespół liczy 9 j.a.

⁷² APPT, *Zbiór plakatów i druków ulotnych*, zesp. nr 190. Zespół liczy 8901 j.a., zaś odnaleźć w nim można liczne druki urzędowe, ulotki i broszury, plakaty, afisze, zaproszenia oraz ogłoszenia.

⁷³ M.in.: APPT, *Zbiór fotografii*, zesp. nr 192. Zespół liczy 3590 j.a. Zawiera on fotografie różnych obiektów, budowli, zabytków, uroczystości, wydarzeń politycznych i społecznych, a także znanych postaci.

⁷⁴ Przykładem tego są archiwalia dostępne na portalu www.szukajwarchiwach.pl, na łamach którego opublikowano dotychczas znaczną liczbę skanów z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim.

Bibliografia selektywna

- Abramowicz S., Kreis J., *Zarys historii wojennej 26 pułku piechoty*, Warszawa 1929.
- Anni Domini 1562. *Piotrkowski Sejm*, [w:] *Źródłopisma do dziejów Unii Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, cz. 2, wyd. A. T. Działyński, Poznań 1861.
- Anusik Z., *Życie społeczno-polityczne w latach 1793-1866*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Archiwum Państwowe w Łodzi. Przewodnik po zasobie archiwum*, pod red. M. Bandurki, Warszawa 1998.
- Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. P. Głowacki, A. Piasta, P. Zawilski, Warszawa 2007.
- Bandurka M., *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, wyd. II uzup., Łódź 1995.
- Baran-Kozłowski W., *Wokół lokacji miasta Piotrkowa*, [w:] *Region, Kraj, Świat. Studia ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Tadeuszowi Olejnikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. J. R. Budzińskiego, Piotrków Trybunalski 2005.
- Baran-Kozłowski W., *Wokół lokacji miasta Piotrkowa*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2005, z. 4.
- Baranowski K., *Zabudowa i warunki mieszkaniowe w latach 1918-1939*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Baranowski K., *Zabudowa*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Baranowski P., Broniarczyk M., *Piotrków w okresie wojny polsko-rosyjskiej (1919-1921)*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2010, z. 8.
- Bartczak Z., *Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim. Dzieje, wychowankowie, absolwenci*, Piotrków Trybunalski 2005.
- Chursan A., *Organizacja sądu i kancelarii ziemskiej lubelskiej na tle przemian politycznych i ustrojowych końca XVIII w.*, „Studia Archiwalne” 2004, t. 1.
- Czuba A., Gąsior M., Kotewicz R., *Przywileje miasta Piotrkowa przez królów polskich w wiekach XV, XVI, XVII i XVIII wystawione*, Piotrków 1993.
- Felchner A., Majchrzyk-Mikuła J., Matuszak T., Piasta A., *Z dziejów piotrkowskiej oświaty (od czasów Księstwa Warszawskiego do wybuchu II wojny światowej)*. Wybór dokumentów z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, Piotrków Trybunalski 2011.
- Gąsior M., *Do problemu lokacji Piotrkowa uwag kilka*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2005, z. 4.
- Gąsior M., *Działania wojenne na obszarze byłej guberni piotrkowskiej w pierwszych miesiącach wojny 1914 r.*, [w:] *Drogi do niepodległości*, pod red. P. Zawilskiego, Tomaszów Mazowiecki 1998.
- Glinkowski W., *Układ przestrzenny, obwarowania i zabudowa miasta w XVI-XVIII w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Głowacki K., *Urbanistyka Piotrkowa Trybunalskiego*, Piotrków Trybunalski – Kielce 1984.
- Głowacki K., *Zabudowa rynku w Piotrkowie Trybunalskim w świetle źródeł archiwalnych*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1978, t. 23, z. 4.
- Głowacki P., *Gospodarka komunalna Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1924-1939*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2002, t. 4.
- Głowacki P., *Ludność Piotrkowa Trybunalskiego w okresie międzywojennym*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2006, z. 5.
- Głowacki P., *Rozwój kolejnictwa w Piotrkowie – budowa Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2008, z. 7.
- Głowacki P., *Życie gospodarcze Piotrkowa Trybunalskiego w latach 1793-1914*, Piotrków Trybunalski 2009.
- Góral J., *Ludność miasta w latach 1945-1981*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Góral J., *Przemiany gospodarcze w latach 1945-1981*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Góralski Z., *Encyklopedia urzędów i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 2000.
- Hubka M., *Problematyka wojskowa na sejmach piotrkowskich*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentaryzmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015.
- Hubka M., *Straty wojenne powiatu piotrkowskiego w latach 1914-1918*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2012, t. 13.

- Hubka M., *Sytuacja gospodarcza powiatu piotrkowskiego w latach 1919-1921*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2014, t. 15.
- Hubka M., *Źródła do wojny polsko-rosyjskiej 1919-1921 w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *W cieniu „czerwonej zarazy”. W 90. rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 roku*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Opoczno 2010.
- Hubka M., Łapiński K., Wróbel A., *Powstanie styczniowe w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2013.
- Hubka M., Ordak M., *Kampania Polska 1939 roku w świetle materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Obrazy Września. Region i społeczeństwo w czasie II wojny światowej*, pod red. A. Wróbla, Piotrków Trybunalski – Ujazd 2015.
- Hubka M., Ordak M., *Źródła z okresu stanu wojennego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim*, [w:] *Niedziela bez Teleranka. Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki w okresie Stanu Wojennego 1981-1983*, red. M. Hubka i A. Wróbel, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2014.
- Janczak J.K., *Ludność Piotrkowa w latach międzywojennych*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Janczak J.K., *Ludność*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Jarno W., *Garnizon piotrkowski w pierwszych latach II Rzeczypospolitej (1918-1921)*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2001, t. 3.
- Jarno W., *Okręg Generalny Wojska Polskiego nr III Kielce w latach 1918-1921*, Łódź 2003.
- Jażdż J., *Źródła do dziejów Powstania Styczniowego 1863 r. w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Gloria Victis 1863 r. Studia i szkice z dziejów Powstania Styczniowego*, pod red. T. Matuszaka, Warszawa – Piotrków Trybunalski 2013.
- Kamiński D., *Dzieje 25 Pułku Piechoty w latach 1918-1939*, Piotrków Trybunalski 2004.
- Kiedy się wypełniły dni... Wrzesień 1939 r. na ziemi piotrkowskiej*, oprac. Z. Matuszak, T. Matuszak, M. Hubka, Warszawa – Piotrków Trybunalski 2014.
- Konopczyński W., *Chronologia sejmów polskich 1493-1793*, Kraków 1948.
- Kopa M., Arkuszyński A., Kępińska-Bazylewicz H., *Dzieje 25 pp Armii Krajowej. Geneza, struktura, działalność zbrojna, zaplecze, dramaty powojenne*, Łódź 2001.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000.
- Korobowicz A., *Evakuacja sądów Królestwa Polskiego i ich losy w czasie pierwszej wojny światowej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1989, t. XLI, z. 1.
- Kotewicz R., *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (1919-1989)*, „Archeion” 1993, t. XCI.
- Kotewicz R., *Metryka Piotrkowa Trybunalskiego i regionu*, Piotrków Trybunalski 1994.
- Kozłowski W., *Wyzwolenie spod okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Kozyra W., *Sprawy wojskowe w działalności administracji ogólnej w okresie II Rzeczypospolitej. Obszary badawcze*, [w:] *Polska historiografia wojskowa. Stan badań i perspektywy rozwoju*, pod red. H. Stańczyka, Toruń 2002.
- Kraszewska E., *Dokument Władysława Jagiełły z 1404 roku i jego znaczenie dla Piotrkowa*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2005, z. 4.
- Kukulski J., *Piotrkowskie w okresie Powstania Styczniowego*, [w:] *Z dziejów Powstania Styczniowego w Piotrkowskiem*, pod red. M. Gąsiora, Piotrków Trybunalski 1991.
- Kutrzeba S., *Polskie ustawy i artykuły wojskowe od XV do XVIII wieku*, Kraków 1937.
- Łapiński K., *Organizacja władz miejskich Piotrkowa w latach 1809-1867 i ich pozostałość aktowa*, „Rocznik Łódzki” 1991, t. XXIX.
- Łapiński K., *Organizacja władz miejskich Piotrkowa w latach 1917-1939*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2010, z. 8.
- Łapiński K., *Początki Archiwum Państwowego w Piotrkowie*, „Archiwum i badania nad dziejami regionu” 1999, z. 2.
- Łaszek M., *Układ przestrzenny w latach 1945-1980*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Matuszak T., *„Plan działań piotrkowskiej wojewódzkiej organizacji partyjnej w aktualnych warunkach stanu wojennego” – nieznaną dokument Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Stan wojenny z perspektywy lokalnej. Łódź i region 1981-1983* pod red. S. Hadrysiak, Piotrków Trybunalski 2013.
- Matuszak T., *Adam Feliks Próchnik – aktywny żywot archiwisty*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, pod red. A. Góranka i D. Magiera, t. II, Lublin – Siedlce 2009.
- Matuszak T., *Archiwa państwowe w okresie II wojny światowej*, [w:] *Militarne i polityczne aspekty udziału Polski w II wojnie światowej. Materiały z sesji naukowej*, Tomaszów Mazowiecki 2009.
- Matuszak T., *Archiwalia piotrkowskie w czasie I wojny światowej*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2005/2006, T. 7-8.
- Matuszak T., *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919-1951*, Piotrków Trybunalski – Radzyń Podlaski 2009.
- Matuszak T., *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Region, Kraj, Świat. Studia ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Tadeuszowi Olejnikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. J.R. Budzińskiego, Piotrków Trybunalski 2005.

- Matuszak T., *Dr Adam Feliks Próchnik - archiwista wszechstronny*, [w:] *Z dziejów PPS. Studia i szkice*, pod red. J.R. Budzińskiego i J. Bonarka, Piotrków Trybunalski 2015.
- Matuszak T., *Działalność Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim na polu popularyzacji zasobu archiwalnego*, [w:] *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne. T. 1 – Archiwistyka na uniwersytetach. Archiwistyka w archiwach*, pod red. W. Chorążyczewskiego i A. Rosy, Toruń 2009.
- Matuszak T., *Działalność wydawnicza Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim na przykładzie periodyku „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego”*, [w:] *Studia i szkice dedykowane Julianowi Baranowskiemu*, pod red. E. Wiatr i P. Zawilskiego, Łódź 2010.
- Matuszak T., *Misja, wizja i strategia – rzecz o zarządzaniu i funkcjonowaniu archiwów*, [w:] *Nowe funkcje archiwów*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowski, Poznań 2015.
- Matuszak T., *O związkach piwa z trybunalskim grodem, sejmami i deputatami*, [w:] *Studia z dziejów piotrkwskiego browarnictwa od XVI do XX wieku*, pod red. T. Kruza, A. Piasty, K. Wiączka, Piotrków Trybunalski 2012.
- Matuszak T., *Organizacja i funkcjonowanie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim w latach 1919-1939*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2010, t. 11.
- Matuszak T., *Piotrkowski epizod życia zawodowego archiwistów warszawskich*, [w:] *Wkład archiwistów warszawskich w rozwój archiwistyki polskiej*, pod red. A. Kuleckiej, Warszawa 2012.
- Matuszak T., *Piotrkowskie koleje losów doktora Adama Feliksa Próchnika*, „Rocznik Łódzki” 2016, t. LXIV.
- Matuszak T., *Strona internetowa archiwum państwowego „nową” formą popularyzacji i korzystania z zasobu archiwalnego*, [w:] *Multimedia a źródła historyczne w nauczaniu i badaniach*, red. M. Ausz, M. Szabaciuk, Lublin 2015.
- Matuszak T., *Świadczenia funkcjonowania parlamentu polskiego doby staropolskiej w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Conventa et Parlamenta. Studia i szkice z dziejów parlamentarizmu*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski 2015.
- Matuszak T., *The organization and the operations of the League of Women of the War Emergency Service*, [w:] *The Great War, Insights and Perspectives*, red. E.K. Dzikowska, A. Handley, P. Zawilski, Frankfurt am Main 2016.
- Matuszak T., *The organization and the operations of War Alert Women's League*, [w:] *Beyond the Trenches – The Social and Cultural Impact of the Great War*, eds. E.K. Dzikowska, A. G. Handley, P. Zawilski, Frankfurt am Main 2017.
- Matuszak T., *Trybunał Koronny Piotrkowski – procesy aktotwórcze i archiwotwórcze*, [w:] *Polska i Piotrków za panowania Króla Stefana Batorego. Materiały z konferencji naukowej*, Piotrków Trybunalski 2008.
- Matuszak T., *Walki nad przedpolach Piotrkowa we wrześniu 1939 r.*, „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego” 2008, z. 7.
- Matuszak T., *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей ВДУ імені Лесі Українки”, Луцьк 2002, в. 7.
- Matuszak T., *Źródła do dziejów parlamentarizmu polskiego w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2011, t. 17.
- Matuszak T., Hubka M., *Kościół na ziemi piotrkwskiej w XIX wieku w świetle Akt Dziekana Piotrkowskiego*, [w:] *1050-lecie Chrztu Polski w wymiarze ogólnopolskim regionalnym*, pod red. A. Wróbla i A. Piasty, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2016.
- Matuszak T., Piasta A., Hubka M., *Dzieje Rozpry w źródłach archiwalnych. Dokumenty z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, Piotrków Trybunalski – Rozprza 2016.
- Matuszak Z., *Inspektorat Piotrkowski Armii Krajowej. Zarys organizacji*, [w:] *Oblicza podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012.
- Michalski M., *Ludność Piotrkowa Trybunalskiego w świetle spisów powszechnych z 30 września 1921 r. i 9 grudnia 1931 r.*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2014, t. 15.
- Motas M., *Powstanie polskiej służby archiwalnej przed odzyskaniem niepodległości (1917-1918)*, „Archeion” 1979, t. LXIX.
- Najstarsze Dokumenty Miasta Piotrkowa. Katalog wystawy z okazji 600-lecia nadania miastu prawa magdeburskiego 1404-2004*, oprac. M. Gąsior, Piotrków Trybunalski 2004.
- Nowakowski T., *Piotrków w dziejach polskiego parlamentarizmu*, Piotrków Trybunalski 2005.
- Obrona Państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiętkowa Generalnego Inspektoratu Armii Ochotniczej i Obywatelskich Komitetów Obrony Państwa*, pod red. W. Ścibor-Rylskiego, Warszawa 1923.
- Olasik A., *Wspomnienia komendanta Obwodu Piotrkowskiego Armii Krajowej*, Piotrków Trybunalski 1991.
- Pacelt K., *Stosunki gospodarcze i społeczne w XVI i w pierwszej połowie XVII w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Piasta A., *Organizacja austriackich władz okupacyjnych szczebla powiatowego i ich pozostałość aktowa na przykładzie K. u. K. Kreiskommando in Piotrków i K. u. K. Kreiskommando in Noworadomsk (1915-1918)*, „Archeion” 2003, t. CV.
- Piasta A., *Piotrków Trybunalski w latach pierwszej wojny światowej*, Piotrków Trybunalski 2007.
- Piasta A., *Sejmik i Wydział Powiatowy w Piotrkowie (1917-1939) – struktura organizacyjna i procesy archiwotwórcze*, „Archeion” 2009-2010, t. CXI.

- Piasta A., *Starostwo Powiatowe Piotrkowskie (1919-1939) – organizacja urzędu i charakterystyka pozostałości akto-owej*, „Rocznik Łódzki” 2006, T. 53.
- Piasta A., *Wędrówki kopia-za*, „Spotkania z zabytkami” 2001, nr 9.
- Piotrków sejmowy. Materiały z sesji naukowej odbytej 28 stycznia 1994 r. z okazji 500-lecia ukształtowania się Sejmu Polskiego*, red. M. Gąsior, Piotrków 1995.
- Piotrków Trybunalski 1217-1967*, oprac. S. Marat i G. Rajchert, Łódź 1967.
- Politański Ł., *Józef Turczynowicz – biogram niepełny*, [w:] *Gloria Victis 1863 R. Studia i szkice z dziejów Powstania Styczniowego*, pod red. T. Matuszaka, Warszawa-Piotrków Trybunalski 2013.
- Politański Ł., *Obrona Cywilna Piotrkowa Trybunalskiego w przededniu wybuchu kampanii polskiej 1939r. Zarys problematyki*, [w:] *Kiedysię wypełniły dni... W 70. rocznicę Kampanii Polskiej 1939 roku*, pod red. M. Hubki i T. Łuczkiwskiego, Opoczno 2009.
- Polski słownik archiwalny*, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974.
- Prinke R.T., *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992.
- Przywileje Miasta Piotrkowa przez królów polskich w wiekach XV, XVI, XVII i XVIII wystawione*, red. M. Gąsior, Piotrków 1993.
- Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A., *Archiwistyka*, Warszawa 1989.
- Rosin R., *Dzieje Piotrkowa do przełomu XV i XVI w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Rosin R., *Dzieje Piotrkowa do przełomu XV i XVI w.*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Łódź 1989.
- Rosin R., *Piotrków Trybunalski w średniowieczu*, [w:] *750 lat Piotrkowa Trybunalskiego*, red. R. Rosin, Piotrków Trybunalski 1967.
- Rutkowski H., *Piotrków Trybunalski w XVI i pierwszej połowie XVII wieku jako miejsce zjazdów szlacheckich*, [w:] *750 lat Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. R. Rosina, Piotrków Trybunalski 1967.
- Samuś P., *Życie społeczno-polityczne w latach 1867-1914*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, F. Sulimierskiego, Warszawa 1887, t. VIII.
- Sochaniewicz K., *Kollokwja, Zjazdy, Wiece, Zjazdy generalne, sejmiki (sejmiki ziemskie, partykularne, generalne) sejmiki (walne)*, [w:] T. Wierzbowski, *Vademecum. Podręcznik dla studjów archiwalnych*, Lwów-Warszawa 1926.
- Stankowa M., *Księgi ziemskie lubelskie z wieku XV w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie*, „Archeion” 1969, t. LI.
- Strawiński K., *Pod hitlerowską okupacją*, [w:] *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, pod red. B. Baranowskiego, Piotrków Trybunalski 1989.
- Szwed R., *Rok 1863/64 w Radomszczańskim*, [w:] *Z dziejów Powstania Styczniowego w Piotrkowskim*, pod red. M. Gąsiora, Piotrków Trybunalski 1991.
- Szwed R., *Sześćdziesiąt lat Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, „Rocznik Łódzki” 1982, t. 32.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2002.
- Tobiański Z., *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim*, Łódź 1976.
- Tokarz W., *Żołnierze kościuszkowscy*, Kraków 1915.
- Tomczak A., *Zarys dziejów archiwów polskich*, cz. I, – *Do wybuchu I wojny światowej*, Toruń 1974.
- Tomczak A., *Zarys dziejów archiwów polskich*, cz. II, – *Od wybuchu I wojny światowej do roku 1978*, Toruń 1980.
- Urzędowski K., *Mieszczanie i konstytucja*, „Spotkania z Zabytkami” 2001, nr 9.
- Walak M., *Legiony Polskie w Piotrkowie 1914-1917*, Piotrków Trybunalski 2013.
- Walak M., *Niepodległością naznaczeni. Z dziejów powstania i walk III Brygady Legionów Polskich 1915-1917*, Belchatów 2010.
- Walter Janke Z., *Komenda Okręgu Łódzkiego SZP-ZWZ-AK*, [w:] *Okręg Łódzki Armii Krajowej*, pod red. M. Budziarka, Łódź 1988.
- Warchulińska A., *Piotrków Filmowy*, Piotrków Trybunalski 2011.
- Wawrzyniak E., *Na rubieży Okręgu AK Łódź. Zarys dziejów Inspektoratu Rejonowego i Podokręgu AK Piotrków Trybunalski*, Warszawa 1988.
- Witkowski W., *Sądowictwo Najwyższe w Rzeczypospolitej szlacheckiej*, [w:] *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność. Księga jubileuszowa 90-lecia Sądu Najwyższego 1917-2007*, pod red. A. Korobowicza, Warszawa 2007.
- Województwo piotrkowskie. *Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny perspektywy rozwoju*, red. Z. Stankiewicz, Łódź – Piotrków Trybunalski 1979.
- Wolff A., *akta partykularne przedrozbiorowe Archiwum Głównego 1381-1835*, [w:] *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1, AGAD, Warszawa 1957.
- Wróbel A., *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim Oddział w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- Wróbel A., *Źródła do dziejów PZPR w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – ludzie – dokumentacja*, pod red. D. Magiera, Lublin – Radzyń Podlaski 2012.
- Wróbel A., *Źródła do dziejów ruchu oporu w zasobie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Oblicza Podziemia. Studia i szkice z dziejów ZWZ-AK*, pod red. T. Matuszaka, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2012.
- Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*, pod red. J. Sikorskiego, t. 1 – *Do roku 1648*, Warszawa 1965.
- Zarzycki W., *Trybunał Koronny dawnej Rzeczypospolitej*, Piotrków Trybunalski 1993.
- Żebrowska A., *Informator o zasobie archiwalnym*, Łódź 1979.

Okres staropolski

LIBER PRIVILE
GIORVM FVNDATIO
NVM ET DOTATIONVM
omniū, quæ reperta sunt in ar-
chiuio & in metrica antiqua Mo-
nasterij B. Mariæ Suleciouien̄ tam Ducū
& Principū quam Regū & Nobilium be-
nefactorum, descripta Anno Dñi 1618. a
Fr̄e Martino Boschman Giedanensi Pro-
fesso Polplinen̄ Priore vero hujus Mo-
nasterij, sub Administratione &
regimine Illustrissimi ac Re-
uerendiss̄ Dñi D. Otto-
nis Schenking. Ep̄i
Vendensis.

- Kopiarz Sulejowski – księga zawierająca najstarszą zachowaną do współczesności wzmiankę pisemną o Piotrkowie. Zbiór akt kościelnych, klasztornych i związków wyznaniowych, sygn. 2.

Sulejow: -

Masconis. Sortem etiam Vtrosomis. Et Sortem Damiani eisdem contuli. Villam
 quoque Standor, Cambire cum Sibor. Concessi. Chenna ad Siborio, de mea vo-
 luntate pro Strassouid cambierent, pro qua eis Domassolaxies et Strampis
 commutavi. Ut ante hac rata in reuē permaneant. Testes sunt Petrus Ar-
 chiepiscopus Gnesnen qui ad mea petitione dictis fratribus prenominataram
 Sortium, Decima contulit, & sigillo proprio presens Instrumentū manuit.
 Insuper et Tholca Epus Craconien qui presens Privilegiū manu propria
 nostro precepto, tam nro quā suo sigillo roborauit. Quicquid hanc cartam
 aliquando euolare presumpserit. Anathema sit. Amen. #

3. Decretum et Adjudicatio jurisdictionis in
 quosdam Subditos, Lesticonis Ducis:~

Notum sit omnibus tam futuris quā presentibus quod W. Abbas de Sa-
 licyo cum fratribus suis iudiciū habuit in presentia Ducis Lest. et eius Ba-
 ronū, cum rusticis ascripticijs, qui de Seruitute ascripticiā liberari satagebant.
 Dux ante cum suis Baronibus Abbatis iudiciā prenotantes; predictos rusticos Sa-
 tar, & Dobruj, et Sudrech, et Sulustrie, licet diuersis temporibus, locis, et iudicijs
 sub annis trienni spacio, cum oibus suis legitimis Successoribus, preter sexu sexenni
 Abbati et fratribus adiudicauerunt, in predicta seruitute eos perpetuo ten-
 Et ne amplius aliqua reuocatio euel mutatio iudicij fiat, testibus suis, qui ad iudiciā
 fuerunt, presente pagina confirmauimus, et sigillo Ducis predicti Lest. roboravi-
 mus. De Satun et Dobruj hi sunt testes: Iuanes Cancellarius. Gregorius Loe-
 positus Marus filius Iuanis. Albertus Sudamerarius. Strezco Dapifer. Diuis Tbe-
 saurarius. Dirzicany filius Gouonici. Thomas filius Bogurta. Post hoc iudiciū Dux
 Lest. foedus pacis inijt cum Duce Henrico in Danconie. De Suarocā. Hi sunt testes
 Strezco. Vincentius Saburex. Thomas. Mirabalanus. Hualis. Hualibog filius
 Stesam.

Sulevoro

Stephani. Dalbertus. Mattheus Capellanus. Simon. Bertoldus. Nicolaus. qui tunc³
scriptor erat in curia Ducis. L. De Sulustrie hi sunt testes. Strezech Dapifer.
Marcus Venator. Vincentius subjudex. Sechech, qui hoc iudicavit. in Petroue.
Petrus de Campin. Jacobus filius Lacheborij. Jacobus Canonicus. Gnesnen.
Syborius iudex de Gospiria. Stephanus de Nakel. Prebicus et Andreas.
et Sdiliclaus. et Nidalech. Hi iurati testimonio persistuerunt. Petrus Camera-
rius de Rominsouiz. Actum Anno Dni M. CC. xvij.

4. Recognitio Abbati super Decimas: ~

Nos frs Drogo de Andree Thomas de Lubens. Egidius de Wankof. Ste-
phanus de Coprouincia. Joannes de Scyys. Baldovinus de Chiries. Bartholomeus de
Lada. Nicolaus de Gemilicia dicti Abbatis significamus notum facimus vniuersis
presentibus et futuris, quod nos tenuimus vidimus et de verbo ad verbum per legimus
Privilegium Anst. Dns Falconis felici recordationis Scte Gnesnen Ecclie quondam Ar-
chiepiscopi; non abrasu; non ablitu; non deletu; nec in aliqua sui parte viciatu; in
hoc verba: In nomine Sancte et individue Trinitatis Amen. Quonia plerumq ma-
xime coestitatis antiquare noua, ac demu antiquate consuevit ad nihilu deducere.
propterea Solecia laudabilis adiuueme, ut acta mortaliu et donationes eorum
successores legitimos ne a memoria decidunt & per obliuione vetustatis de-
perant, scripto renouari debeant et suis posteris intimari. Quapropter nouerunt
vniuersi presentes & futuri, quod nos fuco misericordie Diuina Gnesnen Anst.
epus, considerates quanta libertate et deuotione Monium beate Virginis Marie
Sanctis Thoma de Sulevoro in ipsius fundationis exordio, a Vniuersi pro recorda-
tionis Dno Petro quondam Gnesnen Archiepiscopi decimis sit dotatu. Eius pro vestigijs
pro deuotionis affectu cupientes muerare, viso privilegio donationis sue per suc-
cessorem iam longi temporis antiquato; quicquid in eode moderno tempore repin

- Przywilej króla Zygmunta Augusta dla miasta Piotrkowa potwierdzający wcześniej nadane przywileje, Lublin 20.04.1569 r. Nadania i przywileje królewskie miasta Piotrkowa, sygn. 1.
- Privilege of King Zygmunt August for the city of Piotrków confirming previously granted privileges, Lublin 20.04.1569. Grants and royal privileges of the city of Piotrków, sig. 1.

Herb miasta Piotrkowa Trybunalskiego.

Wyobraża: warowne mury miejskie o trzech basztach, nad środkową unosi się orzeł biały.

Otwarta brama z literą P w środku, oznacza wolność handlu miasta, rządzącego się już w XIV wieku prawem magdeburskiem

Rysunek został wykonany według odcisku pieczęci z XVIII stulecia, przechowanego w aktach magistratu piotrkowskiego.

■ Rysunek herbu Piotrkowa, 1915 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 33.

■ Drawing of Piotrków coat of arms, 1915. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 33.

*ze zbiorów
M. Rawity-Witanowskiego*

HERB

M. PIOTRKOWA

*Nrysował ze starej pieczęci
w Marcu 1915z.*

Edmund Brembek

■ Rysunek herbu Piotrkowa, 1915 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 33.

■ Drawing of Piotrków coat of arms, 1915. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 33.

Wre 31
53.

IOANNES CASIMIRVS
DEI GRATIA REX POLONIE
MAGNVS DVX LITHVANIAE RV-
SIAE PRVSIAE MASOVIAE SAMOGITIAE
LIVONIAE SMOLENSIAE CZERNIECHO
VIAEQVE NEC NON SVECORVM GOTTORVM
VANDALORVMQVE HEREDITARIVS REX

Significamus presentibus literis Nostriis quorum interest uniuersis
et singulis Reproductas coram Nobis esse literas pergamenneas
Serenissimi olim Casimiri Antecessoris Nostri Latino Idiomate
Stylo ueteri scriptas sanas saluas et illasas omniq[ue] suspitione
notā carentes continentes in se Articulorum Mercatorum Ciuitatis
Nostrae Pertrouencis approbationem quarumquidem literarum
in Polonicum Idioma de verbo ad uerbum prout lectae sunt et cor-
rectae nunc recentissimo transpositarum tenor sequitur estq[ue] talis
W IAKIE PANSKIE AML EN Zako-
mite puczolowanie do tego Krolewskie y Kiazere pobudza Starania
zeby Stazoni kazdemu y poslednieyszey Cechcyoy Poddanych smych
porządki y rozdzielność czynili przystojną a tych naybardziej kro-
czyby albo donieciem albo pracą tak smych synasie sobie zabiegac smoy
zeby osobliwz takie cwiadczali y opatrowali, tak smych pod

■ Statut Cechu Kupców w Piotrkowie, 1487-1659. Cech Kupców w Piotrkowie, sygn. 1.

■ Statute of the Merchants Guild in Piotrków, 1487-1659. The Merchants Guild in Piotrków, sig. 1.

- Przywilej Cechu Kupców w Piotrkowie potwierdzony przez króla Jana Kazimierza, Warszawa 7.05.1659 r. Nadania i przywileje królewskie miasta Piotrkowa, sygn. 5.
- Merchants Guild privilege in Piotrków confirmed by King Jan Kazimierz, Warsaw 05.07.1659. Grants and royal privileges of the city of Piotrków, sig. 5.

Konstytucye Seymu Piotrkowskiego zaczęty / roku 1562.
A dokończony Anno 1563.

Sigmunt August z łaski
Bożey Krol Polski / Wielkie Książę Litewskie / Ruski / W Ruski / Wódzowiecki /
Zmudzki / etc. Pan y Dziedzic.

Znamyiem wszem wobec / y każdemu osobná ktorymkolwie należy / y ná potym należec będzie. Gdyż od Krolá iego miłości Oycá nászego / sławney á swietey pámieci Krolá Sigmunta. Póstawie diem wszech KOrony násey / wielkroć y często ná SŁymiech wálnych Koronnych z pilnością praszáli / áby Exequucya / to iest wypelnienie Praw á swobod Koronnych stác sie moglá : ktoremí Rzeczpospolita Narodu POLskiego przez przodki násze / y ich zásádzánia utrwierdzóná / y szczęśliwie rządzoná do tych czasow byla. Ale ze sławney pámieci Oycowi nászemu Krolowi iego M. częścią wielkimi trudnościami / y rozmaitymi przypadkami zabáwione / Exequucya o ktora ták często praszán byl / przez sposob zlych czasow y obyczáiw nákáżonych / ták zámiedbána dlugo / snádnicy bylo y wiecey należało od czasu do czasu to odkládac / niżeli skutkiem swym powinnym / prze ták zábiegłość obyczáiw / y nákáżenia czasow / ták skoro temu dosyc wczynic : áby PRAW y Ustaw stárych zámiedbánie / á zástárzáte opuszczenie / ták przedko z Rzeczpospolitey wyplesc á wykorzenic sie moglo / ku ktorému dosyc wczynieniu : gdyż z łaski BOŻEY z spólnego wszech stánow zwolenia ná Stolicę Oycowstá Korony tey posádzenismy sa. Gdyżesmy sie też Listem nászym náto obowiazali. Czego / po zezáściu

- Konstytucje sejmu piotrkowskiego 1562/1563. *Konstytucje Statuta i Przywileje na Sejmach Walnych Koronnych od 1550 do 1581 roku, Kraków 1583 r.* Biblioteka Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. 3398.
- Constitutions of the Piotrków Sejm 1562/1563. *Constitutions Statutes and Privileges at the Generals Crown Sejms from 1550 to 1581, Cracow 1583.* Library of State Archive in Piotrków, sig. 3398.

ORDINATIO

JUDICIORUM ORDINARIORUM GENERALIUM
TRIBUNALIS REGNI PETRICOVIENSIS

MAJORIS PROVINCIÆ,

FELICITER REGNANTE

SERENISSIMO

STANISLAO AUGUSTO

POLONIARUM REGE,

MAGNO DUCE LITHVANIÆ, RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASO-
VIAE, SAMOGITIAE, KIJOVIAE, VOLHYNIAE, PODOLIAE,
PODLACHIAE, LIVONIAE, SMOLENSCIAE, SEVERIAE,
CZERNIECHOWIAEQUE.

SUB

ILLUSTRISSIMO REVERENDISSIMO
JOSEPHO GLAUBICZ ROKOSSOWSKI
Canonico Metropolitano Snesnensi & Pofnan: atq; Officiali,

PRESIDENTE,

ILLUSTRI MANIFESTO

JOANNE NAŁE CZ MAŁACHOWSKI
*Capitano Opocnensi, Cavalaria Nationalis Rothmagistro,
Ordinis Sancti Stanislai Equite, Tribunalis Regni*

MARESCHALCO.

VIRTUTE LEGUM & CONSTITUTIONUM ANNORUM

1768. 1775. & 1776.

CONDITA,

Die 4. Septembris, Petricovia. Anno 1786.

PROMULGATA.

- Ordynacja Trybunału Koronnego w Piotrkowie, 1786 r. Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego, sygn. 23.
- Ordination of the Crown Tribunal in Piotrków, 1786. Records of the Crown Tribunal in Piotrków, sig. 23.

S E R I E S

Inclytæ Palestræ Tribunalis Regni Petricoviensis.

PALÆSTRA PRIMÆ CLASSIS SCILICET MECÆNATES.

M. Martinus Goiszewski Vexillifer Mizezonoviensis.	M. Stanislaus Kościecki.
J. M. Joannes Zambrzycki Dapifer Terræ Nurensis. & Terræ Cer- nensis Civiliter bell. Commissar:	M. Rochus Dunin.
M. Alexius Jasiński.	M. Joannes Rościszewski.
M. Nicolaus Buczyński Regens Castræ: Petricoviens:	M. Philippus Kołdowski.
M. Ignatius Ziemięcki.	M. Modeltus Kurczewski.
M. Ludovicus Roguski.	M. Joannes Rembieliński.
M. Ignatius Brzeski Subdapifer Crusvic:	M. Ignatius Roszkowski.
M. Leo Tymiański.	M. Ignatius Stamirowski.
M. Adalbertus Ciechomski Tribunus Gambinensis.	M. Thaddæus Skarzyński.
M. Franciscus Ziemięcki.	M. Joannes Sławianowski.
M. Andræas Kurowki.	M. Stanislaus Jerzmanowski.
M. Ignatius Świętochowski.	M. Antonius Wilczycki.
J. M. Josephus Maiewski Camerarius Tris & Commissarius Civiliter Bell: Terræ Ciechan:	M. Paulus Gosiński.
M. Paulus Chmielewski.	M. Franciscus Krasnodebski.
M. Josephus Taczanowski.	M. Casimirus Madaliński.
M. Gotardus Myszkowski.	M. Stanislaus Jabłonowski.
M. Dionysius Czapliski.	M. Thomas Nadratowski.
M. Ludovicus Zakrzewski Venator Radziejoviensis.	M. Gaspar Przedziecki.
M. Jacobus Straszewski.	M. Franciscus Wilczewski.
M. Antonius Raczynski.	M. Josephus Stawowski.
M. Stanislaus Sękowski Tribunus Plo- censis.	M. Stanislaus Badowski.
M. Antonius Milewski.	M. Carolus May.
M. Petrus Pawłowski.	M. M. Josephus & Petrus Zabloczy.
M. Adalbertus Przedziecki Succa- merarius S. R. M.	M. Michaël Pągowski.
M. Theodorus Gumkowski.	M. Thaddæus Radoński.
M. Thomas Poklękowski.	J. M. Michaël Bratkowski Palatinatus Sandomir: Civiliter-Bellicus Com- missarius.
M. Antonius Gorzeński.	M. Martinus Brochocki.
M. Andræas Milkowski.	M. Vincentius Czartkowski.
M. Josephus Badowski.	M. Josephus Barczewski.
J. M. Joannes Nepomucenus Milewski Commissarius Civiliter-Bell: Pa- latinatus Brestæ: Cujavix	M. Franciscus Słonczyński.
M. Franciscus Koszakowski.	M. Gregorius Trzciniński.
M. Paulus Wieszczycki.	M. Jacobus Gumkowski.
	M. Andræas Mietelski.
	M. Romualdus Niniewski.
	M. Josephus Milewski.
	M. Adalbertus Walewski.
	M. Joannes Bąkowski.
	M. Andræas Dzierzbicki.
	M. Thomas Milkowski.
	J. M. Carolus Lesiewski Commissionis Palatinatus Lanciencis Civiliter- Bellicæ Commissarius.
	M. Josephus Zdzienicki.

D

M. Igna-

- Instrukcja dotycząca Trybunału Koronnego w Piotrkowie, wykaz palestry, 1790 r. Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego, sygn. 24.
- Instructions concerning the Crown Tribunal in Piotrków, list of palestras, 1790. Records of the Crown Tribunal in Piotrków, sig. 24.

M O W A
W. JMCI PANA
J O Z E F A

K O L U M N Y

W A L E W S K I E G O

CHORĄZYCA PIOTRKOWSKIEGO

Jmieniem Prześwietney Pálestry Piotrkowskiej

*Przy pożegnaniu Trybunału Koronnego
w Piotrkowie Roku Páńskiego*

1767.

M I A N A.

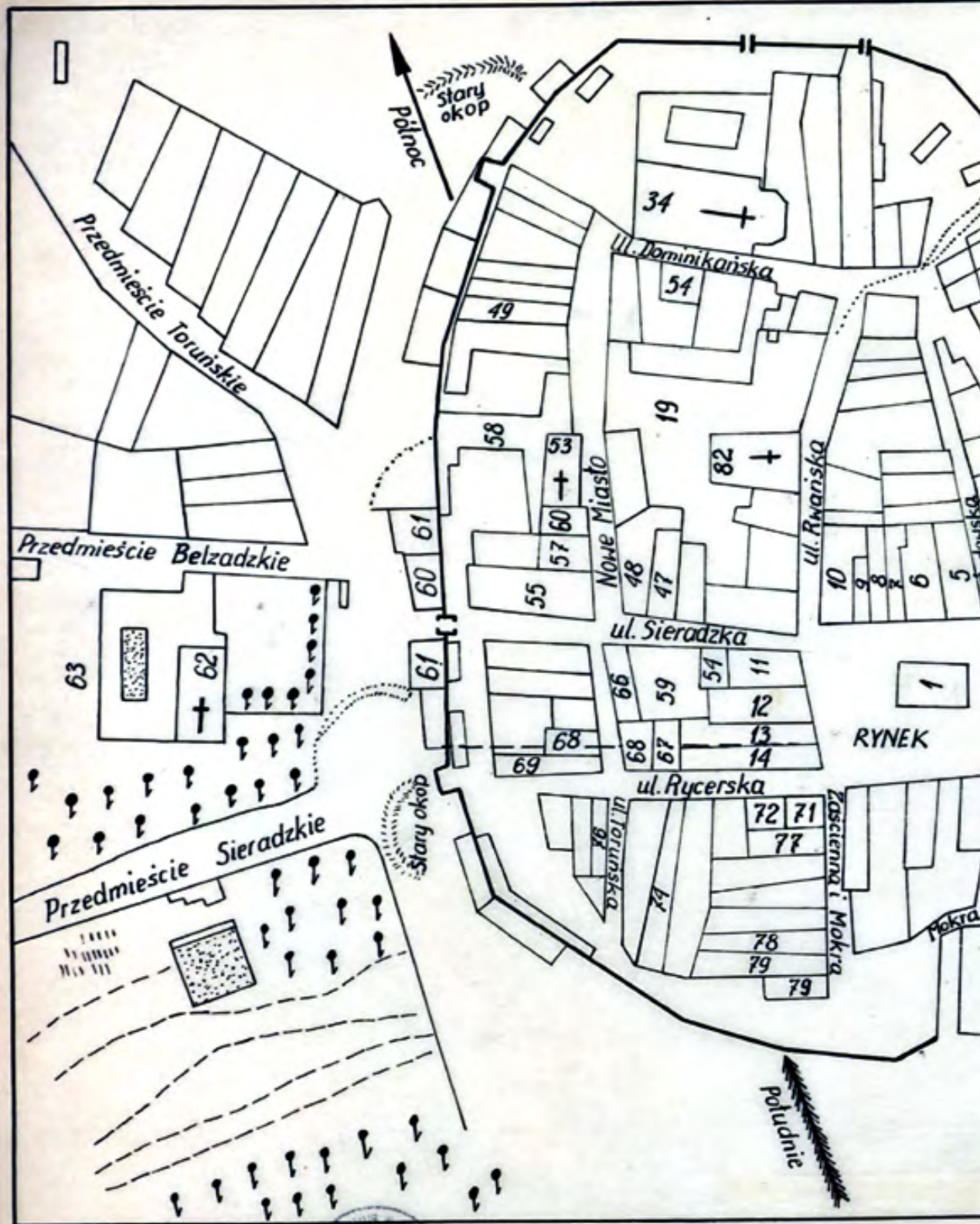

Rzecz wprowadzić z istoty swoicy znakomitą, lecz w
wynurzeniu nieuchronnych myśli, y sercá wyrażen
przykrą, y niemłą, uszczęśliwiaiąca mię powodem
do mowienia, lecz zaśmuciąca rzeczą podaną do
wyrażenia, włożyła ná mnie łaskawa Prześwietney Pa-
lestry iednomysłność, gdy żalosnego pożegnania, y smutnych w o-
státnicy ná tym mieyscu dla Was usłudze oświadczeń swoich do-
maczem mię w dniu dzisieyszym mić chciała JJ. WW. Trybuna-
łu Koronnego Sędziowie. Gdyby álbowiem w ten czas Mowcy
urząd sprawować mi się dostało było, gdy z Was iednych Prze-
świetnych Kápituł Zgromádenia, innych swobodna zobopolnych
Bráterskich głosow Wolność, y powołność do Tey wybierała do-
stoyności; uyrzány w Was wybranych Mężach naycelniejszy Ká-
pituł, Woiewodztw, Ziem, y Powiatow wybor, wyborną a oraz
mię byłby mi sporządzał mowy osnowę. Gdyby w ten czas witac
mi się Was dostało było, kiedy przy licznych owych zebranych Zie-
mian, łbok otaczającego Rycerstwá, okrzyki czyniącego Pospol-
stwá orszakách, tę Sądową Stolicę pierwszy raz Sędziowskiey powa-
gi Wátfzey osiadała, y nápełniała ogromność; wesole ludu okrzyki

na-

■ Mowa W.J. Pana Józefa Walewskiego z 1767 r. Akta Trybunału Koronnego Piotrkowskiego, sygn. 22.
■ Speech W.J. Mr. Józef Walewski from 1767. Records of the Crown Tribunal in Piotrków, sig. 22.

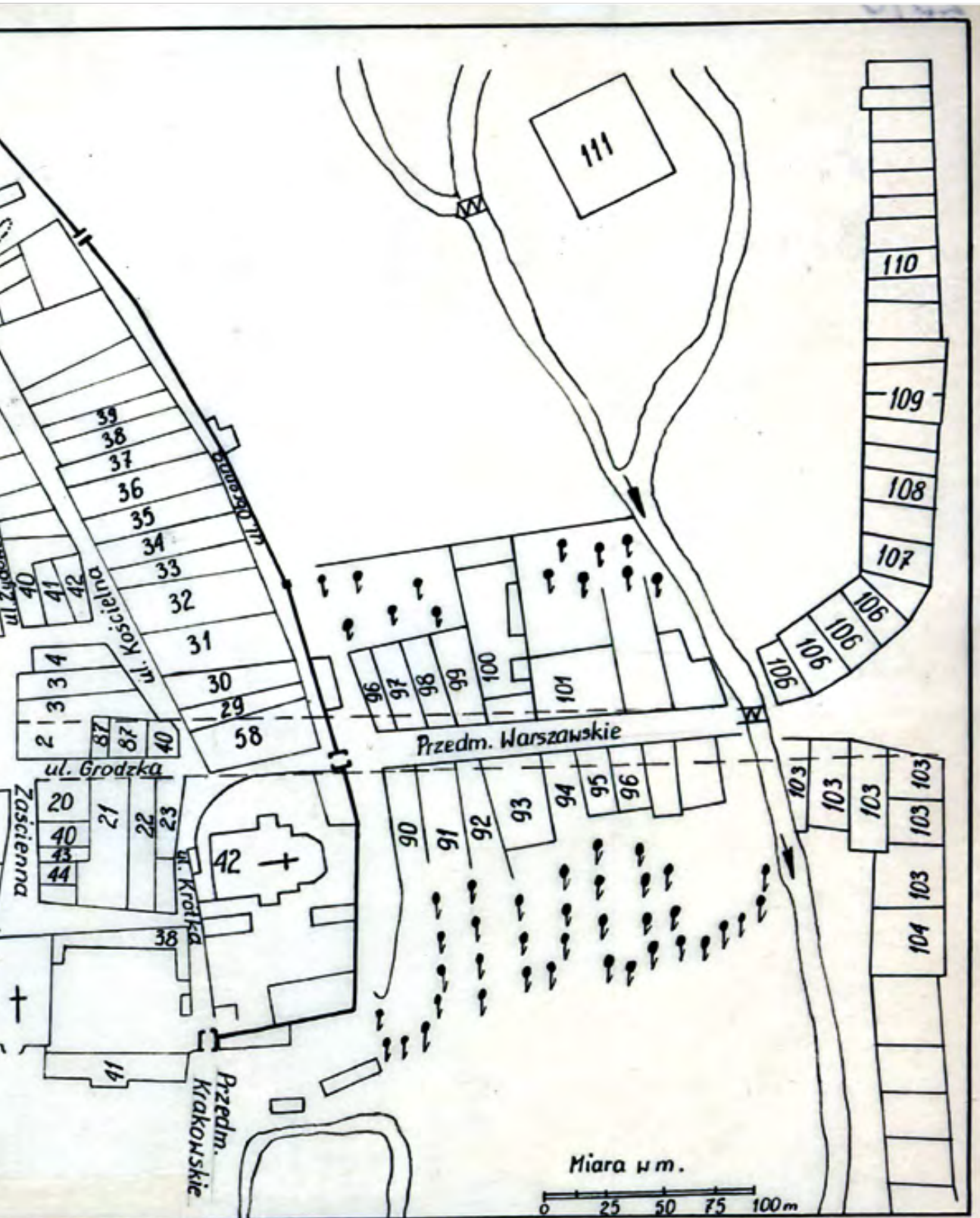

Plan Piotrkowa z r.
D. Mer

Linia przerywana oznacza projektowane

■ Kopia planu Dominika Merliniego, 1786 r. Zbiór planów i map, sygn. 2310.

■ Copy of Dominique Merlin's plan, 1786. Collection of plans and maps, sig. 2310.

1786 sporządzony przez
 liniowego
 e przebicie ulicy

- Wieża kościoła pw. św. Jakuba w Piotrkowie – dawne miejsce przechowywania archiwaliów piotrkowskich. Zbiór fotografii, sygn. Bud.Arch.1/5.
- St. Jacob Church tower in Piotrków – former place of archives storage. Collection of photographs, sig. Bud. Arch.1/5.

Piotrków trybunalski, w czasie oblężenia go przez Szwedów w r.

- Piotrków podczas oblężenia szwedzkiego w 1657 r. wg ryciny z dzieła Puffendorfa. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 49-1.
- Piotrków during the Swedish siege in 1657, according to Puffendorf's engravings. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 49-1.

1657. Podług ryciny z dzieła Puffendorfa.

- Szkic piotrkowskiego ratusza (rys. T. Korzon, 1868 r.). Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 48.
- Sketch of Piotrków town hall (draw. T. Korzon, 1868). The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 48.

- Fundamenty piotrkowskiego ratusza na Rynku Eryburskim. Zbiór fotografii, sygn. Bud. P./Ob.uz. 19.
- Foundations of the Piotrków town hall on the Market Square. Collection of photographs, sig. Bud. P./Ob.uz. 19.

Okres zaborów

Karte

von dem durch den Kaufmann Herrn
Sezepanckij, von der Pfarrkirche zu
Peterskau in Erbzins übernomme-
nen Platz vor dem kaiser-
licher Thor, vermessen von
Müller 1799

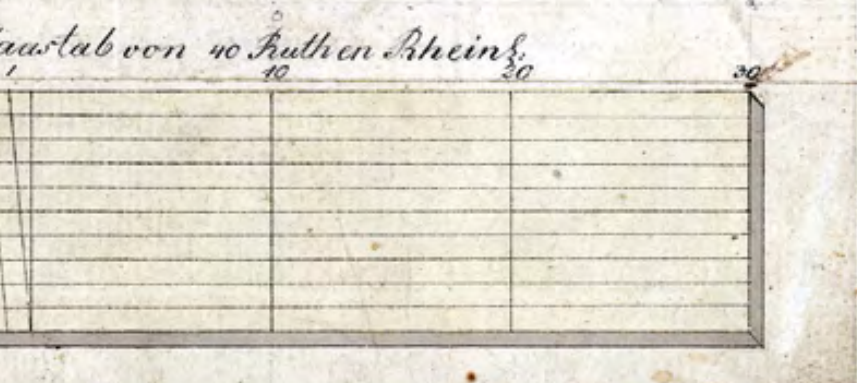
Vermessungs-Register M. 112

Der Hauptplatz A B C D
inlusive des alten Hauses
1 neuen Hauses 2 55

Die Laake oder Teich, zugleich
Rettungsmittel bei entzehen
der Feuersgefahr für die
königl. Muehl Peterskau
Lit D E F G C. 179

Summa 1 54

Ważne uwagi
Karte
C. D. E. F. G. H. i. jako nieprawie
1200
1824

Des. hip. 28.

- Plan części miasta Piotrkowa, 1799 r. Zbiór planów i map, sygn. 2188.
- Part of the city of Piotrków plan 1799. Collection of plans and maps, sig. 2188.

Original

99

O P I S A N I E

Historyczne oraz Topograficzno-statystyczne

Miasta *Obwodowego Piotrkowa*

w Województwie *Kaliskim* Obwodzie *Piotrkowskim*

położonego.

Widziałem i sprawdziłem

Dozorca Miast.

Dnia *16. Lipca 1820.*
Czerwinski

Sporządzone przez

Burmistrza tego Miasta

w Roku *1820. dnia 12. Miesia.*
[Signature]
[Signature]

■ Opisane Historyczne oraz Topograficzno-statystyczne Miasta Obwodowego Piotrkowa w Województwie Kaliskim Obwodzie Piotrkowskim położonego, 1820 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1.

Nazwisko Miasta lub Gminy *Piotrków*

Gubernija *Poznańska* Powiat *Piotrkowski* Okręg *Piotrkowski*

TABLICA LUDNOŚCI UWAZANEJ PODŁUG WYZNAŃ				WYKAZ PRODUKCJI I ZAPASÓW. 995			
WYMIENIENIE WYZNAŃ RELIGIJNYCH	Plec męskiej	Plec żeńskiej	Razem	WYMIENIENIE RODZAJU PRODUKCJI	W roku 1853 wyprodukowano	Potrzeba rocznie na konsumpcyjną sprzedaż	Zaspokajają się obecnie zapasami
Rzymsko-Katolików	2338	2565	5203	Żyta czwartki	440	1000	"
Prawosławnych	29	27	56	Owsa "	340	1000	"
Greko-Unitów	"	"	"	Pszenicy "	320	1000	"
Ewangelików Augsburskich	159	210	372	Jęczmienia "	200	8000	"
" Reformowanych	"	"	"	Grochu "	60	300	"
Menonistów	"	"	"	Kartofli "	900	20000	"
Braei Morawczyków	6	7	13	Drzewa sosnowego . sztuk	"	"	"
Jednowierców	"	"	"	" dębowego "	"	"	"
Starowierców	"	"	"	Żelaza pudów	"	1000	"
Razem Chrześcijań	2532	2912	5884	Cegły sztuk	80000	"	"
Starozakonnych	2050	2094	4144	Skór wyprawnych "	9905	"	"
Mahometan	"	"	"	Sakna arszynów	"	15000	"
Cyganów	"	"	"	Plótna "	1720	20000	"
Razem Niechrześcijań	2050	2094	4144	Siana pudów	2000	6000	"
Ludność ogólna	4582	5206	9788	WYKAZ ZWIERZĄT DOMOWEGO CHOWU.			

TABLICA LUDNOŚCI PODŁUG PROFESYJ.				KONIE I BYDŁO				OWCE I INNE ZWIERZĘTA			
WYMIENIENIE PROFESYJ	Mojstrów	Czeładzi	Uczniów	KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Cieśle	6	6	"	Nierolnicze		Barany		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Kowale	6	3	5	Konie		Merynosy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Kamieniarze	"	"	"	Waghy 4		Skopy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Stolarze	20	10	13	Klacz 12		Barany		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Bednarze	12	"	3	Zrebięta 6		Merynosy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Kobidzię	5	"	"	Behajo 3		Metysy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Slusarze	4	4	8	Woly 2		Barany		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Tokarze	4	2	3	Bydło		Skopy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Krawcy	49	17	102	Woly 492		Barany 3		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Szwacy	52	70	119	Krowy 150		Merynosy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Młynarze	3	1	2	Cielęta 20		Metysy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	
Feletzcy i Cyruliki	5	1	15	Sprzężaj rolniczy		Metysy		KONIE I BYDŁO		OWCE I INNE ZWIERZĘTA	

ROZLEGŁOŚĆ.			
	Liczba gospodarzy	Całkowita ilość	
Gospodarze czynszowi	40	258	Gruntów ornych
" czynszowo-pańszczyzniani	"	"	Lasów
" pańszczyzniani	"	"	Łąk i pastwisk
Ogólna liczba właścicieli, licząc ich samych i ich familijo		258	Ogrodów
Ogólna liczba właścicieli bezgruntowych, licząc ich samych i ich familijo		"	Wszelkich innych gruntów
			Całkowita rozległość

■ Statystyka miasta Piotrkowa, 1854 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 112.

**SZCZEGÓŁOWY WYKAZ WSZELKICH NOMENKLATUR, NOSZĄCYCH ODDZIELNĄ NAZWĘ,
A SKŁADAJĄCYCH GMINĘ MIEJSKĄ LUB WIEJSKĄ.**

NAZWISKA MIAST, WSI, OSAD i t. d.	Czy miasto, wieś z fol- warkiem, wieś bez fol- warku, sam folwark, po- jedynca osada i t. d.	Jaka własność: realna właściciel, wieś, majątek instytucyjny, duchowny, prywatny, i t. d.	Nazwisko Parafii, obrządku Rzymsko-Kato- lickiego	Jaka rzeka przepływa przez no- menklaturę lub tuż obok jej gruntów oblewając je	Jaka jest naj- bliższa Stacja Pocztowa	Odległość		Ludność ogólna		Liczba domów mieszka- nych	
						Od tej Stacji Pocztowej	Od miasta Po- wiatowego	Chrześcijań	Niechrześcijań	Murawianych	Drzewianych
1000 <i>M. Piotrków</i>											
<i>Stawionia</i>											
<i>Maryszewna</i>											
<i>Podmyślany</i>											

M. Piotrków dnia *14* Mca *Stycznia* 1854 roku.

Podpis Wójta Gminy
-lub Burmistrza
(Imię i Nazwisko)

Podpis Naczelnika Powiatu, poświadczającego
rzetelność Wykazu

■ Statistic of the city of Piotrków, 1854. Records of the city of Piotrków, sig. 112.

	Katartrum dawny wydmonego	Starym Nabywcy	Wyniegos = niemi Poz mow,
	A. Miasto Piotrkow		
30.	Makowski	Wdowa Makowska	Transport - Kamienica -
31.	Sukcesorowie Watt- Janow	ci Jani	Kamienica -
32.	Walcy Berner	Wdowa Bernerska	Kamienica -
33.	Kawimier Wojciechowski	Kawim: Wojciechowski	Kamienica - Stajnia y Wozownia Drewniana -
40.	Ur: Michalcki	Ur: Michalcki	Kamienica - Stajnia Drewniana
43.	Sukces: WattJanow	Sukces: WattJanow	Kamienica -
44.	Wdowa Barbara Gorecka.	Wdowa Barbara Gorecka	Kamienica -
			Latur - - -

■ Kataster miasta Piotrkowa, 1809-1819. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 43.

		Uwagi	
Przed 1809 Talary	Przed 1809 Talary	W 1809 Talary	
21575.	1100.	22675.	
650.	---	650.	
425.	---	425.	
375.	---	375.	Podwinięciu od 150. Tal. na 375. Tal. pochodzą z nowego Pałacu i Repara- tacji po pogorzeniu podług Taryfy payszaronney sub C.
425.	---	475.	
---	50.	---	
250.	---	450.	
---	200.	---	
200.	---	200.	
425.	---	425.	
24325.	1350.	25675.	

■ The record of land and buildings of the city of Piotrków, 1809-1819. Records of the city of Piotrków, sig. 43.

1700
 1701
 1702
 1703
 1704
 1705
 1706
 1707
 1708
 1709
 1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

93

Wzrost Klaptorne Budzki

97. Klaster 22. Pomnikowa ten sam

91. Szpital Klaptorne

ten sam

do

Transport

Klaster mawowany

Kamienica maia

Kalna

Stoda Inowicna

Stajnia

Inga Stajnia

Dom Gowy Inowic

ny

Pracowni Inowicny

S. Szpitalne Budzki:

147. Szpital

Miasto

Kamienica

Pracowni Miejskie Budzki:

Kamienica

Kataja na rynku

mawowany

Budzki dla sz

kawek Inowicny

Stopi Inowicna dla

Ogniwit Drabii

Summa Kamienic Budzkiow

Recapitulatio.

I Budzki prywatne

II Budzki publiczne

A.

B.

C.

D.

E.

Narodowe y fiskalne

Duchowne

Klaptorne

Szpitalne

Miejskie Kamienice

Summa Summarum i Miasta

Democracy

*Pres-
midnight*
*by the
Simon*
Salary *Salary* *Salary*

2875.	150.	4025.
2025.	—	} 2775.
150.	—	
—	125.	
—	100.	
—	50.	
—	225.	
—	100.	

6050.	750.	6800.
350.	—	350.

1000.	—	} 1250.
—	50.	
—	200.	

1000.	250.	1250.
35075.	47350.	82425.
3650.	4200.	7850.
2075.	50.	2125.
6050.	750.	6800.
350.	—	350.
1000.	250.	1250.
48200	52600.	100800.

Numer Domów.	IMIE i NAZWISKO WŁAŚCICIELA	LICZBA szcze- gólna zabudowań	WYSZCZEGÓL- NIENIE Zabudowań	GATUNEK Budowl	Zabudowania			WARTOŚĆ		
					Długość	Szero- kość	Wysokość	Klasy I.		
								Należą- cych do Opłaty Składki Zwyczaj- ney.	Należą- cych do Opłaty Składki Podwój- ney.	
Na Łokcie Warszawskie					Złote.					
	Transport.							20750		
20	Jakob Mępiński	1	Dom Murowany kalny / kryty	Murowany kalny / kryty	33	25	12			
21	Woj. Olecki	1	Dom Murowany kalny	Murowany kalny	42	30	12			
22	L. Jan. Drogosz	2	Stojnia	Drewniana na gołku	15	15	5			
		3	Kuchnia	Drewniana na gołku	12	10	4			
		4	Dom Murowany	Murowany kalny	20	6	4			
		5	Stojnia	Drewniana na gołku	21	7	4			
		1	Dom Murowany	Murowany kalny, a. d. gołku Półkach kryty	24	13	11			
		+	2	Dom Murowany kalny, a. dachony i. Kryty kryty	Murowany kalny, a. dachony i. Kryty kryty	32	20	15	4200	
		+	2	Stojnia	Drewniana na gołku	25	10	5	875	
		+	1	Dom Murowany kalny, a. dachony na tarasie dworku	Murowany kalny, a. dachony na tarasie dworku	25	10	5	675	
		+	3	Stojnia	Drewniana na gołku	25	8	3		
	Kosciot. Szary	1	Kosciot	Murowany dachony kryty	75	25	31	16,100		
		+	2	Stojnia	Murowany na gołku i kryty	35	20	33		
	Latki.							42,600		

■ Kataster miasta Piotrkowa, 1819-1839. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 44.

13

G R E S P I E C Z O N A Z A B U D O W A N I A				Summa Ogólna. każdey Posiadłości	U W A G I
K l a s s y I I.					
Oddział I.	Oddział II.				
Należących do Opłaty Składek.					
Zwyczajny.	Podwójny.	Zwyczajny.	Podwójny.		
Z ł o t e .					
818.50	1.350	175.		107125.	
29.50				1.950	
11.250					
	1125.			5675.	
	350.				
	550.				
1900	100.				
	145.				
	200.			4250.	
9.500				25.600	
998.50	1975.	175.		197600	

■ The record of land and buildings of the city of Piotrków, 1819-1839. Records of the city of Piotrków, sig. 44.

РА ПОРТЪ

О состоянии Города *Пiotrkowa*
 Въ Варшавской Губерніи
Пiotrkowsкого Уѣзда

		Чис. числ.
Домовъ	Деревянныхъ.....	359
	Каменныхъ.....	108
Итого		467
Народонаселеніе		
Головниковъ и служителей.....		65
Владѣльцевъ и движимостей	Христіанъ.....	311
	Ересей.....	96
Курцевъ	Христіанъ.....	6
	Ересей.....	38
Ришкитцевъ и Релігиозныхъ	Христіанъ.....	235
	Ересей.....	184
Разнаго рода людей постоянно проживающихъ.....		464
Прибывшихъ	Музыковъ.....	210
	Иностранцевъ.....	32
Всего		869.

373

Монастырей

	Числ
Грегорианскихъ	•
Унитскихъ	•
Римско-католическихъ	3
Итого	3

Церквей

Грегорианскихъ	1
Унитскихъ	•
Римско-католическихъ	6
Евангелическихъ	1
Всего	8

Мечетей	•
Еврейскихъ Синагоговъ	1

Духовенство

Грегорианскаго	1
Унитскаго	•
Римско-католическаго	38
Евангелическаго	1
Итого	40

Ner: Dzien: Główny: 2547. w Marcu 19. / pod. 8 kwietnia 19.
Wydział: Administracji. Działo się w Kaliszu 57
dnia 26. Mca: Marcu 1819 R.

KOMMISSYA 554
WOIEWÓDZTWA KALISKIEGO.

Nadestana przez Prezydenta Komisji Prządowej
Spraw Nieruchomych i Polnicy, w Dacie 22 Lipca
r. b. Komisarzy, dla Pa. Karola Ras-
sumowskiego, na Urząd Burmistrza Miasta
Piotrkowa, proszta Panu Donary Miast
z poleceniem, ażeby mu ją wreszcie.

Prezes Komisji

Secretar Generalny
Kucyulski

Narolinista

Do
Pa. Chemicznego Donary
Miast

w Piotrkowie

- Pismo Komisji Województwa Kaliskiego informujące o nominacji Karola Rassumowskiego na burmistrza Piotrkowa, 1819 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 3.
- A letter from the Kalisz Province Commission informing about Karol Rassumowski's nomination for mayor of Piotrków, 1819. Records of the city of Piotrków, sig. 3.

Докладъ о состоянии Губернскаго Города Пятковскаго 30 Октября дня 1850. года

Городъ лежитъ при рѣкѣ. речкагой.

Расстояние:

отъ Варшавы.	отъ Губернскаго Города.	отъ другихъ Губернскихъ Городовъ.		
		Подоля	Молодечна	Туровка
154	154	98	182	126

Воротъ:

Составъ Города.

Дворянъ				Духовенства				Крестьянъ Французск.		Другихъ Матросъ				Учреденн. обществъ
Полковничьи		Аристократ.		Католическое		Греческо-Католическое		Католические	Аристократ.	Христианск.		Иные		
М.	Ж.	М.	Ж.	М.	Ж.	М.	Ж.							
18	32	250	129	1	21	21	1	4063	..	262	152	2010	1956	5925
Служащ. чиновниковъ		Служащ. чиновниковъ		Каноническое		Гражданскихъ Мунд. и Рогов.		Патристическое		Католическое		Религ.		Всего
8.		5		2		5		398		32		450.		
Церковн.		Монашеск.		Церковн.		Служащ. чиновниковъ		Данное и другие земли				Публичн. зданий		
								Католическ.		Греческо-Католическ.			147	
2		3		1		6		1		2		371		

■ Report o stanie miasta Piotrkowa, 1850 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 140.
 ■ Report on the status of the city of Piotrków, 1850. Records of the city of Piotrków, sig. 140.

455

В.М.М

Погр. строгих и на	Незастроенной Самсеней	Всего на	Смра. юной Торогу принадлежащей		
			Казанной	Аговы	Анса
177300-	12000	197300-	2750-	512	

Ар. арте	Торгов.	Писрук.	Заводе	Анбокс.	Трактарных завесений	Костельных, дворох и за- пасных домов	Помойных домов
4	104	-	-	61	5-	9	27-

Состояние Городского Казначейства.

Приход.		Расход.	
Доходы, составляющие Соб- ственность Городской Кассы.	6126 72 2	На содержание Город- ского Управления	2944 37 64
	Сумма перевыпущенных	6126 72 2	На другие постоянные издержки
Резервного Капитала В распоряжение на из- вычайные потребности и на устройство города			2220 71 6
			6126 74 2

Учебныя и благотворительныя заведения.

Учебныя.		Благотворительныя.	
	Уча- щих	Уча- щих	Приго- вляющ.
Гимназия	25	449	
Городское Училище	3.	164	
Женское Мансиона	4	98	
Итого.			2
			Итого.

Тюрьмы и места для ареста.

Циотъ Покжарнаго.

<i>Тюрьмы.</i>		<i>Арестовъ.</i>		<i>Содержащихся.</i>				<i>Куструментовъ.</i>	<i>Людей.</i>
				<i>Въ Тюрьмахъ.</i>		<i>Подъ Арестомъ.</i>			
<i>Уголовныхъ.</i>	<i>Судовыхъ.</i>	<i>При окружномъ Суде.</i>	<i>Полицийскаго.</i>	<i>Уголовныхъ.</i>	<i>Судовыхъ.</i>	<i>При окружномъ Суде.</i>	<i>Полицийскаго.</i>		
	1.	1.	1.		168	3.	2	650	1300.

Подати и Сооры.

	<i>Служитъ Поступитъ</i>		<i>Поступило.</i>		<i>Собирается къ поступлению</i>	
	<i>Куренныхъ.</i>	<i>Склада 1850 года.</i>	<i>Куренныхъ.</i>	<i>Склада 1850 года.</i>	<i>Куренныхъ.</i>	<i>Склада 1850 года.</i>
<i>Податей казенныхъ.</i>		4753 р.		2137 р.		1315 р.
<i>Платежей и пьющихъ</i>		4745		4091		544
<i>постоянное назначеніе</i>		2382 р.		7323 р.		4058
<i>Платежей и Сооровъ</i>		4. 18.		25		4793
<i>городскихъ.</i>		2244 р.		1820 р.		424 р.
		4. 76		4. 12.		644

Составъ Городскаго Управленія.

<i>Президентъ.</i>	<i>Ветленинъ.</i>	<i>Бургомистръ.</i>	<i>Мѣръ названыхъ Лубиниковъ.</i>	<i>Канцелярскихъ Куренныхъ Магистратъ.</i>	<i>Кашницкихъ Куренныхъ.</i>
		1.	2.	8.	11.

Дѣлопроизводство Магистрата.

<i>Исполненныхъ дѣлъ съ 1го Февраля 1850 года.</i>	<i>Съ 1го Февраля 1850 го. поступило.</i>	<i>Въ продолженіе 1850 года исполнено.</i>	<i>Всего.</i>	
			<i>Исполненныхъ.</i>	<i>Киспаченныхъ.</i>
56.	3566	5722	6630	92

Kopia z Księgi

Uchwała

3

Wobec Dnia Komisarzy Obywatelskich
i Urzędów Miejskich w dniu 13 Grudnia 1826
Przed Radą Starostwa w Piotrkowie
Kopista i Księgarz Szymon

1. Wyrażenie protestu przeciwko uchwałom
i rozporządzeniom Rady Starostwa w Piotrkowie
z dnia 13 Grudnia 1826 roku, dotyczącym
organizacji biura urzędowego, w szczególności
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura, oraz wyrażenie protestu
przeciwko uchwałom i rozporządzeniom
Rady Starostwa z dnia 13 Grudnia 1826 roku,
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura, oraz wyrażenie protestu
przeciwko uchwałom i rozporządzeniom
Rady Starostwa z dnia 13 Grudnia 1826 roku,
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura.

2. Wyrażenie protestu przeciwko uchwałom
i rozporządzeniom Rady Starostwa w Piotrkowie
z dnia 13 Grudnia 1826 roku, dotyczącym
organizacji biura urzędowego, w szczególności
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura, oraz wyrażenie protestu
przeciwko uchwałom i rozporządzeniom
Rady Starostwa z dnia 13 Grudnia 1826 roku,
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura, oraz wyrażenie protestu
przeciwko uchwałom i rozporządzeniom
Rady Starostwa z dnia 13 Grudnia 1826 roku,
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura.

3. Wyrażenie protestu przeciwko uchwałom
i rozporządzeniom Rady Starostwa w Piotrkowie
z dnia 13 Grudnia 1826 roku, dotyczącym
organizacji biura urzędowego, w szczególności
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura, oraz wyrażenie protestu
przeciwko uchwałom i rozporządzeniom
Rady Starostwa z dnia 13 Grudnia 1826 roku,
dotyczącym wyznaczenia miejsca i sposobu
urządzenia biura.

106

Opis organizacji biur urzędu municypalnego, 1826 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 10.

Lista Płac Oficyantów Powiatowych Miasta Piotrkowa, z. a. Miesiąc Sierpień, 1825.

nr	Imię y Nazwisko Oficyanta	Stosunek	Pieniążki pobitej		Uwagi
			stanie	wynag.	
			1824	1825	
1	Karol Prassumowski	Burmistrz	3000	250	
2	Jan Mayhewski	Tawny Sędzia	1200	50	Jako zastępcy sędzi
3	Mikołaj Tuczakowski	zł. Sędzia	1200	100	stanie 1825
4	Jan Heller	zł. Wzrost. Sędzia	300	25	Jako zastępcy sędzi
5	Andrzej Sobotowski	Konduktor	400	30	stanie 1825
6	Mianko Szczepaniak	Stary Major	300	25	
7	Mieczysław Juszczyński	zł.	300	25	
8	Paweł Sierpiński	zł.	300	25	
9	Jan Mierostkowski	Star. Major	200	16	20
10	Franciszek Czerwinski	zł.	200	16	20
11	Wojciech Szulc	zł.	200	16	20
12	Grzegorz Malinowski	Konduktor	288	24	

Ogółem w Miesiącu Sierpniu 1825. 607. 10.

Winnego Listu Płac na Miesiąc Sierpień 1825 na 607. 10. podług.

Piotrków 20 Sierpnia 1825.

Burmistrz Miasta Piotrkowa.

Handwritten signature of the official.

■ Lista płac piotrkowskich urzędników miejskich, 1825 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 3. ■ Payroll of city officials from Piotrków, 1825. Records of the city of Piotrków, sig. 3.

48 44
7078
p. 9/1 przez 1862
1/21 S. Górny
D
Magistratu Miasta
Piotrkowa

NACZELNIK
POWIATU PIOTRKOWSKIEGO

w Piotrkowie dnia 26 Mca Września 1862 r.

№. 22804.

Na skutek Rapportu z d. 14 Września r. b. № 7075, oświad-
czam Magistratowi że skoro Rada Miejska co do stanowiące-
go umierdowania w przedmiocie wynajęcia lokalu
na Magistrat w domu Michela Grabowskiego nie
nieprzedwzięta jakto na posiedzeniu wypraw. z
8. Kwietnia r. b. dyktumie raportu - gdy nadto kon-
trakt z Właścicielem lokalu dotąd nie jest spisany i
nieprzedstawiony - do umiarku tego przychylić się nie-
powinielibym, uwagi jednak że gmach domowy
trybunałskimi uwaną jest ustanie kupczego opu-
stoszenia który dla bezpieczeństwa opuszczyć i opuszczo-
kować należy - jak również że lokal przeznaczony
na Biuro jest zbyt suchy i nieodpowiada potrze-
bie - dozwalam przeniesienia Biura Magistrat-
ku do domu przez Radę Miejską proponowa-
nego lokalu na wyłączenie P. Prezydenta odowie-
działności, z poleceniem aby wyciąg z protokołu
posiedzenia w tym przedmiocie przez Radę Miejską
spisać się mającego oraz kontrakt ułożyć

Lokal Magistratu

- Pismo Naczelnika Powiatu Piotrkowskiego do Magistratu Miasta Piotrkowa w sprawie wynajmu lokalu dla władz miejskich, 1862 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 13.
- Letter of the Governor of the Piotrków District to the Magistrate of the City of Piotrków on the lease of premises for municipal authorities, 1862. Records of the city of Piotrków, sig. 13.

N nr.	Nazwisko i funkcja	Prezesa	Prok. Urodze. miej.	Data otrzymaw. miej. Etatu	Czynności i urzędnicie pta
					porząd nr: 1874
A.	Golemili Michał	Burmistrz	1794	20. listopad 1811 wch. pod off 6. listopad 1823 wch. pod off 1825 wch. pod off	od 1. Maja 1815. P o 24. kwietnia 1823. —
B.	Małkowskiego Jan	Starosta	1787	1817	—
C.	Sobotewski Andrzej	Secretarz	1803	1. listopad 1824	—
D.	Smalowski Mateusz	Inspektor Pol.	1817	1. Maj 1840	—
E.	Sadowski Seweryn	—	—	—	—
F.	Janowski Michał	Notariusz	1811	20. lipca 1834.	—
G.	Łach Antoni	Prokurator	1805	1. lipca 1827	—
H.	Bugajski Józef	Prokurator	1812	1846.	—
I.	Wojciechowski Antoni	Starosta	1827	1. lipca 1847	—
J.	Adamski Józef	Prokurator	1802	1. czerwca 1837	—
K.	Kanzycki Piotr	Polisyant	1795	1. Paź 1826	—
L.	Palicki Jan	—	1810	1. lipca 1845	—
M.	Bugajczyk Maciej	—	1819	1. Paź 1848	—

■ Wykaz za Rok 1849 Urzędników, Oficjalistów i Posługaczy Magistratu Miasta Piotrkowa Wydziału Spraw Wewnętrznych w Powiecie Piotrkowskim służących przybyłych i ubytych, 1850 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 4.

le porozes Kraj	Czyronaty i Dobry	Czyrona i wiele duszy.	Tyczenie niejste ca	894 Mwagow.
w rok 1824				
	Udowodn.	4	450	
	1849			
	barzen			Umarł 28 Marca 1849
	Janoty *	9	180.	
	1827			
May 9.	Janoty 1842	1	150	
	Janoty			Awanwaryj zwiada... Umarł 28 Marca 1849.
May 9.	Janoty 1837	5	180.	Awanwaryj zwiada... Umarł 28 Marca 1849.
	Janoty 1825	6	120	
	barzeny			Umarł 6 Października 1850
	barzeny		75	
	Janoty wst 1823	7	75	
May 11	Janoty 1826	Suma	50	
May 6.	8 1842	Suma		Umarł w więz. Oboluzgians 21 Grudnia 1849
	5 1843	1	60.	

■ List for the Year 1849 of Officials, managers and servants of the municipality of Piotrków Interior Department in the Piotrków District serving the arrived and departed, 1850. Records of the city of Piotrków, sig. 4.

N nr.	Nazwisko i funkcja	Płeć	Rok urodzenia	Data śmierci	Wywiad: w dniu
	Narwiszko i funkcja	Płeć			
832	Wyszehowski Andrzej	Polacyant	1813	1 Lutego 1871	
	Mrobencki P. Józef	ditto	1826	1 kwietnia 1878	
	Tolcancki Paweł	ditto	1807	w 1828 wstąpił do Zakonu de S. Władysława w 1832 do zakonu św. Józefa w 1847 do 1853	
	Molicki Józef	Stróż	1790	6 kwietnia 1838	
	Przeworski Bonawentura	ditto	1796	27 Marca 1839	
	Wyszehowski Józef	ditto	1815	1 kwietnia 1878	
	Przemyski Józef	Organista	1795	1 Maja 1846	
	Lucyński Adam	Pracownik	1817	1 Kwie 835	
	Jankowski Mikołaj	Pracownik	1811	20 Kwie 839	
	Przeworski Feliks	Sekretarz	1823	1877	

przejęty w roku 1848.

przejęty w roku 1849.

ste previous
table

Cyromaty i
dobry

Cyromaty
i wiele
druki.

Tronicy
srafsta
ca

Wwaga.

894

kwiecień 1824

1824

893

—	kwiecień	1837	3	50.
—	—	1849	suma	50
—	—	1850	suma	—
—	kwiecień	1834	5	40.
—	—	1832	1	40.
—	—	1840	2	40.
—	—	1816	10	50.
—	kwiecień	1835	3	270
May 9	—	1837	5	180.
—	kwiecień	—	—	120.

Wyrostki starych p. 30
1848 roku powstany w
miejscu Starych wany
przy Wąskiej Głuskiej
ulicy.

Awanurwa p. 11
1850 no. p. 11

Piotrow 18/30 historya 1850.

Magistrat miasta Piotrowa

J. J. J.

J. J. J.

Wypis z księgi

1182

Dzielnicy w Miasteczku Starostwa Piotrkowskiego
Piotrkowa dnia 5. Marca 1845

Protokół Wyboru na Urząd Starszego Zgromadzenia Kupieckiego.

Pan Jan Wymisiewicz dotychczasowy Starszy
Zgromadzenia Kupieckiego uwiadomil pod 8
9. Marca b. r. do M. Kucharskiego Powiatu
prosbę: ze izale w. p. opłaty wymiarowego na
zawieszanie i innych wymiarów i ino Starzy
zawieszonym i ino, ustaleni wazie i ino
wazym. Na skutek tego nastąpiło pod
20. Grudnia 1844. N. 350 Rozwiązanie przy
skutku zawieszania go. w wykonaniu
tej dyspozycji Magistrat wezwal wszystkich
kupców uprawnionych do głosowania
nowego Wyboru - którzy gdy Zgromadzili
się, a nowi cel powołania wyznaczono, po-
wazem Dwumista zawiadomil kupców po-
wołania transyrolatku do głosowania. którzy
jednomyślnie przedstawili do wyboru i ino
Listy.

1. Dymitry Grubowski
2. Jan Gudzinski
3. Michał Skarżyski

Zgłoszenia. Sekretarza okazało się: iż
Pan Jan Gudzinski miał głosów 10 a
Pan Dymitry Grubowski głosów 1. Za-
tem Pan Gudzinski i ino Starzym
na tak try obywateli i ino obywateli
kupcom ogłoszonym został.
Co do Grubowskiego Starzym i ino.

1183

niemniej Przymuskiem i utrosytkiem ta
oddzielnie przez Delepowanego dopie
nisza zostanie... -

Nawzem ulowiono i podpisano -

J. p. / Jan Jurdziński / J. Grabowski
/ Jan Wyszynski / J. Michał Kozłowski
/ J. Emanuel Maruk Hercewicz / J. Abraham Kozłowski
/ J. Młody Kozłowski / J. Nathan Gold
blum / J. Dawid Herr Mucinski /
Jozef Talt / J. Lajos Sztejnberg

J. podpisano / J. Golewski
/ J. Sobolewski

J. g. w. u. ty. D. p. z. O. y. g. n. a. t. e. m.
u. p. w. o. t. y. m. p. a. p. i. m. p. r. e. w. y. z. e. n. i. e.
z. i. e. k. a. d. y. e. y.

J. Sobolewski

Lista

1184

Wyjście prawa głosowania mających na Wybor Starszych Zgromadzenia Kupieckiego w mieście Piotrkowie.

N	Imię i Nazwisko.	Miejsce zamieszkania	Podpis
1	Jan Wyrnitiuwiak	Piotrków	
2	Dymitry Grabowski	„	
3	Jan Frackiński	„	
4	Samuel Manela Horowicz	„	
5	Abraham Rosenblum	„	
6	Molf Brandeis	„	
7	Nathan Goldblum	„	
8	Lajzer Szyelbowski	„	
9	Abraham Dawid Maironys	„	
10	Jonas Flatto	„	
11	Michał Szacajński	„	

w Piotrkowie dnia 21 Lutego 1845 r.
Magistrat Miasta Piotrkowa
J. K. K. K.

- Lista kupców uprawnionych do głosowania w wyborach Starszego Zgromadzenia Kupieckiego w Piotrkowie, 1845 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 29.
- List of merchants entitled to vote in the election of the Senior Merchants' Assembly in Piotrków, 1845. Records of the city of Piotrków, sig. 29.

5994
784

Do

Stranownego Magistratu
Miasta Piotrkowa

Kupcy Miasta Piotrkowa za-
noszą narazenie o nadużyciach
jakie w hurtowym Miście się
praktykują:
Piotrków dnia 4. Miesiąca 1852.

Medle istniejących obecnie praw
Szarbowych - nie wolno spro-

Winnieni Ciężarni wydalili
się z Miasta, a winni są
pru ubogich w sprawie
mieszki sprzedawali, a i p
Pachary w czasie chłoty
ubawiali tylko w dawanie
wina i chleba, sprzedawaniem
pru gęstej masy i wina w
wy, piute wianiam między
o wzmianka w dalszym

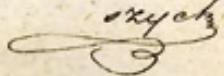
wadzać Kupcom nie należącem
do 2^{ty} gildy wszelkich branków
wprost z Kagrariacy tylko brać
od Kupców 2^{ty} gildy - co i były
si Kupcy dopietrują - tym era
sem na narze nieuczciwie skut
Kontrolki w
Piotrkowie pod
nowicie:

Adw. 3/2 4.3
Marszałek

Kiedy kto chce handluje i
sprzedaje

- Zażalenie kupców piotrkowskich do władz miasta w sprawie nieuczciwej konkurencji, 1852 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 29.
- Piotrków's merchants complaint to the city authorities on unfair competition, 1852. Records of the city of Piotrków, sig. 29.

sprzedaje lub odstępuje, jeden
 drugiemu, na Fozalu. P. Ca
 predytor sprowadza i odstę
 je po 10. 15. 20. butelek
 Oberza Niembirskiego sprowa
 dra i sprzedaje.
 Restauracya Chojnarskiego sp
 wadza wszelkie trunki i sprowa
 Fozal lubo Kramarz sprowa
 dra i sprzedaje, Cukier
 Lochmann sprowadza i sprowa
 Głównie sklep ubogich na
 posiadające różnych Konse
 sów na różne towary ani
 wpisany do Kogromadzenia
 kupców, który to handel już
 od roku się przekazuje - nie
 taki Cichowski sprowadza
 wino na swą rękę i w sklepie
 ubogich sprzedaje po takich
 cenach że kupcy muszą u
 paść; bo Antagoniści nie op
 cają podatkiem takto mogą
 sprzedawac po cenach pomnu

szych

szych; a z tych powodów niżej
będą krągłeni jeżeli to drugo
potrzeba namknąć swe skłepy.
Udaje się prosba do Szano-
wnego Magistratu aby raczył
zapobiedz tym nadużyciom na
prawyższości. Gdyby władza za-
magała dowodów wspierają-
cych nasze przedstawienie,
takowe obowiązujemy się do-
starczyć. - Jeżeliby prosba by-
ła obojętnie przyjęta; zmusza-
ni będą wystąpić wprost do
Władzy wyższej i do Najwyższej
Upry w Nadziei ze Szarowny
Magistrat nie zaniedba temu
zapobiedz.

Nastajemy z szacunkiem

Markowicz
Juzewicz
Wojnicz
Mikowski

Lisbon, 1835

Uwagi —

nr. listy

- 1
- 2
- 1
- 2
- 1
- 3
- 2
- 3
- 1
- 3
- 3
- 1
- 1
- 1
- 3
- 28

Przemysłowy Zakład miedzi: podległy miastu i dwu kapitalistom —

Pracownia w podupad —

Protokół z 1/13 stycznia 1835
Przez Magistrat miasta Piotrkowa

[Signature]
fabrycznik

List of factories and craft establishments in Piotrków, 1835. Records of the city of Piotrków, sig. 184.

№	Rodzaj 606 Przemysł	Wini i wó dki i c ych i M ay sta m	Warterii Wartostatek i Przemie sl m		Niewydatki i wyplywy z S urowy ch ry nk u M at ry j a t		Nakłady i wyplywy z r o k u k a t e r y		Przebieg i wynik w m i e j s t w o w y l ub s k u b
			PA	lip	PA	lip	PA	lip	
1.	Bednarska	28	56	450	960	umierajac
2.	Blacharska	5	26	200	600	?
3.	Brudarska	6	15	..	190	?
4.	Cieśle	8	45	..	300	?
5.	Czapnik	25	5	350	700	?
6.	Cukiernicza	5	1850	960	1650	?
7.	Grzebiennicza	3	7	36	75	?
8.	Grudniarska	2	25	70	130	?
9.	Instalatorska	4	8	30	70	?
10.	Krawiecka	3	20	30	75	?
11.	Kucharska	5	27	120	240	?
12.	Leśnicza	13	10	..	300	?
13.	Łoboszyńska	1	30	30	45	?
14.	Łoboszyńska	27	160	750	1300	?
15.	Łoboszyńska	130	37	450	1500	?
16.	Łoboszyńska	4	25	120	220	?
17.	Łoboszyńska	4	75	150	300	?
18.	Łoboszyńska	8	60	200	500	?
19.	Łoboszyńska	4	1600	..	360	?
20.	Łoboszyńska	22	33	..	750	?

■ Wykaz zakładów rzemieślniczych w Piotrkowie, 1855 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 184.

№	Rodzaj Przemysłu	Właściciel Miejscowość	Wartość w zł	Wartość w zł	Wartość w zł	Wartość w zł
---	---------------------	---------------------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

605

21	Miśgarstwo	5	75	250	460	...
22	Malarstwo	3	15	50	100	...
23	Młynarstwo	6	60	360	750	...
24	Pełkownictwo	1	6	45	90	...
25	Piekarnictwo	27	160	2000	4750	...
26	Przemysł chemiczny	2	30	60	120	...
27	Przemysł włókienniczy	3	40	110	220	...
28	Przemysł metalurgiczny	4	12	150	360	...
29	Przemysł drzewny	2	15	90	180	...
30	Przemysł włókienniczy	32	45	9000	11000	...
31	Przemysł metalurgiczny	10	40	120	360	...
32	Przemysł włókienniczy	4	25	75	150	...
33	Przemysł metalurgiczny	33	200	700	1400	...
34	Przemysł metalurgiczny	99	140	2000	4500	...
35	Przemysł włókienniczy	8	12	300	600	...
36	Przemysł włókienniczy	3	15	60	90	...
37	Przemysł metalurgiczny	2	4	20	45	...
38	Przemysł metalurgiczny	4	60	150	300	...
39	Przemysł metalurgiczny	14	26	150	470	...
40	Przemysł metalurgiczny	2	90	150	400	...

607

List of craft establishments in Piotrków, 1855. Records of the city of Piotrków, sig. 184.

116

Rudray
Prementer

Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi	Wartens Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi	Wartens Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi	Wartens Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi	Wartens Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi	Wartens Wartens Nri Odo Macijayst Tzanne n Maystra mi
--	---	---	---	---	---

605

2 W Warmisko Miasta lub Wsi, goria Szkoły sz 2 najpocz 3	1 Warmisko Nauzyca	Wiek Jego	Czas Turby
--	--------------------------	--------------	---------------

1 Piotrkow	1. 2.	1. Ota Nauzyca ustanowic sz mianego 2. Ota Pomocnika		
---------------	----------	---	--	--

■ Etat Szkoły Elementarnej w Piotrkowie, 1812 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 237.

27³
Ulwegi

Co bierz w gotowaniu	szeregol		
w zbożu i w innych	rodzajach	Ogolem	
	rodzajach		
	rodzajach		
		1111 gros	1111 gros
w gotowaniu		800	
w gotowaniu		300	
Ogolem		1100	

Etat Dochodow
wynosi 1334 1/2 1334
za ratem
jorestawi od 1100
czynnem 234 1/2 15

Na Jasnogórska i
Cierwiniarowa

Jako to na zakupienie Ulwegi
szkolnych oraz narządów
wych szkolnych. Wykuta 18
Ulwegi Jęby Doukajiny
z dnia 12. stycznia 1808

Piask w Piotrkowie 8 Wrzesnia
1812. Podprezenta Powiatu
Piotrkowskiego - podpisany
Wojciechowski

Zgodności z Ordyinacjami
Wojciechowski
L.S.
Zgodności
Główny

■ Job position at Elementary School in Piotrków, 1812. Records of the city of Piotrków, sig. 237.

Narowisko i fimię

Wiek

Jakiego Wyżnoscia

Jakiego Rozmowia

Obyczaj

Dołbnie

Julia

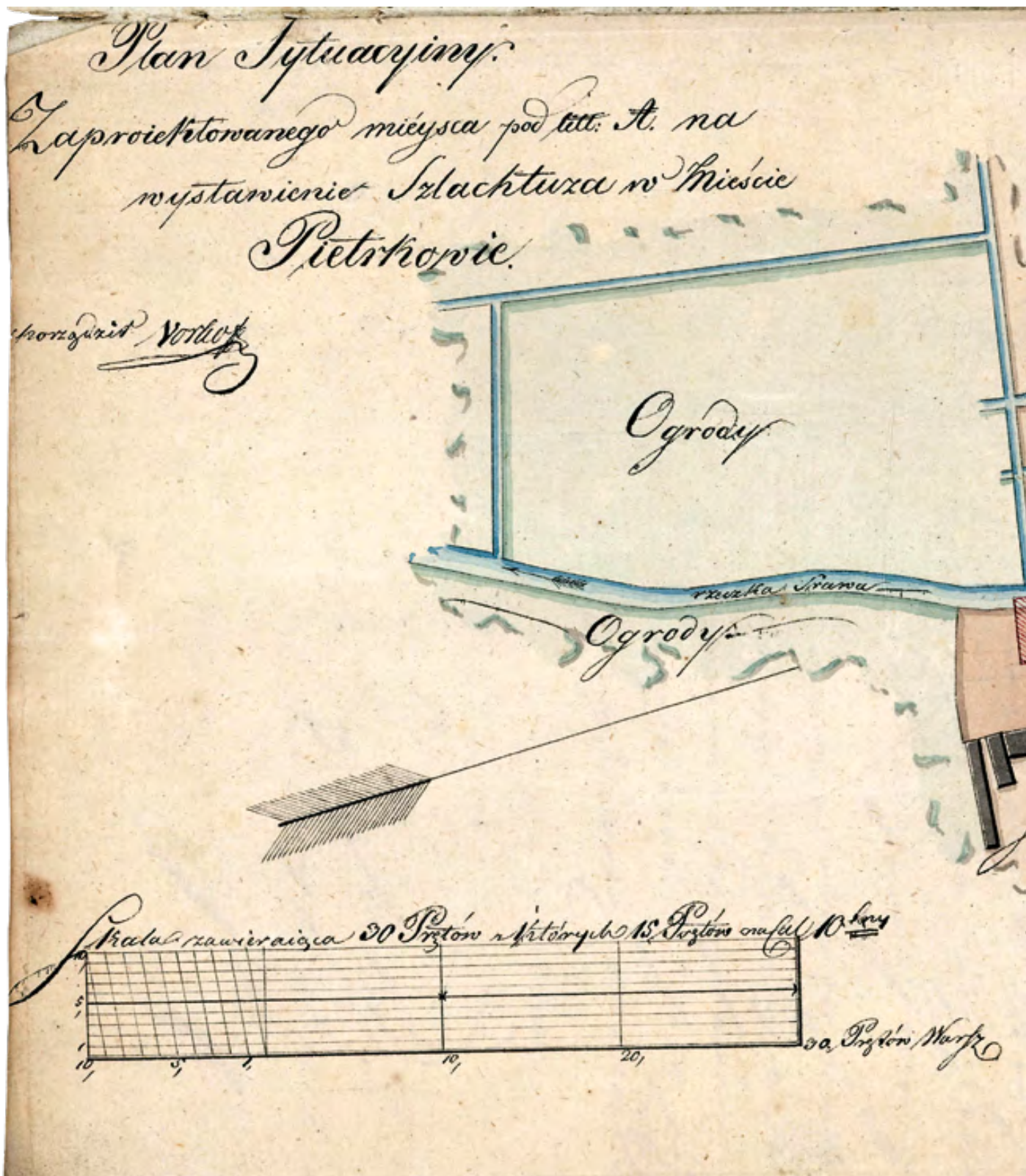
43

Osobian

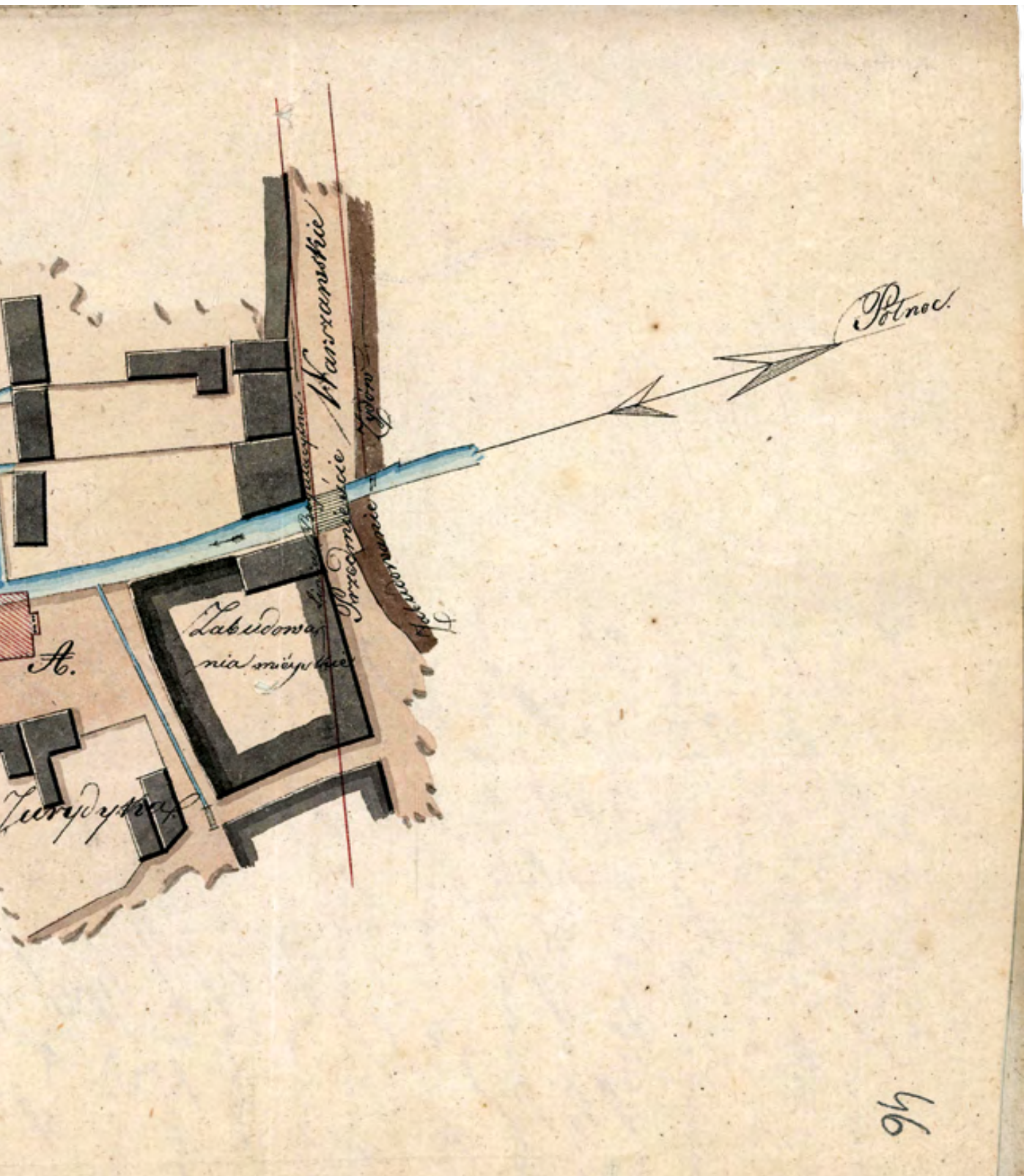
1.	Balochi Antoni	18.	Katolickiego	Pieranski	dobro	dobro	dobro
2.	Bierunski Jan	17.	Sto	Kowalskiego	dobro	mata	mata
3.	Buch Józef	14.	Sto	Picharskiego	dobro	mata	zuma
4.	Byczyński Jagnaj	15.	Sto	Sawskiego	dobro	miana	dobro
5.	Czupnych Józef	10.	Sto	Sto	dobro	mata	miana
6.	Dziwczynski Antoni	22.	Sto	Kowalskiego	dobro	dobro	dobro
7.	Geleniewski Konstan	10.	Sto	Stuski	dobro	mata	miana
8.	Jankowski Michał	18.	Sto	Pieranski	dobro	dobro	dobro
9.	Graschi Antoni	18.	Sto	Pieranski	dobro	miana	mata
10.	Kirbit Felix	17.	Sto	Murawskiego	dobro	miana	mata
11.	Kulanski Mewranica	14.	Sto	Sto	dobro	miana	dobro
12.	Kinderman Leon	14.	Sto	Murawskiego	dobro	dobro	dobro
13.	Kinderman Franciszek	12.	Sto	Sto	dobro	dobro	dobro
14.	Konieczny Franciszek	16.	Sto	Sawskiego	dobro	dobro	dobro
15.	Kornalcki Jan	17.	Sto	Kowalskiego	dobro	dobro	dobro
16.	Kotolicki Walenty	16.	Sto	Murawskiego	dobro	dobro	miana
17.	Kowalski Antoni	13.	Sto	Pieranski	dobro	mata	mata
18.	Kowalewski Piotr	14.	Sto	Sto	dobro	dobro	mata
19.	Kortowski August	13.	Sto	Pieranski	dobro	dobro	mata
20.	Kozłowski Antoni	17.	Sto	Julian	dobro	mata	mata
21.	Korymbki Wojciech	18.	Sto	Sawskiego	dobro	mata	mata
22.	Kurtzweg August	14.	Protestantski	Pieranski	dobro	dobro	dobro
23.	Lachowski Jan	18.	Katolickiego	Sawskiego	dobro	mata	zuma
24.	Lewicki Stanisław	19.	Sto	Pieranski	dobro	mata	mata
25.	Machowski Jan	19.	Sto	Kowalskiego	dobro	dobro	dobro
26.	Machowski Józef	17.	Sto	Sto	dobro	dobro	dobro
27.	Majewski Nazimierz	16.	Sto	Pieranski	dobro	dobro	dobro
28.	Murawski Stanisław	17.	Sto	Sawskiego	dobro	dobro	zuma
29.	Michiewicz Adam	16.	Sto	Murawskiego	dobro	dobro	dobro
30.	Neuman Stanisław	14.	Katolickiego	Pieranski	dobro	miana	mata
31.	Nieculkowski Rafał	12.	Sto	Sawskiego	dobro	dobro	dobro
32.	Okulski Tomasz	17.	Sto	Sto	dobro	dobro	dobro

Postępy w nauce.	Lata pobytu.		Ile razy nie był w szko- le.	Uwagi.
	w Szko- le.	w Cedknie w szko- le.		
restate restate restate restate	Miesiąc 5.		god. -	
mierny mierny mierny mierny	Lat 2 Miesiąc 7.		god. 15.	
staby staby staby staby	Miesiąc 9.		- 69.	
restate mierny mierny mierny	Pok 1 Miesiąc 1.		- 13.	
mierny mierny mierny mierny	Lat 5 Miesiąc 6.		- 27.	
restate restate mierny mierny	Miesiąc 2.		- "	
mierny mierny mierny mierny	Lat 2 Miesiąc 6.		- 33.	
staby staby staby staby	Miesiąc 2.		- 9.	
restate mierny mierny mierny	Lat 2 Miesiąc 6.		- 75.	
mierny restate restate restate	Miesiąc 2.		- "	
restate restate restate restate	Miesiąc 5.		- "	
mierny mierny mierny mierny	Miesiąc 1.		- "	
mierny mierny mierny mierny	Miesiąc 1.		- "	
staby mierny mierny mierny	Pok 1 Miesiąc 10.		- 6.	
mierny mierny mierny mierny	Lat 2 Miesiąc 4.		- 27.	
mierny mierny mierny mierny	Pok 1 Miesiąc 11.		- 24.	
mierny mierny mierny mierny	Miesiąc 5.		- 27.	
mierny mierny mierny mierny	Lat 2 Miesiąc 3.		- 15.	
mierny staby staby staby	Pok 1 Miesiąc 5.		- 3.	
mierny mierny mierny mierny	Pok 1 Miesiąc 2.		- 10.	
restate czyny restate czyny	Miesiąc 7.		- 15.	
mierny mierny mierny mierny	Pok 1.		- 26.	
- " restate restate restate	Miesiąc 2.		- "	
staby staby staby staby	Lat 4 Miesiąc 2.		- 48.	
staby staby staby staby	Lat 3 Miesiąc 4.		- 90.	
restate restate restate czyny	Pok 1 Miesiąc 11.		- 21.	
mierny mierny mierny mierny	Miesiąc 3.		- 9.	
restate restate restate restate	Pok 1 Miesiąc 6.		- "	
mierny staby staby staby	Lat 3 Miesiąc 4.		- 75.	
staby staby staby restate	Miesiąc 4.		- "	
mierny mierny mierny mierny	Miesiąc 9.		- 21.	
restate czyny restate czyny	Miesiąc 2.		- "	
restate czyny restate restate	Pok 1.		- 18.	

- Raport o uczniach szkoły Rzemieśniczo-Niedzielnej w Piotrkowie, 1844 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 239.
- Report on students of the Sunday Crafts School in Piotrków, 1844. Records of the city of Piotrków, sig. 239.

- Plan sytuacyjny miejsca na budowę szlachtuza w Piotrkowie, 1826 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 912.
- Site plan for the construction of a slaughterhouse in Piotrków, 1826. Records of the city of Piotrków, sig. 912.

506 C E N A.

NAZWISKO MIAST.	Parzenia	Żyto	Jęczmień	Owies	Groch	Tataraka	Proso	Kartofle	Masło	Chmiel	Siana		Słomy		Jaja
	K o r c e								Kwar- ta	Korce	Fura z konna	Cołnar	Kopa	Cołnar	Kopa
	Zł. s.	Zł. p.	Zł. b.	Zł. p.	Zł. p.	gr.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.	Zł. p.
Styczeń	5 6	4 18	3 60	1 16	5 21	3 75	4 20	1 77	26 15	2 25	50	4 50	27	1 20	
Luty	5 2	4 18	3 57	1 77	5 10	3 64	4 35	1 50	23 15	2 20	50	4 50	27	45	
Marec	5 37	4 56	3 83	1 87	5 10	3 85	4 35	1 50	30 15	2 20	50	4 50	27	60	
Kwiecień	5 89	5 2	4 17	2 20	6 15	4 17	4 63	2 2	20 15	2 20	50	4 50	27	45	
Maj	7 5	5 70	4 50	2 32	6 75	4 77	4 26	1 87	36 15	2 65	99	4 50	27	30	
Czerwiec	7 73	6 10	4 77	2 42	6 60	5 15	4 77	1 90	22 15	2 25	85	4 50	27	45	
Lipiec	8 36	6 86	5 90	2 25	7 96	5 96	6 71	1 80	26 15	2 81	56	4 50	27	45	
Sierpień	5 83	3 66	2 94	1 99	6 71	4 84	5 71	1 97	30 15	2 25	75	4 50	27	45	
Wrzesień	5 19	3 71	2 63	1 20	3 82	3 60	4 1	1 25	20 15	2 28	45	3	25	45	
Październik	5 34	3 88	2 66	1 30	4 5	3 71	3 60	1 20	20 15	2 72	57	3	25	52	
Listopad	5 22	3 73	3 18	1 22	4 54	3 60	4 5	1 25	26 15	2 27	67	3	25	60	
Grudzień	5 12	2 70	3 12	1 27	7 16	3 41	4 5	1 21	26 15	2 37	67	3 60	30	60	

TAXA.	Chleb pszenny		Chleb żytny				P i w o				Gorzalka		D r z e w a					
	Bulka za gróz		Pyłkowy		Koniakowy		Razowy		Dubeltowa		Ordynaryjna		Kwartowa		Twardego		Miękkiego	
	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.	fol. b.
Styczeń	4	27	13			1 11					3		28		2 25	75	1 80	60
Luty	4	24	13			1 11					3		28		2 25	75	1 80	60
Marec	4	24	12			1 11					3		28		2 25	75	1 80	60
Kwiecień	4	27	30			1 9					3		28		2 25	75	1 80	60
Maj	3 2	22	29			1 2					3		28		2 25	75	1 80	60
Czerwiec	3	18	25			1 2					3		28		2 25	75	1 50	60
Lipiec	2 2	18	24			1 20					3		28		2 25	75	1 80	60
Sierpień	3	18	22			28					3		28		2 25	75	1 80	60
Wrzesień	4	24	18			1 13					3		28		2 25	75	1 80	60
Październik	2 2	27	17			1 17					3		28		2 25	75	1 80	60
Listopad	2 2	27	1 6			1 16					3		28		2 25	75	1 80	60
Grudzień	2 2	27	1 6			1 16					3		28		2 25	75	1 80	60

■ Tabela cen żywności w Piotrkowie, 1847 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 782.
 ■ Food prices table in Piotrków, 1847. Records of the city of Piotrków, sig. 782.

C E N A.

W o l y			K r o w y		Cielęta	Swinie	Skopy	S ó l		
piękny	średni	łyby	Wiel.	Mala				wBalwan	Zielona	Biała
ważący 500 funt.	ważący 300 funt.	ważący 200 funt.	kie							
Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.		

U W A G I.
503

21	18	15	17	10	2 22 15			4 8	12 27	8 10
21	18	15	17	10	2 22 15			4 8	12 27	8 10
21	18	15	17	10	1 89 15			4 8	12 27	8 10
21	18	15	17	10	2 27 15			4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17			4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10
22	19	15	15	12	2 25 17	2 55		4 8	12 27	8 10

W Tabelli tóy po-
winny byd zamieszca-
ne ceny zgodnie z za-
szczerzonymi taxami
miesiecznymi przez
Kommissarza Obwodu.

Siana fura 2-konna
liczy się Cetnarów 5,
a słomy kopa na ce-
tnarów 12.

Na 1 klastrę drze-
wa liczą się 3 fury
parokonne wloclan-
skie.

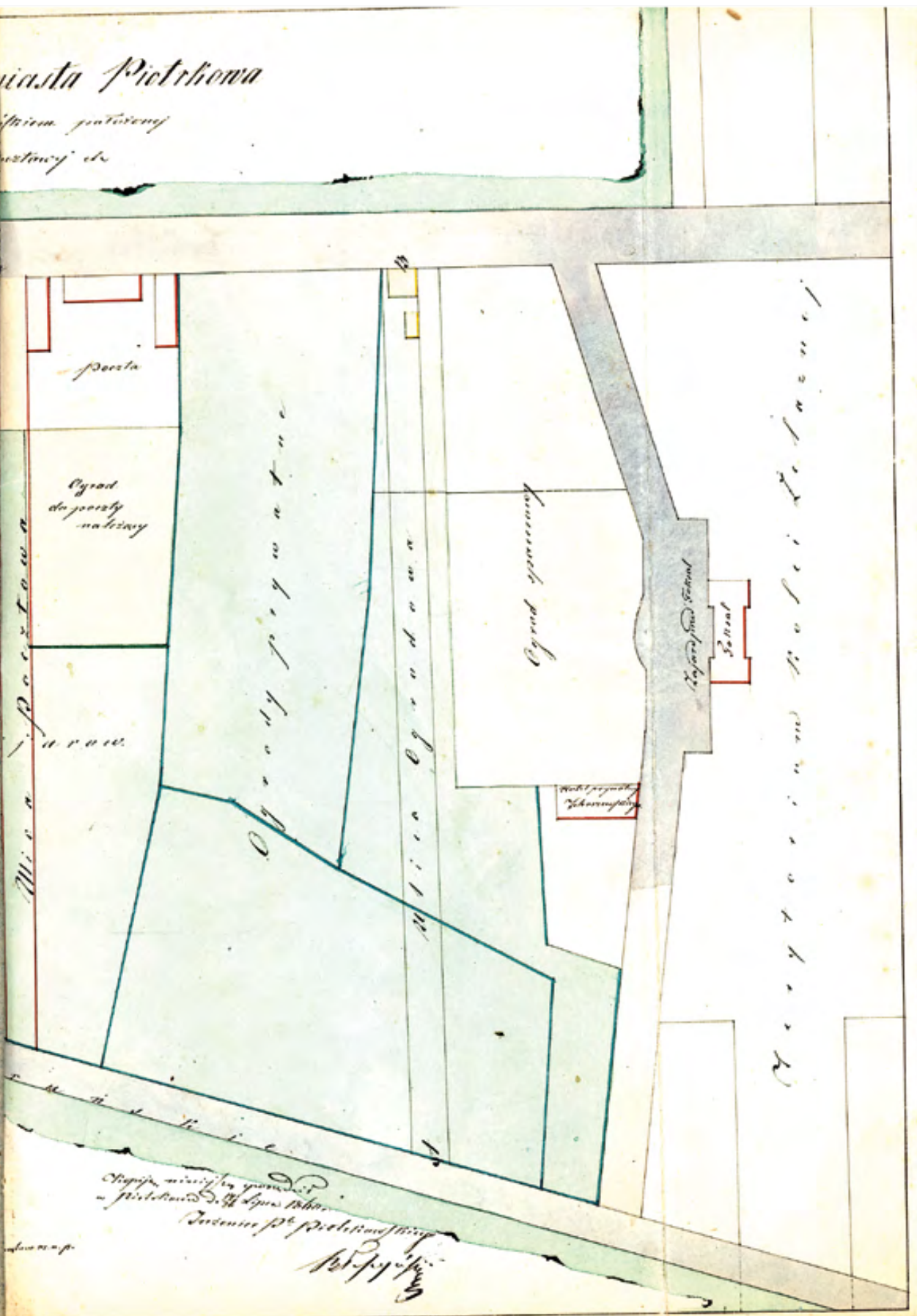
W o l o w i n a			W i e p r z o w i n a		Cielęc- na	Skopo- wina	Świece	Mydło	S ó l		
Piękna	Poslednia	kószerna	Krowia	Słovina					Mięso	wBalwan	Zielona
F u n t y			F u n t		F u n t			K o p a			
Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	Złp. gr.	

2 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	5		15	12	10	10	10 1/2
3 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	5		15	12	10	10	10 1/2
4 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	4		15	12	10	10	10 1/2
5 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
6 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
7 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
8 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
9 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
10 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
11 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
12 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
13 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
14 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2
15 1/2	7	8 1/2	4	15	5 1/2	3 1/2		15	12	10	10	10 1/2

Miejscowość o pola	№ branda początek dr. numer	Imię i Nazwisko Właściciela	Powierzchnia gruntu			Uwagi
			Możg	MS D	pp.	
Pole	Lipca	...				
"	38	Stuzaki Sromowe	3	130	53	
"	22	Sutkowska	"	245	30	Pole
"	23	Jakób Buczkowski	4	68	88	pole
"	24	Maciej Sadowcki	1	198	77	"
"	a	Legionia Mijska	"	210	48	glinianka
"	41	Pole Starawicki	"	181	4	pole
Własność miej- scowa	326	Marcewiska	"	64	"	Laha pod Motaj
	326	"	"	86	"	ogród
	338	"	"	126	12	"
	339	Andrzej Nowalski	"	53	3	"
	336	Marcewcki	"	9	15	" pod Motaj
	337	Młemon Aniołkowski	"	150	50	"
	343	Tomaz Marcewcki	5	126	10	"
	428	Marcewcki	"	180	56	Stara Legionia pod Motaj
	393	Augustyn Podgórski	"	25	6	Ogród pod Motaj
	394	Michał Podgórski	"	71	28	"
	181	Stefanowa Chlebowa	"	7	75	Stodoła
	395	Marcewcki	"	103	11	ogród
	180	Augustyn Podgórski	"	4	"	Dom
	129	Mojżesz Lipiński	"	13	44	Ogród
	130	Łech bysuliowy	"	18	18	Ogród
	134	Włodzisław	"	19	52	Ogród
	135	Młody Aptekarz	"	10	83	"
	96	Szpitalna	"	7	84	"
	97	Łech	"	31	88	"
	98	Piotr Władysław	"	38	86	"
	99	Łech	"	78	64	"
	100	Medriarcki	"	17	89	"
	999	Mawryj Szaniela	"	62	75	Dom i Ogród
doprecyzacja			23	190	69	"

■ Wykaz gruntów zajmowanych pod budowę kolei w Piotrkowie, 1840 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 136.
 ■ List of land occupied for the construction of the railway in Piotrków, 1840. Records of the city of Piotrków, sig. 136.

nr	Marujilo Bota-	nr Grunta i nazwisko Pis. Namiar.	Imie i nazwisko Maiciela			Noje zabawego Grunta			Uwagi
			Morg	rs	ps	Morg	rs	ps	
			z przeniecia			25	190	65	
		85	Bogawowli				199	14	Ogrod pod Nolej
		86	Lipinski				272	18	Maj i zabudowania pod Nolej
		88	Maw: Pogolewli				231	20	Ogrod pod Nolej
		89	Gottl's Freyer				22	9	
II	Pole		Jankowejci blizny						
		17	Matany: Morawiszki			2	135	02	Pole pod Nolej
		18	Jozef Klakowca			1	190	08	
		19	Marurewli			0	20	09	
		20	Trojcowwli				289	018	
III	Pole		za Nolej dalny						
		15	Mortowski				220	00	pole
		16	Dukowin				95	97	
IV	Pole		Kiedlika						
		21	Dukowin				90	6	
		22	Fabryet Szporli			4	21	32	
		23	Frelci			1	138	75	
		24	Bonardowin				249	44	
		31	Szpitalne			4	150	50	
		32	Hilobracowin			6	132	36	
			w Ogole			52	99	29	
			drogi zabruca			1	207	36	
			Krasen			54	6	65	
			Dietnow dula			25	Paruzowin		
			3 Liskopad					40 v	
<p>Podpis: <i>Adamikowli</i></p> <p><i>H. O. Bygini et Sp. ad curiam</i></p> <p><i>Sobrem</i></p>									

■ Situation plan of the part of the city of Piotrków, 1860. Records of the city of Piotrków, sig. 105.

36
 Towimno bydzi narzędzi Ognioowych po
 dług postanowienia Mięsta Namięstnika
 Piotrowskiego dnia 15 Czerwca 1827 spr
 awionych

Sprawionych narzędzi
 unoydnie bix w mięstcu

Nazwisko Miasta	Szkolki zaprzegowe		Wombolki		Ocki	Stagowic	Beczki		do przycięcia	Szkolki zaprzegowe		Wombolki		Ocki	Stagowic	Beczki	na dachu	
	na kółki	na kółki	Stomiane	druciane			na kółkach	na kółkach		Stomiane	druciane							
Piotrków	216	2	100	25	246	45	8	25	246	25	2	100	25	246	246	8	25	246

w Piotrkowie
 Bismarck

■ Wykaz narzędzi ogniowych w Piotrkowie, 1827 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 52.
 ■ List of fire tools in Piotrków, 1827. Records of the city of Piotrków, sig. 52.

Nr listy	Imię i Nazwisko	do Klasz.				Klasz.	
		I.	II.	III.	IV.	Suma	g.
	Transport	37.	29.	45.	114.	568.	9.
226	Katarzyna Morawinska.	.	.	1.	.	2.	13.
227	Wojciech Jankowski.	.	1.	.	.	4.	.
228	Michał Węsb.	.	.	.	1.	1.	1.
229	Kolonia Marylar.	.	.	.	6.	6.	6.
230	Wawrzyniec Proszkowskie.	.	.	.	1.	1.	1.
	Summa.	37.	30.	46.	122.	589.	2.
231	Guinea faworkowa u g.	227.	13.
232	Guinea.	97.	13.
	Summa Ogólna	908.	2.

Pirotechnia dnia 10. Sierpnia 1828 r.
 Urząd Muzyczny Miasta Obwodowego
 Zaleski 125.

 Grabowski Leon; Nyskiński Józef
 Kiedziński Jan

■ Rejestr składowki na oświetlenie latarniami Piotrkowa, 1828 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 57.
 ■ Register of contributions for the lighting of lanterns in Piotrków, 1828. Records of the city of Piotrków, sig. 57.

5

Отчетъ

СОВѢТА ПЕТРОКОВСКАГО ПОЖАРНАГО ОБЩЕСТВА

ИЗЪ ОХОТНИКОВЪ

за 1898 г.

Sprawozdanie

RADY NADZORCZEJ

PIOTRKOWSKIEJ STRAŻY OGNIOWEJ OCHOTNICZEJ

za 1898 rok.

- Sprawozdanie rady nadzorczej Piotrkowskiej Straży Ogniowej Ochotniczej za 1898 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 2550.
- Report of the supervisory board of Piotrkowska Volunteer Fire Brigade in 1898. Records of the city of Piotrków, sig. 2550.

О Т Ч Е Т Ъ

Совѣта Петроковскаго Пожарнаго Общества изъ Охотниковъ за 1898 годъ.

Дѣятельность Пожарнаго Общества за 1898 годъ представляется слѣдующимъ образомъ.

С О В ъ Т Ъ

Составъ Совѣта:

а) Непремѣнные члены:

Президентъ города
Густавъ Францевичъ Броковскій.

Полиціймейстеръ города Поручикъ
Иванъ Яковлевичъ Степановъ.

б) Члены по выбору:

Воеводзкій Генрихъ—Предсѣдатель Совѣта.
Спанъ Францъ-Ксаверій Начальникъ Пожарн. Общ.
Жарскій Юсифъ.
Конъ Фабіанъ.
Конаржевскій Викентій.
Кржеменевскій Людвикъ.
Хржановскій Станиславъ.

Въ теченіи отчетнаго года состоялось 6 засѣданій совѣта, на которыхъ разсмотрѣно 50 разныхъ дѣлъ.

SPRAWOZDANIE

Rady Nadzorczej Piotrkowskiej Straży Ogniowej Ochotniczej za 1898 rok.

Działalność Stowarzyszenia za rok 1898 przedstawia się w sposób następujący:

RADA NADZORCZA.

Skład Rady:

a) Członkowie z urzędu:

Prezydent miasta

Gustaw syn Franciszka Brokowski.

Policmajster miasta Porucznik

Jan syn Jakóba Stepanow.

b) Członkowie z wyboru:

Wojewódzki Henryk—Prezes Rady.

Span Franciszek Ksawery—Naczelnik Straży Ogn.

Chrzanowski Stanisław.

Cohn Fabjan.

Krzemieniewski Ludwik.

Konarzewski Wincenty.

Żarski Józef.

W roku sprawozdawczym Rada odbyła 6 posiedzeń na których wydała 50 rozmaitych postanowień.

2) 28 Іюня (10 Іюля) въ недвижимости Флоріана Дудзинскаго, по Московской улицѣ, дѣйствовало одно Отдѣленіе.

Контроль явки къ упражненіямъ далъ въ отчетномъ году слѣдующій результатъ: что къ упражненіямъ явилось 78% и къ пожарамъ 85%.

Состояніе инвентарнаго имущества въ 1898 году.

Названіе предметовъ.	Число штукъ и въ какомъ отдѣленіи.						ИТОГО.
	1	2	3	4	5	6	
а) Предметы находящіеся въ отдѣленіяхъ,							
Металлическихъ каскъ	47	50	53	51	50	17	274
Блузы	41	55	64	68	66	19	313
Зимнихъ мундировъ	44	50	49	54	52	19	268
Кожвенныхъ поясовъ	27	33	32	33	39	16	180
Тесемочныхъ поясовъ	14	17	19	18	21	1	90
Топоровъ съ кожан. чехлами.	12	12	14	15	17	1	71
Топорничьихъ гвоздей съ чехл.	12	12	13	10	18	1	66
Обыкновенныхъ веревокъ	—	—	1	—	—	3	4
Топорничьихъ	12	12	13	14	14	—	65
Карabinieri въ при топор. пояс.	13	12	15	15	20	1	76
Рожковъ для тревоги	2	2	2	3	3	—	12
Сигнальныхъ рожковъ	1	1	1	1	1	—	5
Французскихъ ключей	1	1	—	—	1	—	3
Ключей съ гайками	1	3	4	4	4	—	16
„ къ сараямъ	1	1	1	2	2	1	8
4 кол. заливныхъ трубъ съ однимъ рукавомъ, питательн. рукавомъ и насосомъ	1	1	—	—	—	—	2
Заливная труба „Парижанка“.	—	—	1	—	—	—	1
2 колесныхъ заливныхъ трубъ.	—	—	1	1	1	—	3
Желѣзныхъ бочекъ для воды	3	3	3	3	3	—	15
Полурезинов. рукав. и холщев.	4	3	4	4	4	—	19
Питательныхъ рукавовъ	—	2	—	—	1	—	3
Факеловъ	4	4	4	3	4	—	19
Запасныхъ насосовъ	1	—	—	—	1	—	2
Жестяныхъ ведеръ	7	5	8	8	8	—	36
Упряжей на лошадей	5	—	4	—	—	—	9

2). 28 Czerwca (10 Lipca) w nieruchomości Florjana Dudzińskiego, przy ulicy Moskiewskiej, czynny był jeden Oddział.

W roku sprawozdawczym kontrola stawiennictwa członków czynnych wykazała, iż stawało na próby 78% ogólnej cyfry, zaś do pożarów 85%.

Stan inwentarza za rok 1898.

Wyszczególnienie przedmiotów.	Ilość sztuk i w jakim oddziale.						RAZEM.
	1	2	3	4	5	6	
a) Przedmioty znajdujące się po oddziałach.							
Kasków metalowych	47	50	53	51	56	17	274
Bluz letnich	41	55	64	68	66	19	313
Mundurów zimowych	44	50	49	54	52	19	268
Pasów skórzanych	27	33	32	33	39	16	180
„ taśmowych	14	17	19	18	21	1	90
Toporów z pochwami skórczanemi	12	12	14	15	17	1	71
Gwoździ z pochwami	12	12	13	10	18	1	66
Linek zwyczajnych	—	—	1	—	—	3	4
„ toporniczych	12	12	13	14	14	—	65
Karabinierów przy pasach topor.	13	12	15	15	20	1	76
Trąbek alarmowych	2	2	2	3	3	—	12
„ sygnałowych	1	1	1	1	1	—	5
Kluczy francuzkich	1	1	—	—	1	—	3
„ do muter	1	3	4	4	4	—	16
„ do szopy	1	1	1	2	2	1	8
Sikawek 4 kołowych z jednym węzem, szprycą i smokiem .	1	1	—	—	—	—	2
Sikawka „Paryżanka“	—	—	1	—	—	—	1
Sikawek 2 kołowych ze smokami	—	—	1	1	1	—	3
Beczek żelaznych do wody . . .	3	3	3	3	3	—	15
Węży $\frac{1}{2}$ gumowych i parcianych	4	3	4	4	4	—	19
„ ze śrubkami	—	2	—	—	1	—	3
Pochodni	4	4	4	3	4	—	19
Szprycy zapasowych	1	—	—	—	1	—	2
Wiader blaszanych	7	5	8	8	8	—	36
Uprzęży na konie	5	—	4	—	—	—	9

270

Wykaz
znajdujących się Ulic w Mieście Piotrkowie

Nazwisko Ulicy		Przebieg	Ulica
1	Plac Litewski	1	23 + Przew. Bydowski
2	Plac Św. Bernarda	1	24 + Ulica
3	Rynek Stary	1	25 + Ulica
4	Rynek Nowy	1	26 + Ulica
5	Ulica Wdelska	2	27 Ulica
6	Ditto Sudejska A	2	28 + Ulica Dwa
7	Ditto Brzemińska	2	29 + Przew. Bydowski
8	Ditto. Krótka	2	30 Przew. Bydowski
9	Ditto Jeruzolimka	2	31 + Przew. Bydowski
10	Ditto Sudejska Stara A	2	32 + Przew. Bydowski
11	Ditto Bychowska	2	33 + Przew. Bydowski
12	Ditto Prusowska	2	34 Przew. Bydowski
13	Ditto Sudejska Nowa A	2	35 Przew. Bydowski
14	Ditto. Warszawska	2	36 + Ulica
15	Ditto Mińska	2	37 + Przew. Bydowski
16	Warszawska Średnia	2	38 + Ulica
17	Ulica Koscielna	2	1. + Ulica
18	Ditto Grodzka	2	2. + Ulica
19	Kościenna Św. Józefa	2	3. + Ulica
20	Ditto Pawiańska	2	4. + Ulica
21	Ditto Siemicki	2	25 + Ulica
Łącznie -		38	

Regulacyj. Ulic.

■ Wykaz piotrkowskich ulic, 1859 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 98.

■ List of streets in Piotrków, 1859. Records of the city of Piotrków, sig. 98.

291

Przebieg choroby

Przebieg choroby

	4 powiększenia	38	
22	Ulica Trawińska	2	6 Miasto
23	ditto Piłkarska	2	7 Miasto
24	ditto Ławienowa Motława	2	8 Miasto
25	ditto Blichowa	2	8 Miasto
26	ditto Terwintka	1	9 Miasto
27	ditto Książka	2	10 Miasto
28	Krzysztofskie Przedmieście	2	11 Miasto
29	Potoczkie Przedmieście	2	12 Miasto
30	Ulica Nowy Świat	2	13 Miasto
31	ditto Dąbłowa	2	14 Miasto
32	Bystrzyckie Przedmieście	2	15 Miasto
33	Podzamcze	2	16 Przewidywane
34	Litewska	2	17 Przewidywane
35	Stanisława	2	18 Przewidywane
36	Pijarska	2	19 Miasto
37	Krzysztofskie Przedmieście	2	20 Miasto
38	Przeborskie Przedmieście	2	21 Miasto
39	Ulica Triataryńska	4	22 Miasto
	Przewidywane	70	

w Piotrkowie d. 14^{tego} kwietnia 1889
 Magistrat Miasta Piotrkowa
 Prezydent. - Władysław Lichner

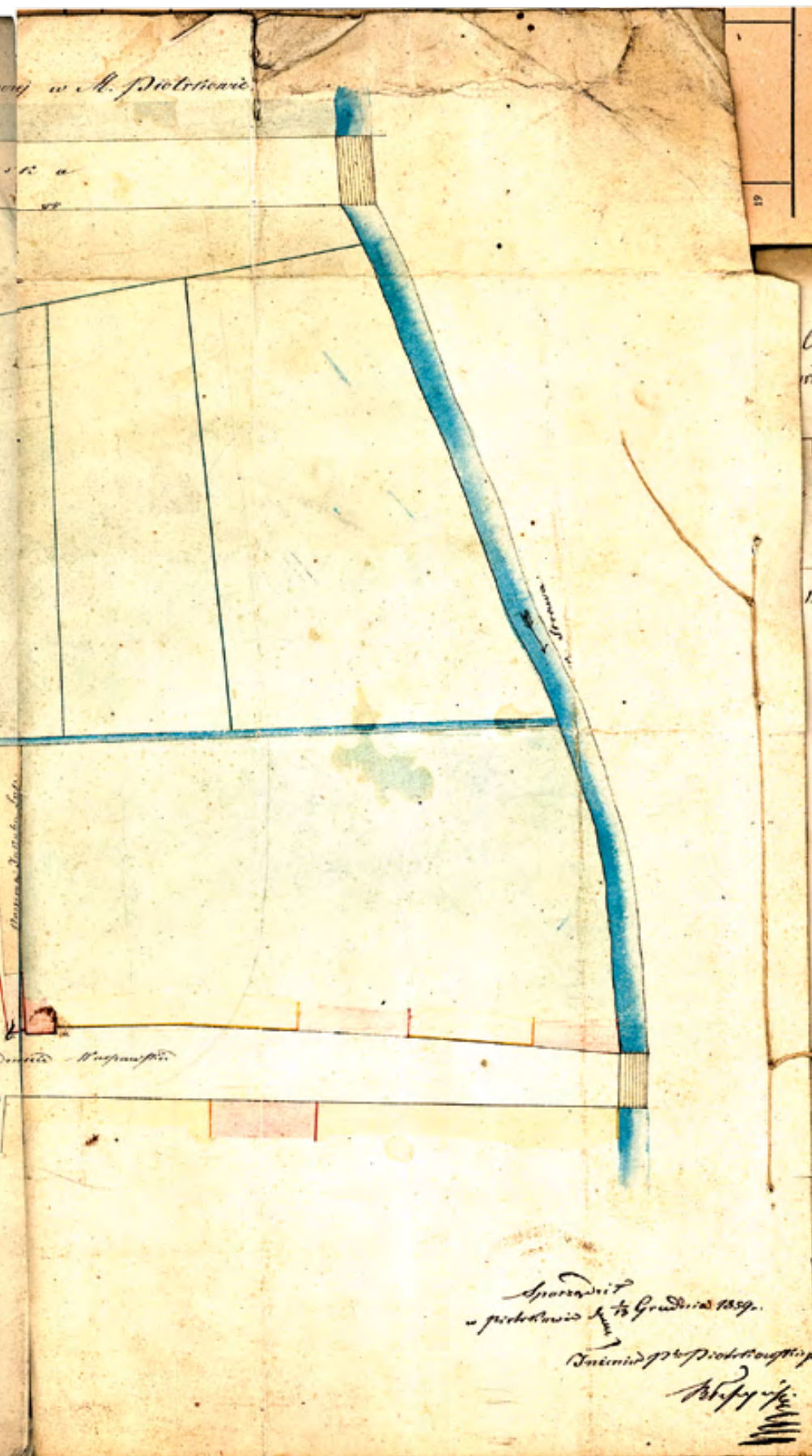
Przebieg choroby
 z ujemnym wynikiem
 J. J. J.

Projekt unyulowannia Ul'icy Zamarskoy

Ul'itsa Sova Warskaya

1230 = 665 fto = 1864 km. u m p
1200 = 580 fto u m p = 98 km. u m p
630 ca = 1010 fto u m p = 2856 km. u m p
16 = 1300 fto u m p = 264 km. u m p
16 = 2293 fto u m p = 9083 km. u m p
19 = 2170 fto u m p = 6072 km. u m p
1 = 12685 fto u m p = 2802 km. u m p
1 = 1751 fto u m p = 7917 km. u m p
1 = 1312 fto u m p = 2674 km. u m p

- Projekt uregulowania ul. Zamkowej, 1859 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 105.
- Project of regulation of Zamkowa st., 1859. Records of the city of Piotrków, sig. 105.

Wykaz
oszacowania placu w mieście Piotrkowie oznaczonego na pla-
nie lit abcd a N: 33 mającego się wypuścić w wieczystą
dzierżawę

N:	Opis placu do wieczystego wy- dzierżawienia	Przeznaczenie	Cena: 1000: R: 1000		Kapitał		5% części czynszu roczny		Wzrost: 1000000: 1000000 10: 1000000: 1000000 100: 1000000: 1000000 1000: 1000000: 1000000 10000: 1000000: 1000000 100000: 1000000: 1000000 1000000: 1000000: 1000000		Wzrost: 1000000: 1000000 1000000: 1000000: 1000000		Uwagi
			Dz	ko	Dz	ko	Dz	ko	Dz	ko	Dz	ko	
			1	Plac N: 33 położony w rem- nie żydowskim przy uli- cy Litewskiej położony na planie liter <u>abcd</u> miejscowy ogólnej powo- dowi 30/100 cc. czyni to roku 1860 Krowca. m. s. p.	II		3						

Wogóle 1000

Piotrkow dnia 31 Lipca 1863 r

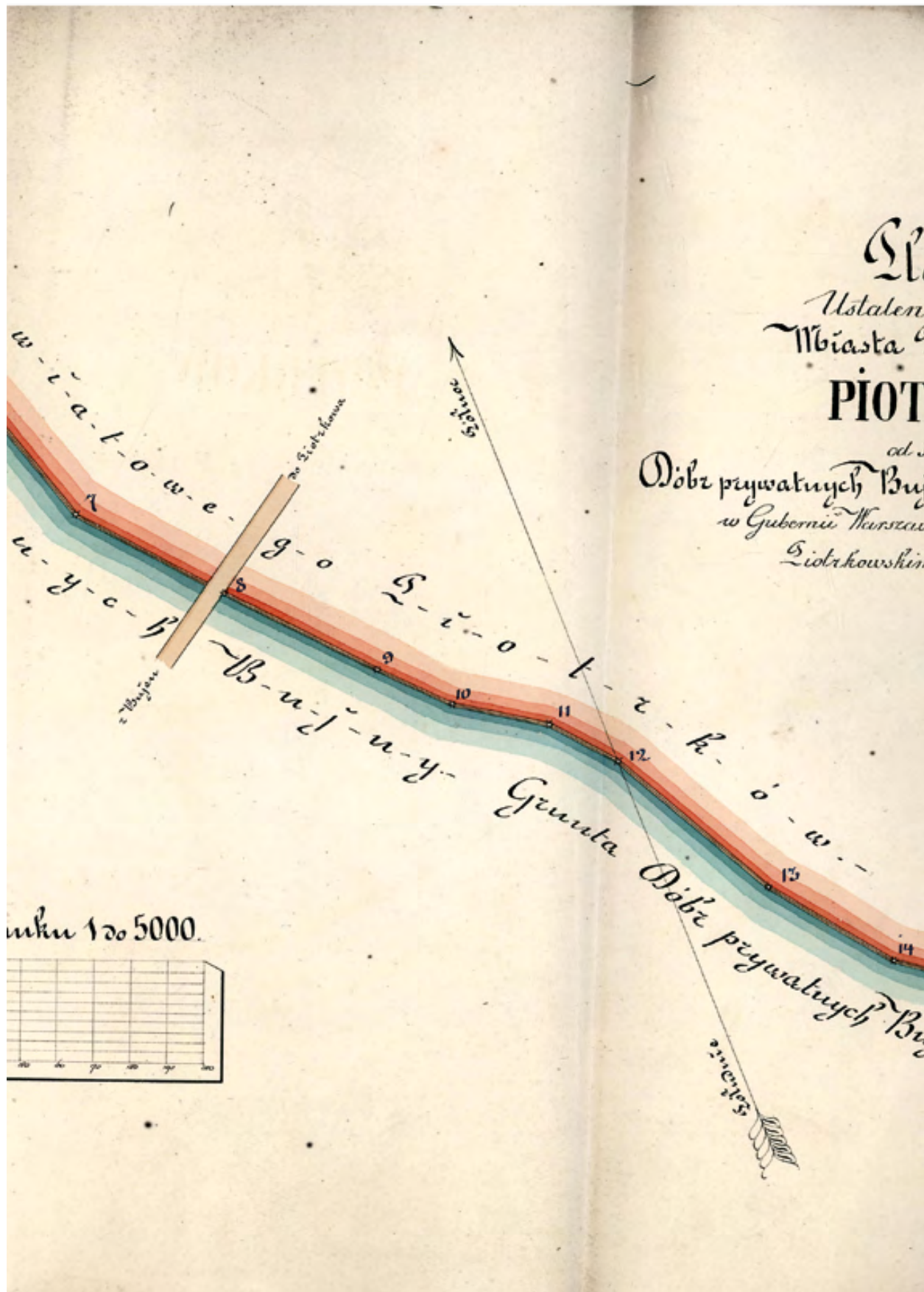
Inżynier
Powiatu Piotrkowskiego

Recepcja
Województwa
Jurajski Gubernialny
Majewski

[Handwritten signature]

■ Dokumentacja wieczystej dzierżawy fragmentu terenów miejskich, 1863 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 48.
■ Documentation of perpetual lease of a fragment of urban areas, 1863. Records of the city of Piotrków, sig. 48.

- Plan ustalenia granicy miasta Piotrkowa od strony dóbr Bujny i Milejów, 1863 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 99.
- Plan to determine the town border of Piotrków from the side of Bujny and Milejów goods, 1863. Records of the city of Piotrków, sig. 99.

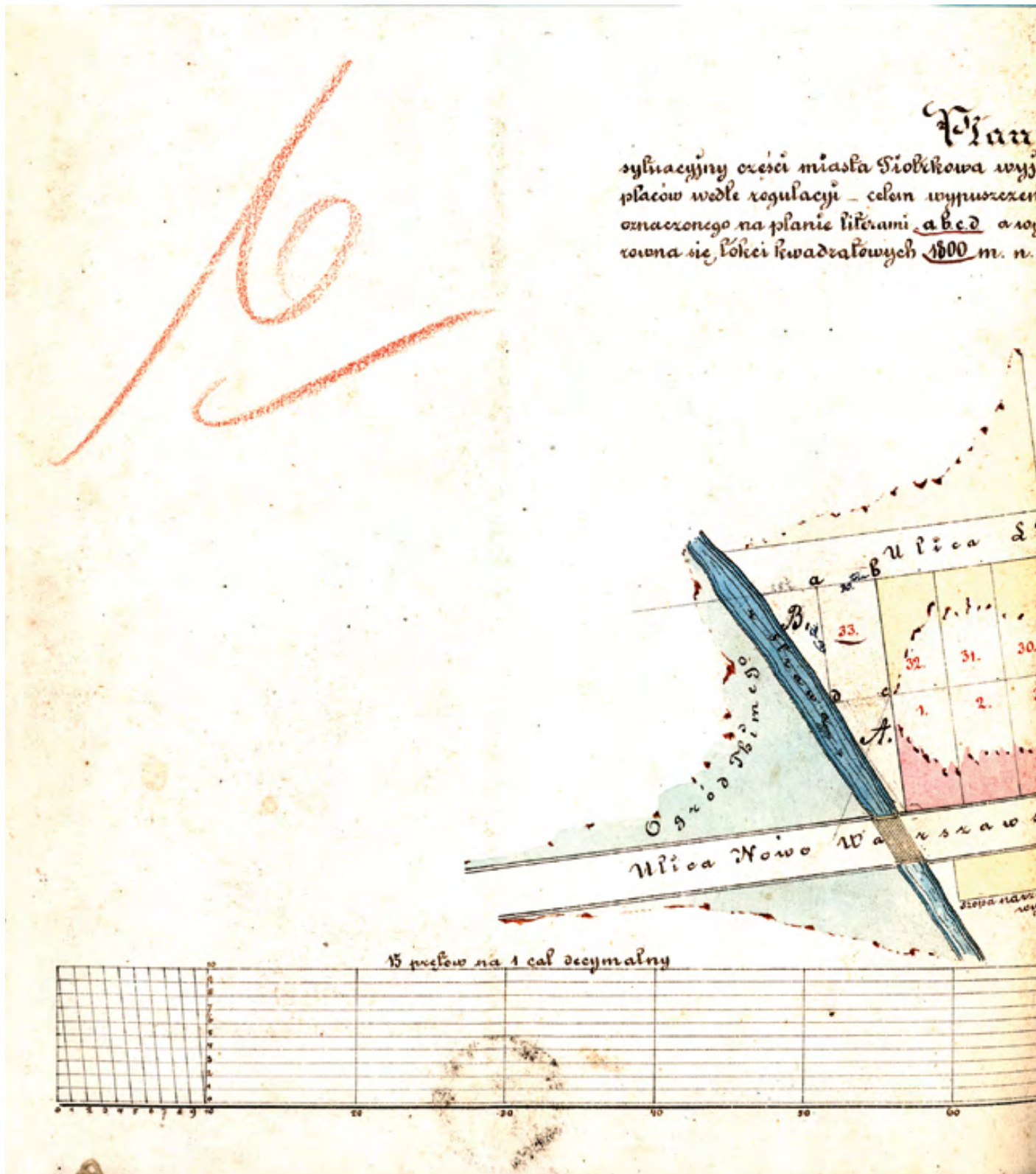
an
ia granicy
Łowiatowego
RKÓW

strony
ny i części Donacyi Mibilejów
skiej Łowiccie
n położonego.

Sporządził Inżynier Patentowany.

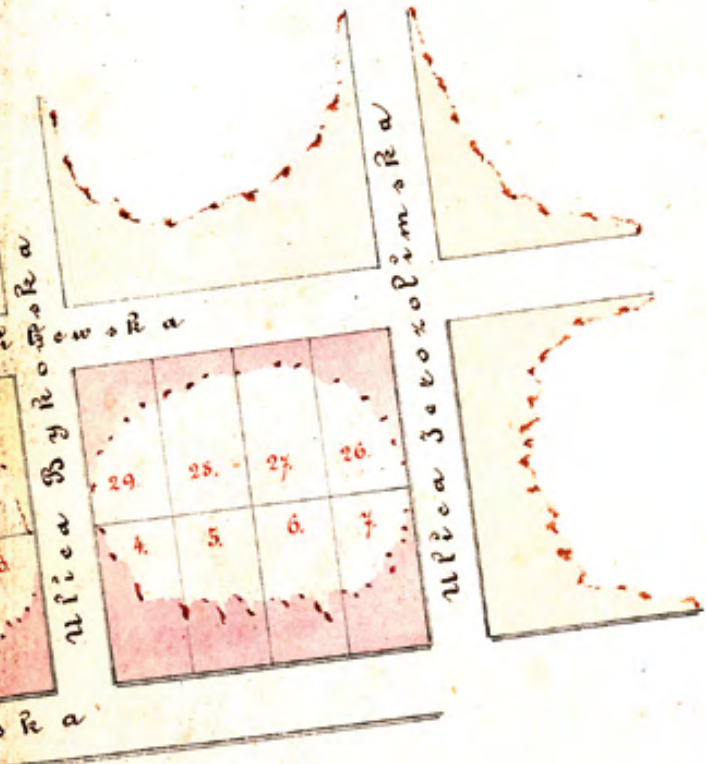
J. Kulczyński

- Plan przeznaczonego pod dzierżawę fragmentu terenów miejskich, 1863 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 48.
- The plan of designated for lease fragment of urban areas, 1863. Records of the city of Piotrków, sig. 48.

... i mapy głównej z oznaczeniem
... w wieży... dzierżawę placu № 33
... ogólnej powierzchni 30x60 co
... p.

Plac Zamkowy

Supercundowano w Dziale Podominy
w Warszawie dnia 15 grudnia 1863

Habich
[Signature]

Sporządził
w Piotrkowie dnia 31 Lipca 1863
Inżynier
Powiatu Piotrkowskiego

... 12/10 1863 roku

Widziałem
i 12/10 1863 roku
Inspektor Podziemia
[Signature]

[Signature]

Spis
Inwentarza Posiedlnego
i Ekonomicznego
Probostwa Piotrkowskiego
oddanego w pusepud W. C. Pa.
Smiglowskiemu
w d. 8/20 Sierpnia 1837 r. Adziatany

Narwińsko		486	Imię : Narwińsko omiejskonię		Spisob ulny młwio f3; ma i plet.	Stowc		powiad	
Imię	Miastowian Koloniow i p.	Numer budyń				Asoby stow	ist fami lij wzrost	gromka mi ry nowow pobudkiy 8.	
1.	2.	3.	4.		5.	6.	7.	8.	9.
Miasto Piotrkow 492		73.	Wolczmidt Fryderyk		Cielud Kollan	1.	1.		
		74.	Frank Wilhelm		Ogrodnik	1	1		
		75.	Wolkensztain Jan		Cielud Thomir	1	1		
		76.	Friedrich Edward		Pustan ma lat lady 2.	1	4.		
		77.	Premie Tomasz		Chirurg Muz	1.	6		
		78.	Otto Pich		Slovant ma Cielud 1.	1	5		
		79.	Hofman August		Strowe Cielud	1	3		
		80.	Szwarc August		przy Sioclar	1.	1.		
		81.	Müller Marcin		Młynar	1	5		
		82.	Lochman Anna		Wtarcie Cielugni	1.	3.		
		83.	Stoll Mateusz		Mulan	1	1		
		84.	Batenbach Ferdyn		Szynkarz	1	5		
		85.	Hann Bich		Stocinnik	1.	2		
		86.	Szymanski Ludwik		Oberzudol	1	5		
	87.	Eferl Rozalia		przy family	1	1.			
	88.	Blokstyc Jan		Werk magdew przy Holij helon	1.	3.			
	89.	Kovenderfer Jan muel		przynan Dzianni Kielce 1. fute	1.	1.			

■ Wykaz mieszkańców wyznania ewangelicko-augsburskiego, 1849 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 226.

■ List of residents of Evangelical-Augsburg church, 1849. Records of the city of Piotrków, sig. 226.

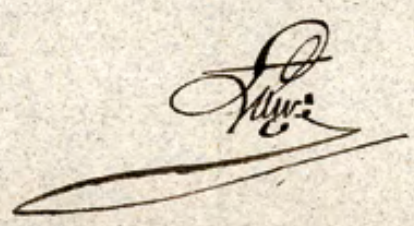
aiq utawne)

Kamienie		domy
o. i. p.	bez p.	drusni re
9	10.	11.

494

493

W Białymostku dnia 31. stycznia 1879
 Magistrat miasta Białymostka

kułajskiego Miasta aley się
staivili w kancelaryi Doroz-
no/Burimiernego - Magistrat
Miasta w tym strimie 37 r po-
tustnaci stania chisicjnego, x
stat obecnich:

1. Dawida Wajsmel
2. Nathanael Antonowicz do-
lycherasowy ob Dworcu Burim-
iernych. -
3. Leyrena Mongerskem/ Rabina
Tryna/ poleci powolanie sta-
nowa Burimiernych prave ofu-
wennia/ na/ Orlanckie Doroz-
no/ Burimiernego naajozych. -
a/ nastepnie po wprzecham
mowadzeniu się, gely staivili
się webroni/ zostali na biaz-
sly detyne:

1. Nathanael Goldblum
2. Jakób Lue.
3. Lewon/ Dorensthejn
4. Mosiek/ Mojer/ Muncel
5. Simasie/ D. Stakensthejn
6. Mersstik/ Finkelssthejn
7. Meischa/ Lipskoye
8. Szmuel/ Moemel/ Muncwicz
9. Jakób/ Goldsthejn.

mg

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

narastepnie / bratayac / pruzyt /
pit / do / w / do / br / annia / g / los / wa / se /
K / n / d / i / n / y / e / k / w / d / / S / t / a / n / o / w / a / c / k / w / o / m / y / e / b /
p / r / a / w / o / g / t / a / w / o / w / a / n / n / i / a / n / n / a / j / e /
- / e / y / e / b /, / l / i / s / t / a / z / t / e / / d / o / t / e / g / e / r / a / j / e / z / e /
s / i / e / w / e / y / n / o / i / e / s / i / o / n / y / e / b /. - / p / o /
r / a / s / u / m / w / o / w / a / n / n / i / a / K / t / o / n / e /j / o / k / a /
r / a / t / o / s / i / e / / i / z / r / a / s / u / d / y / s / t / a / t / i / w /
w / e /y / b /r / a /n /n /y /e / b / o /b /r /u /p /n /o /s /c /i / n /a /j /
w /i /c /e /j / K /r /e /s /e /k /:

- 1. S / t / a / n / o / w / a / F / i /n /k /e /l /s /t /e /j /a /n / 183.
- 2. N / a /t /h /a /n / G /o /l /d /s /t /e /j /a /n / - / 240
- 3. J / a /k /o /b / L /a /w / - / 210.
- 4. A /w /o /n / L /u /x /e /m /s /t /e /j /a /n / - / 32
- 5. M /e /w /i /e /k / M /a /j /e /r /K /r /e /s /e /k / - / 21.
- 6. S /i /n /n /a /s /i /e /L /i /c /h /t /e /m /s /t /e /j /a /n / - / 100.
- 7. M /i /c /h /a /t /L /i /p /s /y /e / - / 23.
- 8. S /t /a /n /n /e /k / M /e /w /e /t /e /K /r /e /s /e /k / - /
- 9. J / a /k /o /b / G /o /l /d /s /t /e /j /a /n / - / 1.

K / t / o / n / y / e / b / g /o /d /y / n /a /j /w /i /c /e /j / o /b /r /u /p /
n /o /s /c /i / K /r /e /s /e /k /:

- 1. N / a /t /h /a /n / G /o /l /d /s /t /e /j /a /n / - / 240.
- 2. J / a /k /o /b / L /a /w / - / 210.
- 3. S / t / a / n / o / w / a / F / i /n /k /e /l /s /t /e /j /a /n / - / 183.

p / r / u /c /e /t /o / t /y /c /h / / M /a /j /e /r /g /i /s /t /r /a /c /h / M /i /c /h /
s /t /a /t / w /e /r /w /e /t / d /o / r /a /t /o /w /e /n /n /i /a /d /e /
K /i /s /t /o /w /a /c /y /e /c /r /u /l /i /o /b /e /w /o /i /g /r /e /k /i /L /o /
r /o /n /i /B /e /w /i /n /e /r /n /e /g /o /n /a /t /a /c /a /
18⁶⁴/₅₃ p / r /u /z /y /m /i /y /a /- / S /t /a /t /k /i /e /m /

[Faint, mostly illegible handwritten text in the left margin]

tego, gdy stawili się wniad-
czyli: w obowiazku Dorozu
+ Beziernego przyjmaja i
gpolnie i uczciwie w Ksie
potomennu przez Miess-
kaincow wyprosiencie pra-
gna, na takowy wiec Ma-
gistrat Miesskaincom i Mies-
statutajnego wylosit.
Nastoina raiinieny protokol
ukonieczony i podpisany w:
stat.

Doroz Bezierny
wleggu Piotrkowskiego

H. K. Kuchel
Jakob da
H. Goldkum

Wzrostano

D. H. Wainel
dyktor Monopskerny

Magistrat Miast Piotrkowa
i powiatu
Radca honorowy Luchanski

sekretarz

[Signature]

Num. or bięga 4	Jmide Narwiszko Lopsuizego.	H. Amisielbrum	N. Goldblum	B. Hoffmann	M. Wrenberg	M. Wrenberg M. Wrenberg	F. Wrenberg	F. Wrenberg	M. Wrenberg	M. Wrenberg	Podpis Lopsuizego	Num. or bięga 4
1	Abram Szypkowski	1									abram szypkowski	
2	Abram Wolf Poznanski	1	1	1							אברהם וולף פוזנאנסקי	2
3	Abram Rubin Mettal	1	1	1							אברהם רובין מטאל	2
4	Abe Kormanman	1		1	1						אבא קורמן	2
5	Arje Gabriel Goldblum	1	1	1							A. Goldblum	2
6	Abe Egenewicz			1	1						Egenewicz	2
7	Abram Nysen Gelbard	1	1	1							Abram Nysen Gelbard	2
8	Abram Haybesgier	1	1								אברהם חייבסגיר	2
9	Abram Haynuel Lax	2	2	2							Abram Lax	3
10	Abram Sandau	1	1								— 000	3
11	Anszel Rothman	1	1								אנשאל רותמן	3
12	Abe Malenicki	1	1	1							מאלניצקי	3
13	Abram Jyda Steyas		1	1							אברהם שטייטש	3
14	Abram Hadassycki	1	1	1							— 000	3
15	Abe Jonase Hertz	1									Abe James Hertz	3
16	Abe Goldstein	1	1	1							A. Goldstein	3
17	Abram Rosenberq	1			1						A. Goldstein	4
18	Abe Rosenberq	1	1	1							אבא רוסנברג	4
19	Abram Salamadowicz	1	1	1							— 000	4
20	Aron Aohenstein	1	1	1							ארון אהןשטיין	4
21	Aron Sandau	1		1	1						ארון סנדא	4
22	Alexander Aohenwicz		1		1	1					אלכסנדר אהן	4
23	Aron Wajsborg	1	1								ארון ווייסבורג	4
24	Abe Lewkowicz	1	1		1						— 000	4
	So promiscienia	21	17	8	8	4	6	3	1			

■ Lista biorących udział w wyborach Dozoru Bożniczego Okręgu Piotrkowskiego, 1861 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 221.

■ List of participants in the election for the synagoga supervision of Piotrków District, 1861. Records of the city of Piotrków, sig. 221.

Województwo Kujawskie
Obwód Piotrkowski.

Spis Składki na rzecz ieden plutonu strzelców pieszych na wystawienie w skutok Uchwały Izby Sejmowej z dnia 20. Maja 1831. z. nowych Pułków Strzelców pieszych i czasowe onych utrzymania.

x. Miasto Piotrkowa razem III°

x. Gminy Piotrkowskiej do której należą
wieś —

665

■ Wykaz składki na wystawienie pułku strzelców pieszych, 1831 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 665.

■ List of contributions to the pedestrians rifle regiment, 1831. Records of the city of Piotrków, sig. 665.

Nimera	Nazwiska Osob. do Skladki poziagnitych		Ich wtaanasc, Uragd Professya, Raesniostc lub innyj proccedc	W opte	
	domowin	bicazaj cy Osob.		2	3
20					
74	198	Margaret Scherben	Sturgier		2
	199	Jubianow Scherben	Mankwa		2
	200	Margaret Scherben	Practurker		2
	201	Maryanna Pryshodcu	Luwornatka		
75	202	Antoni Samojewski	Masi		
	203	Maryann: Siemiatkowski	Sturgier		2
76	204	Jan Miler	Masi: Gancu		
	205	Antonina	Sturgier		2
	206	Anastazyja Kabanowicz	&		2
	207	August Sczupanski	Sturc. -		
77	208	Beniamin Kozminski	Masi: domu Kuzn		
	209	Jozef Kozminski	Kuch. -		
	210	Walenty Kozminski	&		
	211	Abbona	Sturgier		
	212	Antoni Sczupanski	Kuchan		
	213	Estuta	Sturgier -		2
78	214	Teofil Mankwa	Masi: domu Kuzn		
	215	Agnieszka Kabanowicz	Sturgier -		
79	216	Florjan: Supp	Masi: Kuzn.		
	217	Karl Kuch	Sturc.		
	218	Jubianow Adamowicz	Kuchan		
80	219	Maryanna Scherben	Masi: domu Sczupanski		
	220	Domicela Scherben	Sturgier		
81	221	Mikolaj Sczupanski	Masi: Kuzn. Oczynisty		
	222	Ludwika Scherben	Practurker		

Wiszrych Stopni Wojskowych Połockiego Pułku Piechoty pełniących obowiązek Policji Wojskowej w Miesiącach Kwiecień, czerwiec, sierpień, październik, od daty ustanowienia tej Policji, po raz pierwszy dnia 31 Grudnia 1863. nigorego stylu. Licząc dla każdego z nich stósomnie do rozkazu K. O. Księcia Namiestnika po kopiejach 20 na dobę.

№	Imię i Nazwisko	Stopień	Miesiące służby	Ciepota walesowa		Podpis odwołującego
				№	Kop.	
1.	Kawaleriak Galet	zobiercz	56	11 20	XXX	Galet
2.	Maksymodaj Muleszon	"	56	11 20	XXX	Muleszon
3.	Mojciech Mijszniczi	"	56	11 20	XXX	Mijszniczi
4.	Jan Rudenko	"	56	11 20	XXX	Rudenko
5.	Leodor Czipow	"	56	11 20	XXX	Czipow
6.	Marcin Chubkowshi	"	56	11 20	XXX	Chubkowshi
7.	Sermolej Czipow	"	56	11 20	XXX	Czipow
8.	Stefan Skononow	"	56	11 20	XXX	Skononow
9.	Porcj Belkin	"	31	6 20	XXX	Belkin
10.	Jan Amiatkowski	"	25	5	XXX	Amiatkowski
11.	Jan Sielegin	"	56	11 20	XXX	Sielegin
12.	Michal Alentber	"	56	11 20	XXX	Alentber
13.	Leodor Trunow	"	56	11 20	XXX	
14.	Gregorij Kucharon	"	77	15 40	XXX	
15.	Matuiskaj Joruzalimski	"	77	15 40	XXX	
16.	Stefan Michalton	"	77	15 40	XXX	
17.	Nikolaj Gulumionko	"	77	15 40	XXX	
18.	Sylus Wasilien	"	77	15 40	XXX	
19.	Prochor Sachowlen	"	77	15 40	XXX	
20.	Nikolaj Kuznecow	"	77	15 40	XXX	
21.	Alexandra Kubanowicz	"	77	15 40	XXX	
22.	Andrzej Jegorowshi	"	77	15 40	XXX	
23.	Alenaksis Slicpalerak	Podofficer	110	8	XXX	
24.	Alexandra Wridon	zobiercz	77	15 40	XXX	
25.	Jan Wasnienshi	"	77	15 40	XXX	
26.	Janasi Krasnojaron	"	77	15 40	XXX	
27.	Prok Warashion	"	56	11 20	XXX	
28.	Siemion Garasymen	"	56	11 20	XXX	
29.	Niengiej Morobien	"	56	11 20	XXX	
30.	Uwar Krenowichow	"	56	11 20	XXX	
31.	Chojzen Morobien	"	56	11 20	XXX	
32.	Jan Maleszew	"	56	11 20	XXX	
33.	Jan Batarow	"	56	11 20	XXX	
34.	Andrzej Szelichon	"	56	11 20	XXX	
35.	Gregorij Gimifren	"	56	11 20	XXX	
36.	Gregorij Rubkow	"	56	11 20	XXX	
37.	Dioł Gregorowien	"	56	11 20	XXX	
38.	Michal Bariltenko	"	56	11 20	XXX	
39.	Jan Milyojanow	"	56	11 20	XXX	
40.	Samel Kozulin	Podofficer	71	14 20	XXX	Muzropanow
41.	Szymon Kozowski	zobiercz	71	14 20	XXX	Kozulin
42.	Cielman Wodkin	"	71	14 20	XXX	
do przeniesienia			2577	515 40		

- Lista płacy żołnierzy Połockiego Pułku Piechoty pełniących obowiązki Policji Wojskowej w Piotrkowie, 1863 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 5.
- Payroll of Połock Infantry Regiment soldiers performing duties of the Military Police in Piotrków, 1863. Records of the city of Piotrków, sig. 5.

Магистратъ Гор. Петрокова
ПОЛУЧЕНО
1.0 СЕНТ 1913
Вход: № 4846 IV

Въ Магистратъ гор. Петрокова.

Казармовладѣльца гор. Петрокова

Абрама Р и т е р б а н д а.

Мон. 10 Сентября
№ 24892

З а я в л е н и е

Послѣ многихъ моихъ отношеніи на имя Магистрата гор. Петрокова относительно того, будутъ ли наняты мои казармы и относительно заключенія со мною контракта, только 20-го Августа с.г. мною получено распоряженіе Магистрата о томъ, что казармы мои могутъ быть наняты для размѣщенія въ нихъ нижнихъ чиновъ съ тѣмъ, чтобы выполнены были условія изложенныя въ протоколѣ отъ 14-го Августа с.г.

Что касается пунктовъ 1,2,3, 5,6,8 и 9 этого протокола, то честь имѣю увѣдомить Магистратъ, что усмотрѣнное въ этихъ пунктахъ я согласенъ исполнить и мною сейчасъ же приступлено было къ производству этого ремонта. Относительно же 4-го пункта имѣю честь заявить, что имъ требуется подшивка потолка, по той лишь причинѣ, что на полкѣ мало насыпано было глины, а посему, для устроненія этого недостатка, можно глину смѣшанную съ опилками насыпать въ такомъ размѣрѣ

Душевною комисіи и К.С.Р.М.
г. Петрокова

■ Pismo w sprawie użytkowania koszar piotrkowskich, 1913 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 7299.

■ Letter on using Piotrków barracks, 1913. Records of the city of Piotrków, sig. 7299.

чтобы устронить перемерзание потолка. Польза отъ этого будетъ больше чѣмъ отъ подшивки потолка, ибо недостатокъ навѣрно будетъ устроненъ, а подшивка потолка принесетъ меньше пользы, а находъ отъ этого будетъ больше вознагражденія получаемого мною за наемъ казармы.

Въ виду изложеннаго, имѣю честь просить Магистратъ города Петрокова о заключеніе со мною формальнаго контракта ибо фактически казармы по настоящее время заняты полкомъ.

А. Витубановъ

10-го Сентября 1913 г.

г. Петроковъ

МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХЪ ДѢЛЪ

ПЕТРОКОВСКІЙ
ГУБЕРНАТОРЪ

По Губернскому Правленію

Отделение Администраціи

Делопроизводство I.

16 Августа 1876 года.

№ 4087.

Г. Петровка.

Объ отвѣтственности
Архитекторовъ и камен-
ныхъ мастеровъ за не-
исправную постройку
домовъ.

Генерал-Губернатору
и Министерству

Губернатору

28. (66)

Циркулярно.

Въ столахъ Уездныхъ Исполнительныхъ
и Президентскихъ городовъ Петровка
и Лодзи.

Въ Президенту г.г.
Петровка.

3176
149

По случаю не соблюдения въ неко-
торыхъ городскихъ распоряженіяхъ моего
отъ 10 Октября 1871 г. до № 7316-7324, о-
томъ, добы предварительно при-
ступленія къ работамъ по построй-
кѣ домовъ и другихъ строеній по
утвержденнымъ планамъ, указыва-
емымъ быимъ каменный ровъ домовъ
лицами коимъ Архитекторы при-
навивше на себя надзоръ за правиль-
ностью постройки, тѣмъ и камен-
ные мастера исполнявшие работы,
а также добы прежде представле-
нія подшеки подлежасяго техни-
ка о назначеніи надзора и отвѣт-
ственности за означенныя работы,

- Pismo w sprawie odpowiedzialności architektów i majstrów za błędy w projektach i budowie, 1876 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 5908.
- Letter on the responsibility of architects and masters for errors in design and construction, 1876. Records of the city of Piotrków, sig. 5908.

не выдавать манас домова елицино, - я си
тно по нуреньню подтвердитъ Э. о. ш. м. у.
Высокоблагородно, строго наблюдать за бо-
мою точною и неприменнымъ исполненіемъ
мъясненныхъ правилъ, съ тѣмъ бабы и отъ
копненицково монастыря были принимаемы
подобныя подписки объ отвѣтственности и
таковыя подписки оросились бы въ. и. ле. а
ицкоу Моисейроукоу.

Подлинное подписано: Губернаторъ Косса
новъ, Вице Губернаторъ Дессенъ, Советники
Идиукинъ

Соподлиннымъ вѣрно
Стар. Долоупроизводителю.

Сводная о народонаселении

Годъ.	Всего число жителей			По профессиям														
				по числу промыслов			по семейному количеству				по употреблению				по другим			
	Мужчины	Женщины	Умрло	Жител. промысл.	Жител. промысл. в семьях	Жител. промысл. в семьях	Вспомогат. в сел.	Не соотв. в сел.	Вспомогат. в сел.	Не соотв. в сел.	Вспомогат. в сел.	Не соотв. в сел.	Вспомогат. в сел.	Не соотв. в сел.	Вспомогат. в сел.	Не соотв. в сел.		
1865	5435	5975	11410	11410	2107	2107	1113	3470	115	324	555	41	243	254	49	1032		
1866	5435	5975	11410	11410	2099	2099	1132	3531	98	345	583	41	243	255	50	1032		
1867	5797	6289	12086	12086	2206	2206	1170	3326	121	307	610	47	263	275	80	1272		
1868	6045	7011	13106	13106	2318	2318	1204	3309	173	289	651	90	260	279	100	1272		
1869	6184	7201	13385	13385	2420	2421	1213	3405	190	415	649	114	256	266	125	1272		
1870	6302	7234	13536	13536	2419	2419	1210	3314	203	301	649	119	257	269	115	1272		
1871	7121	7539	14680	14680	2408	2408	1273	3295	140	556	637	105	254	266	180	1272		
1872	7100	7387	14487	14487	2370	2375	1296	3400	131	542	719	100	257	272	175	1272		
1873	6908	7327	14265	14265	2077	2177	1407	3640	124	510	766	118	266	281	188	1272		
1874	7015	7575	14590	14590	2401	2401	1462	3662	162	548	792	117	259	282	210	1272		

7324
1122
1536
3100
2240
1541
1077
620
14900
14590
310

- Ruch naturalny ludności w Piotrkowie w latach 1864-1874. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1659.
- Natural movement of the population in Piotrków in the years 1864-1874. Records of the city of Piotrków, sig. 1659.

Prezydent
Miasta Piotrkowa
w Piotrkowie

dnia ^{22 Sierpnia}/_{10 Września} 1866. roku.

Cykułarz

do

Władz Prządowych

N° 5732.

Dnia jutrzejszego to jest dniami ^{20 Sierpnia}/_{11 Września} b. r. z powodu przypadającej Uroczystości Powstania Smierci Jego Cesarsko-Imperialskiej Maji Najjaśniejszego Aleksandra II. Mikolajewicza i Jego Cesarskiej Wysokości Wielkiego Księcia Aleksandra Alexandrowicza Następcy Tronu Wszech-Prusyjskiego odbywać się będzie o godzinie Dziesiątej rana w miejscowym starożytnym kościele Nabożeństwo przy odśpiewaniu Te Deum laudamus. -

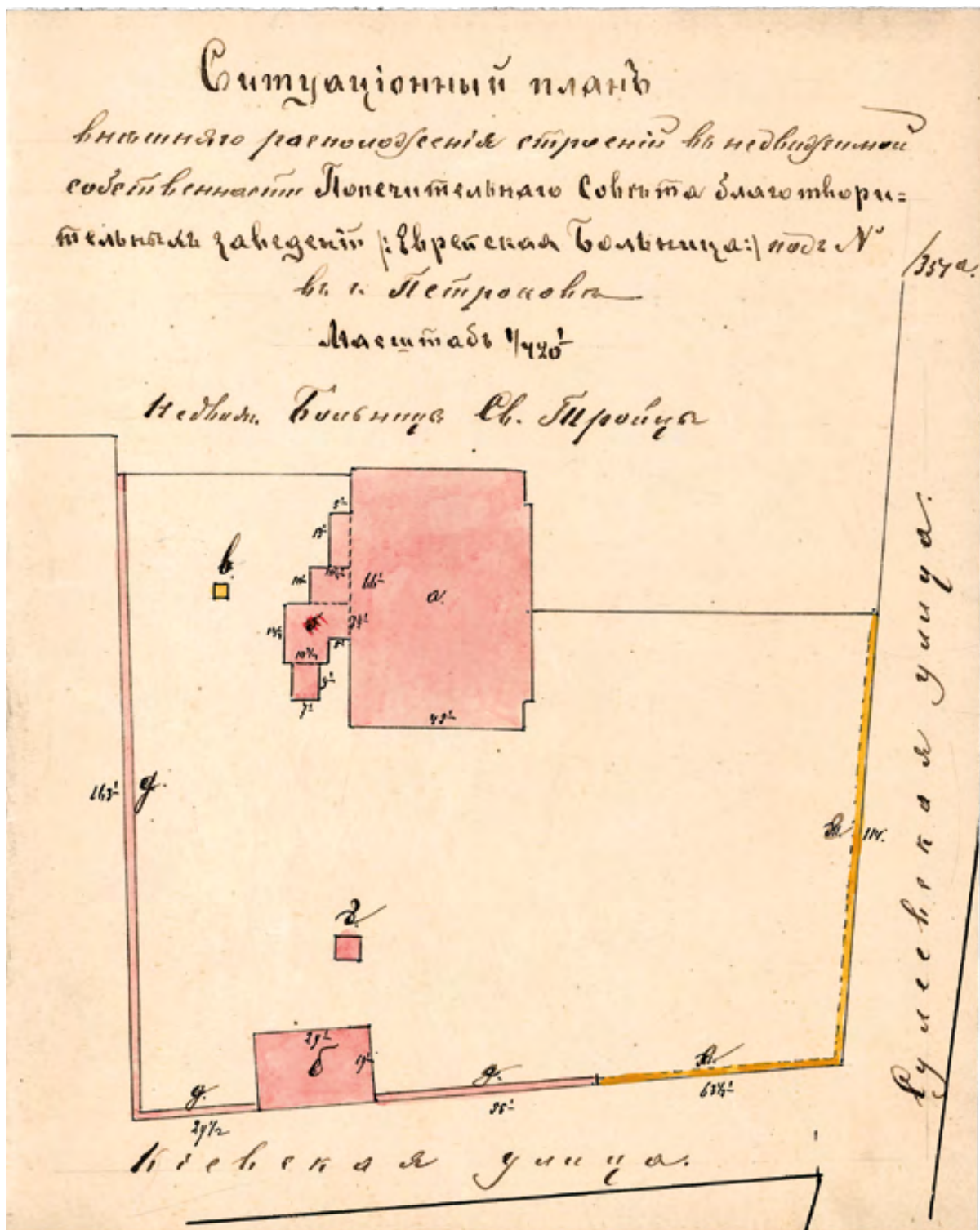
Celem mam rozszerzyć iawiadomić Władze Cywilno-Prządowe, drugostronnie wykazane w celu znajdowania się na tym Nabożeństwie wszystkich Urzędników, w mundurach paradnych, - jak również, aby Urzędnicy zajmujący mieszkania frontowe, okna swe uświetniali; - tudzież pożądanemby było, aby W. W. Urzędnicy o godzinie 9 1/2 rano, raczyli się zebrać do Biura Powiatu, skąd udadzą się do kwatery W. Dowódcy Wojska konsystujących, dla złożenia powinińszowania; - prócz tego, aby po Nabożeństwie, raczyli przybyć do Cerkwi Prawosławnej. -

[Signature]

Inspektor Policji Guckajör

[Signature]

- Informacja o uroczystych piotrkowskich obchodach imienin cara Aleksandra II i jego syna, 1866 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 140.
- Information about the solemn celebrations of the name day of Tsar Alexander II and his son, 1866. Records of the city of Piotrków, sig. 140.

■ Plan sytuacyjny fragmentu miasta, 1903 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 3160.

■ Situation plan of a fragment of the city, 1903. Records of the city of Piotrków, sig. 3160.

L E T N I R O Z K Ł A D RUCHU POCIĄGÓW TOWAROWYCH na Drodze Żelaznej Wąskotorowej od dnia 1/14 Kwietnia

№ 1 BIS		№ 3 BIS		№ 1		№ 3		№ 5		№ 7		S T A C J E		
g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.			
7	55	2	20	6	10	10	00	3	20	6	30		odchod.	Piotrków
8	00	2	26	6	15	10	05	3	26	6	35		„	Milejówk
8	07	2	36	6	21	10	12	3	36	6	42		„	Starostw
8	15	2	44	6	29	10	20	*3	44	6	51		„	Bugaj
*8	26	2	55	6	39	10	31	3	55	7	01		„	Uszczyn
8	39	3	09	6	52	10	45	4	09	7	15		„	Przyglów
8	49	3	19	7	02	10	55	4	19	7	25		przych.	Sulejów
8	52	3	21	7	05	10	58	4	21	*7	28		odchod.	Sulejów
8	57	3	26	7	10	11	03	4	26	7	33		„	platf. Klaszt
9	00	3	29	7	14	11	07	4	29	7	37		przych.	Tartak

OBJAŚNIENIA: 1) *) Skrzyżowania. 2) Pociągi oznaczone * w Sulejowie. 3) Pociągi oznaczone №N w dniach świątecznych:

w Maju—3, 8, 10, 17, 24, 28 i 31. — w Czerwcu 7, 8, 14, 15, 22, 29, — w Lipcu—5, 12, 19 i 26, — w Sierpniu 2, 6, 9, 15, 16, 23, 30.

4) Godziny z podkreślonymi minutami oznaczają czas od g.

w 2853. Tłocznia M. Dobrzańska

- Letni rozkład jazdy Drogi Żelaznej Wąskotorowej Piotrków-Sulejów, 1908 r. Droga Żelazna Wąskotorowa Piotrków-Sulejów, sygn. 40.
- Summer schedule of Piotrków-Sulejów Narrow Gauge Railway, 1908. Iron Narrow Gauge Railway of Piotrków-Sulejów, sig. 40.

DOKŁAD

PRACOWNICZO-OSOBOWYCH

miasteczka PIOTRKÓW-SULEJÓW

za rok 1908.

C	J	E	№ 2		№ 4		№ 6		№ 8		№ 2 BIS		№ 4 BIS	
			g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
		przychod.	8	55	12	55	5	51	9	25	4	03	8	44
a		„	8	51	12	51	5	47	9	21	3	59	8	40
o		„	8	47	12	47	5	43	9	17	3	55	8	36
		„	8	37	12	37	5	34	9	07	*3	45	8	26
		„	*8	27	12	27	5	24	8	57	3	31	8	14
		„	8	13	12	13	5	11	8	44	3	17	8	00
		odchod.	8	00	12	00	5	00	8	30	3	05	7	45
		przychod.	7	32	11	28	4	43	8	00	2	38	7	18
or		„	7	28	11	24	4	39	7	56	2	34	*7	14
		odchod.	7	24	11	20	4	36	7	52	2	30	7	10

one №№ 1 bis i 2 bis kursować będą tylko w dni targowe
 № 3 bis i 4 bis kursować będą tylko w wykazane poniżej

14, 18, 21, 28 i 29. —

23 i 30. — we Wrześniu—6 i 8.

godz. 6-ej wieczorem do godz. 5⁵⁹ rano.

skiego w Piotrkowie.

- **Żeńska Szkoła Wieczorowa w Piotrkowie, 1906 r.** Zbiór fotograficzny Heleny Trzcińskiej, sygn. 6.
- **Women's Evening School in Piotrków, 1906.** Collection of photographs by Helena Trzcińska, sig. 6.

- **Uczniowie piotrkowskiego gimnazjum, 1893 r.** Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.3/4.
- **Students of the Piotrków High School, 1893.** Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.3/4

- **Klasa VI 8-klasowej Szkoły Męskiej w Piotrkowie (tzw. Szkoła Jacobsona), 1908/1909.** Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.4/1.
- **6th Class of the 8th Grade School in Piotrków (the so-called Jacobson School), 1908/1909.** Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.4/1.

183

- **Budynek Manufaktury Piotrkowskiej.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Zakł.pr.6/2.
- **Piotrkowska Manufacture Building.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Zakł.pr.6/2.

■ **Klasztor oo. Bernardynów w Piotrkowie z kolumną Św. Antoniego, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.sakralne.39.

■ **Bernardines Monastery in Piotrków with the column of St. Antoni, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.sakralne.39.

■ **Klasztor Panien Dominikanek w Piotrkowie, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.sakralne.40.

■ **Dominican Female Monastery in Piotrków, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.sakralne.40.

■ **Gimnazjum Rządowe Żeńskie w Piotrkowie, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.szkolne.26.

■ **Government Female Middle School in Piotrków, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud. P./Ob.szkolne.26.

■ **Budynek Sądu Okręgowego w Piotrkowie, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.64.

■ **Building of the District Court in Piotrków, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż. publ.64.

- Budynek Sądu Okręgowego w Piotrkowie – widok od ul. Toruńskiej – obecnie siedziba Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, przed 1914 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.67.
- Building of the District Court in Piotrków – view from Toruńska street – now the seat of the State Archive in Piotrków Trybunalski, before 1914. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.67.

- Budynek Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Piotrkowie, przed 1914 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud. P./Ob.uż.publ.68.
- Building of the Land Credit Society in Piotrków, before 1914. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż. publ.68.

■ **Fragment Placu Bernardyńskiego w kolumną Św. Antoniego w Piotrkowie, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.65.

■ **Fragment of Bernardine Square with St. Antoni column in Piotrków, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.65.

■ **Tory wyścigów konnych z panoramą Piotrkowa, przed 1914 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.66.

■ **Horse racing track with the panorama of Piotrków, before 1914.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.66.

■ Pałac Rudowskich w Piotrkowie, przed 1914 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.42.

■ Rudowski Palace in Piotrków, before 1914. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.42.

■ Pałacyk Psarskich w Piotrkowie, przed 1914 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud. P./Ob.uż.publ.43.

■ Psarski House in Piotrków, before 1914. Collection of photographs, sig. Bud. P./Ob.uż.publ.43.

- Dom Kazimierza Stronczyńskiego przy ówczesnej ul. Bykowskiej (ob. Wojska Polskiego) w Piotrkowie, 1911 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 51-15.
- The house of Kazimierz Stronczyński at the then ul. Bykowska (at present Polish Army) in Piotrków, 1911. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 51-15.

- Piotrków Trybunalski – przed I wojną światową. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 51-19.
- Piotrków Trybunalski – before the World War I. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 51-19.

- Widok na zgliszcza Wielkiej Wsi i dzielnicy żydowskiej. Na pierwszym planie zamek piotrkowski, 1865 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Zam.4.
- View of the Wielka Wieś ruins and the Jewish Quarter. In the foreground piotrkowski castle, 1865. Collection of photographs, sig. Bud.P./Zam.4.

■ Pocztkówka „Pozdrowienia z Piotrkowa”, l. 90. XIX w. Spuścizna Leonii Strzelczyk, sygn. 63.

■ Postcard „Greetings from Piotrków”, 90s. XIX c. The private papers of Leonia Strzelczyk, sig. 63.

„Wielka Wojna” 1914-1918

- Spalony budynek dworca kolejowego w Piotrkowie, 1914 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 36-1.
- Burnt building of the railway station in Piotrków, 1914. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 36-1.

- Spalony budynek dworca kolejowego w Piotrkowie, 1914 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 36-2.
- Burnt building of the railway station in Piotrków, 1914. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 36-2.

- **Zniszczenia wojenne w Piotrkowie, 1914 r.** Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 36-3.
- **War damages in Piotrków, 1914.** The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 36-3.

Zawiadomienie.

Z dniem dzisiejszym otwarty zostaje w Piotrkowie Komisaryat Polskiej Organizacji Narodowej.

Ma on za zadanie, po za sprawami ściśle z organizacją Wojsk Polskich związanemi, dbać również o utrzymanie możliwie normalnego biegu życia w ziemi Piotrkowskiej.

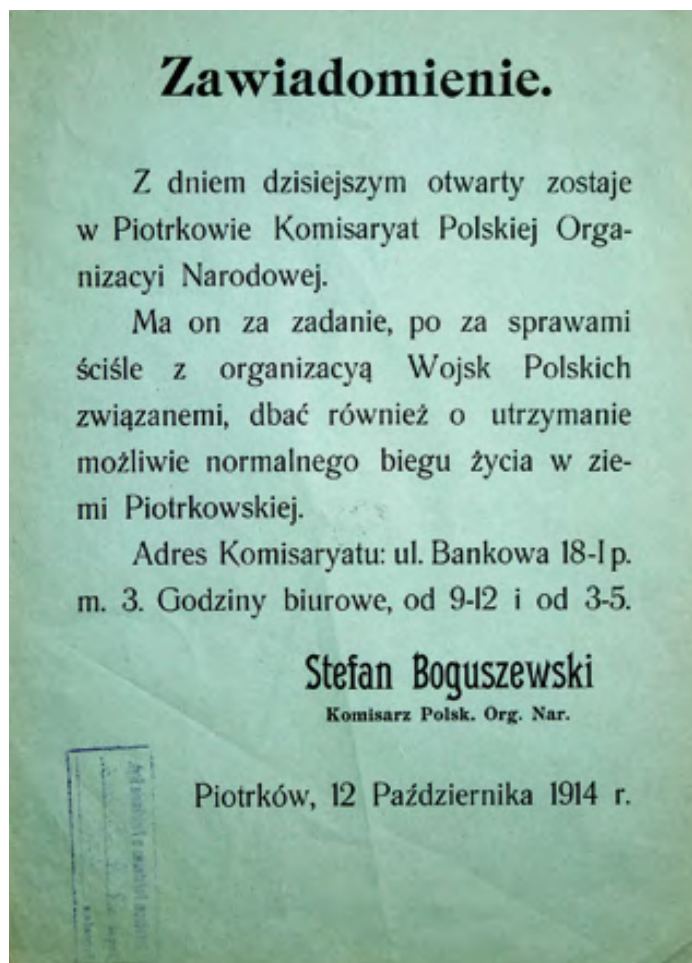
Adres Komisaryatu: ul. Bankowa 18-1 p. m. 3. Godziny biurowe, od 9-12 i od 3-5.

Stefan Boguszewski

Komisarz Polsk. Org. Nar.

Piotrków, 12 Października 1914 r.

- **Zawiadomienie o werbunku do Wojsk Polskich, 1914 r.** Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 4700.
- **Notice of recruitment to the Polish Army, 1914.** Collection of posters and flyers, sig. 4700.

ODEZWA

do ogółu mieszkańców m. Piotrkowa i okolicy

Obywatele!

Groźna chwila dziejowa, jaką przeżywamy obecnie, sprawiła, że wraz ze znaczną częścią kraju i nasze miasto zostało porzucone przez jego dotychczasowe władze i narazie pozostawione własnej samopomocy. Przewidując nadejście takiego momentu, oraz z uwagi na to, że taka chwila bezrządu łatwo mogłaby z najbliższego powodu spowodować panikę w mieście lub nawet być wyzyskaną przez męty społeczne dla celów bezprawia, grono obywateli miasta powołało do życia Komitet, któremu powierzyło troskę o losy miasta i jego mieszkańców. Jakkolwiek wybory do tego Komitetu ze względów, aż nadto zrozumiałych, nie mogły odbyć się przy udziale licznych rzesz mieszkańców, Komitet czuje się uprawnionym do podjęcia powierzzonego sobie mandatu, gdyż czas i warunki na inne załatwienie tej konieczności społecznej nie pozwoliły.

Obecnie, rozumiejąc, że każda chwila zwłoki naraża spokój miasta na niebezpieczeństwo i, wstępując w wykonanie włożonych na się obowiązków, Komitet zarządził co następuje:

- 1) Dla ochrony życia i mienia mieszkańców oraz dla utrzymania porządku na ulicach i placach publicznych, została zorganizowana liczna Straż Obywatelska, której członkowie dniami i nocą w miejscach wskazanych pełnią swój obowiązek.
- 2) Celem zaopatrzenia miasta w żywność i zaspokojenia innych potrzeb mieszkańców, został utworzony cały szereg komisji, których zadaniem będzie w miarę sił i możliwości nieść pomoc w potrzebie i ulgę w nieszczęściu.

Obywatele! Przyrzekając ze swej strony użyć wszystkich sił swoich, aby godnie wytrwać na stanowisku i należycie spełnić swój obowiązek, Komitet Obywatelski jednocześnie zwraca się do Was, Obywatele, o Wasz współdziałanie w ogólnej sprawie. Pamiętajcie, że w groźnej chwili dziejowej ten tylko cało wychodzi, kto do ostatka potrafi zachować panowanie nad sobą i nie ulegnie słabości. Niech nikt nie poddaje się tak łatwej w warunkach obecnych panice, niech nikt nie szkodzi, ale niech wszyscy pomagają Komitetowi w jego niełatwej pracy.

W chwili obecnej miastu naszemu żadne niebezpieczeństwo nie grozi. Gdyby było inaczej, Komitet nie omieszkałby użyć jak najskuteczniejszych środków zaradczych, lub w razie ostatecznym w chwili właściwej przestrzec ogół współobywateli.

Podając do wiadomości publicznej te swoje zarządzenia dotychczasowe, oraz wyrażając nadzieję, że mieszkańcy miasta, zdrowym instynktem samozachowawczym wiedzeni, nie utrudnią, lecz dopomogą będą Komitetowi do należytego spełnienia jego obowiązków, jednocześnie Komitet Obywatelski czuje się w obowiązku oświadczyć, że wszelkie próby, zmierzające do zdeorganizowania życia publicznego w mieście, oraz niepoddania się obowiązującym przepisom Komitetu, będą bezwzględnie tłumione i surowo karane.

Komitet Obywatelski
m. Piotrkowa.

Piotrków, d. 11 Sierpnia 1914 r.

Odbito na rozkaz Komit. Obywat. m. Piotrkowa.

Dziennik Rozporządzeń C. i K. Jeneralnego Gubernatorstwa
Wojskowego dla austriacko - węgierskiego obszaru okupowa-
nego w Polsce.

Część XIII. Wydana w Lublinie i rozesłana
27. października 1916 r.

C z ę ś ć u r z ę d o w a .
77.

Rozporządzenie c. i k. Jeneralnego - Gubernatorstwa wojskowego
w Polsce z dnia 15-go października 1916 r.

Powiększenie obszaru miast: Kielce, Lublina, Piotrkowa i Radomia.

Na podstawie § 2. rozporządzenia Naczelnego Wodza armii z dnia 18-
sierpnia 1916 r., Dz. rozp. 64, zarządza się co następuje:

§ 1.

Obszary miast: Kielce, Lublin, Piotrków i Radom rozszerza się
z dniem 1-go listopada 1916 r. na następujące części graniczących z nie-
mi gmin wiejskich:

1. Obszar miasta Kielce na należący dotąd do gminy Niewaohłów
dawny folwark "Psiarnia" oraz kamieniożony i wapiennik Kadzielnia.
Bieg nowej granicy miasta jest następujący: od północy, wscho-
du, południa i zachodu aż do północno-wschodniego kąta placu ćwiczeń
wojskowych pozostaje ona niezmieniona; stąd biegnie dalej w kierunku
południowo-, a potem północno-wschodnim zewnętrzną granicę gruntów fol-
warku "Psiarnia", a w dalszym ciągu północno-zachodnią granicą kamie-
niożonu Kadzielnia aż do drogi z Kielce do Chęcin prowadzącej; stąd zno-
wu dotychczasową granicą miejską na północny zachód;

2. Obszar miasta Lublina na części obszaru gmin Konopnicy, Wólki
i Zemberzyc, a mianowicie ustanawia się następującą nową granicę miasta

od zachodu: od punktu przecięcia południowej granicy gruntów fol-
warku Rury Pojezuickie ze szosą krańnicą w kierunku półn.-wschodnim
wzdłuż tej szosy, dalej wzdłuż zewnętrznej granicy parcel NN. 4, 3, 2, 1
gruntów włościńskich wsi Rury Brygidkowskie, wzdłuż polnej drogi i ze-
wnętrzej granicy gruntów folwarku Czechów aż do drogi bocznej ze wsi
Snopków do Lublina prowadzącej, potem wzdłuż tej drogi, wzdłuż zachod-
niej granicy gruntów Kolonii Czechówka Górna Nr. 4, tudzież parcel grun-
tów wsi Czechówka z działu dodatkowego NN. 1, 2, 3, tab. likwid. i rej. pomiar

od północy: wzdłuż polnej drogi na północ od wspomnianej parceli
Nr. 3 prowadzącej, dalej po zewnętrznej zachodniej granicy gruntów fol-
warku Bieliszczyżna na długości około 1500 m. w kierunku półn.-wschod-
nim, stąd w linii prostej na wschód do punktu, gdzie droga z Rudnika
wychodzi na szosę Lublin - Łuwartów, dalej drogę do Rudnika prowadzącą
i następnie wzdłuż wschodnich granic folwarku Wiktoryn Nr. 2 parcel
NN. 1, 2, 3, 4, 5 gruntów wsi Bazylisówka i półn.-wschodniej granicy fol-
warku miejskiego Ponikwoda, oraz folwarku Tatarzy aż do rzeki Bystrzycy;

od wschodu: brzegiem Bystrzycy w górę, potem w południowym kierun-
ku wzdłuż wschodniej między zewnętrzną parceli Nr. 3 do wsi Tatarzy na-
leżącej i wschodniej granicy folwarku Tatarzy aż do trasy kolei żelaznej
stąd wzdłuż zewnętrznej południowo-wschodniej granicy parcel NN. 7, 8, 9,
10 wsi Tatarzy Prywatne, wzdłuż drogi polnej obok parceli Nr. 7 wsi Tatar-
zy Poklasztorne i dalej przez tę parcelę aż do południowej granicy par-
celi Nr. 5, następnie wzdłuż tejże na półn.-zachód do połudn.-wschodniej
granicy gruntów Tow.eko. Firlej, wzdłuż tejże aż do parc. Nr. 18 z dzia-
łu dodatkowego wsi Tatarzy i po połudn.-wschodniej granicy tej ostatniej
parceli.

- Odpis rozporządzenia C. i K. General-Gubernatora wojskowego w Polsce z 15.10.1916 r. w sprawie zmiany granic miast: Kielce, Lublina, Piotrkowa i Radomia. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 2224.
- Impairment of Regulation C. and K. General-Military Governor in Poland from 15.10.1916 on the revision of the boundaries of cities: Kielce, Lublin, Piotrków and Radom. District office of Piotrków, sig. 2224.

od południa: wzdłuż południowej granicy parcel Nr.18 i 17 gruntów wsi Tatary z działu dodatkowego, oraz gruntów folwarku Bronowice, okalając osadę czyszciciela miejskiego, aż do rzeki Czerniejówki, potem wzdłuż południowej granicy: łąk i gruntów Kośminek, posesyi Dziesiąta Nr.92 i placów wojskowych do rzeki Bystrzycy, dalej w dół tej rzeki, wreszcie wzdłuż połudn.-zachodniej granicy: gruntów włościńskich kolonii Rury św.Ducha Nr.1, parc.Nr.9, 9 a, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, folwarku Rury Pojezuickie, parc. Nr.17, gruntów wsi Rury Pojezuickie i znową folwarku Rury Pojezuickie do szosy kraśnickiej;

3. Obszar miasta P i o t r k o w a na następujące miejscowości: z gminy Uszczyn Kolonię Bugaj, Kolonię Starostwo i osadę młynarską Bugaj; z gminy Szydłów: majątek i wieś Beżatka, Kolonię Twardosławice, Kolonię Pawłówka, oraz na południową część wsi Karolinów.

Nowa granica miasta idzie następująco:

w zachodniej stronie: wzdłuż granicy pomiędzy gminą Rokszycy a majątkiem Beżatka, dalej pomiędzy wsią Twardosławice z jednej strony: a majątkiem Beżatka, Kolonią Twardosławice i Kolonią Pawłówka vel Polesie z drugiej strony;

w stronie północnej: wzdłuż północno-wschodniej granicy Kolonia Pawłówka /polesie/ aż do drogi do Brocka wiodącej, dalej po tej drodze na połudn.-wschód do połudn.-wschodniego punktu granicznego gruntów wsi Byki i Kol.Pawłówka, stąd w kierunku półn.-wschodn. wzdłuż drogi do Mierzej aż do rzeki Rakówki;

od strony wschodniej: wzdłuż rzeki Rakówki, wzdłuż wschodniego brzegu stawu Bugaj, wzdłuż wewnętrznej granicy łąk majątku Uszczyn do rzeki Strawy, następnie po zachodniej granicy wsi Swierczów;

od południa: pozostaje granica niezmiennica;

4. Obszar miasta R a d o m i a na jego przedmieścia dotąd do gminy wiejskiej radomeckiej; należące: Kaptur, Obozisko, Oświęcim, Dzierzków, Weronów, Glinice, Prędocinek, wieś Ustronie, domacya Maryackie, Zakowice, Młodzianów i Zamkynie z Czerwonką, tudzież grunta kolejowe. Folwark Prędocin A i B wyjąwszy się od włączenia do obszaru miejskiego.

Nowa granica miasta ciągnie się: na północy: od drogi do Przytyka prowadzącej wzdłuż zewnętrznych granic przedmieść: Kaptur, Obozisko wraz z folwarkiem Koniówka i Oświęcim do szosy kozienskiej, od wschodu: wzdłuż wschodniej granicy przedmieść Dzierzków, Weronów i Glinice;

od południa: po południowej granicy przedmieść: Glinice, Prędocinek, Młodzianów i Zakowice;

na zachodzie: wzdłuż zachodniej granicy przedmieść Zakowice, dalej po dotychczasowej granicy miasta i po zachodniej granicy folwarku Zamkynie oraz wsi Zamkynie.

§ 2.

Wszystkie grunta ukazowe położone wśród opisanych w § 1. nowych granic miejskich włącza się do gmin miejskich.

§ 3.

Włączone do okręgów miejskich miejscowości /części miejscowości/ wdziała się z dotychczasowego związku gminnego. Pozostałe po odgraniczeniu obszaru miejskiego części gmin zostają nadal w dotychczasowym związku gminnym.

§ 4.

Gmina miejska obejmuje z dniem jej rozszerzenia prawa i obowiązki oraz majątek i długi przyłączonych miejscowości względnie części miejscowości; rozdziału jaki okaże się potrzebnym, mają dokonać Komendy Obwodowe.

Przyłączenie to nie narusza jednakowoż prywatno-prawnych zobowiązań i uprawnień gminy miejskiej względnie włączonych miejscowości /części miejscowości/ ani istniejących koncesyj lub nabytych praw osób trzecich.

§ 5.

Wcielone miejscowości /części miejscowości/ podlegają od dnia ich wcielenia przepisom w danym mieście obowiązującym. Podatki oraz inne opłaty z włączonych miejscowości /części miejscowości/ należy uiszczać aż do końca 1916 r. w tej samej wysokości i w tej samej kasie co dotąd.

§ 6.

Włączone miejscowości zachowują swój dotychczasowy zarząd i reprezentację tak długo, aż odnośnie miasta zaprowadzą w nich nową organizację zarządu. Ma to nastąpić najpóźniej do 1-go marca 1917 r.

§ 7.

Komendy obwodowe w Kielcach, Lublinie, Piotrkowie i Radomiu mają jeszcze przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia stwierdzić i oznaczyć na miejscu opisane w § 1. tego rozporządzenia granice powiększonego obszaru miejskiego przy współudziale zastępców dotyczących gmin /miejscowości/ i miasta, tudzież szczególnie tam interesowanych właścicieli gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przemysłowych. Do nich należy też staranie o utrzymanie tych granic w przyszłości i rozstrzygnięcie odnośnych sporów.

§ 8.

Konieczne zarządzenia z powodu rozszerzenia granic miejskich i wyłączenia pojedynczych miejscowości /części miejscowości/ z terytoriów gminnych w sprawie: przeniesienia względnie sprostowania ksiąg ludności i prowadzonych przez prezydentów miast i wójtów gmin rejestrów stanu, w sprawach meldunkowych i t.p. mają wydać dotyczące Komendy obwodowe. -

Za zgodność:

PREZYDENT miasta

M. Eudec
Wiceprezydent

Wiceprezydent Wydziału

■ Mapa z zaznaczonymi zmianami dotyczącymi zwiększenia obszaru Piotrkowa z okresu I wojny światowej. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 2224.

- Map with marked changes in the area increase of Piotrków from the World War I. District office of Piotrków, sig. 2224.

K. u. k. Kreiskommando in Piotrków.

Nr. I6378./17.

2

Do

Pana Sobienieńskiego

M. S. W.

Nr. 51569/19

12660

Piotrków, dnia 19 czerwca 1917.

W Piotrkowie.

ul. Bankowa L:II.

Załączone plany budowy ^{kina} przy ul. Bankowej L:II w Piotrkowie zatwierdza się na podstawie rozporządzenia Gubernialnego z dnia 31/III.1916 r. A. Nr. 943 i § 161. ust. budowlanych, pod warunkiem przeprowadzenia następujących uzupełnień:

1/. Kładka schodowa /z materiału ogniotrwałego./ na Galeryę musi być zmieniona, a mianowicie: w miejsce 3-ich stopni krętych należy założyć podest. Wysokość stopni ma być 16 cm. głębokość 30 cm. Bariera na galerii należy zrobić lub wykonać w żelazo, tak aby przejście między barierą, a narożem ściany wewnętrznej wynosiło 1.20 m. /minimum./ w planie zaznaczono kolorem czerwonym/

2/. Konstrukcję dachową nad mieszkaniem należy uzupełnić: Brać zastrzeżeń: /Konstrukcję dachową nie wolno bezpośrednio łączyć z belkami stropu najwyższego piętra.

3/. W sali widowiskowej musi być urządzona wentylacja.-

4/. Wychodki należy zaopatrzyć w kanały wentylacyjne. Kanały te muszą mieć ponad dachem wyjście.

5/. Drzwi prowadzące ze sceny do klatki schodowej: /starego budynku: /muszą być obite blachą. Futryna zaś z żelaza.- To samo odnosi się do drzwi przeciwległych w parterze.

6/. Schodki prowadzące na scenę muszą być z materiału ogniotrwałego /: z blachy ^{złazca} na dźwigarach żelaznych: / Drzewa użyć nie wolno.

7/. Podłoga galerii nie może być schodkowa, lecz musi być wykonana jako równina pochyła.-

8/. Wszystkie drzwi muszą być tak urządzone, aby je można było otworzyć od wewnątrz. Kierunek otwierania drzwi - na zewnątrz.-

3
9. Przewody elek. muszą być prowadzone w zamkniętych rowkach /: rurki gipsowe lub rurki systemu Bergmana: /

10. Siedzenia muszą być stale przytwierdzone do podłogi /: Nie przesuwalne /

11. Wszystkie drzwi należy pomalować jasnym kolorem /: najlep. białym: / i nie śmia być udekorowane portyerami.-

Dalsze zarządzenia dotyczące się bezpieczeństwa w razie pożaru, będą udzielane przed oddaniem budynku do publicznego użycia.-

U w a g a: Fasady /: Elewacje / należy wykonać według planu przesłanego Magistratowi miasta Piotrkowa.-

K a s. i k. Komendanta obwodu
G. i k. Kierujący Komisarz Cywilny

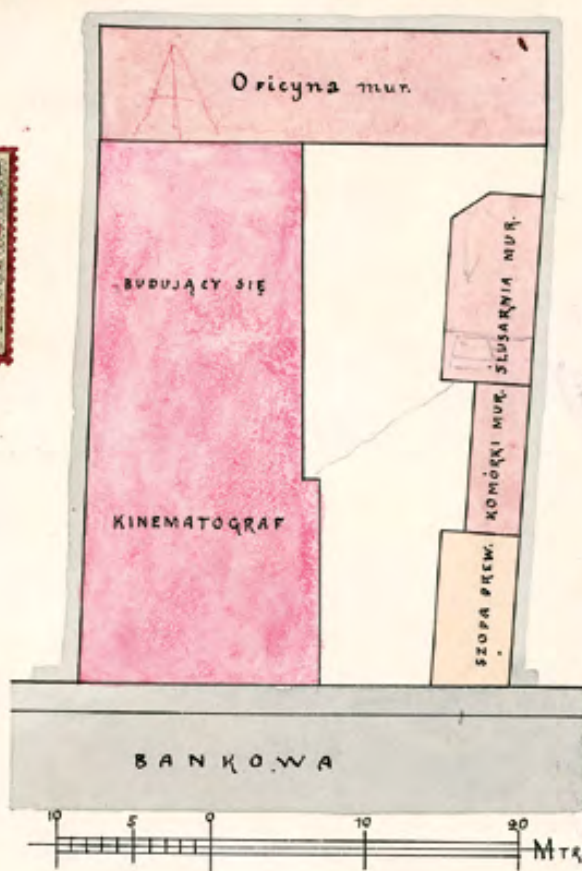
Shachmij

ANIA ~~WAS BUDUJĄCYM SIĘ KINEMA~~

PLAN GENERALNY

UL. BANKOWEJ L. 11. W

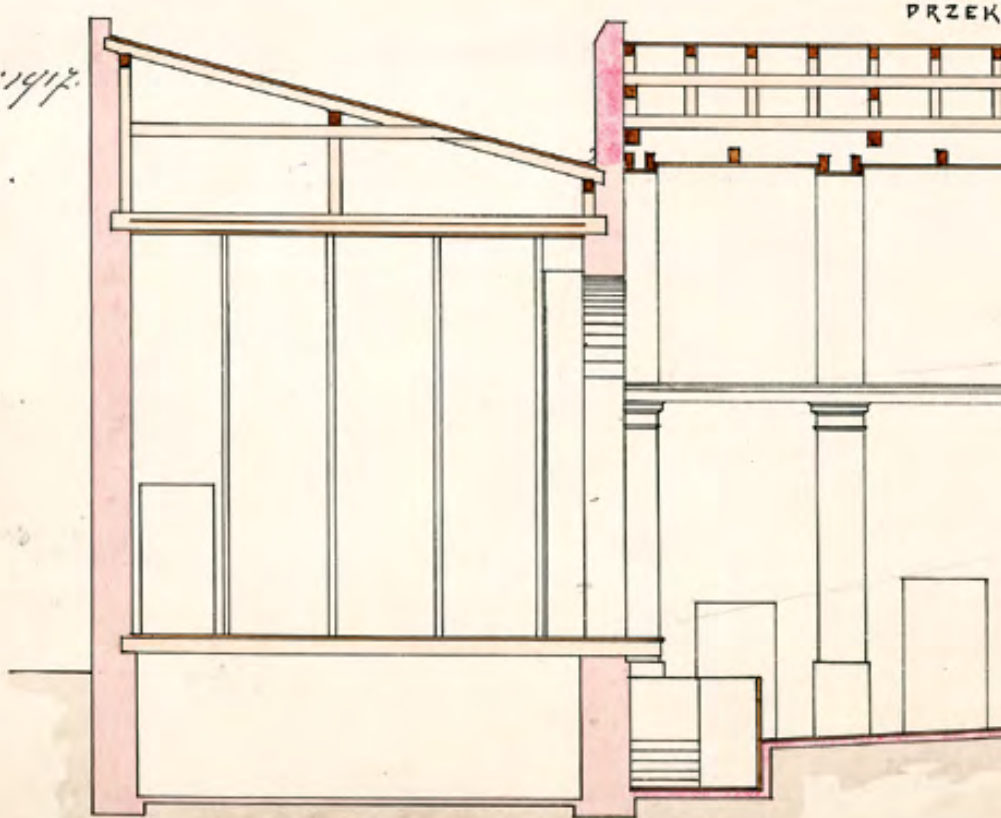
PIOTRKOWIE

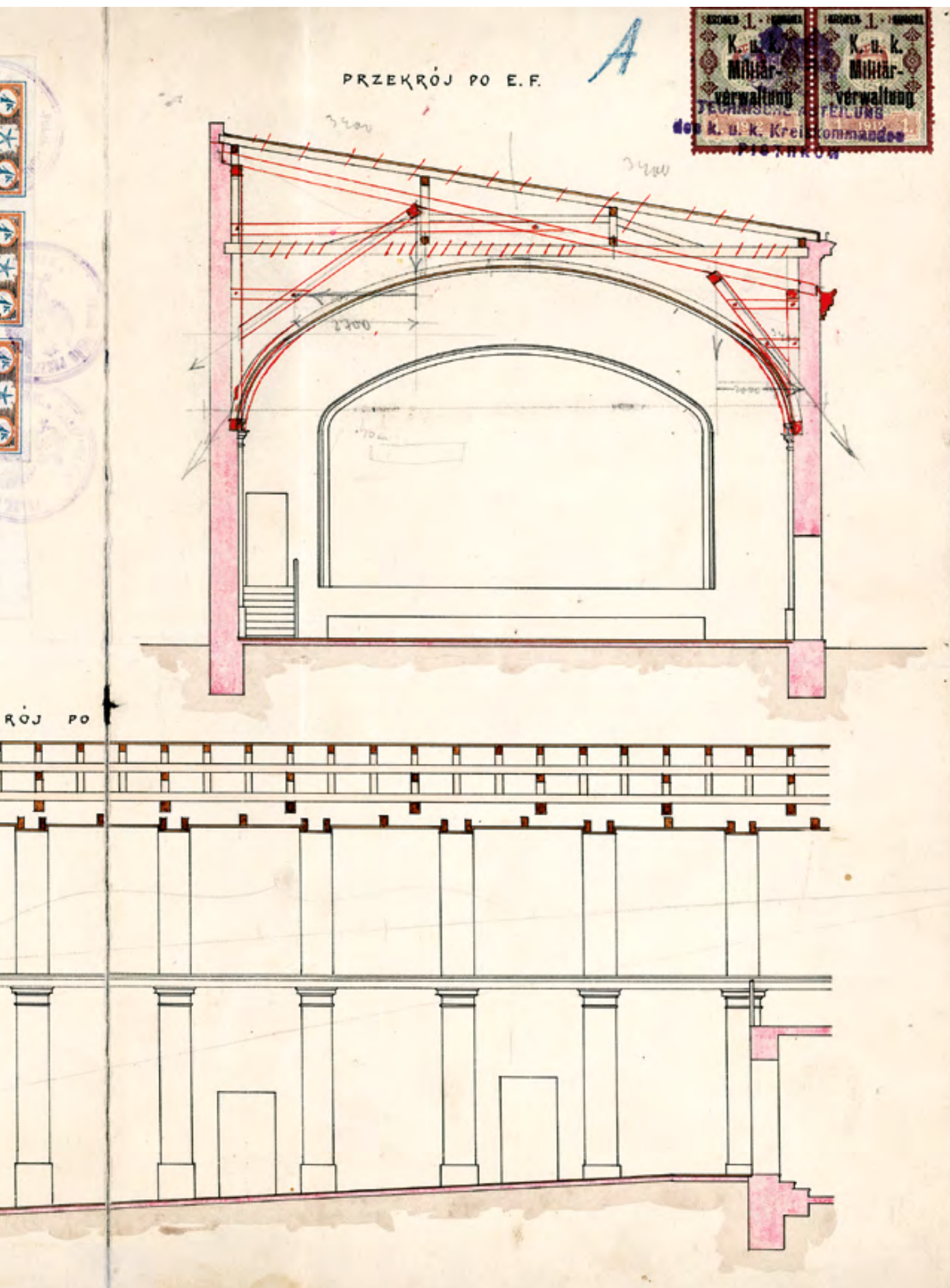
16378/9/82
 uchwałą z dnia
 2. 17, 21. 16378/9
 z siedzibą w Be.
 imię
 Piótkow, 11. Jan. 1917.

Stachni

z dnia 17. 1917.
 Główny (Przewodniczący)

■ Plan kina „Czary”, 1917 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 138.

■ The plan of cinema „Czary”, 1917. District office of Piotrków, sig. 138.

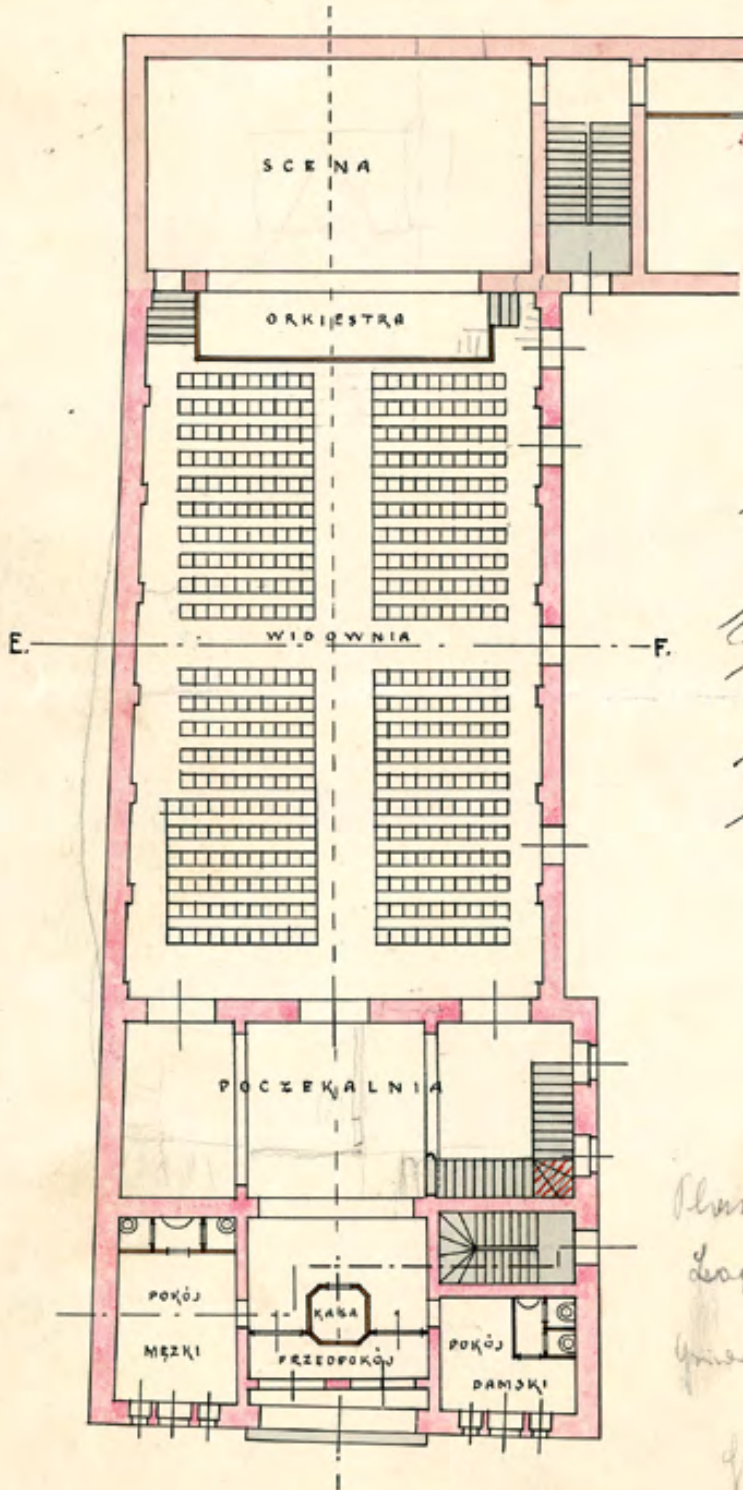
ARKUSZ I

PROJEKT BUDOWY KINOTEATRU I MIESZKANIA ~~W~~ BUDULAJĄCYM SIĘ K

~~POGRANICZE~~ ANTONIEGO SOBIEŃIEWSKIEGO PRZY UL. BANKOWEJ L. 11 W

PLAN PARTERU

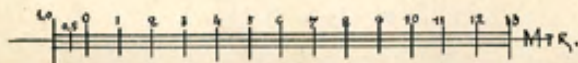
PIOTRKÓWIE

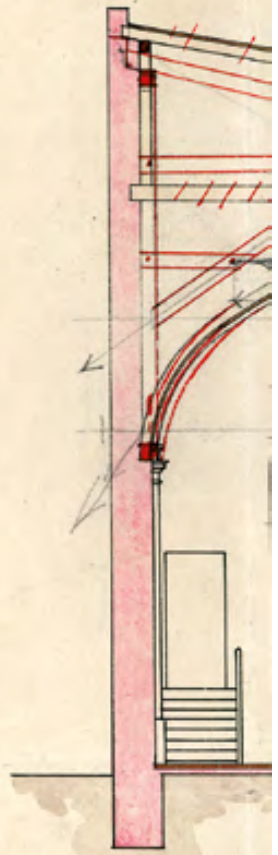
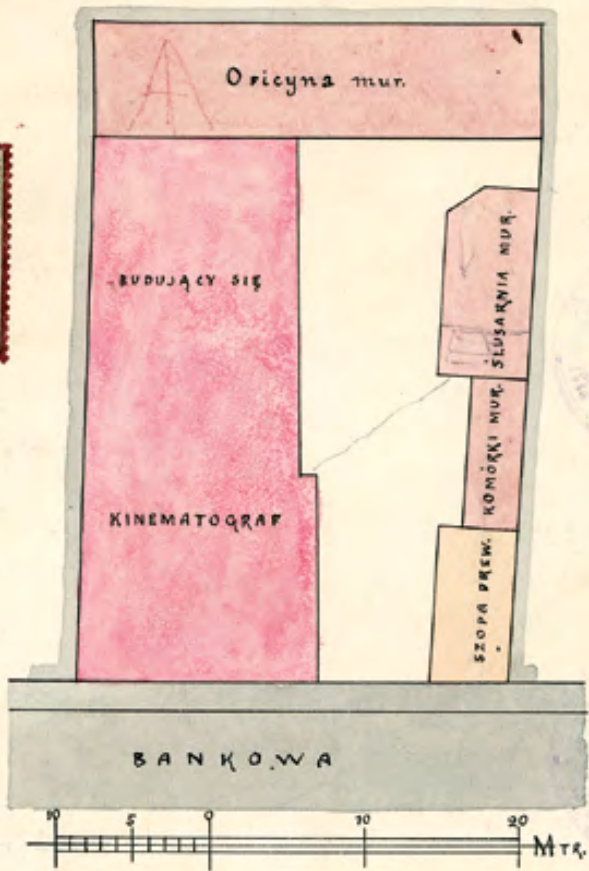
Sl. 16378/90/82
 Genehmigt mit dem
 in Zeichnung vom
 11. V. 17, Sl. 16378/90
 vorgeschriebenen Be-
 stimmungen.
 Piotrków, 11. Juni 1917

Maiching

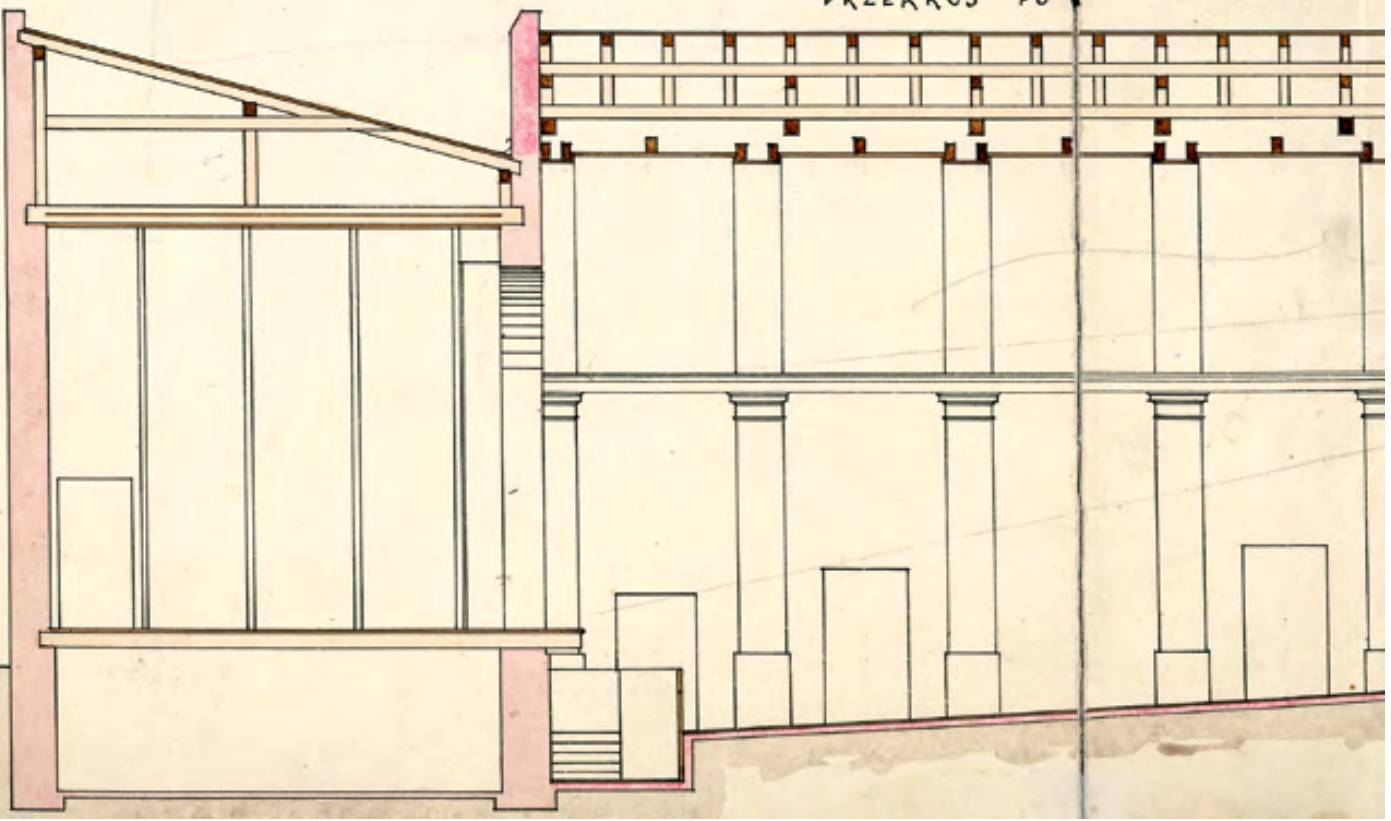
Plan mit verb. Feigen
 legen.
 Grund 2 Grundstücke (Grund
 rufen)
 Grund

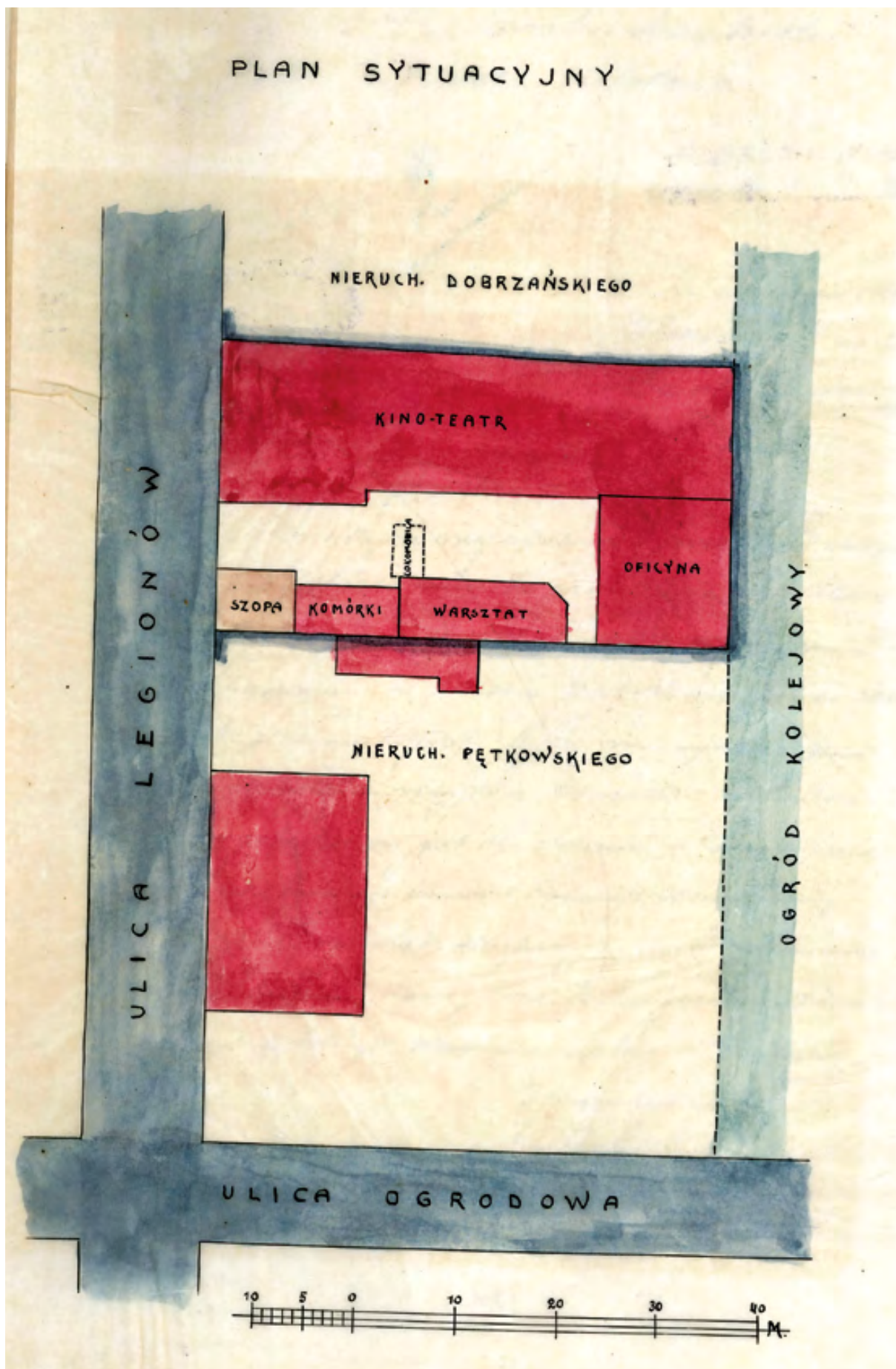

PLAN GENERALNY

PRZEKRÓJ PO

■ Plan sytuacyjny lokalizacji kina „Czary” w Piotrkowie. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1139.

■ Location plan of the „Czary” cinema in Piotrków. Records of the city of Piotrków, sig. 1139.

PLAN

dyżurów nocnych dla lekarzy m. Piotrkowa za II półrocze 1917 r.

Dr. ROSŁAN (akuszer) Dr. SOBAŃSKI	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> LIPIEC	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> SIERPIEŃ
	<u>3-7-11-15-19-23-27</u> WRZESIEŃ	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> PAŹDZIERNIK
	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> LISTOPAD	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> GRUDZIEŃ
Dr. WEINZIEHER (akuszer) Dr. SZOKALSKI	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> LIPIEC	<u>3-7-11-15-19-23-27</u> SIERPIEŃ
	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> WRZESIEŃ	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> PAŹDZIERNIK
	<u>3-7-11-15-19-23-27</u> LISTOPAD	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> GRUDZIEŃ
Dr. KOBOS (akuszer) Dr. SZANCER	<u>3-7-11-15-19-23-27-31</u> LIPIEC	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> SIERPIEŃ
	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> WRZESIEŃ	<u>3-7-11-15-19-23-27-31</u> PAŹDZIERNIK
	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> LISTOPAD	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> GRUDZIEŃ
Dr. RECHNIOWSKI (akuszer) Dr. LEJPUNER	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> LIPIEC	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> SIERPIEŃ
	<u>2-6-10-14-18-22-26-30</u> WRZESIEŃ	<u>4-8-12-16-20-24-28</u> PAŹDZIERNIK
	<u>1-5-9-13-17-21-25-29</u> LISTOPAD	<u>3-7-11-15-19-23-27-31</u> GRUDZIEŃ

- Plan dyżurów nocnych dla lekarzy m. Piotrkowa za II półrocze 1917 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 2803.
- Plan of night dutys for Piotrków doctors for the second half of 1917. Records of the city of Piotrków, sig. 2803.

Protokół

inauguracyjnego posiedzenia Piotrkowskiej Rady Miejskiej w dniu 15 lutego 1917 roku.

Posiedzenie rozpoczęło się o godzinie 3½ po południu.

W myśl § 56 ordynacji wyborczej dla rad miejskich Prezydium Piotrkowskiej Rady Miejskiej w dniu dzisiejszym zwołało wszystkich członków Rady na pierwsze uroczyste posiedzenie, które odbyło się w sali Stowarzyszenia Premieślników i Handlujących pod przewodnictwem obecnego Prezydenta miasta adwokata przysiężnego Maksymiana Rudnickiego.

Rozprawy toczyły się jaurnie.

Na posiedzenie przybyli zaproszeni w charakterze gości przedstawiciele Departamentu wojkowego i Legio-

now Polskich i cich rządowych instytucji
oraz przedstawicieli wszystkich miejsco-
wych instytucji społecznych, kulturalno-
oświatowych i finansowych.

Posiedzenie zagał Prezydent Rud-
nicki, poczem zgodnie z życzeniem Rady
powołał na sekretarza Henryka Mu-
szynskiego.

Po sprawdzeniu z listą okazało się,
że na posiedzenie przybyło 45 radnych,
a mianowicie: Bolechowski Jan,
Brauliniski Franciszek, Ms. Bromski
Józef, Byczkowski Antoni, Ciszewski
Sylwester, Cybulski Leonard, Dobrzań-
ski Tadeusz, Dudkiewicz Adam, El-
zenberg Arnold, Egiercki Michał,
Feinkind Mordek, Felman Gaja-
Wód, Goryński Stanisław, Grabow-
ski Julian, Kaminer Leopold, Kar-
bowski Józef, Kasprzykowski Win-
centy, Dr. Kobos Henryk, Kon. Miko-
łaj, Konarszewski Henryk, Kongrac-
ki Juliusz, Landsberg Aleksander,
Lewit Mawrycy, Lewkiewicz Mawrycy,

Ks. Lyriniski Eugenjusz, Majoran
 Markus, Margulies Awner, Michel-
 son Mold, Muszynski Jacek, Myst-
 kowski Wiktor, Nowicki Boleslaw,
 Oszeowski Aleksander, Oszeowski
 Walerjan, Ostrowski Apolonjusz,
 Pajnski Adolf, Piotrowski Ignacy,
 Dr. Rechinowski Stefan, Rudnic-
 ki Karimierz Silberstein Wilhelm,
 Nowikowski Jozef, Tyt Boleslaw,
 Weiniak Ignacy, Wroblewski
 Jozef, Wresinski Stanislaw,
 Ks. Zagrzejewski Antoni.

Nieobecni radni, a mianowicie:

Tomasz Delbski, Ignacy Lewan-
 dowicz, Wiktor Sobotowski, Wale-
 ty Pawlikowski i Jozef Zerkow-
 ski. Nausprawiedliwi swoj nieobecno-
 ci radni Lewandowicz i Pawli-
 kowski.

Przyjeto do wiadomosci rezygna-
 cję radnego Wiktora Sobotowskiego
 wybranego z kwoty 19. Na jego miej-
 sce w myśl przepisów wyborczych Ra-

NACZELNY KOMITET NABODOWY
DEPARTAMENT WOJSKOWY

U-28

L3081.

10274

Przy wszystkich pismach należy powołać się na powyższą liczbę czynności

An

das k.u.k. Kreiskommando
in

Piotrków, am 17. April 1916.

Piotrków.

Ich melde, dass der Verpflegsstand der Militaersektion OPWK und der Personalsammelstelle Polnischer Legion in Piotrków vom 15. April 1916

16 Offiziere

139 Mann

13 Pferde

anweist.

i. v.
[Handwritten signature]

K. u. k. Kreiskommando Piotrków
Res. Nr. /Adj.
präs. am 17. Apr. 1916
mlg. Blg.

- Meldunek o stanie liczebnym oddziałów Legionów Polskich w Piotrkowie w kwietniu 1916 r. C. i K. Komenda Powiatowa w Piotrkowie, sygn. 16.
- Report on the number of Polish Legions in Piotrków in April 1916. Imperial and Royal District Command in Piotrków, sig. 16.

- **Kierownictwo i pracownicy Departamentu Wojskowego NKN w Piotrkowie, I wojna światowa.** Zbiór Kazimiera Strzeleckiej, sygn. KS.55/2.
- **Leaders and employees of the Military Department of the Main National Committee in Piotrków, World War I.** Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. KS.55/2.

LOKAL DEPARTAMENTU WOJSKOWEGO N. K. N. W PIOTRKOWIE,

- **Siedziba Departamentu Wojskowego NKN w Piotrkowie.** Zbiór Kazimiera Strzeleckiej, sygn. KS.55/6.
- **Headquarters of the Military Department of Main National Committee in Piotrków.** Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. KS.55/6.

■ **Procesja Bożego Ciała w Piotrkowie z udziałem Legionów Polskich, okres I wojny światowej.** Zbiór Kazimierzy Strzeleckiej, sygn. KS.60/1-7.

■ **Procession of Corpus Christi in Piotrków with participation of Polish Legions, period of World War I.** Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. KS.60/1-7.

■ **Procesja Bożego Ciała w Piotrkowie z udziałem Legionów Polskich, okres I wojny światowej.** Zbiór Kazimierzy Strzeleckiej, sygn. KS.60/1-7.

■ **Procession of Corpus Christi in Piotrków with participation of Polish Legions, period of World War I.** Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. KS.60/1-7.

Kundmachung.

Ad Verordnung des k. u. k. Militär-generalgouvernements in Polen Ap. Nr. 203211/18 vom 2. März 1918 wird folgendes kundgemacht:

Das Färben von Hühnereiern, sowie das Inverkehrsetzen gefärbter Hühnereier (Ostereier) ist bis auf Weiteres verboten.

Bei Übertretung dieses Verbotes wird der Zuwiderhandelnde gemäß § 9 Pkt. 3 der Vdg. 61 vom 4. Juli 1917 bestraft.

Diese Verordnung tritt mit dem Tage der Kundmachung in Kraft.

Piotrków, am 12. März 1918.

Der k. u. k. Kreiskommandant:

WIKTOR, m. p., Gen.-Major.

07641

Obwieszczenie.

Na podstawie rozporządzenia c. i k. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego w Polsce Ap. Nr. 203211 z dnia 2. marca 1918 roku obwieszcza się co następuje:

Farbowanie kurzych jaj, jakoteż wprowadzanie w obrót farbowanych jaj kurzych, (pisanek wielkanocnych) jest zakazane aż do odwołania.

Przekraczający to rozporządzenie będą karani w myśl § 9. punkt 3 rozporządzenia c. i k. Jeneralnego Gubernatorstwa Nr. 61 z dnia 4 lipca 1917 roku.

To rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Piotrków, dnia 12. marca 1918 r.

C. i k. Komendant powiatu:

WIKTOR, w.r., Generał-Major.

- **Żołnierze 4 pułku piechoty Legionów w Piotrkowie przed wymarszem.** Zbiór Kazimiery Strzeleckiej, sygn. 68.
- **Soldiers of the 4th Infantry Regiment of the Legionaries in Piotrków before the march out.** Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. 68.

- Sztambuch Kazimiery Strzeleckiej zawierający wpisy żołnierzy Legionów Polskich, I wojna światowa. Zbiór Kazimiery Strzeleckiej, sygn. 2.
- Kazimiera Strzelecka's diary containing entries of Polish Legion soldiers, World War I. Collection of Kazimiera Strzelecka, sig. 2.

30
Piotrków, dn. 2. Października 1916.

Kiedy odejdziesz chciatym miś za sobą
nie smutne serce okryte żałobą,
nie biedne nogi, stamane w brossie,
Sześć niechły drzewny lity w całej wiosce,
niechły ełbani szedł korowod spienony,
niechły się łmane śniaty jak w czas inowry,
niechły nos, krunos, skądali do kumien
jak kwop do kwopa za mienęje gumien,
niechły ja w ielie brata zicunia wamua,
By garś na powiew rucunego ziamua, -

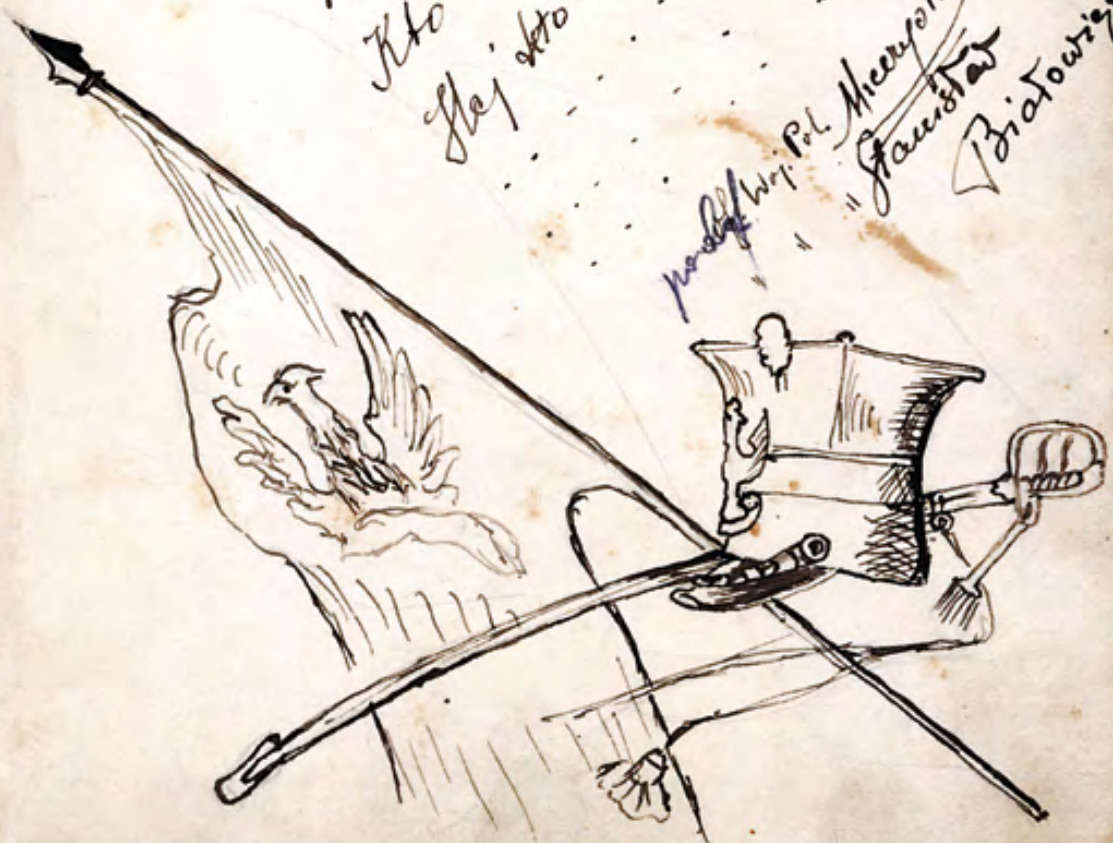
Kiedy odejdziesz - chciatym miś po solie
nie łwane brony, pta crosze na grolie
Łon niechły myja i nosy elie mogity
Ła szelo jedzony chlebem zamudity.
niechły do mustna pohmajane ptogiem
Kłószym, rumigoyu zaptaoty emngiem,
niechły dzień kardy lu puchowany lystem
Hakosus dła zinykch zhwien poruaitem,
niechły polozumykh nobsaruniane usta
Sri adonyty, czygi, gdris ... mozita pusta!

Kiedy odejdziesz chciatym miś przy solie
branie: ziem adrecał w pucruowenim dlatie
Łem nie nie zabnat dlatuo z ajew dlaty,
Łem nie wotawie mym do ofiaty,
Ale, co myje lity i nime dlatie,
Łowicitem zicun w erci niepokalame,
Co z chleba - chlebem, a co z chleba - chlebem,
Łabnoś pro ssi ekstrakt mych i scretke ost kwis,
Bam nie nie ~~zost~~ dlatiem pohowenim!

Janusz Paprochy 2 p. utomant leg. Dbl.

Protokol 14. 15.
10

gromnicie trzby, gromnicie drwa,
dalej! dacie w gęstym lesie,
wrocie kępcze wlewie; chwata,
Trzymaj się kępcze wlewie;
Leci, nasz orle w ostrej pik,
Francie, Poloce, wiole wlewie;
Kto mniejsze, wlewie wlewie;
Kto numerca wlewie wlewie;
Glej kto Polak na bagnety!

podpisał Włocławek
"Gawista"
Białowięga

Smutna dla górala ta płasnia, równina
 Choć mu hań niejedna zwidzi się dziewczyna.
 Choć jej óc spojrzeme ciesz się go bo młody
 Cni mu się do Tater, cni się do swobody
 Ale kie już przecie wróci doma, w góry
 Nieraz se przypący te Piotrkowa mury
 Nieraz zbacy sobie piękne Kazi oczy
 Kie będzie sarotki rwał w styrhnej ubocy...

Więc gdy ja już będę na „Skálnem Podhalu”
 Wspomnij „Świeta Babciu” o dzikim góralu
 Jacek Zwoleński

■ Sztambuch Antoniny Krupiówny. Spuścizna Leonii Strzelczyk, sygn. 2.

■ Diary of Antonina Krupiowna. The private papers of Leonia Strzelczyk, sig. 2.

I deleka ku miin pływ
 Chopina a emulce. tomy
 I dasez, ma, owladu
 Est miszko isro my
 Chcielibym wyizygnac zee
 I laice gaciei w gnaslania,
 W szcioruyeh i chychy wlye
 Biedemmo mona.
 Coi rone mi zee z pierci,
 O rionni mie od brace ---
 A gerdle moji stawi
 Goryer pataca m...
 Piłotkin d. 20/1916r. *Leonia Krupiowna*

- Pomnik „Tarcza Legionów” odsłonięty w Ogrodzie Bernardyńskim w Piotrkowie w dn. 6 sierpnia 1916 r. Liga Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie, sygn. 25.
- Monument „Shield of the Legions” unveiled in the Bernardine Garden in Piotrków on d. August 6, 1916. War Alert Women’s League in Piotrków, sig. 25.

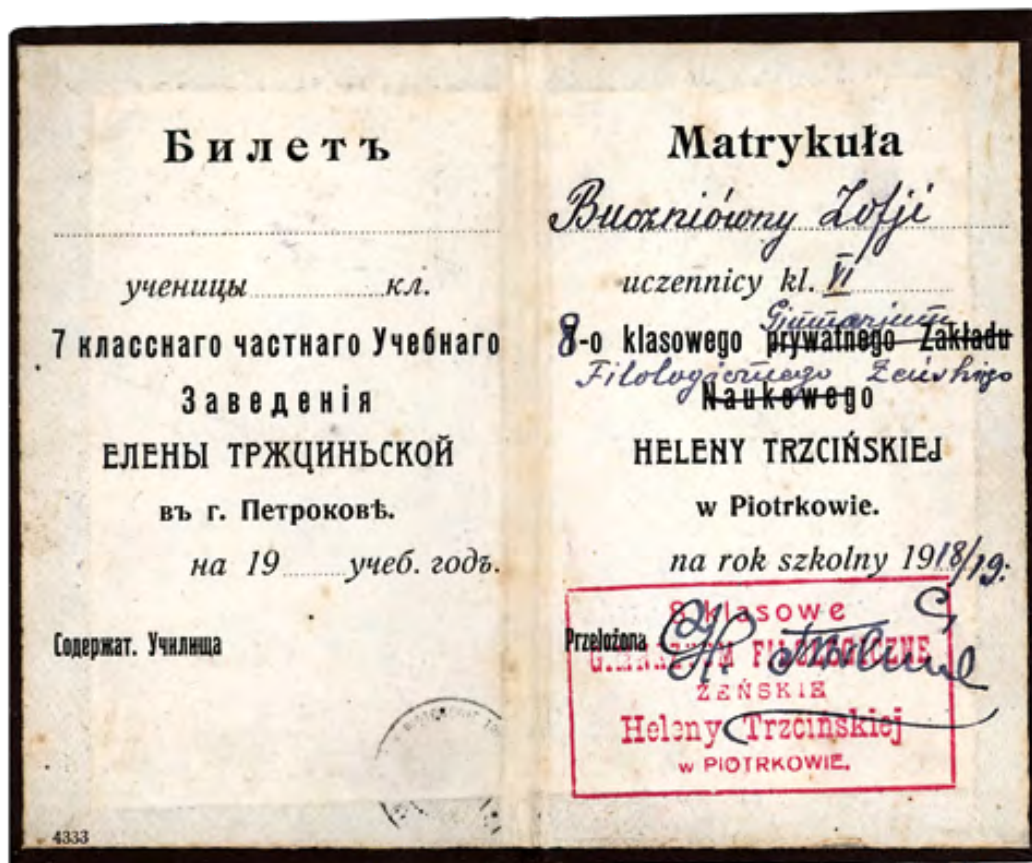
■ Pamiętnik Zofii z Buczniów, 1911-1918. Zbiór Buczniów, sygn. 4.

■ Diary of Zofia from Buczniów, 1911-1918. Collection of Buczniów, sig. 4.

Na wątlej kartce pisać dla pamięci
 Wieraj mi, Zosiu! wcale ^{ci,} nie mam
 Bo jestem w sercu Twoym — ^{chceci} nie zapu-
 Wraz z pamiętnikiem bę- ^{żać} ja
 de zapomniana
 wpisata się
 Kochająca cię przyjaciółka
 W. Wańkowska.

d. 4/IV. 1911. r.

- Legitymacja szkolna Zofii Buczniówny, 1918 r. Zbiór Buczniów, sygn. 6.
- School card of Zofia Buczniówna, 1918. Collection of Buczniów, sig. 6.

- Legitymacja Stefanii Buczniowej – członkini Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie, 1917 r. Zbiór Buczniów, sygn. 6.
- Stefania Buczniowa's ID card - Member of the War Alert Women's League in Piotrków, 1917. Collection of Buczniów, sig. 6.

Ladyslaw Kowalczyk napisane sekretarka
H. Karbowska
J. Kucowska H. Grabowska

Zebnanie Zarzadu dn. 25/IV 1918.

Porzadek dzienny: 1) Odczyt p. Marciniowskiej 2) Wilmani 3) Zabawa 4) Listy 5) Gospoda 6) Lekcja spieki nad zdmierzami 7) Lokal.

Obecnych rob 8. Przewodniczy p. H. Grabowska.

- 1 - Odczyt sie odczyt p. Marciniowskiej. p. Karbowska poprosi p. Szuksynska, aby posla na stacje po prelegentke. Miarka nie dla p. Marciniowskiej daje p. H. Karbowska, zas p. H. ska zamowi sniadania, obiady i kolacje w Gospodzie. Likwidacja odczytu zajma sie pp. J. Kucowska i H. Karbowska
- 2 - Postanowiono dac platne sglaznienie do „Dziennika”, aby skladki na rzecz weteranow skladae w banku przy ul. Kaliskiej na rzecz p. Zagrojskiej.
- 3 - Postanowiono wzglednie zabawy. w podaniu o zabawe i znacerek udadza sie pp. Szymkiewiczowa i H. Kucowska. p. p. H. Karbowska i J. Kucowska rozmowia sie z pp. Szymkiewiczowa i Kucowska. p. J. Kucowska przajta sie napisac podanie na marynie.
- 4 - Otrzymano list od p. Ladiniskiego, ktory slawal u siebie naucz. Policie na p. Ladiniskiemu zidzely rzeczy, wraca sie do Ligi, aby pokryla strate, wynosaca 500 rub. p. Wolska porozumie sie z p. Szymkowską
- 5 - p. Wolska zmaza sie z zapytaniem, czy mozna w Gospodzie sprzedawac piwo. Zarząd dal odpowiedz odmowna.
- 6 - Uciekinierom sycie daje Gospoda przez 3 dni - noclegow zas nie dajemy reale.
- 7 - Pomienar polija zapylmatu, czy Liga powada wlasny lokal, odpowiedziano, ze lokal Ligi musi sie podawacemu przy ul. Bykarskiej l. 67. p. Kucowska wraca sie z zapytaniem do p. Wolski, czy nie zechciataby odiazajac pokoj na lokal dla Ligi.

H. Grabowska

228

■ Protokół zebrania zarządu Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie, 1918 r. Liga Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie, sygn. 1.

Zebrańie Zarządu dn. 12/1 1918r.

Punkt 1. Kwestja wystawia delegatek na zebrańie Kosiuskowskie do Rady Miejskiej. Wybrano: pp. Grabowską i Bondy.

Wydatki na zaproszenia na zebrańie Kosiuskowskie uromacenia zebrańie do pokrycia z kasy Ligii.

Sprawy wystawia pismużdy do Sekyriorna postanowiono oddać do Szoloty.

W kwestji mieszkania postanowiono wziąć od p. Kucemskich zaż prosto korzystania z przedpokojem i schronka, zamiast składu, w cenie najmniej 100 rub. Polecono załatwienie tej sprawy pp. Trzecińskiej i Kucemskiej.

Sprawy uregulowania premii zajmie się p. J. Nowicka zebrańie Zarządu w sobotę 1. grudnia. 24 nieobecni m. p. Grabowska.

Zebrańie Zarządu dn. 21/1 1918r.

Porządek dzienny: 1) Okólnik Piekelnego Zarządu 2) Sekcje 3) Wier.

1 - Pani Rudnicka odczytała Okólnik Zarządu, umieszczonej w Kurjerze.

2 - pp. Rudnicka i Grabowska były u pułk. Szegedemskiego, który prosił o zorganizowanie szwalni, herbaciarstwa. P. Walska komunikuje, że od jutra otwarty będzie Warsztat szwalniczy. Postanowiono dać notatkę do „Kosiuśki” o otwarciu Warsztatu szwalniczego, zorganizowanego przez Ligę i o znakku, uregulowanym dn. 29/1 na sierść walców dla szyski.

Postanowiono zorganizować Herbaciarstwo dla żołnierzy. Pokrycie szwalni o to, abyśmy dostali bezpłatnie lokal na herbaciarstwo i na kuro Szyski.

P. Rudnicka komunikuje, że zwróciła się do Starosty Mławy o dostanie niżej wspomnianych i zaopiniowała swoją pracę.

**PAMIĘTAJMY
O GWIAZDCE
DLA LEGIONISTÓW!**

**Dołożmy starań, by w dniu wigilijnym
nasi żołnierze otrzymali dowody pamięci
od całego społeczeństwa.**

**Ofiary w naturze i w pieniądzech składać należy
w herbaciarni dla legionistów, przy ul. Rokszyc-
kiej L. 21, codziennie od 3-7 p. p. do dnia 28 b. m.**

LIGA KOBIEC.

- Plakat dotyczący organizacji gwiazdki dla Legionistów, ok. 1917 r. Liga Kobiet Pogotowia Wojennego w Piotrkowie, sygn. 7.
- Poster for the organization of a Christmas for the Legionaries, approx. 1917. War Alert Women's League in Piotrków, sig. 7.

- Patriotyczna ulotka związana z obchodami rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 7314.
- Patriotic leaflet associated with the celebration of the anniversary of the Constitution of May 3, 1917. Collection of posters and flyers, sig. 7314.

PROGRAM

UROCZYSTEGO WIECZORU

KU UCZCZENIU ROCZNICY KONSTYTUCJI 3-go MAJA
W PIOTRKOWIE 1917 ROKU.

CZĘŚĆ I.

1. Przemówienie . . . p. Kazimierz Rudnicki
Moszkowski — Etude
2. Schumann - Busoni p. Marya Ratajska
Lieder ohne Worte
Szymanowski Arabesque
3. Deklamacja . . . podpor. Zygmunt Nowakowski
art. Teatru Miejskiego
w Krakowie
4. Moniuszko Arya z „Halki” p. J. Niezgoda, chor. Leg. Pol.

CZĘŚĆ II.

5. Kleszczyński, Prolog . p. Jadwiga Zabielska
6. Świeżyński, „Chłopca
mego mi zabrali”, p. J. Niezgoda, chor. Leg. Pol.
Niewiadomski „Nie
swatała mi cię swatka”
7. Wyspiański, Fragment podpor. Zygmunt Nowakowski,
z „Wyzwolenia” art. Teatru Krak.

**PRZED ROZPOCZĘCIEM PROGRAMU ORKIESTRA
STRAŻY OGN. ODEGRA PIEŚNI NARODOWE.**

- Program piotrkowskich obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 7315.
- Schedule of the Piotrków celebration of the anniversary of the Constitution of May 3, 1917. Collection of posters and flyers, sig. 7315.

Teatr „CZARY”

rogram od poniedziałku 15 lutego 1915 r.

Początek o godz. 3 po połud.

Części 1, 2, 3, 4 i 5.

WSPANIAŁY OBRAZ HISTORYCZNY

z wojen

Napoleońskich w Rosji

ROK 1812

Obraz w 5-ciu częściach, trwa około 2-ch godzin.

Część 6.

Plawienie koni wojskowych

Natura
w kolorach.

Ceny miejsc zwykłe.

Uprasza się o zajmowanie miejsc, stosownie do wykupionych biletów.

01370 Druk. A. Pańskiego w Piotrkowie.

- Ulotka informacyjna kinoteatru „Czary” – pokaz obrazu historycznego pt. „Rok 1812”, 1915 r. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 3749.
- Information leaflet of the cinema „Czary” - show of the historical picture entitled „Year 1812”, 1915. Collection of posters and flyers, sig. 3749.

- **Klasa V 1916/1917. Gimnazjum męskie piotrkowskie.** Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.4/4.
- **5th Class 1916/1917. Boys' gymnasium in Piotrków.** Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.4/4.

Lata 1918-1945

Rozwój szkolnictwa powszechnego w Piotrkowie
w obrotach 50-lecia (1871-1921).

Rok	Liczba szkół			Miejsc	Miejsc	Klas	Liczba uczniów	Liczba uczniów na 1000 mieszkańców
	państw.	przyj.	razem					
1871	4	-	4	102	231	333	14680	23
1873	4	3	7	165	377	542	-	-
1876	4	4	8	237	412	649	15507	42
1877	4	5	9	235	431	666	16028	42
1882	4	7	11	475	333	808	-	-
1885	4	6	10	462	459	921	24866	37
1887	8	5	13	507	548	1055	25569	41
1890	8	3	11	549	522	1071	25208	42
1892	8	3	11	538	564	1102	29412	37
1893	8	3	11	349	533	902	31160	29
1894	8	3	11	339	566	905	29106	31
1896	9	1	10	298	596	894	29799	30
1897	9	1	10	307	598	905	-	-
1901	9	4	13	495	709	1204	-	-
1902	9	6	15	573	762	1335	32971	40
1904	11	5	16	577	805	1382	33582	41
1905	11	7	18	606	455	1061	33826	31
1906	11	9	20	735	1104	1839	34303	54
1907	13	13	26	941	1279	2220	37241	60
1908	13	12	25	1102	1361	2463	38114	65
1909	13	12	25	1279	1328	2607	38981	67
1910	13	10	23	1275	1311	2586	39774	65
1911	13	8	21	1470	1558	3028	39800	76
1912	13	8	21	1461	1395	2856	40602	70
1916	10	1	11	1708	1331	3039	36361	83
1917	13	3	16	1837	1539	3376	-	-
1918	12	4	6	1823	1573	3336	-	-
1919	15	5	20	2189	1809	3998	-	-
1920	15	6	21	2761	2261	5022	-	-
1921	15	6	21	3093	2648	5741	41358	138

- Rozwój szkolnictwa piotrkowskiego w latach 1871-1921. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 64.
- Development of the Piotrków education in 1871-1921. Records of the city of Piotrków, sig. 64.

- Nauczyciele i uczennice Gimnazjum Humanistycznego Żeńskiego w Piotrkowie, ok. 1924 r. Spuścizna Leonii Strzelczyk, sygn. 17.
- Teachers and students of the Humanistic Female Middle School in Piotrków, approx. 1924. The private papers of Leonia Strzelczyk, sig. 17.

Magistrat m. Piotrkowa
Wydział Szkolnictwa
i Oświaty Rozszkolonej

No.
25. czerwca 1922. r.

Miasto Piotrków

Stan Szkolnictwa

Lp.	Tytuł naukowy	Miej. 1st	Miej. 2nd	Miej. 3rd	Liczba nauco-rodowca		Liczba klas	Miej. 1st	Miej. 2nd	Miej. 3rd	Miej. 4th	Miej. 5th
					M.	K.						
<u>skoty powszechne:</u>												
1	<u>g) klasyczne: Gymnazjum</u>	4	4	4	2	4	113	12	101	12	99	-
2	" Lu. Orzeszkow.	7	7	9	1	8	385	42	343	42	333	-
3	" A. Mickiewicza	5	5	7	5	1	345	345	-	344	-	-
4	" Sr. Kingi	4	4	4	-	6	217	-	217	-	210	-
5	Evangeliska	2	4	4	2	-	146	68	78	-	-	68
6	Lu. E. Plater	12	7	13	-	13	524	-	524	-	517	-
7	" Sr. Kosciuszki	8	5	9	9	-	398	398	-	398	-	-
8	" Dr. Puciatowski	4	4	5	4	1	240	239	1	239	-	-
9	" Konopnicki	6	7	9	-	8	339	-	339	-	-	-
10	" Sławyca	4	3	6	3	1	230	230	-	-	-	-
11	" Jozefowicza	4	4	7	1	5	332	-	332	-	-	-
12	" Sielwianin	6	5	8	5	2	402	187	215	186	215	-
13	" Kr. Jablonski	9	6	11	-	11	480	-	480	-	480	-
14	" Kosciuszki	11	7	14	13	1	549	549	-	535	-	2
15	" <u>Aradostanicki</u>	1	3	3	-	1	66	36	30	27	23	-
		87	75	116	45	62	4866	2806	2760	1773	1979	90
<u>b) specjalne: szkoly robotnicze</u>												
1	" Heraklijah	5	2	5	5	-	166	166	-	-	-	-
2	" Lu. Perca	3	3	3	2	4	52	33	19	-	-	-
3	" Lu. Perca	1	1	1	-	1	40	8	32	-	-	-
		9	6	9	7	5	258	207	51	-	-	-
<u>c) prywatne:</u>												
1	" P. Keydlow	1	1	1	-	1	57	19	32	18	24	-
2	" Sierstij	2	4	4	1	2	53	29	24	29	24	-
3	" Jaroszewski	3	3	3	1	5	101	50	57	49	50	-
		6	8	8	2	8	205	98	107	96	98	-

■ Stan szkolnictwa piotrkowskiego w czerwcu 1922 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 64.

Stwierdzenie w Piotrkowie w dniu 25. czerwca 1922r.

Lp. Nr	Lp. Nr		Imię i nazwisko		Fol.		8. kl.		9		10		11		12		13		Pozost. 13		Lp. Nr
	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	
2	-	-	-	-	-	-	8	25	4	24	-	18	-	11	-	13	-	5	-	2	-
1	-	6	-	2	10	28	16	45	7	64	7	49	2	51	-	30	-	22	-	57	-
-	1	-	-	-	53	-	57	-	48	-	48	-	64	-	33	-	34	-	18	-	-
-	-	3	-	2	-	17	-	43	-	44	-	47	-	50	-	36	-	45	-	35	-
48	-	-	-	-	9	9	8	18	15	11	6	12	12	6	5	12	10	4	3	6	-
2	-	2	-	3	-	21	-	38	-	66	-	73	-	82	-	109	-	70	-	75	-
-	-	-	-	-	43	-	68	-	50	-	56	-	61	-	45	-	46	-	23	-	-
-	-	-	-	1	6	38	-	28	-	34	-	32	-	39	-	33	-	29	-	-	-
-	-	339	-	-	-	37	-	45	-	46	-	51	-	64	-	42	-	35	-	19	-
-	230	-	-	-	19	-	27	-	35	-	49	-	41	-	34	-	19	-	6	-	-
-	-	332	-	-	-	19	-	60	-	61	-	56	-	43	-	62	-	21	-	14	-
-	1	-	-	-	11	17	24	25	22	44	26	37	32	30	34	27	18	20	19	16	-
-	-	-	-	-	48	-	64	-	38	-	76	-	69	-	66	-	61	-	56	-	-
-	8	-	3	-	38	-	43	-	73	-	103	-	93	-	60	-	52	-	87	-	-
1	8	5	2	1	-	3	10	1	8	6	6	5	4	6	4	8	-	2	-	-	-
84	248	687	5	9	189	199	249	364	290	404	335	424	341	402	254	405	212	285	185	280	-
-	166	-	-	-	15	-	36	-	19	-	34	-	24	-	26	-	9	-	-	-	-
-	33	19	-	-	5	6	5	3	12	1	4	4	2	2	5	2	-	1	-	-	-
-	8	32	-	-	7	32	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	207	51	-	-	27	38	42	3	31	1	38	4	29	2	31	2	9	1	-	-	-
1	1	7	7	-	4	6	4	10	6	2	1	2	1	4	-	2	-	-	-	-	6
-	-	-	-	-	1	15	4	6	5	4	7	5	3	5	4	3	4	2	-	-	-
1	1	-	-	-	10	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
2	2	7	-	-	18	21	21	24	21	16	19	18	8	14	5	7	5	2	-	-	6

■ Status of Piotrków education in June 1922. Records of the city of Piotrków, sig. 64.

Wykaz wartości majątku inwentarza w szkołach i instytucjach podległych Wydziałowi Oświaty i Kultury Zarządu

Lp.	Szkoła - Instytucja.	Własność Skarbu Państwa					Własność Zarządu	
		Ruchomości	Pomoc szkolne i naukowe	Bibl. dla dzieci szkolnych	Bibl. naukowców i nauczycieli	Razem	Ruchomości	Pomoc szkolne i naukowe
		zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.
1.	Biuro Wydziału Ośw. i Kultury						1.550,68	334,00
2.	Szkoła im. T. Kościuszki		248,65			248,65	10.755,35	788,00
3.	" Kr. Jadwigi	50,-	436,25	1,50		487,75	7.026,60	619,00
4.	" El. Orzeszkowej		575,75	50,40	16,-	642,15	5.250,70	969,00
5.	" A. Mickiewicza		639,-			639,-	4.348,05	1.681,00
6.	" Sw. Kingi		462,75	359,50	14,50	836,75	4.212,60	116,00
7.	" M. Reja		25,-			25,-	2.937,60	35,00
8.	" Sw. Kazimierza		604,70			604,70	6.544,13	1.306,00
9.	" Em. Plater		489,75	38,60		528,35	7.075,45	124,00
10.	" Ks. J. Poniatowskiego		595,25	81,-		676,25	5.939,40	60,00
11.	" M. Komarnickiej		34,50			34,50	6.975,20	916,00
12.	" B. Joselewicza		601,40			601,40	7.951,45	299,00
13.	" H. Sienkiewicza		504,-			504,-	23846,53	2.490,00
14.	Centr. Prac. Robot. R.						5.799,90	3.118,00
15.	Prac. R. Ręcznych przy szk. Pon.						381,60	3.528,00
16.	Ogród Botaniczny						283,35	
17.	Ognisko Szkolne w lokalu publ. szk.						440,25	
18.	Ambulatorjum Szkolne						963,70	1.383,00
19.	Miejska Śred. Szk. Handlowa		13.892,35			13.892,35	3.691,-	3.914,00
20.	Publ. Szk. Doksz. Zaw. zajm. lokal 2 szk.		3.270,19	113,55	1.629,-	5.012,74	824,50	695,00
21.	Miejska Bibl. Publiczna						1.885,95	
22.	Miejska Czytelnia Publiczna						1.881,45	
23.	Magazyn szkolny						226,-	
		50,-	22379,54	644,55	1.659,50	24.733,59	110591,44	22381,00

Piotrków, dnia 14. maja 1935.

- Wykaz majątku szkół podległych wydziałowi oświaty magistratu piotrkowskiego, 1935 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 391.
- List of schools assets subordinated to the Department of Education of the Piotrków municipality, 1935. Records of the city of Piotrków, sig. 391.

iejskiego w miesiącu kwietniu 1935 r.

Biblioteka Miejskiego m. Piotrkowa			Własność szkoły i innych osób					
Bibl. nau- czytel- ska	Bibl. dla dzieci szkolnych	R a z e m	Rucho- mości	Pomoc szk. i nauk.	bibl. nau- czytelsk.	bibl. dla dzieci szkol.	Razem	Ogółem
zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.
50	1.067.80		2.952.98					2.952.98
-	97.65	1.411.40	13.059.40		4.575.70		4.575.70	17.876.75
70	14.-	4.40	7.664.70	578.-	1.775.70	641.92	694.50	3.690.12
20	96.50	69.-	6.385.40	682.98	1.706.-	1.632.66	712.80	4.733.99
25	63.70		6.093.-		3.371.60		807.32	4.178.92
70	170.-	31.70	4.531.-	189.15	3.145.40	866.90	1.956.83	6.158.28
84	9.90	257.70	3.241.04		662.65		662.65	3.928.69
-	1.012.15		8.862.28		5.122.78		1.611.76	6.704.54
-	106.90	100.-	7.406.35	407.50	1.936.75	505.22	268.-	3.115.47
10	153.15		6.152.65	287.65	2.645.60	360.50	99.80	3.393.55
60	52.40	26.-	7.970.20	541.53	352.65	32.80	122.40	1.049.38
70		8.25	8.259.40	96.90	1.646.48	402.41	440.40	2.586.19
20	352.20	1.011.30	27.500.23	6.511.71	1.369.53	243.75	983.67	9.108.66
84	27.10		8.945.84		884.24		884.24	9.830.08
01			3.909.61		282.93		282.93	4.192.54
	165.70		449.05					449.05
		420.10	860.35					860.35
-			2.346.70					2.346.70
-	236.-	1.123.10	8.964.10	2.783.80	4.086.90		6.870.70	29.727.15
75	99.80	2.552.-	4.172.05	481.-	967.50	1.-	2.568.-	4.017.50
		27.988.46	29.874.41					29.874.41
			1.881.45					1.881.45
			226.-					226.-
39	3.724.95	35.003.41	171701.19	12.559.77	34.532.41	4.687.16	10.263.48	52.042.82
								258.477.60

r.
Naczelnik Wydziału

~~Janot I~~
~~Sprawozdanie~~

~~Gazowni Miejskiej za czas od 1 sierpnia do 31 grudnia 1922 r.~~

~~Gazowni Miejskiej~~ Z dniem 1 sierpnia 1922 r. Gazownia Piotrkowska przeszła na własność miasta: wykup nastąpił stosownie do poprzednio zawartej umowy z Tow. Akc. Zjednoczone Gazownie w Augsburgu / którego własnością była gazownia od roku 1896 / za trzy miliony marek niemieckich, co przy ówczesnym kursie marki niemieckiej, wzięto wraz z odnośnymi kosztami i dopłatą za wydatki poczynione w lipcu sumę Mk. pol. 45401773-, która to suma została przyjęta jako kapitał zakładowy. Kupno to można uważać za bardzo korzystne dla miasta, gdyż wartość gazowni była już wtedy o wiele większa, obecnie zaś przybliżony szacunek wynosi około 300 milionów marek polskich.

Gazownia otrzymała od Magistratu na prowadzenie przedsiębiorstwa w przeciągu czasu od 1 sierpnia do 1 go grudnia 12342300 marek jako kapitał obrotowy: przy cenie węgla w sierpniu i wrześniu 2600 Mk., w październiku 4500 Mk., w listopadzie zaś 6000 Mk. za 100 kg, kapitał ten był wystarczający, ale gdy w grudniu cena węgla wzrosła do 8500 Mk. / w styczniu zaś do 12500 Mk. / za 100 kg. fundusze już nie wystarczały na zakup odpowiedniej ilości węgla, wskutek czego produkcja

w grudniu została ograniczona i Komisja
gazowa zaczęła się starać o uzyskanie większe-
go kredytu, oraz o wprowadzenie sciągania
i konsumuentów należności napród, przy
jednoczesnym obostreniu sposobu inkassa.
W jesieni roku ubiegłego zmontowano arma-
turę i elarną do pieca sio retortowego, który obec-
nie jest gotów do wytyku, oraz sprowadzono i
zainstalowano nowe kanienie ogniostwałe w ge-
neratorze do wyrobu gazu wodnego.

Poratek została zreperowana część urociq-
gu na ul. Tomickiego, Piastowskiej i Rokrye-
kiej dla zmniejszenia straty gazu, oraz upo-
wzaskowano latarnie: obecnie pali się 170
latarni - przeważnie po jednej stronie ulic,
reszta zaś latarni została już częściowo wy-
kopana i usunięta.

Sarownia liczyła w roku ubiegłym
1020 konsumuentów, dawała zaś pracę 170
robotnikom i 4 wóźnikom; w ciągu 5ciu mie-
sicy sprawozdawczych przedestylowano
645,4 tonny węgla górnośląskiego na sumę
Mk. 27608000 - oraz 157,6 tonny węgla Sąd-
wieckiego na sumę Mk. 11691800 - Produkcja
gazu węglowego wyniosła 6846000 stóp sześc.,
gazu wodnego zaś / z koksii i pary wodnej /
3517000 stóp sześc.; ilość ta została wryta
jak następuje:

6846000
3517000

10329000

Oświetlenie miasta	1017800	stóp sreśc.
Na potrzeby garowni	604400	" "
Motory	1271800	" "
Oświetlenie i maszyny	5259000	" "
Strata gazu w sieci wr. 21,3%	<u>2210000</u>	" "

Razem 10363000 stóp sreśc.

Sprzedano gazu rareu za 66353300 MK.,
/7548600 stóp sreśc/. Smoty garowej wyprodukowano 27600 kilo, z czego zużyto na potrzeby garowni 650 kilo, resztę zaś to jest 26950 kilo sprzedano za MK. 7882800.

Miatu Roksowego wyprodukowano 38000 kg., oraz 12000 kg. przejęto od Niemców: całą tę ilość - 50000 kg. sprzedano za 415900 MK.

Roksu grubego wyprodukowano 488000 kilo, zużycie zaś tegoż było następujące:

oplat pieców retortowych	229800 kg. na sumę MK.	16534400
produkcja wodnego gazu	117400 " " "	8031150
oplat Kotta parowego	38200 " " "	2681750
Deputaty robot. i pracow.	27900 " " "	1941100
ogrzewanie zbiorników	1500 " " "	165000
oplat Kantonów i nieszkania dyr.	2000 " " "	183000
Sprzedano	71200 " " "	<u>4291400</u>

Razem 488000 kg. MK. 33827800

Na 1 stycznia 1923 roku Garownia nie posiadała wcale zapasu węgla, Roksu, ani smoty - wszystko zostało zużyte lub sprzedane.
d' ogólnej należności za gaz w sumie

66353300 Mk. zainkasowano do dnia 1go
styernia Mk. 41323700 -; poniewaz inkas-
sso za grudzien uskutecznia się dopiero
w styerniu więc do tej sumy trzeba do-
liczyć sumę Mk. 14907000. za grudzien,
czyli że pozostaje do zainkasowania
zaległości Mk. 10122600., z czego Ma-
gistrat winien jest zaświetlenie
miasta 5989000 Mk. i starostwo
1200000 Mk. tak że na prywatnych
konsumentów przypada jeszcze
około 3000000 Mk. —

K O N T R A K T

zawarty pomiędzy p.p.Hugonem Manteyem i Felicjanem Kępińskim, działającymi w imieniu i na rzecz Magistratu miasta Piotrkowa, na mocy uchwały Zarządu miasta z dnia 6 marca r.b.z jednej, a p.Janem Węglewskim technikiem meljoracyjnym z drugiej strony, osnowy następującej:

§ 1.

P.Jan Węglewski obowiązuje się wykonać roboty drenarskie w parku Ks.Józefa Poniatowskiego pod szkółką drzewek, na przestrzeni jednej morgi stu dwudziestu prętów miary nowo — polskiej ściśle podług sporządzonych przez siebie kosztorysu i planu akceptowanych przez Budowniczego miejskiego p. Kramera.

§ 2.

Powyższe roboty muszą być rozpoczęte z wiosną roku bieżącego, natychmiast po dostarczeniu przez Magistrat do parku materiału w postaci sącerek różnego kalibru i wykonane pod nadzorem p. Węglewskiego i wynajętych przez niego robotników najpóźniej w ciągu trzech tygodni od czasu dostarczenia materiałów.

§ 3.

Roboty drenarskie kontrolowane będą przez p.Budowniczego miejskiego i o ile takowe nie byłyby wykonane podług planu, co do głębokości rowków, oddalenia sącerek i zbioraczy jednego od drugiego — odpowiedzialność za to poniesie p.Węglewski przez zatrzymanie mu wypłaty należności za roboty.

27
920

§ 4.

Magistrat obowiązany będzie dostarczyć p.Węglewskiemu do parku potrzebny do robót materiał, oraz wypłacić:

a/ po podpisaniu niniejszej umowy i zatwierdzeniu takowej przez Zarząd miasta, za sporządzenie planu i kosztorysu czterysta siedemdziesiąt pięć /475/ koron i

b/ po wykonaniu wszystkich robót i protokółarnym jej przyjęciu przez Komisję Magistracką trzy tysiące osmset /3800/ koron. Oprócz powyższych kwot p.Węglewski nie może rościć żadnej pretensji do Magistratu i jakiegokolwiek dopłaty i odszkodowania.

§ 5.

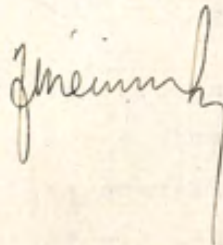
Jeżeli powyższe roboty nie będą wykonane w przeciągu 3-ech tygodni od daty dostarczenia przez Magistrat sączków, cegły i cementu p.Węglewaki obowiązany jest zapłacić na rzecz Kasy miejskiej tysiąc /1000/ koron tytułem kary.

Niniejszy kontrakt sporządzony w 2-ech równobrzmiących egzemplarzach został zakończony i podpisany przez obie strony.

Oryginał podpisali. Wice Prezydent H.Mantey, Radny F.Kępiński i technik meljoracyjny Jan Węglewski.

za zgodność:

Referent Magistratu

475k.
3800
4275 kor.

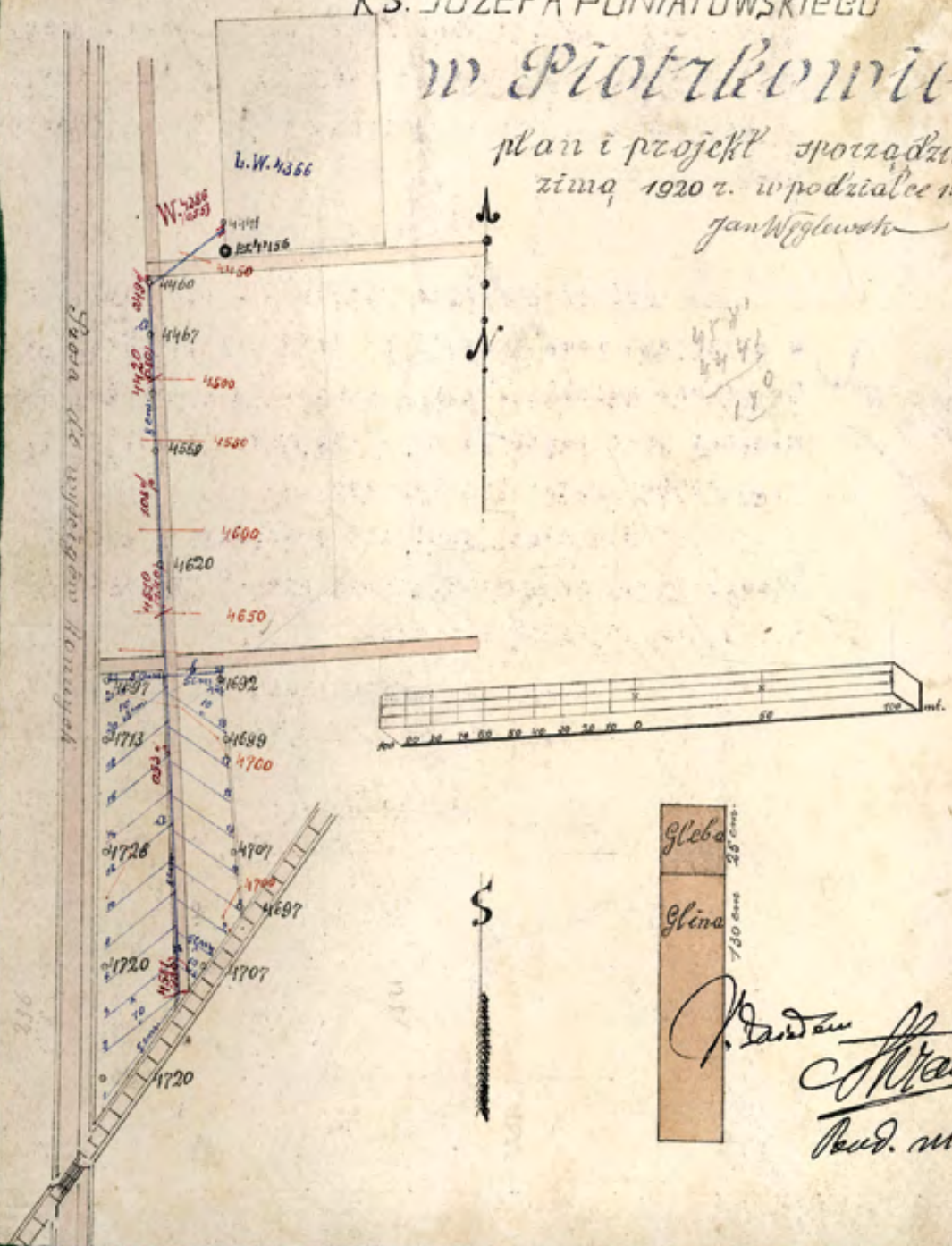
4275
299250
299250 rub

3800
266900
266900

9/00

PLAN
 sytuacyjno terenowski
 szkółki w parku
 KS. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO
 w Piotrkowie

plan i projekt sporządził
 zimą 1920 r. w podziale 1:2000 m
 Jan Węglewski

- Pismo w sprawie koncesji na prowadzenie kinoteatru w Piotrkowie, 1919 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1139.
- Letter on the concession for conducting the cinema in Piotrków, 1919. Records of the city of Piotrków, sig. 1139.

Wytwórnia Obrazów Filmowych
„KORAJFILM”

Warszawa, Chłodna 38.

Łódź, Żeromskiego 1.

12

Konto czekowe P. K. O. 15.644.

Produkcja filmów artystyczn,
naukowych, propagandowych,
reklamowych i aktualnych.

Wytwórnia fotosów
i dżapozytywów.

Całkowicie nowoczesne
urządzenia atelier.

Łódź, dn. 5 maja 1928.

Do
Komendy Policji
na m. Piotrków

Niniejszem uprzejmie prosimy o łaskawe wydanie nam ~~z~~ zezwolenia na dokonywanie zjęć filmowych na terenie m. Piotrkowa.

Zaznaczamy, że zamierzone przez nas zdjęcia będą uzupełnieniem rozpoczętego już przez nas filmu p.t. "BOHATEROWIE PRZEMYSŁU" ilustrującego i propagującego polski przemysł.

Przy niniejszem załączamy kopję zezwolenia na dokonywanie zdjęć w Warszawie.

Z poważaniem

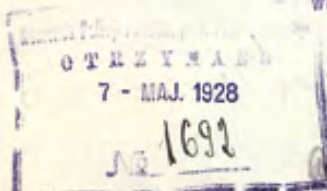
Henryk Cztery
Rajser

Starostwa
w Piotrkowie.

Niniejszą korespondencję przedkładam według sygnatury.

Komendant Powiatowy

(-) Mańkowski
Komisarz

Komenda Powiatowa w Piotrkowie

5 maja 1928 r.

nr 1692

Wniosek na dozwolenie

STAROSTWO PIOTRKOWSKIE
w Piotrkowie

11 MAJ 1928

nr 1692

- Podanie Wytwórni Obrazów Filmowych „Korajfilm” w sprawie zgody na kręcenie filmu w Piotrkowie, 1928 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 143.
- Application of the Cinematography Studio „Korajfilm” on permission to shoot a film in Piotrków, 1928. District office of Piotrków, sig. 143.

Polskie
Towarzystwo Krajoznawcze
Oddział Piotrkowski

miasta Piotrkowa.

Przybliżony kosztorys robót przy odnowieniu
gmachu b. Zamku Królewskiego w Piotrkowie .-

- 1) Odbicie wyprawy ścian wewnątrz gmachu
wraz z wyniesieniem i wywiezieniem gruzu .. .Kor. 6500.-
- 2) Wymiana zniszczonych belek wiązania
dachowego oraz kompletna naprawa dachu
z uzupełnieniem i wyreperowaniem rynien
i rur spadowych .. " 8200.-
- 3) Wymiana belek stropowych przegaiłych oraz
kompletne odrestaurowanie stropów..... " 12650.-
- 4) Wyreperowanie otworów kominowych i
wentylacyjnych .. " 2500.-
- 5) Wyprawa ścian i sufitów we wszystkich
szlach i w klatce schodowej łącznie z
odczyszczeniem odzwi i ornamentów
z pomalowaniem kompletnie :..... " 30750.-
- 6) Zerwanie podłóg zniszczonych, odnowienie
i ułożenie nowych posadzek .. " 24400.-
- 7) Odnowienie okien i drzwi oraz dorobienie
nowych .. " 30000.-
- 8) Przeróbka pieców z dodaniem kafli i
żelaziwa kompletnie .. " 6000.-
- 9) Zerwanie schodów drewnianych i ustawienie
nowych dębowych .. " 10000.-
- 10) Urządzenie mieszkania w suterrenach
dla dozorcey .. " 3500.-

do przeniesienia Kor. 134500.-

- Kosztorys prac remontowych na zamku piotrkowskim, 1919 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1356.
- Estimation of repair works at the castle of Piotrków, 1919. Records of the city of Piotrków, sig. 1356.

Polskie
Towarzystwo Krajoznawcze
Oddział Piotrkowski

Piotrków dn. 28. VII. 1919

L.15/19

Magistrat miasta Piotrkowa
przeznaczona data.

Do
Świętego Magistratu

miasta Piotrkowa

4447
Na jutro na godz. 10⁰⁰
zaproszili p. Witkowskiego
do gabinetu Pauc

W uzupełnieniu prośby naszej z dn. 5 lipca r. b. w sprawie przyznania Towarzystwu Krajoznawczemu pożyczki bezterminowej na odrestaurowanie gmachu b. Zamku Królewskiego - zwracamy się ponownie z prośbą o przyjęcie pod rozagę następującej propozycji, pozostającej w ścisłym związku z poprzednim naszym wnioskiem.

Do posesji, na której stoi gmach Zamku Piotrkowskiego, przylega budynek jednopiętrowy (były odwach rosyjski), będący własnością miasta Piotrkowa.

Otóż proponujemy, ażeby połączyć ten budynek z gmachem zamkowym w jedną całość, tworząc tym sposobem jedną wspólną siedzibę kulturalno społeczną przez urządzenie tam biblioteki i czytelni publicznej wraz z mieszkaniem kustosza i woźnego, obok zaś w gmachu Zamku - muzeum ziemi Piotrkowskiej i archiwum Towarzystwa Krajoznawczego. Wówczas tylko można utrzymać w odpowiednim porządku plac otaczający Zamek, gdy obecnie wskutek wspólnego przejazdu jest to niemożliwym.

Towarzystwo Krajoznawcze wzamian ze swej strony zajęłoby się urządzeniem i zinwentaryzowaniem biblioteki,

- Pismo PTK Oddział w Piotrkowie w sprawie prac remontowo-budowlanych na piotrkowskim zamku, 1919 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1356.

Miasteczko m. Piotrków

1919

1919

zorganizowaniem administracji i uzupełnieniem zbiorów,
a przez uzyskanie sąsiedniego budynku miałyby możliwość
rozszerzenia swoich działów bibliotecznych, archiwalnych
i muzealnych w gmachu zamkowym.

Stworzenie takiej placówki naukowej przyczyniłoby się
niewątpliwie do poruszenia szerokich warstw społecznych
w kierunku samokształcenia, gdyż każdy mieszkaniec Piotr-
kowa miałby ułatwione korzystanie z biblioteki i czytelnicy
oraz możliwość zwiedzania muzeum ziemi Piotrkowskiej i
archiwum.

prezes :

A. R. Włocławski

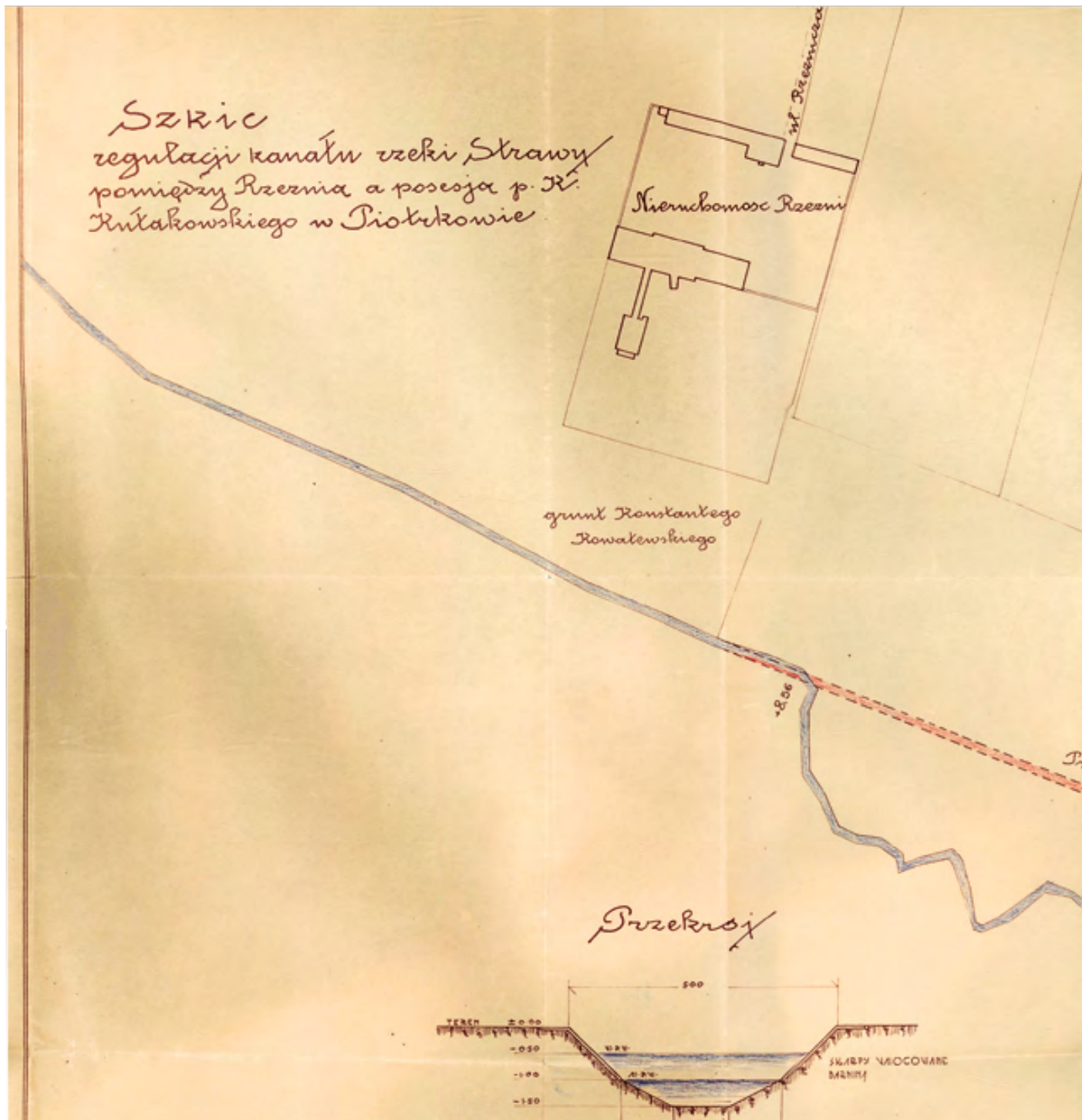
sekretarz :

Arif Franciszek Hietak

Miasteczko m. Piotrków
1919 rok

Prezesa Zarządu

■ Piotrków Branch PTK letter on renovation and construction works on the Piotrków castle, 1919. Records of the city of Piotrków, sig. 1356.

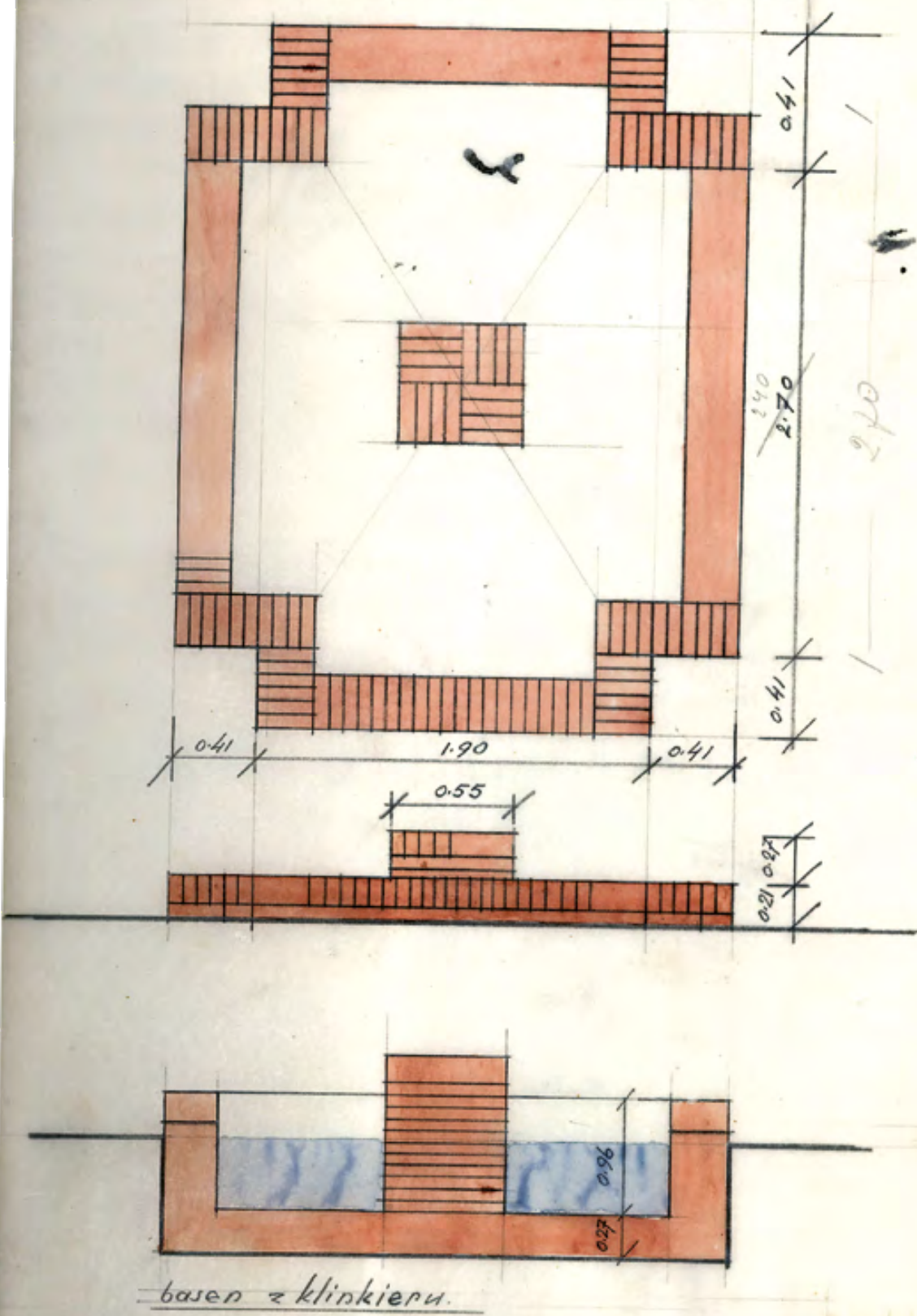

■ Szkic regulacji kanału rz. Strawy, 1933 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1893.

■ Sketch of channel adjustment on river Strawa, 1933. Records of the city of Piotrków, sig. 1893.

Projekt basenu w ogrodzie botanicznym w Piotrkowie skala 1:25

basen z klinkieru.

■ Projekt basenu w ogrodzie botanicznym w Piotrkowie, 1933 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1905.
■ Project of the swimming pool in the botanic garden in Piotrków, 1933. Records of the city of Piotrków, sig. 1905.

D
Miejskiego Komitetu W.F. i S.W.
mjm

Niniejszym przedstawiamy imienny wykaz osób upraw-
nianych z ramienia naszego klubu do otrzymywania kart wstępu
na Miejski Stadion Sportowy

1	Bendermacher	E.	89	26	Montkewicz	R.	
2	Zajtkuan	A.	90	27	Goldblum	L.	115
3	Jakubowicz	J.		28	Uszerowicz	J.	
4	Rozenswajz	M		29	Fisz	M	
5	Rozenswajz	E		30	Erlichman	W	
6	Rozenswajz	A		31	Sandowski	Sz.	
7	Romuan	M	95	32	Honowicz	S.	120
8	Perelman	A		33	Rosenberg	B.	121
9	Perelman	J					
10	Hajsz	Ch.					
11	Bukowski	Ch					
12	Borusszejn	J	100				
13	Przerowski	Sz					
14	Lejzerowicz	A					
15	Smulowicz	J					
16	Leber	S					
17	Muskat	H	105				
18	Wiener	J					
19	Sztejn	Sz.					
20	Felner	J.					
21	Fisz	S					
22	Ausrelemicz	E					
23	Frydman	A					
24	Fajnlowicz	J					
25	Honowicz	M					

z podr. sport

110 za Zarząd

Sekretarz

W. Romuan

- Wykaz zawodników klubu sportowego „Hapoel” uprawnionych do korzystania z Miejskiego Stadionu Sportowego. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 4210.
- List of athletes of a sports club „Hapoel” entitled to use the Municipal Sports Stadium. Records of the city of Piotrków, sig. 4210.

Starostwo w Piotrkowie. Piotrków, dnia 24 czerwca 1923 r.

L: 59/pf. 23.
2

T A J N E

Przedmiot: Ochrona toru
i ważniejszych obiektów
kolejowych w czasie podró-
ży Rumuńskiej Pary Królew-
skiej.-

Do

PANA KOMENDANTA POLICJI PAŃSTWOWEJ

w Piotrkowie.

Na podstawie dekretu Pana Wojewody z dnia 23/VI.r.b.

L: 3737/23/R., i w dalszym ciągu mego zarządzenia z dnia 23/VI.r.b.

L: 59/pf. 1, podaję Pana Komendantowi do wiadomości i użytkowania,
co następuje:

Celem przyjazdu z pomocą organom bezpieczeństwa władz administracyjnych na czas przejazdu pociągu ~~królewskiego~~ Króla Rumuńskiego dla ochrony toru kolejowego, biegnącego przez obszar D.O.K. Nr.IV od stacji kolejowej Radziwiłłów do Piotrkowa włącznie /na szlaku kolejowym Warszawa-Kraków/ oddane zostały przez D.O.K. Nr.IV do dyspozycji P.Wojewody Warszawskiego i Łódzkiego oddziały wojskowe piechoty. Równocześnie wymienione oddziały pełnić będą ochronę stacji kolejowych, leżących na powyższym odcinku, oraz mostów i wiaduktów kolejowych. W tym celu odcinek kolejowy Radziwiłłów-Piotrków wynoszący 90 km, przydzielono do obsady oddziałom 18.p.p., 31.p.s.K. i 25.p.p.-

Tor kolejowy obsadzony zostaje na 1 klm. przez 8-niu szer. i 1-go rozprowadzającego. Na każdy oddział 50 szereg.przydzielono 1-go podoficera i 10 szereg. ponadto na stacjach kolejowych Skierniewice, Rogów, Koluszki, Piotrków wyznaczą Dłwa w myśl podanego rozdzielnika po 1 oficerze.-

Do strażenia każdego mostu i wiaduktu kolejowego wyznaczono wartę, składającą się z 1 rozprowadzającego i 3-oh szereg.

I/ Odcinek Radziwiłłów włącznie - Rogów włącznie, wynoszący 40 km. przydzielono 18 p.p.

II/ Odcinek Rogów włącznie-Rokiciny włącznie, wynoszący 19 km. przydzielono 31.p.s.K.

III/ Odcinek Rokiciny włącznie-Piotrków włącznie, wynoszący 31 klm. przydzielono 25.p.p.

v e r t e

- Dokumentacja przejazdu pociągu króla Rumunii przez Piotrków, 1923 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 24.
- Documentation of Romania king's train travel through Piotrków, 1923. District office of Piotrków, sig. 24.

Przewodniczący:
T. Will

Sekretarz:
M. Wasilow

Skarbnik:
M. Babińska

TOWARZYSTWO MISYJNE A. D. S. W POLSCE.

Oddział: Warszawskie Pole Misyjne.

Telefon.....

Warszawa, d. ^{19 kwietnia} ~~5 lutego~~ 1926 r.
Aleja Róż 9.

Do
STAROSTWA

w PIOTRKOWIE Tryb.

Od zboru „Adwentystów
Dnia Siódmego”
w Piotrkowie.

Podanie.

My niżej podpisani, jako kierownicy Zboru „ADWENTYSTÓW
DNIA SIÓDMEGO” w Piotrkowie, uprzejmie prosimy STAROSTWO
PIOTRKOWSKIE o zezwolenie na odbywanie się nabożeństw
domowych w mieszkaniu p.M. Jończego przy ulicy Szklanej No 7.

Równocześnie pozwalamy sobie załączyć odpis z Mini-
sterstwa W.R. i O.P., z którego wynika, że Adwentyści D.S.
mają prawo wyznawać i głosić swą wiarę.

W nadziei szybkiego zadośćuczynienia naszej prośbie,
kreślimy

z poważaniem

Kierownik zboru: *Robak Michał*
Zastępca: *Kufajka Biskora*

- Dokumentacja działalności Zboru Adwentystów Dnia Siódmego w Piotrkowie, 1926 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 572.
- Documentation of the activities of the Seventh-day Adventist Church in Piotrków, 1926. District office of Piotrków, sig. 572.

22/18
X. 14/18

Do
Zarządu Hieronimitwa Starostwa
w Piotrkowie

w odpowiedzi na kądanie Hieronimitwa Starostwa
Zboru A. mającego wyznanie religijne A. d. S. w Piotrkowie

Spis Ogólny Członków A. d. S.

- (1) Liczba Członków 8 (Osiem)
- (2) Imiona + Nazwiska - Stan - zawód - zamieszkanie
 - 1) Olga - Najrauch - Panna - Miłośniczka - ul. Piłsudskiego 93
 - 2) Michał - Robak - Żonaty - Kolejarz - " Jeruzolimskie 46
 - 3) Stefania - Burek - młodzi - domowy - " Tomickiego 20
 - 4) Michał - Janczy - żonaty - Kolejarz - " Sękłana 7
 - 5) Katarzyna - Janczy - młodzi - domowy - " " "
 - 6) Tekla - Szymanska - młodzi - domowy - " " "
 - 7) Władysław - Płoczyński - żonaty - Kolejarz - } plac par. majątku
 - 8) Marianna - Płoczyńska - młodzi - domowy - } Belradka ul. Kaliska
- (3) Hieronimit Robak Michał zamieszkały przy ul. Jeruzolimskiej
- (4) lokal mający się odbywać nabożeństwa przy ul. Sękłanej 7
w mieszkaniu Michała Janczy z powodu małej ilości Członków
- (5) Księgi stanu Cywilnego prowadzone są w Warszawie
Komisarjat III polskiej Państwowej Okrąg V
Urządnik stanu Cywilnego Adwentystów d. S.

M. Setał
podkomisarz *aa*
Ost. zał.

Piotrków 19/VII Zarząd A. d. S.

B 15863

STAROSTWO PIOTRKOWSKIE	
PIOTR-C	22/7 1926
15863/6	

W rej. idu 28/VII

- Spis członków Zboru Adwentystów Dnia Siódmego w Piotrkowie, 1926 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 572.
- List of members of the Seventh-day Adventist Church in Piotrków, 1926. District office of Piotrków, sig. 572.

wielkiej manifestacji publicznej w sprawie Gdańska na Placu Kościuski
w dniu 25 lipca 1936r. o godz.20.

I. udział organizacyj

W manifestacji biorą udział istniejące w Piotrkowie związki b.woj-
skowych, organizacje społeczne, gospodarcze, kulturalno-oświatowe, sportowe
i związki zawodowe.

II. Zbiórka organizacyj.

Organizacje zbierają się pod swoimi lokalami organizacyjnymi, skąd
pochodami maszerują na miejsce manifestacji - Pl. Kościuski. Tutaj usta-
wiają się wg wskazówek członków Komitetu Wykonawczo-porządkowego posia-
dających na lewym ramieniu opaskę biało-czerwoną ze znakiem LMK.

Komendant placu z ramienia LMK.: inż. B. Kłopotowski.

Poszczególne organizacje mogą posiadać wewnętrzną straż porządkową,
stosując się jednak do wskazówek Komitetu Wykon. Porząd.

Organizacje ustawione będą na pl. Kościuski w 5 rzutach, frontem do
hotelu Krakowskiego, z balkonu którego będą wygłoszone przemówienia.

Rzut I: Zarząd Obwodowy LMK. oraz oddziały LMK.: grodzki, kolejowcy przy
parowozowni, kolejowcy przy Wydziale Ruchu.

Rzut II: Związki b.wojskowych /F.P.Z.O.O./K.P.W., P.P.W., Zw. Strzelecki,
Straż Pożarna, organizacje i Kluby Sportowe.

Rzut III: Cechy chrześcijańskie, kupiectwo chrześcijańskie, cechy żydow-
skie i kupiectwo żydów.

Rzut IV: Klasowe Zw. Zaw., Z.Z.Z., Robot. Inst. Ośw. im. Zeromskiego.

Rzut V.: Organizacje społeczne i kulturalno-oświatowe.

III. Porządek przemówień.

1/ Zagajenie i referat ogólny o sytuacji Gdańskiej - J. Papiński
imieniem L.M.K.

2/ Viceprezydent WK. Uziembło - w imieniu T.U.R., Rady Klasow.
Zw. Zawod. i Zw. Zawod.

3/ Leonard Knapp - w imieniu Z.Z.Z. i Rob. Inst. Ośw.

4/ Poseł Dominik Dratwa.

Przemówienia będą wygłoszone z balkonu Hotelu Krakowskiego.

IV. Uchwalenie rezolucji.

Po wygłoszeniu przemówień odczytana zostanie rezolucja wg tekstu
ustalonego na zebraniu porozumiewawczym przedstawicieli organizacyj
w dn. 22 lipca br.

Rezolucję odczyta Viceprezes Zarządu Obwodowego LMK. insp. Jasiński.

Po uchwaleniu rezolucji orkiestra K.P.W. odegra marsz I Brygada.

V. Pochód.

Manifestacja zakończona zostanie pochodem, który przejdzie ulicami:
Stronczyńskiego, Piłsudskiego, P.O.W. Słowackiego do placu Kościuski, gdzie
nastąpi rozwiązanie pochodu.

Kolejność ustawienia w pochodzie wg ustawienia na pl. Kościuski
w 5 grupach.

VI. Wręczenie rezolucji.

Po dojściu czoła pochodu do gmachu Starostwa - Zarząd Obwodowy LMK.
oraz Komitet Wykonawczo-porządkowy udadzą się do Pana Starosty dla wrę-
czenia rezolucji podpisanej przez przedstawicieli organizacyj biorących
udział w manifestacji.

VII. Komitet Wykonawczo-Porządkowy.

Komendant placu: inż. B. Kłopotowski. Członkowie Komitetu: Wyko. Porz. pp.
J. Gadzinowski, R. Gajzler, Juszkiewicz, B. Kalwary, Kardas, W. Kruszyński, A. Ku-
dyba, Poniatowski, Wärmus, Wiernik, Zerkowski. -

- Plan organizacji publicznej manifestacji w sprawie Gdańska, 1936 r. Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 1236.
- Plan of organizing a public manifesto on Gdańsk, 1936. District office of Piotrków, sig. 1236.

REZOLUCJA

uchwalona w dniu 25 lipca 1936r. w Piotrkowie Trybunalskim na wielkim zgromadzeniu publicznym w sprawie Gdańska.

My, mieszkańcy starego Grodu Trybunalskiego, zebrani na wielkim zgromadzeniu publicznym w dniu 25 lipca 1936r. w związku z niesłychanym wystąpieniem Gdańska, usiłującego naruszyć istniejący stan prawny

S T W I E R D Z A M Y

1/ że statut Wolnego Miasta Gdańska, odwiecznego miasta portowego Rzeczypospolitej Polskiej, jest częścią składową terytorjalnych postanowień Traktatu Wersalskiego, których poszanowanie jest gwarancją pokoju europejskiego;

2/ że statut Wolnego Miasta Gdańska tylko częściowo zaspokaja odwieczne, życiowe konieczności i przyrodzone prawa Rzeczypospolitej;

3/ że rozwój Gdańska, jako miasta portowego, leżącego przy ujściu polskiej Wisły, oraz dobrobyt jego obywateli - warunkowany był zawsze ścisłym związkiem z Polską;

4/ że port gdański jest drugim portem Rzeczypospolitej, a władze Gdańska są tylko władzami wolnego miasta, a nie państwa suwerennego i muszą wystrzegać się polityki i manifestacji, zakłócających spokój i normalne życie miasta portowego.

O S W I A D C Z A M Y

1/ że rewizja obecnie obowiązującego statutu gdańskiego może pójść tylko w kierunku rozszerzenia w Gdańsku uprawnień Rzeczypospolitej, która jedynie może zabezpieczyć całej ludności warunki swobodnego, kulturalnego, politycznego i gospodarczego rozwoju;

2/ że wszelkie próby podważania praw Polski w Gdańsku spotkają się ze zdecydowanym odperem całej Rzeczypospolitej, której prawem i obowiązkiem jest stać na straży pokoju nad Bałtykiem.

Ż A D A M Y

1/ zgodnego z rozwojem dziejowym Rzeczypospolitej rozszerzenia naszych uprawnień w Gdańsku - zarówno w zakresie potrzeb

Gospodarczych jak i obrony państwa;
2/ Ostatecznego utrwalenia odwiecznych, historycznych
praw Rzeczypospolitej w Gdańsku i w porcie Gdańskim;
3/ utrwalenia gwarancji bezpieczeństwa i ugruntowania
niezależności i nieskrępowanego handlu przez port Gdański.

STWIERDZENIA

1/ że statut Wolnego Miasta Gdańska, obowiązujący w
porcie Rzeczypospolitej Polskiej, jest zgodny z interesami
państwa polskiego i z interesami handlowymi, których
gwarancją jest port Gdański;
2/ że statut Wolnego Miasta Gdańska jest zgodny z
interesami państwa, tytułem konieczności i przywrócenia
praw Rzeczypospolitej;
3/ że w portzie Gdańskim, jako w porcie polskim, istnieje
niezależność i nieskrępowany handel, który jest
nieodzownym warunkiem rozwoju państwa polskiego;
4/ że port Gdański jest częścią państwa polskiego
i w interesie państwa polskiego należy go utrzymać
i rozwijać.

WNIOSKI

1/ że w imieniu państwa polskiego należy
zwrócić uwagę na konieczność utrzymania
portu Gdańskiego, który jest częścią państwa
polskiego i w interesie państwa polskiego
należy go utrzymać i rozwijać;
2/ że w imieniu państwa polskiego należy
zwrócić uwagę na konieczność utrzymania
portu Gdańskiego, który jest częścią państwa
polskiego i w interesie państwa polskiego
należy go utrzymać i rozwijać.

■ Resolution adopted on July 25, 1936, in Piotrków Trybunalski, at a large public meeting on Gdańsk, 1936. District office of Piotrków, sig. 1236.

- Chór międzyszkolny w Piotrkowie, 1919 r. Zbiór fotograficzny Heleny Trzcińskiej, sygn. 10.
- Intercollegiate Choir in Piotrków, 1919. Collection of photographs by Helena Trzcińska, sig. 10.

- Grupa pierwszych maturzystek z pensji Heleny Trzcińskiej podczas obchodów jubileuszu 50 lat pracy pedagogicznej dyrektorki i 25 lat istnienia szkoły, 1931 r. Zbiór fotograficzny Heleny Trzcińskiej, sygn. 13.
- Group of the first secondary-school graduates from the female school of Helena Trzcińska during the celebration of the jubilee of 50 years of the pedagogic work of the directress and 25 years of the existence of the school, 1931. Collection of photographs by Helena Trzcińska, sig. 13.

- **Bal „Sokoła” w Piotrkowie, ok. 1930 r.** Zbiór fotograficzny Heleny Trzcńskiej, sygn. 14.
- **Ball „Falcon” in Piotrków, approx. 1930.** Collection of photographs by Helena Trzcńska, sig. 14.

Michał Rawita Witanowski
„Materiały do monografii
Piotrkowa Trybunalskiego”

SŁOWO WSTĘPNE.

Rzadko które z miast dawnej Polski, posiada tak wspaniałą przeszłość dziejową, jak Piotrków. Leżąc na pograniczu między dwoma głównymi prowincjami, między Wielką i Małopolską, już w średniowieczu było miejscem wieców i zjazdów dzielnicowych, zwoływanych tu przez Piastów, a zwłaszcza przez Zjednoczyciela rozdrobnionych księstw Wład. Łokietka. Gospodarny Kazimierz Wielki urządza i obwarowuje miasto, a Jagiellonowie, tu najczęściej wybierani na królów, wyznaczają go na obrady sejmowe.

Z przeniesieniem zjazdów walnych do Warszawy, znaczenie Piotrkowa maleje, lecz wnet rozporządzeniem króla Batorego ustanowiony tu Trybunał Koronny, nowej dodaje mu świetności. Nawet po rozbiorach, promieniowanie Piotrkowa, jako miasta gubernialnego, sięga poza Łódź i Sosnowiec, skupiając w sobie życie najbardziej uprzemysłowionej części kraju.

Tak bogata w zdarzenia ogólnie dziejowe przeszłość Piotrkowa, nie doczekała się dotąd swego historiografa, bo wydana przez Flattę Oskara w połowie ubiegłego wieku broszura pt. „Opis Piotrkowa Trybunalskiego”, pomimo swojej wartości, nie może rościć do tego pretensji.

Nadeszła epoka przełomowa, kiedy to dawne zasługi i zdobycze naszej kultury narodowej ulegają przewartościowaniu, a przy szukaniu nowych dróg postępu, stare lecz nieraz pewne gościeńce bywają zapomniane. Aby je ocalić od zatracenia, obowiązkiem naszym jest zbierać cegiełki z tego rumowiska i znosić je do skarbcza wiedzy ojczyściej. Tym tłumaczyć należy naszą śmiałość podjęcia się napisania monografii Piotrkowa i usprawiedliwi braki, które zjawić się mogą w takim ogromie pracy badawczej. A że temat to bogaty i nader trudny do wyczerpania, niechaj wskaże treść kilkudziesięciu rozdziałów, zgrupowanych w pięciu częściach, które oddaję do rąk świątliwych czytelników.

Piotrków Trybunalski
dn. 25. II. 1931 r.

/-/ M. R. Witanowski

- Maszynopis monografii Piotrkowa, 1931 r. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 2.
- Typescript of Piotrków monograph, 1931. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 2.

ROZDZIAŁ I

Założenie Piotrkowa.

TOPOGRAFIA KRAJU. PIERWOTNE OSADNICTWO SKUPIA SIĘ OKOŁO OPOLA W ROZPRZY.- GRODZISKA STRAŻNICZE.- BUGAJ OSRODKIEM KULTU POGAŃSKIEGO.- PIOTR DUŃCZYK ZAKŁADA PIOTRKÓW W XIII W.- PRAWO MAGDEBURSKIE ZMIENIA DAWNY PLAN MIASTA.- OBCOKRAJOWCY PRZYTRZEMLAJĄ MIEJSCOWY ŻYWIÓŁ.-

Dawne księstwo Sieradzkie, a zwłaszcza jego część wschodnia sięgająca rzeki Pilicy, stanowiła ostatnie, najbardziej wysunięte krańce wyżyny małopolskiej. Kraj taki ma zazwyczaj charakter przejściowy, i tu wyniosłości podkarpackie zmieniają się w niziny Wielkopolskie.

Szerokie pasmo tych wyżyn, ciągnące się prawie od źródeł Warty i jej dopływów aż ku Pilicy, zamyka rzeka Widawka, czyli przez nią wyżłobiona dolina. Dopiero na lewym wybrzeżu Widawki, która tworzy wraz z dorzeczem Pilicy obszerne zagłębienie, teren podnosi się w okolicy Piotrkowa na 654 stóp i dosięga w łodzi 800 stóp nad poziom morza, poryty dolinami różnych dopływów Pilicy i Warty. 1/

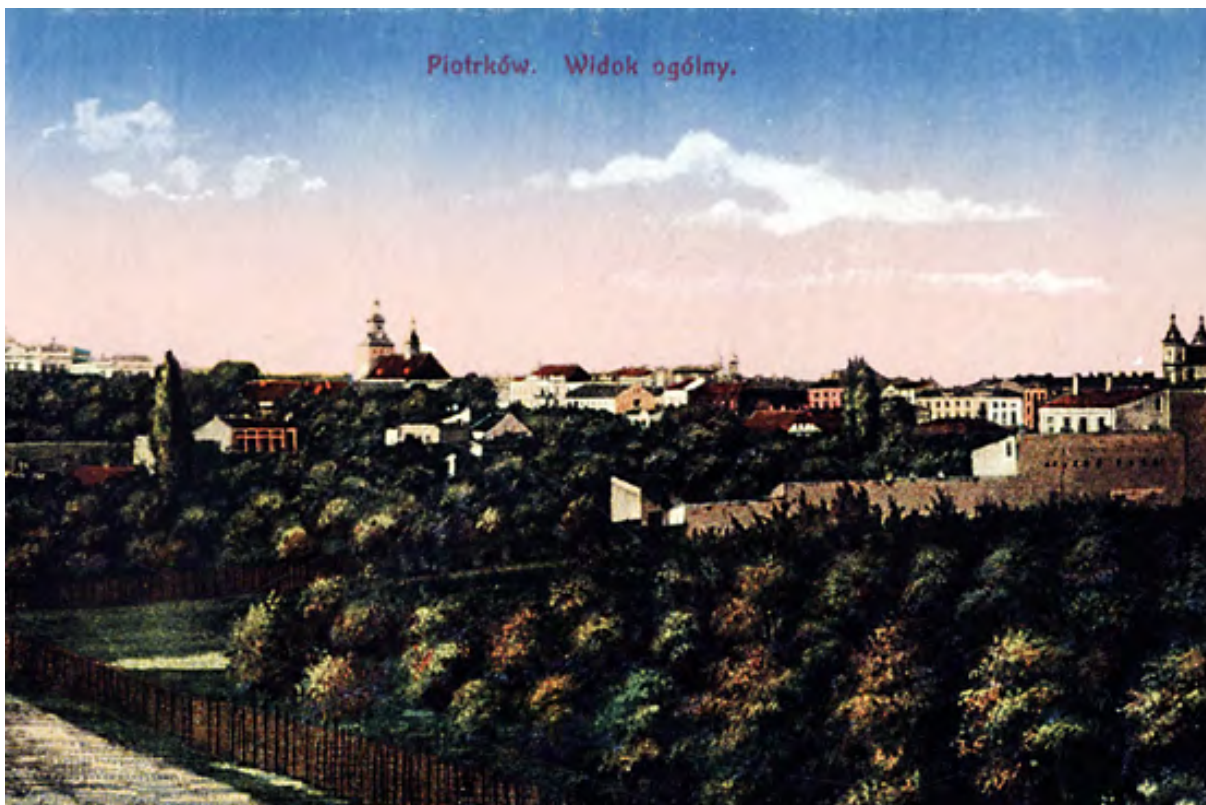
Wyżyny te dawniej lesiste, oraz podmokłe, bagniste porzeczka, odpowiadały najbardziej pierwotnym warunkom osadnictwa, gdyż siedziby ludzkie skupiały się zazwyczaj i trzymały górnego biegu mniejszych i większych rzek. I myliłby się kto by sądził, że w czasach przedhistorycznych kraj ten był prawie bezludny. Wieloletnie nasze badania archeologiczne w tych stronach, dowodzą, że nie były to wcale takie pustkowia, jak dotychczas mniemano.

Oto nad jednym z tych drobnych strumieni, dopływów Łuciąży, która wpada do Pilicy, leżał gród przeddziejowy Rozprza, najważniejszy punkt osadniczy w tych stronach. Jak wszystkie dawne warownie, mieścił się wśród bagnistej, dziś jeszcze podmokłej i trudno dostępnej, nadrzecznej dolinie. Dotąd widocznym śladem tego grodu, to wielki, okrągły nasyp ziemny w stronie wsi Łochyńska zw. powszechnie „Grodziskiem”. Ma on pośrodku charakterystyczne, miechowate wgłębienie, w którym odkopano rumowisko przepalanej gliny, kości zwierząt, a co najważniejsze, skorupy glinianych naczyń, ozdobnych fałistym ornamentem. Otaczał go podwójny pierścień wałów ziemnych, do dziś dnia wyróżniających się wśród okolicznych łąk. Takie grodziska o znamionach warownych, stające się zaczątkiem najdawniejszych zamków, łączyły się zawsze z pewnym kultem religijnym.

Cały szereg podobnych umocnień pierwotnych, jakby jakich linii fortyfikacyjnych, spotykamy w bliższej i dalszej okolicy. Oto o kilka kilometrów od Rozprzy, na moczarach przy wsi Mierzynie, leży podobny okop ze szczątkami ceramiki grodziskowej. Dalej jeszcze na północ, między Moszczenicą, a osadą Srocko, w nizinie pełnej trzęsawisk, oglądać można trzecie tego rodzaju „Grodzisko”, przez czas i ludzi częściowo zrujnowane. W tychże stronach, lecz bliżej miasteczka Tuszyńna we wsi zw. Duże Góry, natrafiamy na wysokie grodziszczce, oblane naokoło wodą, którego pierścień wałów rozorał już dawno pług rolnika.

- **Panorama najstarszej części Piotrkowa.** Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 49-2.
- **Panorama of the oldest part of Piotrków.** The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 49-2.

- **Pocztówka z panoramą Piotrkowa.** Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 49-3.
- **Postcard with panorama of Piotrków.** The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 49-3.

- **Pocztówka z widokiem Piotrkowa.** Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 49-4.
- **Postcard with view of Piotrków.** The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 49-4.

- **Rynek Trybunalski – okres międzywojenny.** Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 50-1.
- **Piotrków Market Square – interwar period.** The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 50-1.

- Rynek Trybunalski – okres międzywojenny. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 50-2.
- Piotrków Market Square – interwar period. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 50-2.

- Rynek Trybunalski – okres międzywojenny. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 50-3.
- Piotrków Market Square – interwar period. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 50-3.

- Piotrków Trybunalski – okres międzywojenny. Spuścizna Michała Rawity-Witanowskiego, sygn. 51-13.
- Piotrków Trybunalski – interwar period. The private papers of Michał Rawita-Witanowski, sig. 51-13.

■ Harcerstwo szkół piotrkowskich, 1923 r. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.10/1.

■ Scouting of the schools of Piotrków, 1923. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.10/1.

■ Zjazd absolwencki Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Piotrkowie 1928-1938. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.31/1.

■ The graduation meeting of the State Teachers' female Seminary in Piotrków 1928-1938. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.31/1.

- Chór szkolny – Szkoła Powszechna im. ks. Józefa Poniatowskiego w Piotrkowie, 1939 r. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.14/3.
- School Choir – Józef Poniatowski General School in Piotrków, 1939. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.14/3.

273

- Teatr szkolny, 1936 r. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.14/6.
- School Theater, 1936. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.14/6.

- Wanda Grabowska w gronie pedagogicznym Zrzeszenia Nauczycieli Szkół Średnich w Piotrkowie Trybunalskim, 1933 r. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.21/3.
- Wanda Grabowska in the pedagogical group of the Association of Teachers of High Schools in Piotrków Trybunalski, 1933. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.21/3.

- Fotografia z albumu pamiątkowego kl. VIII Zrzeszenia Nauczycieli Szkół Średnich w Piotrkowie, 1936/1937. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.21/9.
- Photo from the memorial album of the 8th class of Teachers' Associations of Secondary Schools in Piotrków, 1936/1937. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.21/9.

- Fotografia z albumu pamiątkowego kl. VIII Zrzeszenia Nauczycieli Szkół Średnich w Piotrkowie, 1936/1937. Piotrków – zbiór fotograficzny – szkolnictwo piotrkowskie, sygn. Szk.P.21/12.
- Photo from the memorial album of the 8th class of Teachers' Associations of Secondary Schools in Piotrków, 1936/1937. Piotrków – collection of photographs – education in Piotrków, sig. Szk.P.21/12.

- Hangar na piotrkowskim lotnisku. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.11.
- Hangar at the airport of Piotrków. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.11.

- **Samolot Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej w Piotrkowie, 1928 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud. P./Ob.uż.publ.28.
- **Aircraft of the Air and Gas Defense League in Piotrków, 1928.** Collection of photographs, sig. Bud. P./Ob.uż.publ.28.

- **Budowa hali targowej w Piotrkowie, 1927 r.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.31.
- **Construction of a market hall in Piotrków, 1927.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.31.

■ Dom Kolejarzy – tzw. „Pekin”. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.39.

■ Railway House – so called „Beijing”. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.39.

■ Rynek Trybunalski – pocztówka. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.7.

■ Trybunalski Square – postcard. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.7.

*Baraki mieszkalne iniejskie w Piotrkowie
Budowę rozpoczęto dn. 27-IX-1926 zak. 1-11-i-t-V-1927 r.*

Projekt Ulen & Co

- **Baraki mieszkalne** wybudowane w Piotrkowie przez firmę Ulen & Co. w latach 1926-1927. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.8.
- **Residential barracks** built in Piotrków by Ulen & Co. in the years 1926-1927. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.8.

- **Panorama Piotrkowa.** Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.15.
- **Panorama of Piotrków.** Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.15.

APEL DO LUDNOŚCI

MIASTA PIOTRKOWA.

Ministerstwo Spraw Wojskowych zawiadomiło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, że z uwagi na zapotrzebowanie znacznej ilości

KONI DLA ARMJI

Ministerstwo Spraw Wojskowych uskutecznia obecnie zakup koni w całym kraju przy pomocy specjalnie do tego wyznaczonych Komisji. O ile zakup nie da przewidzianych rezultatów **do dnia 15-go lipca 1920 r.** **Ministerstwo Spraw Wojskowych będzie zmuszone przystąpić do rekwizycji koni,** co uważa jednak za ostateczną konieczność.

Wobec tego i na skutek polecenia Województwa Łódzkiego, pragnąc uniknąć tej ewentualności, Magistrat miasta Piotrkowa wzywa tutejszą ludność do okazywania największego współdziałania Ministerstwu Spraw Wojskowych przy akcji zakupu koni w dobrze zrozumianym interesie.

Piotrków, dnia 9 lipca 1920 r.

MAGISTRAT m. PIOTRKOWA.

4690

- Apel w sprawie koni dla wojska, 1920 r. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 1093.
- Appeal on horses for the army, 1920. Records of the city of Piotrków, sig. 1093.

**WYDZIAŁ OŚWIATY i KULTURY
MAGISTRATU M. PIOTRKOWA.**

DZISIAJ w czwartek o godz. 7-ej wieczorem
odbędzie się staraniem Wydziału O. i K. Magistratu
w parku im. Ks. J. Poniatowskiego

KONCERT
ORKIESTRY 25 PP.

POD BATUTĄ KAPELMISTRZA P. PORUCZNIKA NIEMIROWSKIEGO.

Wejście bezpłatne.

Druk. Pol. J. Walecki Piotrków Kaliska 23.

- Afisz koncertu orkiestry 25 Pułku Piechoty w Piotrkowie. Akta miasta Piotrkowa, sygn. 171.
- A poster of the 25th Infantry Regiment orchestra concert in Piotrków. Records of the city of Piotrków, sig. 171.

■ Defilada po przysiędze, 1939 r. OTM, Zbiór Jana Zaborowskiego, sygn. 31.

■ A parade after the oath, 1939. OTM, Collection of Jan Zaborowski, sig. 31.

- Szkoła Podoficerska 25 Pułku Piechoty w Piotrkowie Trybunalskim, 1933 r. OTM, Zbiór Jana Zaborowskiego, sygn. 31.
- Non-commissioned officer school of the 25th Infantry Regiment in Piotrków Trybunalski, 1933. OTM, Collection of Jan Zaborowski, sig. 31.

- Żołnierze 25 Pułku Piechoty w Piotrkowie Trybunalskim, ok. 1930 r. OTM, Zbiór Jana Zaborowskiego, sygn. 31.
- Soldiers of the 25th Infantry Regiment in Piotrków Trybunalski, approx. 1930. OTM, Collection of Jan Zaborowski, sig. 31.

- **Żołnierze 25 Pułku Piechoty w Piotrkowie Trybunalskim, ok. 1930 r.** OTM, Zbiór Jana Zaborowskiego, sygn. 31.
- **Soldiers of the 25th Infantry Regiment in Piotrków, approx. 1930.** OTM, Collection of Jan Zaborowski, sig. 31.

■ Defilada i orkiestra 25 Pułku Piechoty z okazji obchodów 3 Maja w Piotrkowie Trybunalskim, 1938 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.pań.1.

■ Parade and orchestra 25th Infantry Regiment on the occasion of the 3rd May in Piotrków Trybunalski, 1938. Collection of photographs, sig. Ur.pań.1.

■ Uroczystości na błoniach piotrkowskich, 1925 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.pań.9.

■ Celebrations at the Piotrków common lands, 1925. Collection of photographs, sig. Ur. pań.9.

- 1 -

PARS PRIMA.

p. 1. „My, a wrośim 1939 r.”

Czerwank, 31. sierpnia 1939 r.

O gade 8 rano budzi miy warokut samolotu. Jest tak silny że, az myby drig. Lecar aparatu robueryo mi edy-
rytem. Lecial podobno parę m. nad kamionami. Sto był
nie miecki.

Wychostra, rarygkrenia L. O.P.P. i inne.

Nastroj b. goryckowy. Pocz miasto przecieggujg
labory, oddzialy wojek. Ogłoszono mobilizacje.

■ Pamiętnik zawierający opis wojny z 1939 r. Spuścizna Leonii Strzelczyk, sygn. 11.

■ A diary containing the description of the 1939 war. The private papers of Leonia Strzelczyk, sig. 11.

Radio nadaje różne audycje, przemówienia
Ichnąca wiary w zwycięstwo.

Zwróć uwagę na pewni tego

Samie nastój gongoskawy.

Perwałuj pod broni pewne woerniki.

Piątek, 1 września 39 r

W piątek przynosi nam wojna.

O 5 rano alarm

Idziemy do schowku - piwnicy. Nastój
niezregulny.

O 9 rano, pomimo trwania alarmu, wychodzę
przed dom: przejeżdżają samochody (radkie) i tabory.
Robimy sobie maski & prymitywne, z gazy i waty.

Radio nadaje różne niepokojące wiadomości
jak bombardowanie Wilnia, Radomska,

Tomassowa Mor. Część schowk. (Co do dni 31.8, i 1.9,
nie jestem pewny)

Lubeka, 2.9.39 r.

Znow alarm o 5 rano.

~~Znow alarm o 5 rano~~ Przyjeżdżają uciekinierzy
z Czestochowy (cydri przemiarci), mówią że płacili
po 100 złotych za bilet.

O 11 przed. padł pierwszy bomba

Padła w ogrodzie Bernardyjskim o kilkadziesiąt
metrów od naszego domu.

Siedzimy w piwnicy.

Koło magistratu b. dużo rakitych od kul kar.

maszyn.

Bomby padają co chwila.

W piwnicy nastąpił awaryjny.

Trzeci płacz, kobiety spazmują.

Wszystkie szyby w domu wyleciały (prócz naszych)

Od wysięwów ludzkich powiódł się awaryjny.

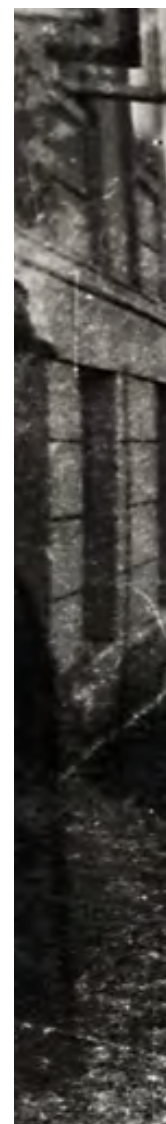
■ Ul. Kaliska (ob. Słowackiego) przed wybuchem II wojny światowej. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.2.

■ Kaliska street (at present Słowackiego street) before the outbreak of World War II. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.2.

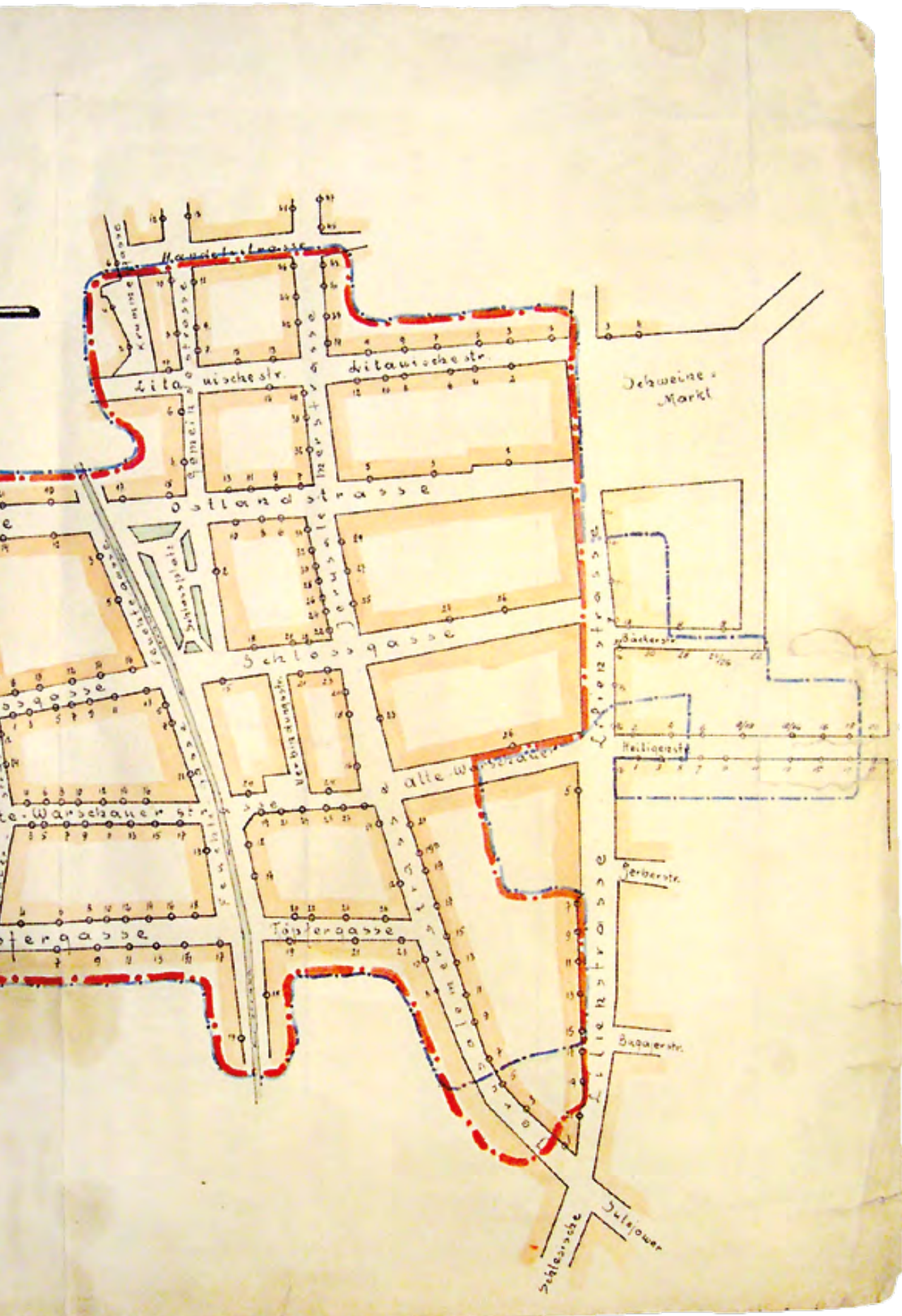
■ Ul. Kaliska (ob. Słowackiego) po niemieckich bombardowaniach w 1939 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.27.

■ Kaliska street (at present Słowackiego street) after the German bombing in 1939. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.27.

- Powódź na ul. Narutowicza, 1940 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.mieszk.st.23.
- Flood on Narutowicza street, 1940. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.mieszk.st.23.

LIGA OBRONY POWIETRZNEJ I PRZECIWGAZOWEJ

OKRĄG
WOJEWÓDZKI
L.O.P.P.

Nr 309/39

ŚWIADECTWO

P. Grabowska Wanda Dyr.
UKOŃCZYŁA W Piotrkowie W DNIU 4 kwietnia 1939 R.
KURS OBRONY PRZECIWLOTNICZO-GAZOWEJ III KATEGORII
dla naucz. szkół średnich i powszechnych
Z WYNIKIEM *ponyżej* B. Dobrym

W
2 Inspektor Okręgowy Obrony
Przeciwlotniczo-gazowej

Zarząd:

Prezes

Sekretarz

Egzaminatorzy:

[Signatures of examiners]

Piotrków Tryb dn. 4 kwietnia 1939 r.

Druk „Młotek” Warszawa, Świat 87

- Świadectwo ukończenia kursu obrony przeciwlotniczo-gazowej przez Wandę Grabowską, 1939 r. Archiwum Wandy Grabowskiej, sygn. 3.
- Certificate of completion of anti-aircraft and gas defense course by Wanda Grabowska, 1939. Archive of Wanda Grabowska, sig. 3.

- Legitymacja Wandy Grabowskiej poświadczające odznaczenie Krzyżem Niepodległości, okres międzywojenny. Archiwum Wandy Grabowskiej, sygn. 3.
- Wanda Grabowska's ID card attesting the decoration with the Cross of Independence, interwar period. Archive of Wanda Grabowska, sig. 3.

- Dyplom przyznania Wandzie Grabowskiej Krzyża P.O.W., 1919 r. Archiwum Wandy Grabowskiej, sygn. 4.
- Diploma granting Wanda Grabowska the Polish Military Organization Cross, 1919. Archive of Wanda Grabowska, sig. 4.

IV. Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Poznaniu 6—8 Grudnia 1925. 2

L. p. 272

Lwów — Poznań, dnia 4 grudnia 1925.

LEGITYMACJA

którą otrzymuje

Wanda Grabowska

uczestnik IV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6—8 grudnia 1925 r.

Prezes: *[Signature]* Sekretarz Generalny: *[Signature]*

POLSKIE KOMBINATYSTWO
Zarząd Główny
HISTORYCZNE

Uprasza się o okazywanie legitymacji na życzenie członków Biura Zjazdowego

- Legitymacja udziału Wandy Grabowskiej w IV Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Poznaniu, 1925 r. Archiwum Wandy Grabowskiej, sygn. 3.
- Card of Wanda Grabowska's participation in the 4th General Congress of Polish Historians in Poznań, 1925. Archive of Wanda Grabowska, sig. 3.

**PRZEWODNICZĄCY KOMITETU
KRZYŻA I MEDALU
NIEPODLEGŁOŚCI
CZYNI WIADOMEM, ŻE ZARZĄDZENIEM
PAŃA PREZYDENTA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Z DNIA 13-IV 1931 ROKU**

WANDA GRABOWIKA

**ZOSTAŁA ODZNACZONA
KRZYŻEM NIEPODLEGŁOŚCI
ZA PRACĘ W DZIELE ODZWIKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI**

**PRZEWODNICZĄCY KOMITETU
KRZYŻA I MEDALU NIEPODLEGŁOŚCI**

J. S. J.
SEKRETARZ GENERALNY KOMITETU

W. Grabowska

- Dyplom przyznania Wandzie Grabowskiej Krzyża Niepodległości, 1931 r. Archiwum Wandy Grabowskiej, sygn. 4.
- Diploma granting Wanda Grabowska the Cross of Independence, 1931. Archive of Wanda Grabowska, sig. 4.

- Dyplom nagrody za wzorowe zachowanie i celujące postępy w nauce dla Marii Karbowskiej, 1922 r. Zbiór Karbowski, sygn. 54.
- Diploma for exemplary behavior and excellent progress in learning for Maria Karbowska, 1922. Collection of Karbowski, sig. 54.

RODA

stępy w naukach w roku szkolnym 19^{21/22}

KL. GIMNAZYUM ŻEŃSKIEGO

RZCIŃSKIEJ

Marji, uczeniacy klasy *VII*

lszej pracy.

erwca 1922 roku.

PRZEŁOŻONA GIMNAZJUM

St. Jm...

owocnie

PREFEKT

W. K...

Poborów kancelaryjnych pobrane
Dwadzieścia marek.
zapłacone kolegi opłat pod № 2516
za kwartał styczniowy
M. Lecotański
Notariusz

Wypis z książki, duplikat ak-
tu stanu cywilnego R. 18.
parafji Piotrków na rok
1908, przechowywanym w
archiwum Wydziału Hipot-
ecznego w Piotrkowie w dniu
Piotrkowski.

Akt urodzenia № 351.

Temponow. Urodził się w Temponowie chłopiec
seghnow i dwadzieścia i dwa, zwanego
zwanym wosnow i z dnia w tempre
kole na półdnie. Jmionem Jm. Baj-
zert i Jan Bajzert i smary-
dwadzieścia zreas może oż rodzi w Te-
mponowie zmiensobwucij w przy-
sintiu Stanisława Sabaczinskiego smy-
sare zrudzaru zreas może i Jm. Tu-
griczka oficjalnie zremznoj do-
rom zrudzaru odnie i z dnia oż ro-
du obnie w Temponowie zmiensobwucij
nizna i przedawim nam mlagocza
murekano pola rodzimiarose w
Temponowie zrewraia odinnadziaci
i dwadzieść rezberzaro i dnia celo i z dnia
w dwa kole nami oż zakonnoj eio
zrens Sabinoj urodzennoj zrawe-
noj i Sabiny zrawieskich i zrew-
nadzaru może oż rodzi. Mlagoczu

J. B.

саму при сваномъ крещеніи со-
вершеннаго ея мена дано име-
но Рымарго - Александръ. Ку-
мард - Alexander, а восприимика-
м ея бую Франиска Сабацин-
ский и Зодия Гррсуа, Овозгане
ея анга восмывованъ въ крестинъ
замажіа оуца, Ага сѣи объявляюще-
му и свидѣвающимъ прощанъ нами
золотою подписанъ. Намыаеа Темрхтв.
Кр. і. подпіратъ. Ко. А. Сабацинскій.
Яан Байертъ, Яан Койчкі. Ст. Сабацин-
скі. -

Згодное ниніеяго выпису а оу-
гінатем - засвідерам і выдѣя.
Яанові Байертлові -
м. Сибікѣ, д. іі сіяспія іаіаіа

За Писарзalı Hypotecnego мт. Леонадонскі, Notarijst

[Handwritten signature]

■ A copy of the birth certificate of Richard Bajzert from 1908, made in 1921. Collection of Ryszard Bajzert, sig. 1.

- Ryszard Bajzert – fotografia młodzięcza. Zbiór Ryszarda Bajzerta, sygn. 43.
- Ryszard Bajzert – photography from youth. Collection of Ryszard Bajzert, sig. 43.

L. 1.

ŚWIADECTWO.

Bajzert Ryszard urodzony dnia *27. lutego 1908*
w *Piotrkowie* religii *rymsko-kat.* uczeń
klasy *VII. /ubdany* otrzymuje za rok szkolny 1924/25 świadectwo następujące:

Oceny postępów:		Za I półrocze:	Za II półrocze:
w nauce religii		<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w języku polskim		<i>dotatewny</i>	<i>średniatewny</i>
w języku łacińskim		<i>średniatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w języku francuskim			
w języku niemieckim		<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w historii Polski		<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w historii powsz.		<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w geografii			
w matematyce	w arytmetyce		
	w algebrze	<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
	w geometrii	<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
	w trygonometrii	<i>dotatewny</i>	<i>dotatewny</i>
w kosmografii			
w fizyce		<i>dotatewny</i>	
w chemii	<i>dotatewny</i>		
w naukach przyrodniczych			
w propedeutyce filozofji	<i>średniatewny</i>	<i>dotatewny</i>	
w kaligrafii			
w rysunkach			
w śpiewie			
w robotach ręcznych			
w gimnastyce	<i>bardzo dobry</i>	<i>dobry</i>	
Sprawowanie	<i>dobre</i>	<i>dobre</i>	
Pilność	<i>średniatewna</i>	<i>dotatewna</i>	
Porządek			
Opuścił lekcji { usprawiedliwion.	<i>17</i>	<i>31</i>	
{ nieuspraw.	<i>7</i>		
Podpis opiekuna klasy	<i>H. Stojanicki</i>	<i>H. Stojanicki</i>	
Podpis rodziców lub opiekunów	<i>F. Bajzert</i>		

Na mocy rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 19 listopada 1924 r. № 13152/D II. 24 szkoła, wydająca niniejsze świadectwo, uzyskała na rok szkolny 1924/25 prawa gimnazjum państwowego, przewidziane w § 1 lit. b rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 7 listopada 1924 r.

Postanowieniem Rady Pedagogicznej z dnia *19. marca 1925* *promowany do klasy*
VI. o ile zda egzamin z j. łac. i j. polskiego
w Piotrkowie, dnia *20. marca 1925* REKTOR *P. W. S. S.*

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Guerre 1939-1945

CITATION

45e CORPS D'ARMÉE

ORDRE GENERAL N° 20.

Le Général de C.A. Commandant le 45e Corps d'Armée; cite:

A L'ORDRE DE LA DIVISION

BAJZERT . Ryszard - Capitaine-Transm - 2e DIVISION POLONAISE -

" A accompli son devoir pendant les opérations de la
" Division Polonaise du 16 au 19 Juin 1940 avec un dévouement
" complet et fit preuve de sang-froid et de courage devant l'en-
" nemi, donnant ainsi à ses camarades un exemple de grandes ver-
" tus et valeur militaire. "

Le présent ORDRE comporte l'attribution
de la CROIX DE GUERRE AVEC ETOILE D'ARGENT.

POUR EXTRAIT CONFORME

L'Administrateur de 1re classe BAULET
Chef du Bureau des "DECORATIONS"

- Dokumentacja poświadczająca pobyt kpt. Ryszarda Bajzerta – oficera 2 Dywizji Strzelców Pieszych – na terenie Francji w czasie II wojny światowej. Zbiór Ryszarda Bajzerta, sygn. 5.
- Documentation confirming the stay of Capt. Richard Bajzert - Officer of the 2nd Division of Pedestrian Rifles - in France during the World War II. Collection of Ryszard Bajzert, sig. 5.

■ **Kpt. Ryszard Bajzert podczas służby wojskowej we Francji.** Zbiór Ryszarda Bajzerta, sygn. 40.

■ **Capt. Richard Bajzert during military service in France.** Collection of Ryszard Bajzert, sig. 40.

■ **Kpt. Ryszard Bajzert z innym oficerem podczas służby wojskowej we Francji.** Zbiór Ryszarda Bajzerta, sygn. 42.

■ **Capt. Richard Bajzert with another officer during military service in France.** Collection of Ryszard Bajzert, sig. 42.

Dzieje najnowsze

■ Defilada oddziałów Wojska Polskiego na ul. Słowackiego w Piotrkowie, 1945 r. Zbiór fotografii, sygn. Fotokop.wyzw.2/4-25.

■ A parade of Polish Army troops on Słowackiego street in Piotrków, 1945. Collection of photographs, sig. Fotokop.wyzw. 2/4-25.

■ Plac T. Kościuszki – pocztówka. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.miesz.st.6.

■ T. Kościuszki Square – postcard. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.miesz.st.6.

- Magazyn archiwum piotrkowskiego zdewastowany podczas II wojny światowej. Zbiór fotografii, sygn. Mgz.Arch.2/2.
- Archive warehouse in Piotrków devastated during World War II. Collection of photographs, sig. Mgz. Arch.2/2.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie
Piotrków, dn. 2 lutego 1945 r.

str. 1/145

Opis strat Archiwum Państwowego w Piotrkowie

Opis

do
Pana Hansy Pomianowego
w Piotrkowie.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie było w tym czasie normalnie do dn. 17.1.45 r.
do godz. 10 rano. Personal Archiwum, skierowany, że wstąpił w budynek i
wyszedł, zamknął rejście do lokalu i oddał klucze, jak zwykle, na worku
nie. Klucze w tym czasie zostały przetrzymane w drzwiach. Tego dnia
popołudniu, po bombardowaniu, jedna z angielskich bomb do gmachu
Larshott i skierowała, że klucze od Archiwum wzięli w rękach na swoim
dn. 18.1. w rękach d. l. nie wyszedł z tego do wyjazdu, zapomniał,
że o Archiwum w głębi nie wiadomo i że tam wszystko w porządku.
Wielu z nich zostało zapytane przez wojsko. Personal Archiwum i Ko-
mendant Dywizji Skupienia, poinformowani, że w rękach wziętych na
jednym z nich. 20.1. sekretarz Archiwum i towarzysze w rękach wziętych do-
tąd do lokalu i w jego okolicy skierował materiał oraz przyniesienie nie
których map z terenu. Po tym wstąpił nie było aż do 29.1. Tego dnia jed-
ną z angielskich bomb do gmachu została dawa, wstąpił na korytarz
wstąpił dla Archiwum i dla budynku Hipotecznego, zamknął, uspi-
szym literami: "Kracie ekspozycja Pyg" odnosił się wstąpił do drzwi
z rękami gmachu przed wstąpiem osób pobocznych. Ten dzień dawał do 1.11.
Tego dnia personal wstąpił do Archiwum bez przeszkód i, skierowany
wstąpił, wstąpił, wstąpił wstąpił do lokalu.
Skierowano, że: 1) wszystkie drzwi, wszystkie rejście na ul. Tomińska, zos-
tali przetrzymane przez, zamki i drzwi, klucze pogubione i że
nabec tego Archiwum było dostępne dla każdego, 2) w pokojach, gdzie
były różne akta, przetrzymane w czerw. i. w. z Archiwum Państwowego
w Kultury, przetrzymane przetrzymane i bezczynnych King X i X w wielu
wystąpiło, kłoty na podparcie, przetrzymane rejście jedzenia i od-
paci, wśród których przetrzymane się zmieści rejście wydanych
stronie, 3) z lokalu biurowego wzięty 3 lampy biurkowe, nóżka
I.4, pod maszynę, 4 kresła melon, miednica, dwa wiadra, 3 naczynia do

- Opis strat Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim z okresu II wojny światowej, 1945 r. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. I/105.
- Description of losses of the State Archive in Piotrków Trybunalski from the World War II, 1945. State Archive in Piotrków Trybunalski, sig. I/105.

zamiatania, niektóre foldera, 2 worki do czyszczenia, olejni, młotek, szpadeł,
 10.000 arkuszy papieru do pisania, zapasy materiałów piśmiennych i myślniej piła,
 stółki, kalendarze, lusterki i t.p. oraz młotki, grzebięta, żądki i t.p. do przekonywa-
 nia ~~o~~ map, twenia pisma do pracy w magazynie i magazynu rolnicza,
 4) zmiknęły programy rzeczy nieobcejących od 1765 r. ul. Karmelita Archiwum
 dr Karpacza, przesłana przez niego w biurku, i zegarek wiozący Archiwum
 p. Karmelita, 5) pisma Archiwum testaty zmienne, 6) skromnie, twenia
 spisy zdawca- odbiorca akt, wysiada do Kaczy, wolałki i księgi białobla-
 ne były poruczone, zawiadał szefad biurowych wysypana na wiozę,
 7) w magazynie archiwalnym egz. akt zrewena z potek, przechajans niektóre
 Kaczy i poruczone warki z reuż, akt Archiwum Karmelita i Lublina,
 8) żuży w lokalu biurowym i w egz. przesaczonej na alba Lubelska,
 9) wylot prania supitnie, w magazynie ogólnym poturzone tu i dalsze.

Kobec legi personal Archiwum Karmelita i wadychmiast do Karmelita
 Karmelita obywatelskiej o myślności Kuzana dla Karmelita i w
 pociąg dypny w lokalu. Kuzana 2. wpramie najdłuższe wlekt-
 nie, tak iż wiożo już przystąpi do przydziału myślności, a w naca-
 gówności do spisania akt Lubelskich, które testaty najbarodszej por-
 ruczone.

Składając niniejszy protokół, personal Archiwum prosi 1) o promo-
 lemie podjęcia powyższych prac, jako należących w zakres jego
 zajęć wiażeńnych, oraz o myślności ryz wlocających do uproszania
 i 2) o przydział niezbędnych materiałów biurowych i piśmiennych
 oraz niader, miednicy, wosetek i t.p. rzeczy potrzebnych do ubyżniania
 lokalu w należnym pomętku.

podpisano: (-) J. Karmelita
 archiwista
 J. Karmelita
 adiunkt

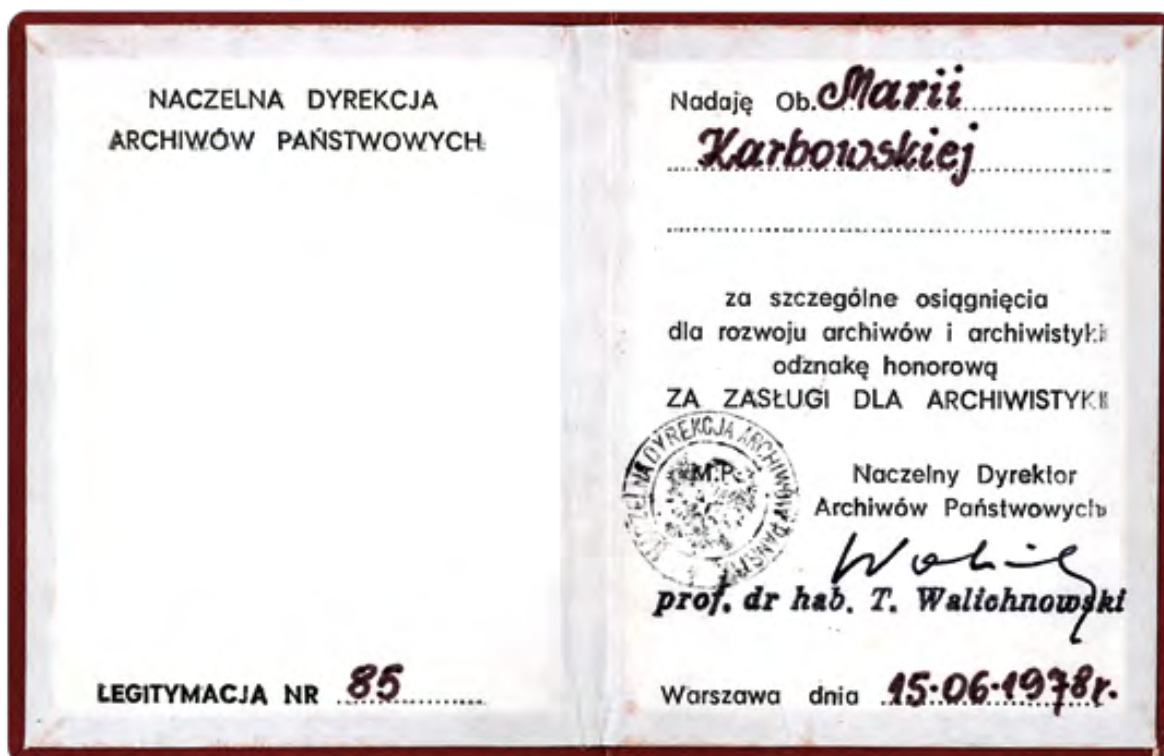
M. Karmelita
 A. Karmelita
 sekretarz.

■ Maria Karbowska w magazynie Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim. Zbiór Karbowski, sygn. 28/13.

■ Maria Karbowska in the State Archive in Piotrków Trybunalski. Collection of Karbowski, sig. 28/13.

■ Legitymacje i odznaczenia Marii Karbowskiej. Zbiór Karbowski, sygn. 3.

■ ID cards and decorations of Maria Karbowska. Collection of Karbowski, sig. 3.

- **Otwarcie wystawy „Piotrków Trybunalski – plany i mapy” w 1981 r. Na zdjęciu archiwiści (od lewej) Włodzimierz Rudź, Krzysztof Urzędowski oraz Ryszard Szwed. Zbiór fotografii, sygn. Dyr. i kier. 3/15.**
- **Opening of the exhibition „Piotrków Trybunalski – plans and maps” in 1981. In the photo archives (from left) Włodzimierz Rudź, Krzysztof Urzędowski and Ryszard Szwed. Collection of photographs, sig. Dyr. i kier. 3/15.**

- **Tłoki pieczętne.** Zbiór Karbowski, sygn. 9.
- **Stamp seals.** Collection of Karbowski, sig. 9.

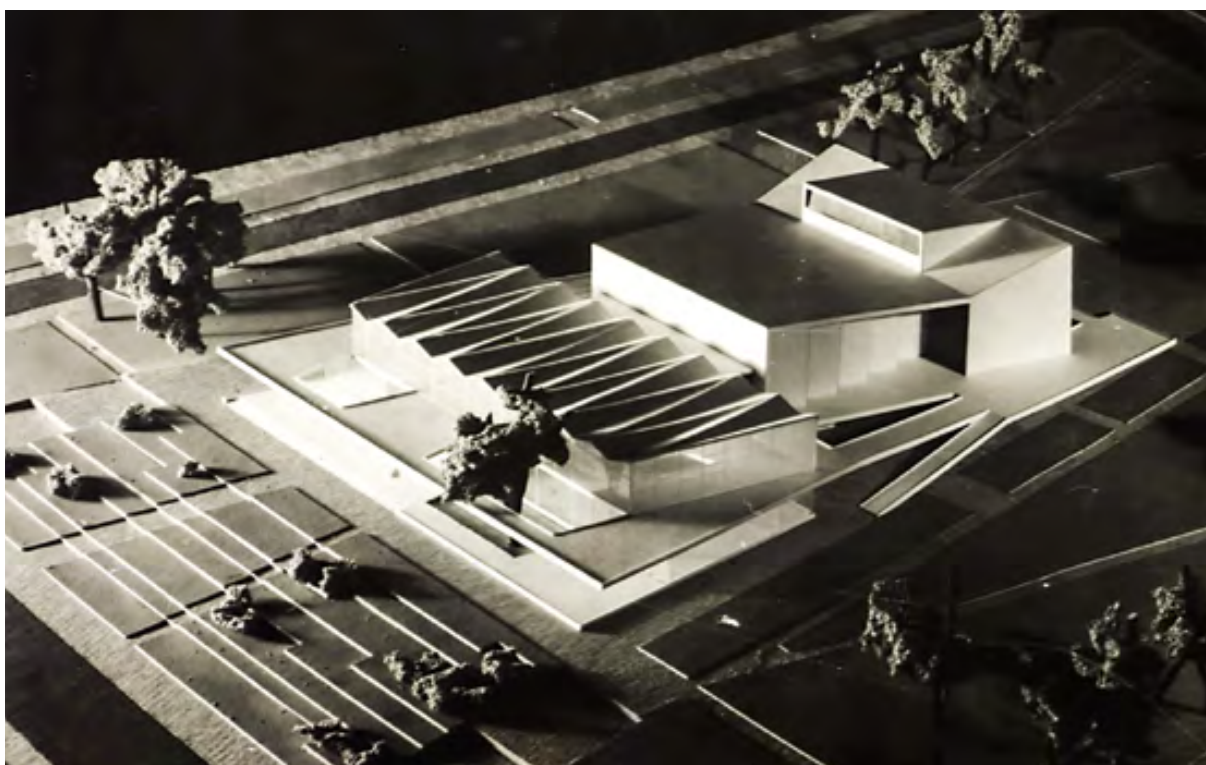
- Dworzec PKP w Piotrkowie Trybunalskim, lata 60. XX w. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.10.
- Railway Station in Piotrków Trybunalski, 1960s. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.10.

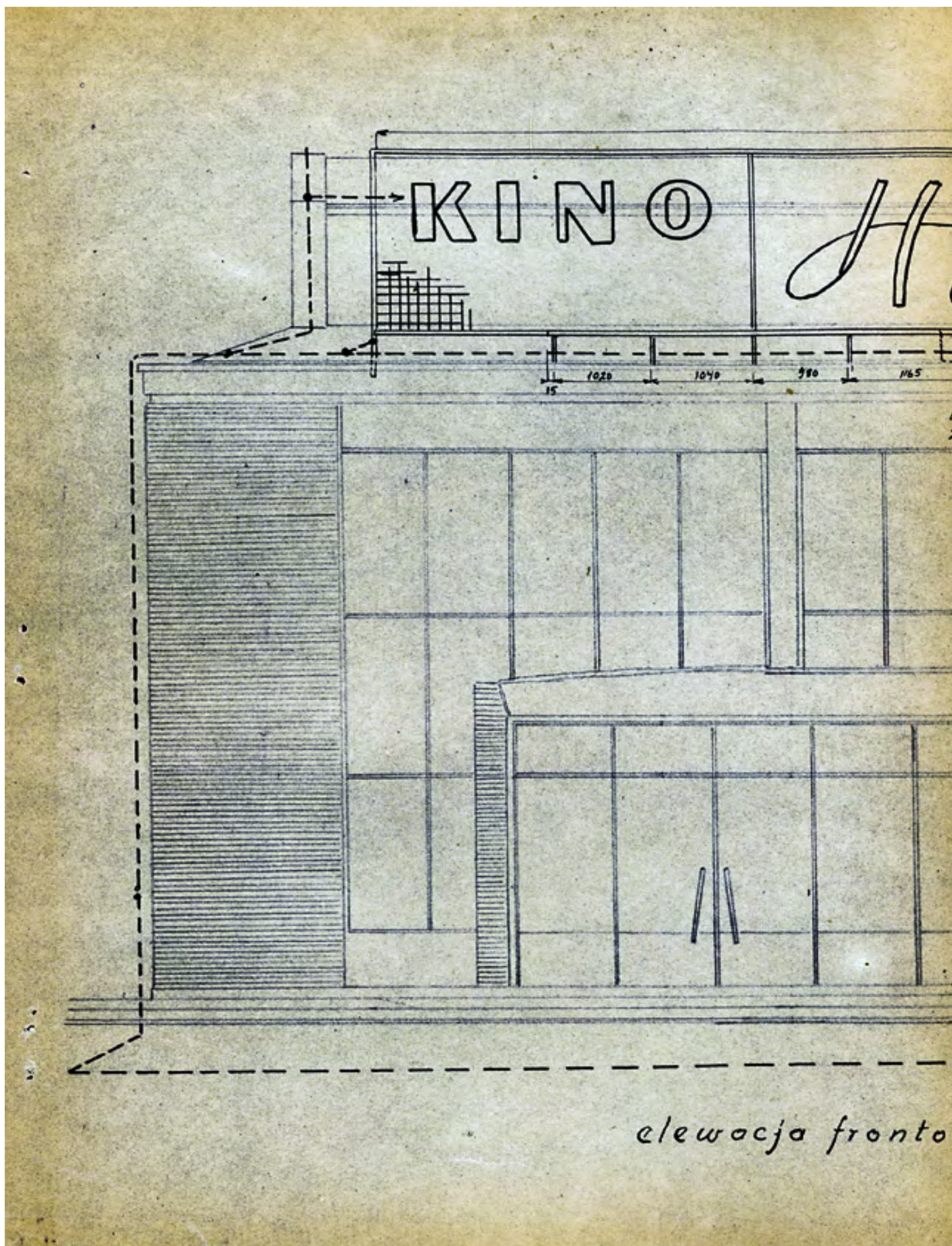
- Szlifiernia wyrobów szklanych – Huta Szkła Gospodarczego „Hortensja”. Zbiór fotografii, sygn. Bud. P./Zakł.pr.4/3.
- Glass grindery „Hortensja”. Collection of photographs, sig. Bud.P./Zakł.pr.4/3.

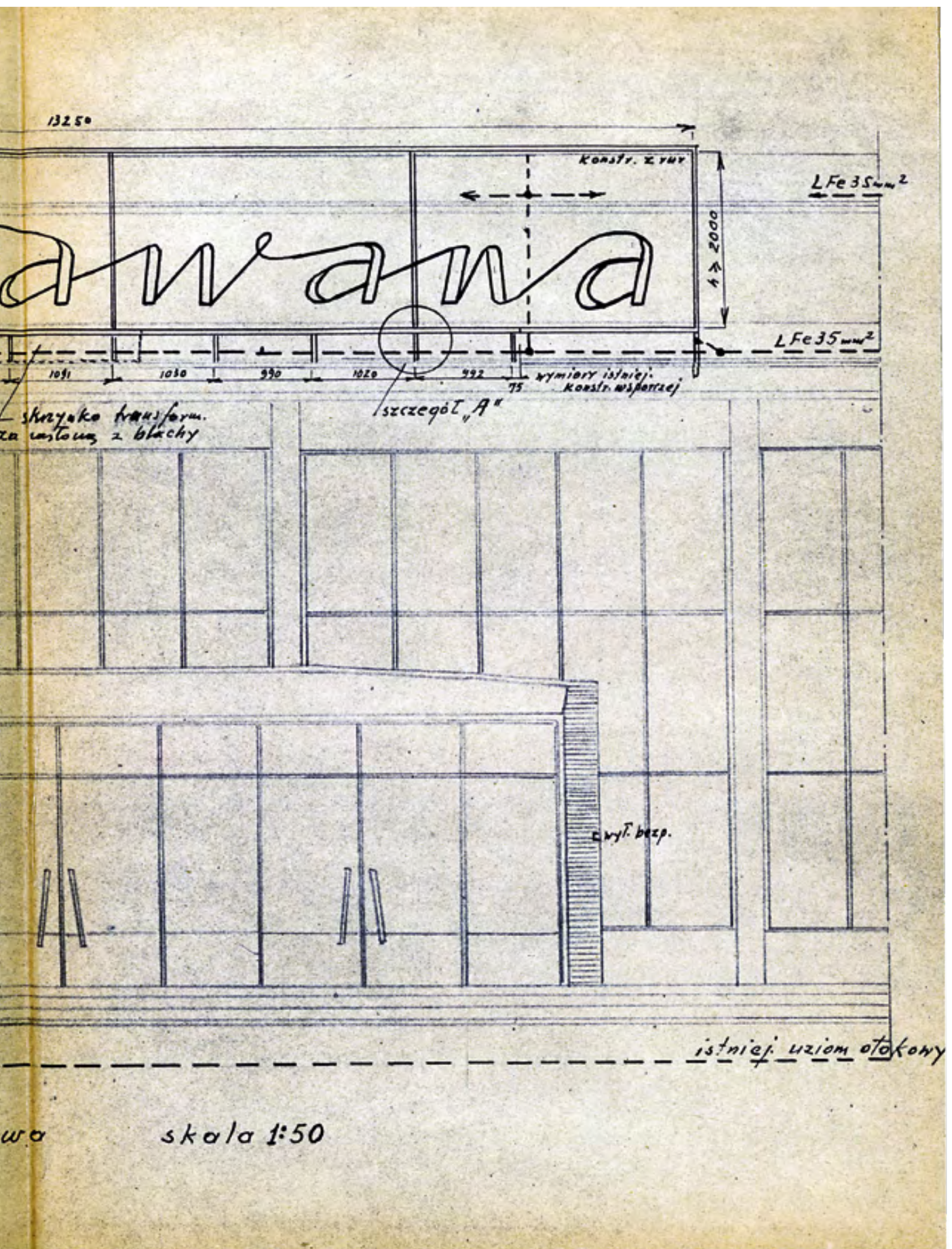
- Huta Szkła Okiennego „Kara”. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Zakł.pr.1/7.
- Glassworks „Kara”. Collection of photographs, sig. Bud.P./Zakł.pr.1/7.

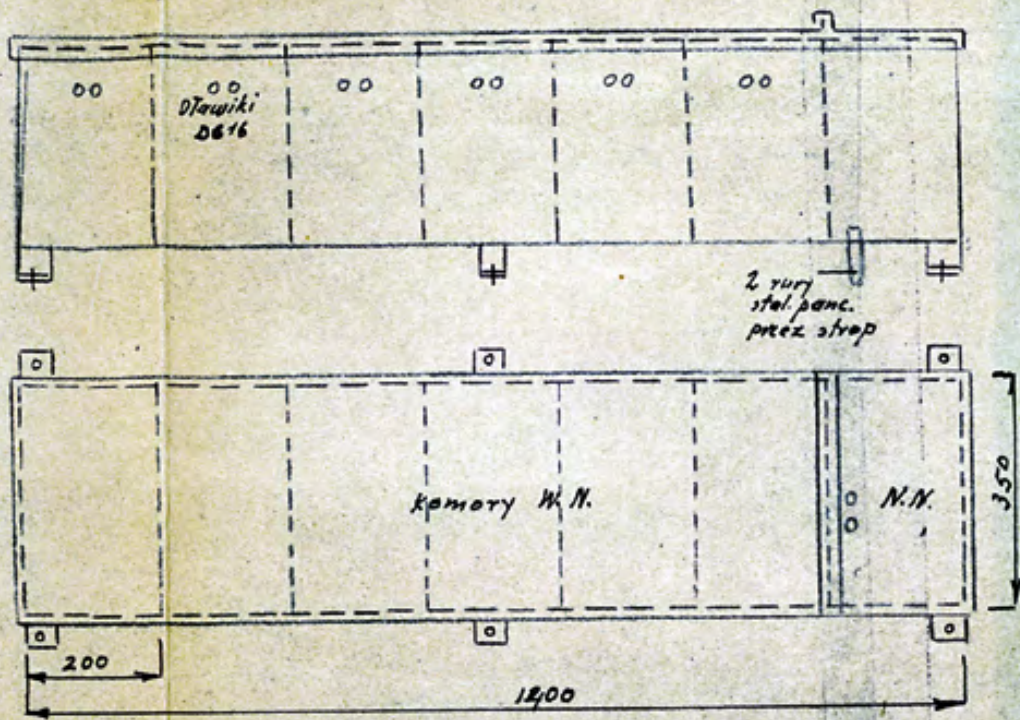
- Makieta niezrealizowanego projektu „Domu Młodzieży” na placu pofranciszkańskim w Piotrkowie Trybunalskim, 1962 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. 946.
- Model of the unfinished project „Youth House” in post-Franciscan Square in Piotrków Trybunalski, 1962. Presidium of the Municipal National Council in Piotrków Trybunalski, sig. 946.

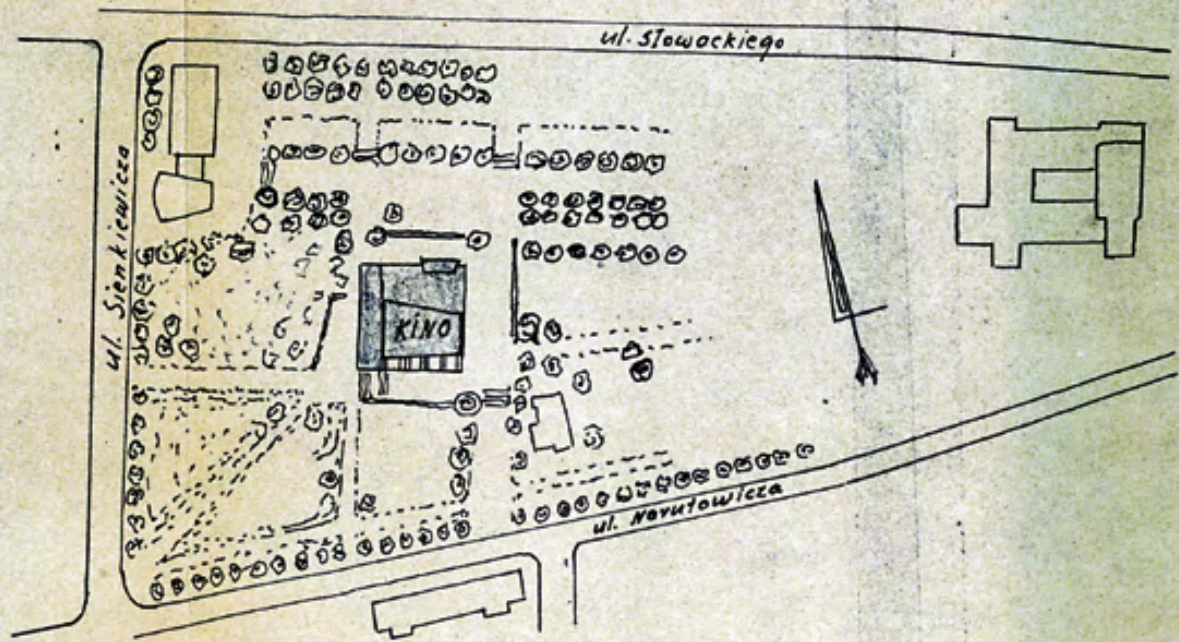
■ Dokumentacja techniczna kina „Hawana”, 1966 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. 1617.

■ Technical documentation of the cinema „Havana”, 1966. Presidium of the Municipal National Council in Piotrków Trybunalski, sig. 1617.

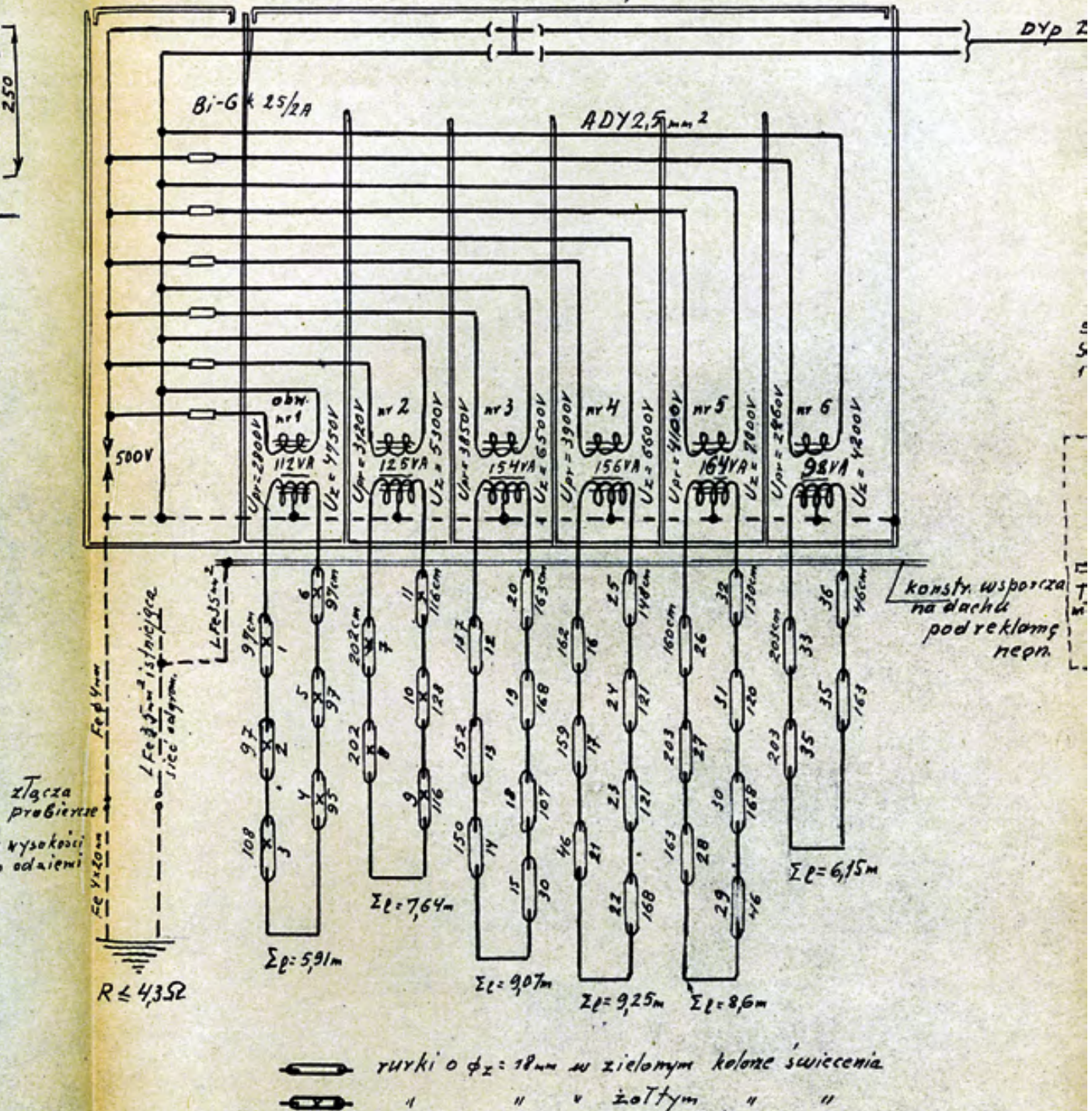

Szkic skrzynki transf. dachowej skala 1:10

SYTUACJA 1:2000

skrzynka transform.-ochronna

strona wysokiego napięcia

Schemat ideowo-montaż. elektr.

■ Kino „Czary” w Piotrkowie, 1960 r. Zbiór fotografii, sygn. Bud.P./Ob.uż.publ.28.

■ „Czary” cinema in Piotrków, 1960. Collection of photographs, sig. Bud.P./Ob.uż.publ.28.

KINO POLONIA KINO

WAGARY

Reżyseria: J. P. Le Chanois

Muzyka: J. Kosma

Wykonawcy: B. Blier,

J. Faber, Delmont,

P. Coste i inni

*TYLKO 2. dzień
14:15/17. 4.11*

P R O D U K C J A:

COOPÉRATIVE GÉNÉRALE DU CINÉMA FRANÇAIS

O P R A C O W A N I E

I R O Z P O W S Z E C H N I A N I E:

F I L M P O L S K I

- Plakat francuskiego filmu pt. „Wagary” (1948 r.) emitowanego w kinie „Polonia” w Piotrkowie Trybunalskim. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 343.
- French movie poster „Wagary” (1948), broadcasted in the cinema „Polonia” in Piotrków Trybunalski. Collection of posters and flyers, sig. 343.

KINO „CZARY“

Piotrków Tryb. ul. Dąbrowskiego 11 telefon 22-51

REPERTUAR

na miesiąc czerwiec 1966 r.

2-8	Komedia wojenna prod. węgierskiej „Kapral i inni“ Reż. Marton Keleti W roli głównej: Imre Sinkovits i Toms Major Dodatek: „Jesienią w Kampinosie“ Od lat 11	13-17	Barwny film młodzieżowy prod. duńskiej „Chłopiec z dwóch światów“ Reż. Astrid Hennig-Jensen W roli głównej: Jimmy Stærman Dodatek: „Orłatko“ Od lat 7
2-8	Dramat psychologiczny prod. włosko-franc. „Jego dziewczyna“ Reż. Luigi Comencini W roli głównej: Claudia Cardinale Dodatek: „Ladies and gentlemen“ Od lat 16	18-22	Barwna komedia produkcji radzieckiej „Operacja „Y““ Reż. Leonid Gadałaj W roli głównej: Jurij Nikułtin Dodatek: „Poważne dziewczynka“ Od lat 11
9-12	Wybitny film dokumentalny produkcji polskiej „Spotkanie z Warszawą“ Realizacji Jana Łomnickiego Dodatek: „Piramidy“ Od lat 11	18-22	Film barwny produkcji włoskiej - WYBITNY !!! „Pieski świat - Mondo Cane“ Film koszmar, film który szokuje zabroniony przez cenzurę francuską Dodatek: „Z paletą w puszczy“ Od lat 16
9-17	Komediodramat produkcji czeskosłowackiej „Miłość blondynki“ Reż. Milos Forman W roli głównej: Gana Brejchova i Vladimír Pocholt Dodatek: „M“ - jak miłość“ Od lat 13	23-28	Western prod. U.S.A. - kolor. panorama „W kraju Komanczów“ Reż. Michael Curtiz W roli głównej: John Wayne i Ina Balin Dodatek: „PRL - 64“ Od lat 16
23-2VII	Dramat psychologiczny prod. N.R.D. - panorama „Kronika pewnej zbrodni“ Reż. Joahim Hasler W roli głównej: Ruth Bodenheim i Ulrich Thein Dodatek: „Polska rzeźba współczesna“ Od lat 14		

PORANKI

godz. 11-ta

5 i 9	Koziołki na wieży	program obelony	prod. polskiej od lat 7
12	Piosenka wiosenka	program obelony	prod. polskiej od lat 7
19	Król zimy	program obelony	prod. polskiej od lat 7
26	Opiekun ptaków	program obelony	prod. polskiej od lat 7

Początek seansów: 15⁰⁰, 17⁰⁰ i 20⁰⁰. - Kasa czynna dla I seansu od godz. 14⁰⁰, dla II godz. 15⁰⁰, dla III godz. 18⁰⁰.
W czasie wyświetlania kroniki i filmu, wstęp na widownię wzbroniony.
Kierownictwo kina zastrzega sobie prawo zmiany programu i godziny rozpoczęcia seansów.

Z. G. Piotrków 972 5.66 E-14/115 A3 00 sat. papier drukowy

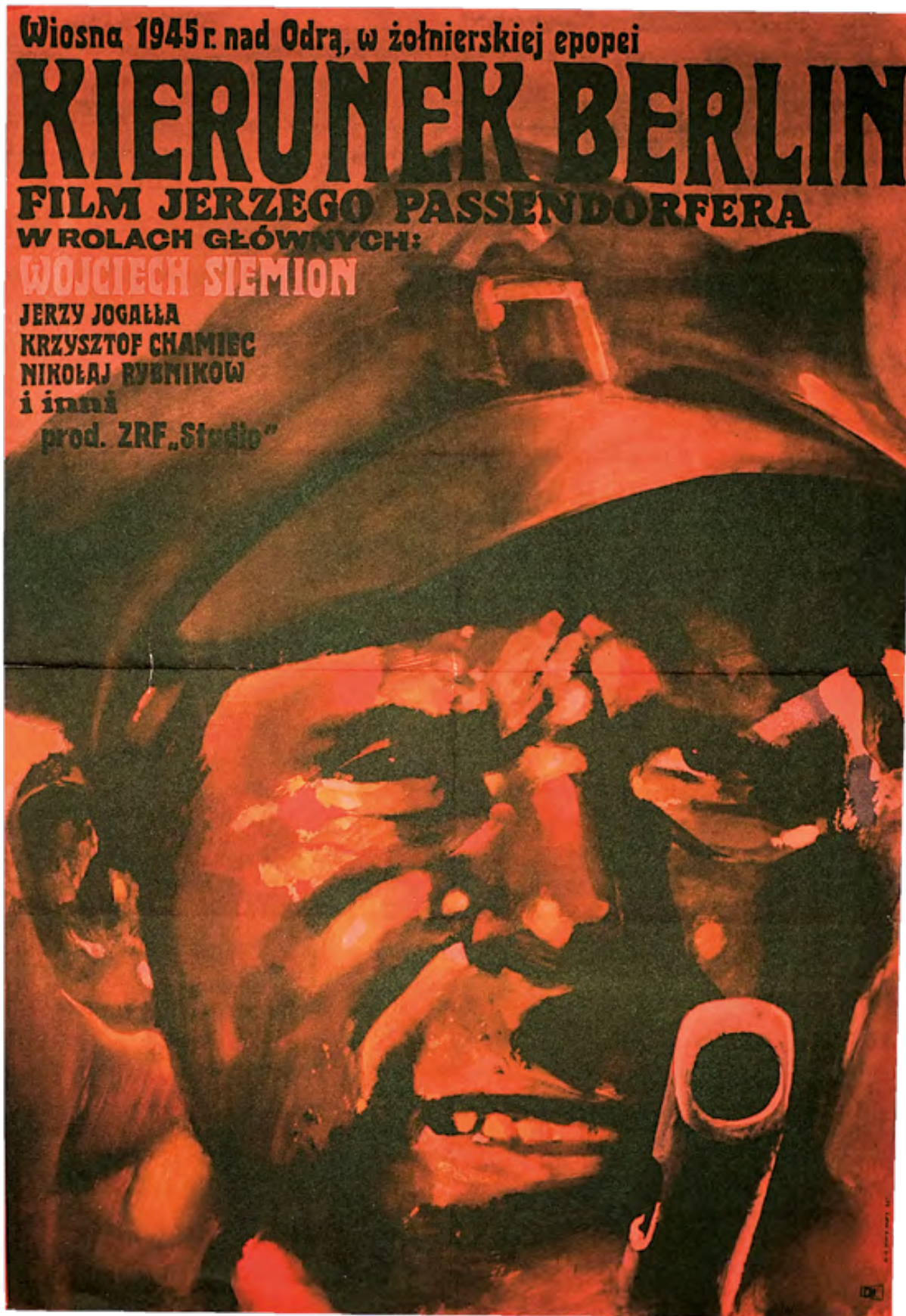
- Repertuar kina „Czary” na czerwiec 1966 r. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 2279.
- The repertoire of the „Czary” cinema in June 1966. Collection of posters and flyers, sig. 2279.

- Winieta piotrkowskiego kina „Polonia”. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 3744.
- A vignette of cinema „Polonia” in Piotrków. Collection of posters and flyers, sig. 3744.

- Plakat filmowy - „Tajemnica nocnego lokalu”. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 4103.
- Movie poster - „Mystery of the night room”. Collection of posters and flyers, sig. 4103.

- „Kierunek Berlin” – plakat filmowy. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 2349.
- „Direction Berlin” - film poster. Collection of posters and flyers, sig. 2349.

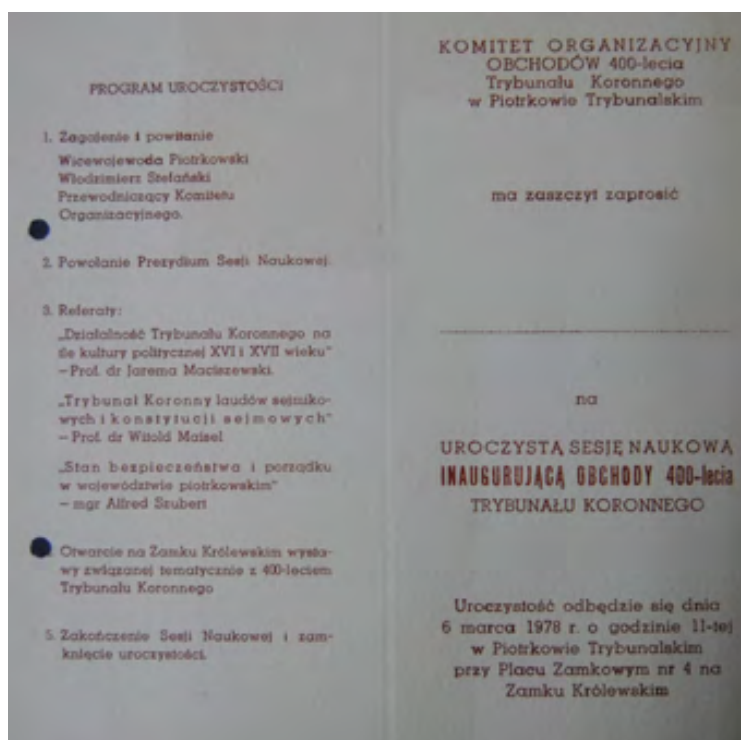
■ „Bez adresu” – plakat filmowy. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 6753.

■ „Without address” - movie poster. Collection of posters and flyers, sig. 6753.

- „Dziecko Rosemary” – plakat filmowy. Zbiór plakatów i druków ulotnych, sygn. 5432.
- „Rosemary’s Baby” – movie poster. Collection of posters and flyers, sig. 5432.

- **Zaproszenie na uroczystą sesję naukową inaugurującą obchody 400-lecia Trybunału Koronnego w Piotrkowie Trybunalskim, 1978 r.** Komitet Organizacyjny Obchodów 400-lecia Trybunału Koronnego w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. 4.
- **Invitation to the solemn scientific session inaugurating the 400th anniversary of the Crown Tribunal in Piotrków Trybunalski, 1978.** Organizing Committee of the 400th Anniversary of the Crown Tribunal in Piotrków Trybunalski, sig. 4.

- **Obrady sesji naukowej zorganizowanej z okazji 400-lecia Trybunału Koronnego w Piotrkowie Trybunalskim, 1978 r.** Komitet Organizacyjny Obchodów 400-lecia Trybunału Koronnego w Piotrkowie Trybunalskim, sygn. 4.
- **Proceedings of a scientific session organized on the occasion of the 400th anniversary of the Crown Tribunal in Piotrków Trybunalski, 1978.** Organizing Committee of the 400th Anniversary of the Crown Tribunal in Piotrków Trybunalski, sig. 4.

■ Dni Piotrkowa Trybunalskiego 27 maja – 4 czerwca 1978 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.Album.2.
 ■ Piotrków Trybunalski Days celebration 27 May – 4 June 1978. Collection of photographs, sig. Ur.Album.2.

■ Dni Piotrkowa Trybunalskiego 27 maja – 4 czerwca 1978 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.Album.2.
 ■ Piotrków Trybunalski Days celebration 27 May – 4 June 1978. Collection of photographs, sig. Ur.Album.2.

- Logo Centralnych Dożynek w Piotrkowie Trybunalskim, 1979 r. Zbiór Tadeusza Nowakowskiego, sygn. 78.
- Logo of the Central Harvest Festival in Piotrków Trybunalski, 1979. Collection of Tadeusz Nowakowski, sig. 78.

- Plan lokalizacji obchodów Centralnych Dożynek w Piotrkowie Trybunalskim, 1979 r. Zbiór Tadeusza Nowakowskiego, sygn. 77.
- Plan of the location of the celebration of the Central Harvest Festival in Piotrków Trybunalski, 1979. Collection of Tadeusz Nowakowski, sig. 77.

- XIII Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży – Piotrków Trybunalski 1986 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.Album.3.
- XIII National youth sport event – Piotrków Trybunalski 1986. Collection of photographs, sig. Ur.Album.3.

- XIII Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży – Piotrków Trybunalski 1986 r. Zbiór fotografii, sygn. Ur.Album.3.
- XIII National Youth sport event – Piotrków Trybunalski 1986. Collection of photographs, sig. Ur.Album.3.

NACZELNA DYREKCJA
ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

ISBN 978-83-944309-4-8

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim